

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת פנחס | גיליון 229 | תמוז תשפ"ב

עטרת המועדים

הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

הקולות בצום הנדחה

האם בעל נפש יחמיר בצום הנדחה

אמת וצדק

עיונים בנביאים וכתובים

אליהו הנביא בהר חורב

עינינו גל

מבית עין לא ראתה

שתי מעלות מנהיגי ישראל

ועוד

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים

סגולת בדיקת מזוזות

פניני הלכה

מראשי חבורות בישיבת מיר

מורחב - עניני י"ז בתמוז נדחה

ובין המצרים

לאור באור החיים

קצות דרכיו ופנינים ממשנת

רבן של ישראל

עיר וקדיש מן שמיא נחית

המנוחה הטהורה

רבינו חיים בן עטר זצלה"ה

מחבר פירושו אור החיים עה"ת

ופרי תואר על השו"ע ועו"ס

נלב"ע ט"ז תמוז התק"ג

השבתי דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל

בענין האמונה - חלק ב

שיעור השקפה

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ניסיונות הדור ודרכי ההתמודדות

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ללמוד על מנת לעשות

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א

זהירות מקנאות של אכזריות

הכח של כל מעשה יחיד

ועוד

התבוננות במועדי השנה

הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

קנאות פנחס וענין חומות ירושלים

בית ועד

הג"ר יצחק זאב גולדיש שליט"א

על מה יהודי בוכה בגלות?

שיעור חומשי • שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • בנתיבות הפרשה • יעלת חן • תמצית משנה ברורה • לדעת • מחשבת קצרה על הדף • ברומזו של עולם • שיעורי דעה • אמונה בין בתרי הפרשה • אז נדברו • תוספת שיבת • מים זכים • לענין הלכה • הפרשה המחכימה • הגיון סופרים • עם הספר

לע"נ שרה איטה בלייברג-קנול ע"ה בת הר"ר צבי הערש קנול ז"ל כ"ד תמוז תשנ"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת פנחס

ר"ת	יציאה	כניסה	
21:10	20:27	19:11	ירושלים
21:12	20:29	19:26	בני ברק
21:15	20:30	19:19	חיפה
21:11	20:28	19:20	מודיעין עילית
21:10	20:27	19:10	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

לרגל התרחבות 'אוסף גיליונות' בכמות ובאיכות
 אנו פונים בקריאה לכל הקוראים המעוניינים
ליטול חלק במפעל החשוב והנכבד
בהגדלת התפוצה והרחבתה למקומות נוספים
 לזכות בזכות הפצת התורה ובגיליון חנים מידי שבוע
 לפרטים נא לפנות לשלפון 052-7623172

בברכת התורה
מערכת אוסף גיליונות

פנחס

י"ז בתמוז

תוספת שבת	פלג המנחה
7:00	ירושלים 6:19
7:16	בני ברק 6:20
7:00	בית שמש 6:19
7:10	מודיעין עילית 6:19
7:09	אלעד 6:20
7:16	אשדוד 6:21
7:01	כית 6:19
7:15	קרית גת 6:20
7:07	אחינסמן 6:20
7:07	טבריה 6:19
7:09	חיפה 6:21

אם ברצונכם להיות שותפים עם
 מזהירי השבת ניתן להירשם:
0722-722-730 (הקו שוודרג)

אחר שנפטרה עליו אשתו, נשא הרה"ק רבי צבי
 הירש מרימנוב זצ"ל בזיווג שני, אלמנה בת טובים.
 לימים סיפר למקורביו, מדוע זכתה לכך:

בילדותי, בתקופת היותי נער משרת אצל החייט
 המקומי, נזדמן לי כמה פעמים להוליך אל בית
 הוריה בגדים מתוקנים, ומה מאד נתפעלתי מן
 המחזה שחזר על עצמו מידי יום שישי.

נוכחתי לראות שמשעת חצות ביתם כבר היה ערוך
 ומסודר לכבוד שבת, המפה עם החלות, היין והכוס
 עמדו הכן אף הם על מקומם הראוי. זאת ועוד,
 האב יושב היה על יד השולחן הערוך וקורא בנחת
 את פרשת השבוע, שנים מקרא ואחד תרגום.

הרגשתי שום באותה העת ריח של קדושת השבת,
 וכשאך יצאתי מן הבית, אמרתי בלבי והתפללתי
 להקב"ה "הלוואי, שכשאגיע לגיל שידוכים, יעזרני
 שאזכה להיות חתן בבית כזה, שמחצות יום שישי
 כבר מרגישים בו ריח קדושת שבת קודש".

[מפי הרה"ק מבארניב זצ"ל]

מובא בספר 'מאור השבת' ח"ג עמ' מז

אשתי תח"י נפקקה לטבור חידי שנה ניתוח רפואי אסויס,
 והגבר היסב לכאולו סבל רב, קיבלנו על עצמנו להתחכק
 בהלכת נרות כשה אוקדחת, ופתח הרופאים אחר
 שכבר אין צורך בניתוח
 [ר' א.ח. וילס, ספולנה סיליט]

"ויברך אלקים את יום השביעי" (בראשית ב, ג), 'את' לרבות את התוספת שישיראל מוסיפים על
 השבת, שהקב"ה מסכים עמם.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות "נדירים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

תרומה טלפונית בנדירים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

מערכת 'אוסף גיליונות'
 9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
 הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
 הילכתא - לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

מחשבת קצרה על הדף | 65

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

ברומו של עולם | 69

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

שיעורי דעה | 73

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 75

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אמת וצדק | 77

עיונים בנביאים וכתובים

אז נדברו | 79

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 85

מעלת השבת וקדושתה

מים זכים | 87

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

לענין הלכה | 89

הערות הלכתיות מעשיות
לעורר לב המעיין

הפרשה המחכימה | 91

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

הגיון סופרים | 95

הגיון הלכה בפרשת השבוע
משולחן רבותינו סופרי המלך מאורי הגולה זי"ע

באר יעקב צבי | 97

נפלאות מתורתו של
הגה"ח רבי יעקב צבי פרידמאן שליט"א

נחלת צבי | 103

מאת הגאון רבי אפרים זאב קליין שליט"א

לאור באור החיים | 105

קצות דרכיו ופנינים ממשנת

רבן של ישראל

עיר וקדיש מן שמיא נחית

המנורה השהורה

רבינו חיים בן עטר זצללה"ה

מחבר פירוש אור החיים עה"ת

ופרי תואר על השו"ע ועו"ס

נלב"ע ש"ו תמוז התק"ג

עם הספר | 102

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

חשבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

שיעור השקפה | 11

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 13

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 15

שיעורים ע"ס המצוות

מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 17

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 19

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 21

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

התבוננות במועדי השנה | 23

משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

בית ועד | 27

ועדים הנמסרים בישיבות הגדולות

עטרת המועדים | 30

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי בין המצרים

בנתיבות הפרשה | 33

הרב נחום קסטנר שליט"א

יעלת חן | 35

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

עינינו גל | 37

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 41

דיוני הלכה אקטואליים

לדעת | 45

מבחן בדף היומי

תמצית משנה ברורה | 46

תמצית דף היומי

לדעת | 52

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 53

מבחן בחפץ חיים

פניני הלכה | 54

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" טורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

שלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' טורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוית"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת פנחס עניני תפילה ל"ד – אמונה - תשפ"ב | גליון מס' 224

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוינ' ע"ה

כל גילוי הדעת והאמת הוא רק עד כמה שיש אמונה – רק

בכח האמונה זוכים להכל [ב']

זה לא חיבור. אם בדרך מקרה נופל משהו, נשפך משהו, דבר כזה לא הופך להיות זריעה. "אמונת זה סדר זרעים".

כך זה בכל הבריאה כולה, כל הטוב וכל השפע, הכל מגיע רק עד כמה שיש אמונה בעולם. כל מה שצריך להגיע, לעולם לא יגיע בשום דרך אחרת, אין שום דרך אחרת שהדברים חלים בעולם אלא באופן אחד ויחידי. "כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים" תכלית פעולתו היא "כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזורע ולהם לאוכל" וכך "כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי". המשל הוא, שלעולם ההתגלות של מה שלמעלה אשר צריכה להתגלות פה למטה, אצלנו, היא מתגלה רק בדרך זריעה, אין דרך אחרת, ומה שצומח מזה, אלו אותם עצים שהם ה"גן בעדן מקדם". אבל חוץ מזה אין שום צורה אחרת של התגלות הדברים לא מתגלים בצורה אחרת, אין שום צורה של גילוי לדברים, אלא רק בדרך זריעה, והזריעה חייבת להיות רק באופן האחד והיחידי הזה, כפי גודל האמונה, כך בדיוק במקביל נעשית הזריעה, אין כאן שום שינוי. זה לא ייתכן אחרת, רק בדרך זריעה מתגלה הכל.

על ידי ה"אמונת" שזה סדר זרעים, מגיע כל מה שצריך להגיע, כשכר, כשפע, כטוב. הוא מגיע רק בדרך זריעה וגידול, זה גדל וצומח לאט לאט.

הדבר מובן מאליו, כל מי שלוקח את הזרעים עצמם ואוכל אותם, זה יכול להיות טעים, זה באמת טעים, אבל עץ

כל השפע מגיע רק על ידי זריעה

באמונה

פתחנו בשבוע הקודם בעניין האמונה שבזריעה של החורף, שמכוחה זוכים לפירות באביב ובקיץ, ונתבאר כי כל זריעה היא אמונה, וצורת האמונה שבחיבור שמים וארץ היא כדוגמת האמונה בחיבור איש ואשה.

עתה נמשיך בדברי הגמרא בשבת (ל"א ע"א) "אמונת זה סדר זרעים", בכל מקום שנמצא אמונה נמצא שיש "מאמין בחי העולמים וזרע", וכשמאמינים בחי העולמים וזרעים באמת, זה עושה פירות לתפארת. הגשמים לעולם יורדים רק בכח האמונה, וכפי שהבאנו מדברי הגמרא בתענית (ח' ע"א) "אין הגשמים יורדים אלא בזכות בעלי אמונה".

האמונה זה השורש, וזאת היא המציאות בעולם, זאת היא המידה בעולם שהופכת את העולם לכלי לקלוט שפע של חיות שהוא מעבר למה שנמצא בתוך המסגרת הצרה של העולם. וכשיש אמונה, שמה נמצאת זריעה, והזריעה היא תמיד מהלך חדש, היא תמיד מהלך שהוא מעבר לכל המהלכים שהדבר נמצא בתוכו, כפי שהוא מצוי כבר, הזריעה תמיד מביאה דברים חדשים, בלתי צפויים.

אבל, במה דברים אמורים, בתנאי אחד ויחידי, שהזריעה תהיה באמונה. "וארשתיך לי באמונה", אם זה לא באמונה

לא יצמח מזה. אכן, בלי אמונה אין סיבה להשקיע. מי שלא מאמין, אומר, מה פתאום שאשקיע, שאקח את מה שיש בידי, דבר ברור, דבר שהוא חפץ שוה כסף, ואשקיע אותו על מנת שזה יעשה אחר כך פירות ופירי פירות, למה שאעשה זאת, זאת שטות, מה לי ולצרה זאת, וכי רצונך שאאמין לך, אולם התשובה לדבריו היא, אל תזרע, תאכל את מה שיש בידך, אבל כך אתה תגמור את זה. מי שזורע וצומח עץ, יש לו פירות, אלא שצריך רק סבלנות של שלש שנים, זה הכל, צריך כל שהיא של סבלנות. זה הכח של אמונה, אבל אחר כך יש פירות, ופירי פירות, והלאה והלאה והלאה, והדבר הזה קיים.

האמת מתגלה רק על גבי האמונה

בחז"ל כתוב במקום אחד שאמת ואמונה גם הם מקבילים לזכר ונקבה, ובלשונם של חז"ל (בספר הזהר רע"מ פנחס דף ר"ל ע"א) "איהו אמת ואיהי אמונה", הוא אמת והיא אמונה. היינו, כשאנחנו מדברים על אמת ואמונה, דיברנו פה על הוא והיא. החיבור שביניהם, אף הוא מקביל לחיבור של איש ואשה, לְהִיּוֹת יחד של איש ואשה. וכשזה באמונה, אז זה בית וזה בנים וזה עוד ועוד, וכן הלאה. אולם כשזה לא באמונה, אז כפי שזה נראה, זו זנות. יש כאן משהו לשעתו וזהו, זה נגמר, זה כלה, זה דבר אבד. הוא אמת והיא אמונה, אמת ואמונה זה גם כך, בדיוק זאת היא הצורה, כמו איש ואשה. קשה להכריע את מה מביניהם לעשות למשל ואת מה לנמשל, אבל שני הדברים אמת. שקולים הם ויבואו שניהם, שניהם משל ושניהם נמשל.

וכך, כמו באיש ואשה, האדם ישיג אמת רק עד כמה שהוא משקיע כאן אמונה. עד כמה שיש כאן אמונה, עד כמה שהוא מכניס אמונה, כך היא האמת שתושפע עליו. תפיסת האמת שלו תלויה בכמה אמונה שיש לו בדבר הזה.

כל מערכת של אמת בנויה על אמונה

אך לפי מה שיש באמונה כך היא

האמת שהיא בונה

הנה, באמת כך הוא בכל מערכות ההשקפה כולן. אנחנו כולנו בעלי ניסיון, כל אחד יודע שמערכת האמיתות של כל אחד ואחד, המערכת של כל ההשקפה כולה, של כל מה שנתפס אצלנו כאמת, כדבר ברור, כדבר ודאי, בין אם כדבר מסתבר עד כדי קרוב לודאי ובין אם כדבר שהוא אמת מוחלטת שאנחנו אפילו מוכנים למסור את הנפש בשבילו, המערכת הזאת בנויה על אמונה.

כל מי שבודק את הדבר הזה, כל מי שמתבונן בדבר אפילו התבוננות כל שהיא, רואה את הדבר הזה בעליל. כל המערכות של אמת כולן הן מערכות של אמונה, זה היסוד

שעליהן הן בניות. אדם מאמין כך או מאמין כך, כל הדברים האלה הן הנחות יסוד, אולם להוכיח אותן, לא מסוגלים. את אותן הנחות היסוד אדם לא מסוגל להוכיח, והוא גם לא צריך להוכיח, הוא כלל לא חושב שזה נחוץ להוכיח אותן, הדברים האלה נתפסים כדבר מובן מאליו. והמדובר לאו דווקא בדברים כאלה שאם נבקר אותם זה כאילו שאנו מבקרים את כל הדעת כולה. אם נשאל את האדם מהיכן אתה יודע שזה כך, התשובה תהיה ככה זה, זה פשוט.

זאת אמונה, ועל גבי האמונה הזאת אדם יכול לבנות לעצמו מגדלים ומגדלי מגדלים, ערים שלמות בצורות בשמים של מערכות של אמת. על גבי אמונה, הוא בונה אמת ועוד אמת ועוד אמת. אבל תמיד, כל המערכות של אמת הן כולן חלות על אמונה. אם האדם יצמד רק למערכת של אמת בלבד, אם הוא ישאר רק באמת בלבד וירצה לבנות משהו, הוא ימצא את עצמו בונה על חול, הוא ימצא את עצמו בלי יסוד, ואז, שום דבר לא יכול להיות מוכח. יכולות להיות כמה הנחות יסוד שבלעדיהן הדעת לא קיימת, אבל שום בניין לא יכול להיות. בן אדם לא יוכל לבנות לעצמו שום השקפה, שום מערכת של דעת. לא רק מערכת שלימה שאותה האדם קובע, אלא אפילו מערכת כל שהיא של דעת לא תיבנה לעולם אלא על קרקע של אמונה. הקרקע מחוייבת להיות קרקע של אמונה, ומתוך כך האדם יכול לבנות לעצמו.

וכאן צריך לדעת, באותו מקום שבו נמצאת האמונה, כפי פניה של האמונה כך הן פניה של האמת, בדיוק כך. כל מי שמאמין בדבר, שדבר מה פשוט בעיניו, ועוד דבר ועוד דבר, האמת שנבנית היא כפי גודל האמונה. עד כמה שבאמונה האדם יוצא מהמערכת של עצמו ועובר למערכת גבוהה יותר, כך גם תפיסת האמת תהיה לגמרי אחרת, והדברים יהיו פשוטים וברורים.

צריך לדעת ולהבין, אחרי שנבנית מערכת של אמת על גבי האמונה, יש בין הדברים היוזן חוזר, הדברים מוכיחים זה את זה. כל מערכת האמיתות שבנויה על האמונה היא הוכחה על האמונה, והאמונה הזאת היא בסיס לאמת, וכך הם מהווים מערכת שלימה אחת, שהיא בפשטות בדרך כלל לא ניתנת לביקוע. משום שזה בדיוק העניין, הדברים האלה הם פשוטים, ומכיון שהם פשוטים כיצד ניתן לבקוע חומה כזאת, הדברים פשוטים והם מלמדים על עצמם, הם מוכיחים את עצמם, וכל מי שהתעסק בזה וכל מי שבדק זאת אי פעם אפילו בדיקה קטנה מוצא שהדברים האלה הם ברורים.

אלו מערכות שלימות שלא ניתנות לויכוח, אלו יכולים להיות דברי שטות כאלה שהדעת לא סובלת, השערות, סומרות, אבל הדברים נתפסים כאמת כל כך מוחלטת, חזקה, איתנה כל כך. אם נשאל את האדם על סמך מה הוא

מדבר שטויות כאלו, ונציע לו לבדוק זאת, הוא יאמר שאצלו הדבר ברור. המערכת הזו יוצרת כעין עיגול שלם, והכלל בזה הוא כמו בצורה הפיזית של עיגול, שכל חלק וחלק ממרכיב העיגול תומך ביתר החלקים, וכך העיגול נושא את עצמו, זה עיגול שלם, סגור, ואם ניקח דבר אחד מתוך העיגול המערכת כולה מתמוטטת, דבר שכמובן אף אחד לא רוצה, לכן שומרים מכל משמר שלא יבקע כל שהוא, שום בקיע, שום סדק לא יהיה בתוך מערכת סגורה, צריך לקחת את הכל ביחד.

מוכרחים לבנות מערכת אחרת. כל מי שרוצה להיכנס באיזה אופן שהוא לצורת מציאות גבוהה יותר מוכרח לעשות זאת, ובפרט כשהסדקים כבר נמצאים בתוך המערכת, ודאי שכדאי לבדוק את כל המערכת. הדבר הזה נוגע לכל אחד ואחד מאיתנו, ואם נבדוק את כל המערכת, אז נגיע למערכת אחרת.

צריך לצאת למערכת אחרת – "לך לך"

תמיד, לעולם, זו הדרך, לצאת מהמערכת ולעבור למערכת של מציאות גבוהה. כך מגיעה ההופעה הראשונה של כלל ישראל בעולם, היינו, ההופעה הראשונה של מציאות אחרת בעולם, מציאות שעליה נאמר "המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך", מציאות נוספת, וכך מתגלית כל מציאות אחרת בעולם, זו היא המצוה הראשונה שנצטוו ישראל. המצוה הראשונה שנצטוו ישראל היא "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך". לצאת מכל המערכת הסגורה הנקראת ארצך, מולדתך, ובית אביך, זאת היא המצוה הראשונה שנצטוו ישראל. ישראל, היינו, אברהם אבינו הסבא של ישראל סבא.

אברהם אבינו נצטוו לך לך, תצא מהמערכת הזאת, ולאן תגיע, אתה תגיע "אל הארץ אשר אראך". עכשיו לא תראה אותה, בשום פנים ואופן לא ניתן להראות לך איפה זה, עכשיו אתה לא תראה את מה שאני רוצה להראות לך, אולם אחרי שתלך, אז תגיע ותראה. "אל הארץ אשר אראך", היינו, בעתיד.

אחרי ה"שמעיי" מגיע "והטי אזנך" –

כאן נמצאת האמונה

על הפסוק "ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", איתא בכראשית רבה "ר' יצחק פתח, שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך", רבי יצחק פותח בפסוק בתהלים (מ"ה י"א) "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך והשתחוי לו", לכאורה, יש כאן קושי בפסוק, פותחים ב"שמעי בת" ואחר כך כתוב "והטי אזנך", לכאורה מה יש ב"הטי אזנך" יותר מה"שמעיי" שנאמר ברישא.

וממשיך רבי יצחק ואומר "משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אמר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם. ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך, ויתאו המלך יפיך, ליפותיך בעולם, והשתחוי לו, הוי ויאמר ה' אל אברם".

הפירוש הפשוט בזה, אברהם ראה בירה דולקת, היינו, הוא התבונן, הסתכל על פני המציאות כולה, וראה שהבירה כולה דולקת, נשרפת, הוא ראה שבבירה נעשית כאן פעולה שהבירה שורפת ומכלה את עצמה, היא הולכת לקראת אוכדנה, וזה דבר שסותר את עצמו, כי הלא ודאי שיש כאן מנהיג, שמנהיג את הדברים האלה במהלך מסוים לקראת משהו, וממילא, הדבר הזה הוא סתירה. לא ייתכן שמנהיג, היינו, אדם שהבירה משמשת לו כמקום שבו הוא רוצה לגור, לפעול משהו ולעשות משהו, ישרוף זאת בידים, ומשכך, אברהם אבינו אמר, האם זה אפשרי, האם הדבר הזה ייתכן. הדבר הזה מעורר, הוא קספק את אותה אמת. יש הרי לבירה מנהיג אבל כאן כאילו מתעורר ספק בדבר הזה. חלילה, תאמר שהבירה בלא מנהיג, זה לא ייתכן, ואז הציץ עליו בעל הבירה.

בזה חז"ל מתרצים את הפסוק, כך הוא פירוש הפסוק "שמעי בת וראי והטי אזנך", שמעי בת, השמיעה הראשונה זו שמיעה רגילה, כפי שאדם שומע כשמשמיעים לו משהו, אולם כשמשמיעים לאדם משהו אבסורדי, אז הוא לא שומע, הדבר לא נקלט, ואז צריך התאמצות מיוחדת, הטיית אזניים מיוחדת, כדי לשמוע דבר שהוא לא נשמע מצד עצמו. צריך להטות את האזניים.

זה מה שכתוב כאן בפסוק. אברהם אבינו הבין מלכתחילה שיש מנהיג לבירה. אחר כך הוא הסתובב בעולם וראה שהבירה דולקת, היינו, הוא ראה את כל מה שהבירה מראה, והמציאות כולה הלא מראה את ההיפך, היא מראה שהבריאה מכלה את עצמה, כאילו חלילה עזב ה' את הארץ. כך נראים פני הדברים כאן, וכאן אברהם אבינו קיים לא את ה"שמעיי" אלא את ה"הטי אזנך". ב"הטי אזנך", כאן נמצא החוזק, כאן נמצאת העוצמה, של האמונה. אני לא יודע, אני לא מבין, אני לא רואה, אני לא יודע איך זה, אבל אני מאמין. הוא נמצא. כל הסימנים מראים את ההיפך, הכל מראה את ההיפך הגמור, הכל הולך כנגד, הכל הולך הפוך, וכאן זה בדיוק המקום להחזיק באמונה.

זה מה שעשה אברהם אבינו ראש המאמינים, "והאמין בה'", ב"שמעיי" הראשון אין כאן חכמה גדולה, דבר שאפשר לשמוע כל אחד שומע, אולם, "שמעי בת וראי והטי אזנך", הטי אזנך, הכוונה בזה, צריך להטות את האזניים במקום שזה לא הולך בשמיעה הפשוטה. הטיה, פירושה,

שצריך לקרב דבר לדבר בכח, צריך להשקיע כאן כח מיוחד, להטות את הדבר כלפי הדבר השני. זה לא בדרך ממילא, הדבר מעצמו הוא לא כך. זה מה שעשה אברהם. "והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך", ואז "ויתאו המלך יופיך כי הוא אדוניך", אז הקב"ה ישפיע.

הקיום של הדבר הזה היה ב"הציץ עליו בעל הבירה". על ידי האמונה של אברהם הוא זכה לאותה אמת שהיא כל התורה כולה. הציץ עליו בעל הבירה, הקב"ה התגלה לו, זאת היא אמת. "הציץ עליו בעל הבירה" זו כבר המערכת שנקראת אמת, אבל "אי אפשר לבירה בלא מנהיג" זה במערכת של אמונה. באמונה כזאת של "הטי אזנך" באותה צורה כפי שעשה אברהם אבינו, בזה הוא זכה לאמת הזאת של "הציץ עליו בעל הבירה", התגלה לו הקב"ה.

גדולה אמנה על ידי אמונה זוכים להכל וכך מוגיעים לאמת

וכך היא לשון חז"ל במכילתא (פי"ד) על הפסוק "ויאמינו בה" ובמשה עבדו, "גדולה אמנה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר אמנה שהאמינו זכו ששרת עליהן רוח הקודש ואמרו שירה, שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל. ר' נחמיה אומר מניין שכל העושה מצוה אחת באמונה לפני מי שאמר והיה העולם כדאי הוא שתשרה עליו רוח הקודש ויאמר שירה, שכן מצינו באבותינו שבשכר אמנה שהאמינו זכו ששרת עליהן רוח הקודש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו אז ישיר משה ובני ישראל, וכן את מוצא באברהם שלא ירש העולם הזה והעולם הבא אלא בשכר אמנה שנאמר והאמין בה', וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר אמונה שנאמר ויאמן העם וגו' ואומר אמונים נוצר ה', מזכיר אמונת אבות". ועוד דרשו בתנחומא "ואומר זה השער לה' צדיקים יבואו בו, אלו בעלי אמנה, שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים", כאן, באמונה, זו פתיחת השער. כאן נפתח שער למערכת אחרת של קיום.

וכך היא הלשון במדרש תנחומא "השער הזה בעלי אמנה נכנסין בו שנאמר טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון להגידי בבקר חסדך וגו', מה כתיב בתריה כי שמחתני, מי גרם לנו לשמחה זו, אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכולו לילות, כדכתיב ואמונתך בלילות, וכתיב וצדיק באמונתו יחיה, וכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך, ואין הגליות עתידות להגאל אלא בשכר אמנה שנאמר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה וגו', ואומר וארשתוך לי באמונה, הא למדת שגדולה אמנה שבשכר אמנה שרתה עליהם שכינה ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה' אז ישיר משה, ואומר ויאמינו בדבריו ישיר תהלתו".

אין שום דרך אחרת, זאת היא הדרך האחת והיחידה. כל מי שרוצה להישאר בתוך מערכות אמת כאשר העיגול של האמונה שלו הוא שהיא מסתובבת סביב כריסו, זה הדבר היחידי שהוא מאמין, הרי שאז גם האמת היא סביב אותה כרס, האמת שבנויה על האמונה הזאת, כך היא נראית.

מי שמאמין באמת, כל מי שפותח את עצמו באמת בשביל להאמין, הרי ש"אמונת זה סדר זרעים", ואז נזרע בו גם שכר, גשם. גם שכר ששייך לעולם הזה וגם שכר ששייך לעולם הבא, גם דעת נוספת נשפעת עליו. והדעת הזאת אחרי שהוא יתפוס אותה, אחרי שהוא יבין אותה, היא תהיה אחת עם האמונה. אותה דעת תוכיח את האמונה.

צריך לצאת מהמערכת שלנו ובכח האמונה להגיע למערכת של דעת אמיתית

בדיוק כמו שהיום אנחנו חיים בתוך מערכת שהיא כולה משובשת מתוך עצמה, אנחנו מקבלים את זה כתורה מסיני, כמערכת אמיתית, ואיננו רואים שביסוד המערכת הזאת מונחים אמונות טפילות, כך כל מי שיבדוק את עצמו ברצינות ימצא שבשורש כל מערכת הדעת שלו נמצאות אמונות כאלה שכשהוא יגלה אותן, כשהוא יוציא אותן לאור, כשהוא יגלה אותן לעצמו, אם הוא יהיה אמיתי עם עצמו, הוא יסמיק מבושה. זאת היא המערכת שאנחנו חיים בה.

שורש האמונה הוא, קודם כל, שאנחנו צריכים לצאת מתוך מערכת של הדעת של עצמנו. הדבר הזה הוא ברור. כל מערכת הדעת שלנו לא מספקת לנו אפילו את התשובה הקטנה ביותר לשאלה הקטנה ביותר. אנחנו ממש לא יודעים כלום, כל מערכת הדעת שלנו היא כולה הבל. מה אנחנו יודעים, מה אנחנו מבינים, איזה מושג יש לנו כל שהוא מתוך מערכת הדעת שלנו בצורת המציאות האמיתית, כלום ממש. הדבר הראשון שעלינו לעשות הוא שאנחנו צריכים לצאת מתוך עצמנו.

מי שהאמונה שלו היא אמיתית באמת, הוא זה שיודע מה היא המציאות האמיתית. לא תמיד הוא מבין אותה, בדרך כלל הוא לא מבין אותה, אבל זאת היא המציאות האמיתית. כפי החזוק של האמונה, כך יושפע עלינו מלמעלה, "ויבוא כגשם לנו" (הושע ו' ג'). גם גשם של שפע, של כל טוב פה, וגם שפע של דעת. אנחנו מתפללים עליו "חננו מאיתך דעה בינה והשכל", אנחנו מבקשים את זה.

בקרקע של אמונה, שם נזרע משהו שהוא האפשרות האחת והיחידה של לצאת מתוך עצמנו. מתוך המערכת הקטנה, הסגורה, העלובה, שהיא כאן מתחילה וכאן נגמרת, שבן לילה היה וכן לילה אבד, מציאות של כלום, לצאת אל המציאות האמיתית. "שמאמין בחי העולמים וזורע".

שיעור השקפה

מאת מרן הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ראש ישיבת יד אהרן

ניסיונות הדור ודרכי ההתמודדות

כתב האבן שלמה (פי"א) שלכל דור ודור יש את הניסיונות המיוחדים השייכים רק לו, ועל בני אותו הדור מוטלת החובה להתמודד עם אותם הניסיונות (ז"ל "בכל דור ודור שולט מידה אחרת, שמזה משתנים הטבעים וכל מעשי הדור והנהגותיהם ופרנסיהם הכל הוא לפי המידה ההיא, ותלוי בבחירתם בין לטוב בין לרע. וכן הנהגת הקב"ה עמהם. והכל כלול בתורה וכו"). בכדי להתמודד בצורה נכונה, יש לברר תחילה מהם אותם הניסיונות שבהם התייחד הדור בשונה משאר הדורות, ורק לאחמ"כ לחקור מהי הדרך לעמוד מולם. ואמרו בגמרא שהסייגים והתקנות שתקנו חז"ל הם לפי הניסיונות של אותו הדור, ע"מ שיוכלו להתמודד דווקא מול אותם הניסיונות. אף בדורינו, בכדי לדעת כיצד להתמודד ולעבוד על הניסיונות שבהם התייחד דורינו, צריכים אנו לברר ולדעת תחילה מהם אותם הניסיונות.

במאמר זה נתמקד בשתי נקודות אופי המאפיינות את דורינו, שאלו הן הניסיונות עימם אנו מתמודדים, ונגסה לדון מהי דרך ההתמודדות עימם.

א.

ראשית כל נבאר את ענין ה'קדושה'.

הן אמת שניסיונות בעניינים של קדושה היו מאז ומעולם מעת חטאו של אדה"ר, וכפי שכתב הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה 'אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם, אלא לפרוש מן העריות וכו', אך בדורנו ניסיון זה גדל והתעצם הרבה יותר. נעמוד על סיבת הדבר מדוע בדורנו זהו אחד הניסיונות היותר קשים, יותר מבשאר הדורות, שהיו ניסיונות אחרים וניסיון זה לא היה העיקרי בעבודת בני אותו הדור. ונראה שישנם שתי סיבות הגורמות לכך, ויסודם הוא במאפייני הדור.

הסיבה הראשונה היא שיסוד ענייני הקדושה נובע מצלם האלוקים שבאדם ובלי חלק זה שבאדם לא שייכים אליו ענייני קדושה כלל. ופירושו המושג 'צלם אלוקים' הוא שהאדם הינו חלק אלוק ממעל אשר בו ניתנה הנשמה הקדושה שהגיעה היישר מהקב"ה (וכמו שנאמר 'ויפח באפיו נשמת חיים'). והיינו שכח הנשמה שבאדם הוא עצמו כח הקדושה, ורק על ידו האדם עומד נגד פיתוי העולם הזה. בעוד שגוף האדם מושך את האדם אל החומריות, הנשמה שבו מושכתו לרוחניות וקדושה, וע"י כח הנשמה ניתנה לאדם היכולת להתמודד עם הניסיונות אשר יושתו עליו.

והנה, במשך כל הדורות ידעו הכל שיש לאדם צלם אלוקים, ושהוא בר הכי להתמודד עם ניסיונותיו ופיתוייו של היצר, ואופן ההתמודדות היה ע"י שליטת הכוח השכלי שבאדם על הכח הגופני והחומרי. המציאות היתה שכאשר האדם יודע במצפונו על דבר מסוים שהוא דבר איסור ומכיר את חומרת הדבר, היה די בכך שיוכל לאזור כח ולהתגבר על כל ניסיון אשר יקרה לידו. וכך היתה המציאות והנושא היה מוכר וידוע לכל במשך כל הדורות עברו. אכן, השינוי שחל בדורינו בעולם, שביטלו בקרב בני האדם את המושג 'צלם אלוקים' - במחשבתו של האדם החילוני המושפע מתורתם של הפסיכולוגים והוגי הדעות למיניהם, מושרשת התפיסה שהאדם אינו אלא בהמה בעלת משכל ומופקע מנשמת חיים. וכאשר אינו מאמין שיש בו את כח הקדושה, אין לו את כח ההתנגדות בין שכלו לבין רצונותיו ותאוותיו. ממילא אינו מסוגל להתמודד כנגד הרצונות והתאוות החומריות המושכות אותו אליהם.

בציבור בו אנו חיים, הגם שיודעים אנו את דרגתו ומעלתו של האדם אשר הוא חלק אלוק ממעל, אך השקפת העולם שמבחוץ חודרת גם אלינו בדקויות בהרבה דרכים, לכן חומר ענין הקדושה ירד בעינינו הרבה הן חומר האיסורים והן ההקטנה של מעלת האדם וצלם אלוקים שבו. וכאשר חומר הענין יורד, ממילא הכח להתמודד עם אותם ניסיונות יורד גם הוא, כפי שכתב הרמח"ל בהקדמה לדרך עץ חיים שהכח להתמודד מול הניסיונות הוא 'ידיעת האמת'. עיקר הצלחת פיתוי היצר היא ע"י שמחליש בעיני האדם את חומר האיסור, לכן כאשר ידע האדם בידיעה אמיתית וברורה את חומר האיסור כפי שהוא באמת, כך יוכל להתגבר על פיתוי היצר. (וכתב שם שאין באפשרותו של האדם להגיע לידיעת האמת כי אם ע"י אור התורה שחודר אל הנשמה) כאשר לא מכירים ומרגישים את חומרת האיסורים המתייחסים אל האדם שהוא בדרגה נשגבה של צלם אלוקים, וכשמבטלים ממנו את ההכרה בצלם אלוקים שבו, נחלשת הבהירות של ידיעת האמת, ולכן החיים המרוממים בקדושה שהם ההיפך מחיי בהמיות נעשו לניסיון עיקרי בדור זה.

הסיבה השנייה לכך שנושא זה מרכזי בדורינו, היא שבכדי לזכות לקדושה מוכרחים ל'גדר', כמו שכתב רש"י על הפסוק "קדושים

תהיו" וז"ל: 'שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה'. כוונת העניין, שהפירוש 'קדושה' הוא 'הבדלה', כלומר - שהאדם בעצמותו מופרש ומובדל, וכמו שמחיצה מבדילה בין רשות היחיד לרשות הרבים, ובין קדושה לקדושה גבוהה יותר (כמחיצות שהיו בעזרה), כך האדם שמקדש את עצמו מופרש מכל ענייני העולם ומדברים המקרבים לחטא, ורק בכך זוכה הוא לקדושה עליונה. ואף ענין זה נחסר ונפחת בדורינו, שכבר כמעט ואין מחיצות המפרידות ומבדילות בין קודש לחול, ואין גדרים וסייגים.

אלו שני העניינים שבהם מתאפיין הדור שלנו בניסיונו הגדול של 'קדושה', א. אי ידיעת האמת על כוח הנשמה שבאדם שהוא צלם אלוקים ואי ידיעת חומר האיסור. ב. החיסרון במחיצות וגדרים המוכרחים לכל דבר שבקדושה. והסיבה המשותפת למאפיינים אלו היא חדירת העולם החילוני אל תוך העולם שלנו בכל שכבות הדור (כ"ש שהדבר נוגע למי שנולד בדור זה), וכפי שמורגש בימינו שהכל כבר נגיש ואפשר בקלות להגיע לכל דבר האסור בעולם.

מעתה, דרך ההתמודדות עם ניסיון זה הוא, בעבודה בשימת לב לשני העניינים הללו. החדרת ההכרה בצלם האלוקי שבאדם וחקר ידיעת האמת, (וכבר כתב הרמח"ל שהדרך להגיע לידיעת האמת היא ע"י שמחה ולימוד התורה), והעמדת גדרים ברורים מעשיים של קדושה, המרחיקים את האדם מלהגיע לדבר עבירה.

ב.

הניסיון השני שעלינו להכירו הוא 'עולם התקשורת', ובכלל זה המציאות בה האדם בעולם הכללי מעודכן ומשותף עם כל מה שקורה ומתרחש בעולם בכל רגע נתון, ואף משתף את סביבתו בענייניו הפרטיים. התוצאה של צורת חיים זו היא שאין לאדם פרטיות ואינו נמצא לבדו אף לרגע אחד. העולם הפרטי שלו נהפך לרשות הרבים ואין לו רשות היחיד משל עצמו, האדם כבר לא ברשות עצמו לשמר את פרטיותו. (בעומק הדבר אף עניין זה מקושר לענייני קדושה כחלק מצניעות, אך לא כאן המקום להאריך בזה). ידועים דברי הרמב"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) שקדושתם של בני שבט לוי נובעת מכך שהיו מנותקים מהעולם שבחוץ ומובדלים ומופרשים ממנו, כשם שהיו מובדלים בביהמ"ק, שרק ע"י כך אפשר להיות קודש לה' ולהתמסר לתורה בלבד. לאלו שחיים בעולם של תקשורת, קשה מאוד להרגיש מנותקים מהעולם ולהתמסר לעבודת ה', ובמקום זאת מרגישים חלק מ'העולם הגדול' ע"י שמתוקשרים כל רגע עם כל הידיעות שיש בחוץ, אם זה על ידי ידיעת נושאים פוליטיים או כל עניין אחר שאינו נוגע לעבודת ה'.

אך הנה, מכיוון ועניינו של ניסיון התקשורת נוגע לכך שאין האדם מובדל ומופרש לעבודת ה' אלא מעורב בענייני העולם, יש בזה כמה וכמה דרגות שונות זו מזו. יתכן חוסר שמירה מידיעת דברים פשוטים שאין בהם איסור חמור כשלעצמם, ויתכן אף דברים החמורים מכך בהרבה. ובדברים הנוגעים למושג 'ישיבה' נעמוד כעת על שני פרטים מסוימים.

ראשית כל עלינו לדעת שיש ישיבה היא מקום שמטרתו שייכות גמורה לתורה תוך ניתוק מהעולם שבחוץ, וכמו ביהמ"ק שהיה מובדל ומופרש מכל שאר העולם כך הישיבה צריכה להיות מנותקת. ואין המכוון כאן לפרישות מעניינים חמורים כעריות, אלא על עצם הניתוק מהעולם החיצוני. אם האווירה בישיבה היא שמחברים לעולם שבחוץ וכגון שכל דבר המתרחש בחוץ נודע מיד גם בישיבה, אין זה ניתוק ולא הבדלה, אי אפשר לגדל שבט בני לוי המסורים לתורה כשהם מחוברים ומתוקשרים לעולם החיצוני, התכלית והיעוד של 'ישיבה' היא לגדל בני תורה דווקא בהבדלה והפרשה מהעולם החיצוני כמו שגדלים בחממה סגורה ושמורה.

ולעניין מעשה, המדובר כאן הוא על אותם מכשירים המשמשים אמצעי לידיעת תקשורת, ומשתמשים בהם בריש גלי ובפרהסיא, וכאשר דבר זה מורגש בישיבה אזי האווירה הכללית בישיבה היא שלא נמצאים במקום מנותק מהעולם, אלא נמצאים במקום תקשורת וחיבור לעולם, וי אפשר לגדל שבט בני לוי המסורים לתורה בשום אופן. לכן אף אותם יחידים הנוגעים בכך יכולים להזיק לכלל הציבור, וגם כאשר יש הכרח ומקרה הצורך להחזיק מכשיר טלפון, חייבים לדעת כיצד לעשות זאת בצורה הנכונה שלא לפגוע באווירת הישיבה, ולמעט בזה ככל האפשר.

ג.

כפי שהזכרנו, מצבו של הדור בענייני הקדושה ירוד מאד, ואע"פ שנדמה לנו שמצב זה אינו נוגע אלינו, צריך בכל אופן לדעת שכל אחד ואחד יכול למצוא את עצמו במקומות ירודים מאוד אם חלילה לא ישמור את עצמו. ונזכיר מה שמסופר על הג"ר יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בזמן מלחמת העולם השנייה כאשר ישיבת מיר עוד שכנה בוויילנא, והיה שם מקרה עם בחור שנפטר ממחלה שנגעה לכישלון בענייני קדושה, וחיכו כולם לשמוע את דברי ר' חצק'ל בלוויה. ונעמד ר' חצק'ל ואמר (בניגון של הספד) **'אנחנו קרובים לגבול, והוא חצה את הגבול'**. הפשט הוא, שאף באותו הדור שהיה בדרגה גבוהה יותר מהדור שלנו, אי אפשר היה לדעת שום דבר, וכל אחד שאין לו מחיצות וגדרים לא יכול להיות בטוח בעצמו שלא יפול.

כ"ש בדורינו שהניסיונות בו כל כך גדולים, ואפשר ליפול בקלות רבה כל כך, ואף להכשיל אחרים ע"י דוגמא לא טובה שנותנים להם. מוכרחים לעשות גדרים ברורים וחזקים כנגד כל הפירצות. לכן אסור בשום פנים ואופן אסור להשתמש בסוגי מכשירים שאפשר לפרוץ אותם, וגם אם נראה שלא יכשלו ויפלו בזה, אין שום דרך להתיר זאת.

אין בזה יוצא מן הכלל, שהרי אף אחד לא יכול לקחת על זה אחריות, וכבר רבים וטובים נפלו, ולכן אסור לתת שדבר כזה יהיה בשום אופן, ועלינו להישמר ככל האפשר ולקחת לעצמינו את מה שאמר ר' חצק'ל **'אנחנו קרובים לגבול'**.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת פנחס תשפ"ב

שזהו בלשון זכר, ובסוף כתוב 'אביהן' ו'להן' בלשון נקבה. ויש לבאר, דהנה במשנה בפרק יש נוחלין ורש"י הביא זאת כביאור כפל הלשון שכתוב 'נתון תתן' דבנות צלפחד ירשו שני חלקים, חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי הפר אביו.

והנה בחלק שירשו את אביהם, הרי ירושתם הוא מדין 'בת', אבל ירושתם את הפר אביו, הרי הם עומדים במקום צלפחד אביהם, וא"כ ירושתם בנכסי הפר הוא מדין 'בן'. ולפי זה יש לומר דלכך חילק הכתוב הלשון, דכתחילה כתוב לשון זכר, כי מדובר על ירושתן בנכסי הפר, וככתוב 'נתן תתן' להם אחוות נחלה בתוך אחי אביהם, והיינו שיטלו חלק אביהם ביחד עם אחיו שזהו בנכסי הפר, ובזה הם יורשים מדין בן, על כן נקט בלשון זכר, ובסיפא מדובר על נכסי צלפחד אביהם עצמו, וככתוב 'והעברת את נחלת אביהן להן', שבוזה הם באים מדין בת, על כן נקט הכתוב הענין בלשון נקבה.

יפקוד ה' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה. (כ"ז, ט"ז). וכתב רש"י, אלקי הרוחות למה נאמר, אמר לפניו, רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד, ואינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו.

והנה להלן בפסוק י"ח כתוב, ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וגו', וכתב רש"י, כאשר שאלת שיוכל להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד. והיינו דבזה שנאמר 'איש אשר רוח בו' נאמר שנתקבלה תפלתו שיהא מתמנה מי שהוא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו.

והנה בתרגום מפרש, איש אשר רוח בו, 'גבר די רוח נבואה ביה', וצריך ביאור, וצריך ביאור, מה השייכות שהוא איש שיש בו רוח נבואה, לענין בקשתו שיהא איש על העדה שיוודע להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, ואיך במה שהוא נביא מתקיים הענין שהוא מהלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

ויש לומר, דהנה בסוף תרי עשר בסוף נבואת מלאכי, שהוא סיום כל ספרי הנביאים, והוא סוף הנבואה בישראל [עד שתחזור בב"א], כתוב 'זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים', ואינא מהגר"א לבאר בזה, שבזמן שעמדו להם נביאים לישראל, היה הנביא אומר לכל אחד ואחד את עיקר עבודתו ותפקידו בעולם, ומה הוא תיקונו המיוחד לפי שורש נשמתו, ובזה היה מתחזק, אבל כשפסקה נבואה מישראל, אז אין מי שיהא מודיע להם לישראל, מהו עיקר עבודתו של כל אחד, ממילא צריך כל אחד ואחד, להתחזק בכל ענייני התורה והמצוות כולם, וממילא בכלל זה יעשה את עבודתו המיוחדת לו. ולפי"ז פירש הגר"א שבסוף נבואת מלאכי שהוא הנביא

ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' אל משה וגו', שאו את ראש כל עדת בני ישראל וגו'. (כ"ז, א'). הנה יש הפסק פרשה באמצע הפסוק, וצריך לבאר למה הפסיק הפרשה באמצע הפסוק, ואם ראוי המקרא ליחלק, למה לא נתחלקו לשני פסוקים.

ונראה לבאר בזה, דהנה ברש"י כתב שתי טעמים למה נמנו, משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדו והרגו בהן, והוא מונה אותן לידע מנין הנתרות, דבר אחר, שכשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסרו לו במנין, עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו מהזויר במנין.

והנה לפי הטעם הראשון שהמנין הוא משום המגיפה, כמו הרועה המונה את צאנו, א"כ תחילת הפסוק ד'יהי אחרי המגיפה' הוא נתינת טעם להמשך הפסוק, לציווי על המנין, וא"כ הוא דבר אחד וענין אחד, וצריך ליכתב בפסוק אחד, אכן לפי הטעם השני, דמשום שנמסרו לו במנין, מהזויר במנין, אין זה שייך למגפה, וא"כ תחילת הפסוק אינו שייך להציווי על המנין, ונמצא דמחד הוא הקדמה להמשך הפסוק, ומאידך הוא ענין בפ"ע.

ולפי"ז יש לבאר דלכך הוא נכתב בפסוק אחד, ומ"מ הפסיק הפרשה באמצע, דמה שנכתב בפסוק אחד, הוא משום דלפי הטעם הראשון, הוא דבר אחד עם המנין, ומה שהפסיק בפרשה באמצע, הוא משום דלפי הטעם השני, המנין הוא ענין בפ"ע שאינו שייך למגפה.

ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. (כ"ז, ח'). ופירש רש"י והעברת, לשון עברה, ד"א, על שם שהבת מעברת נחלה משבט לשבט וכו', ככולן הוא אומר ונתתם, וכבת הוא אומר והעברתם.

ועוד יש לפרש בטעם השינוי, דככולן הוא אומר 'ונתתם', וכבת הוא אומר 'והעברתם', דשאני ירושת כל הזרשים אחר הבן, מירושת הבת במקום שאין בן, דשאר יורשים, הרי קורבתם יותר רחוקה מהבן, אבל כבת קורבתה להאב היא כמו קורבת הבן, ורק דיש דין קדימה של בן על הבת, ומטעם דבמקום אביו קאי, או מטעם אחר, אבל בקורבתם שוים הם הבן והבת. לפי זה יש לבאר, דבכל הירושות נתחדש ונאמר בזה נתינה חדשה, ולכן כתבה תורה 'ונתתם', שזהו נתינה אחרת מהנתינה שהיה אצל הבן, אבל בבת, דירושתה במקום שאין בן, אינו מכה קורבה ושארות אחרת מהקורבה והשארות של הבן, א"כ אין זה נתינה חדשה, אלא רק העברת הירושה להבת, שהיא באותה קורבה של בן, לכן כתוב 'והעברתם', שאין זה אלא העברה, ולא נתינה חדשה.

נתן תתן להם אחוות נחלה בתוך אחי אביהם והעברת את נחלת אביהן להן. (כ"ז, ז). יש להעיר דכתחילה כתוב 'נתן להם' ו'אביהם'

האחרון, אמר להם זכרו תורת משה עבדי, שמעכשיו כבר אין מי שיאמר לכל אחד עבודתו המיוחדת, ועל כן צריכים הם לזכור את כל תורת משה, ורק ע"י קיום כל התורה כולה, יגיע כל אחד לתיקון שלו. ולפי"ז יש לומר, בדקשת משה רבנו, איש שיודע להלך כנגד רוחו של אחד ואחד, כוללת גם שידע מהו עיקר עבודתו ותיקונו המיוחד לו לפי שורש נשמתו, ובוה נענה שיהושע הוא איש אשר רוח נבואה ביה, וממילא יוכל להעמיד כל אחד על תיקונו המיוחד לו.

יפקד ה' אלקי הרחות לכל בשר איש על העדה. (כ"ז, ט"ז). כתב רש"י אמר הגיע שעה שאתבע צרכי, שירשו בני את גדולתי, א"ל הקב"ה לא כך עלתה במחשבת לפני, כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו, שלא מש מתוך האהל, וזהו שאמר שלמה נוצר תאנה יאכל פריה. הנה נמשלה הנהגת יהושע שלא למוש מתוך האוהל, לנצירת התאנה, ונראה לבאר בזה, שהנה בנצירת התאנה יש ענין מיוחד תר מכל פירות, שלעולם צריך לשמור על התאנה, וזה עפ"י המבואר בעירובין דף נ"ד דתאנה כל זמן שאדם ממשמש בה, מוצא בה תאנים, ופירש רש"י שאינן מתבשלין בבת אחת, אלא היום מעט ולמחר מעט, וכל שעה ראוי לאכול מהן, ומבואר דבנצירת התאנה יש ענין מיוחד, שכיזן שאינה מתבשלת בבת אחת, אלא היום מעט ולמחר מעט, וכשכיל לאסוף התאנים צריך לשמור עליה כל הזמן בלא הפסק, ותמיד להיות מוכן ומוזמן ללקט התאנים המוכנות מיד כדי שלא יפלו מהעץ ויפסדו, וכדאיתא בגמ' באלו מציאות, דתאנה עם נפילה נמאסת.

והנה איתא בביצה דף כ"ד, אמר רב לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת, דאנא ולוי הוינן קמיה דרבי, כי אמרה להא שמעתא, באורתא אמר מותרין באכילה, בצפרא אמר מותרין לקבל, אנא הוואי כי מדרשא הדרי כי, לוי דלא הוה כי

מדרשא לא הדר ביה. הרי שבתורה יש ענין מיוחד ומסויים שלא ימנע עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש, אלא בכל עת ובכל שעה לא להמיש מתוך האוהל, ואם מחסר שעה אחת, הרי מפסיד בזה, וכמו שהביא רב, דלוי דלא היה בבית המדרש שעה אחת, לא הדר ביה. וכן מצינו עוד בכ"מ בש"ס דבשעה אחת נתחדשו הלכות וזכו להם אותם שהיו בבית המדרש באותה שעה.

ולפי זה יש לומר הביאור במה שנמשלה הנהגת יהושע שלא מש מתוך האוהל לנצירת התאנה, דכמו דבנצירת התאנה מחמת דרך בישולה שהיא מתבשלת היום מעט ולמחר מעט, לכן מיוחדת היא בנצירתה שתמיד צריך לשומרה, ואם שעה אחת אינו נוצרה היא נפסדת ולא יאכל את פריה, כן הוא בתורה, דאם מונע עצמו שעה אחת מבית המדרש, הוא מפסיד בזה את אותם החידושים וההלכות שמתחדשים באותה שעה שמנע עצמו ולא היה בבית המדרש.

וזהו שאמרו הו"ל, דיהושע שלא מש מתוך האוהל, הוא נהג בבית המדרש, כמנהג נוצרי התאנה, שכמו שנוצרי התאנה שומרים על התאנה תמיד, ובכך אינם מפסידים שום תאנה, כמו"כ יהושע שלא מש מתוך האוהל, לא הפסיד שום דבר הלכה, וכל התורה מסורה בידו, ורק על ידי כך שלא מש מתוך האוהל לא הפסיד, אבל מי שמונע עצמו שעה אחת מבית המדרש הרי הוא מפסיד.

ולחדיא מבואר כן בדברי הגמ' בתמורה דף ט"ז, בשעה שנפטר משה רבינו א"ל ליהושע שאל ממני כל הספקות שיש לך, א"ל רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי ומשרתי יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל. ומבואר דבכך שלא מש מתוך האוהל ולא הניח את משה רבנו שעה אחת, לא היה לו שום ספיקות, וכל התורה הייתה מסורה בידו, הרי דהענין שיהושע לא מש מתוך האהל, הוא כשכיל זה שלא יהא מפסיד שום דבר הלכה בהעדרו, וזהו שיהושע היה נוצר התאנה.

'ישיבה' - בית ועד ללימוד תורה ברבים

מתוך משא על 'מהותה של ישיבה ודרכי הלימוד' בכינוס שרי עשרות ירושלים - סיון תשפ"ב

הישיבה היא 'בית ועד', מקום שמתאספים רבים ללמוד תורה, לדרוש את התורה, ולפלפל בתורה, ולערך מלחמתה של תורה, זהו צורת עסק תלמוד תורה, ללמוד בחבורה, אמנם גם מי שנמצא יחידי צריך ללמוד בכל רגע שיכול, אבל עיקר צורת ת"ת הוא ברבים, כך מבואר בגמ' בברכות 'הסכת ושמע ישראל, עשו כיתות כיתות ועסקו בתורה', ד'הסכת' נדרש מלשון 'כיתות', לא ללמוד ביחיד, אלא כתות, דהיינו שיושבים חבורות חבורות ועוסקים בתורה. ככל שיש יותר כיתות, וככל שהכיתה יותר גדולה, יש יותר ריבוי דעות, ויש יותר ריבוי ת"ת, יותר ריתחא דאורייתא, יותר ריבוי מלחמתה של תורה, וממילא יותר הבנת התורה, דמלבד הענין המבואר בחז"ל דכח הרבים גדול מכח היחיד פי כמה וכמה שלא לפי החשבון, וכמו שכתוב בפרשת בחוקתי 'ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו', וכתב רש"י 'וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרובים העושים את התורה', עוד יש ענין מיוחד הנוגע לעסק התורה, דהרי לכל אחד יש את המחשבות וההבנות שלו, וכשיש ריבוי דעות ומפלפלים אחד עם הבריו, ושומעים סברות נוספות, וכל אחד מתאמץ בכל כוחותיו להביא ראיות לדבריו - על ידי כל זה יש ריבוי פלפול התורה, וריבוי ריתחא דאורייתא, וריבוי אש התורה. עסק תלמוד תורה הוא גדר של 'מלחמה' - מלחמתה של תורה, וכמו שכתוב בגמ' בקידושין אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זיזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, ומבואר דבעסק התורה ברבים, שכל אחד אומר את הסברא שלו זה בגדר 'מלחמה', וממילא הם נהיים 'שונאים' זה לזה, ואכן בדרך הטבע היו צריכים להישאר במצב כזה, ועל זה יש הבטחה שאינם זיזים משם עד שנעשים אוהבים זה לזה, וככל שיש יותר 'לוחמים' יש יותר 'מלחמה', והיינו דה'מלחמה' של תורה היא יותר לתפארת, שעל ידי זה מתגלה אש התורה מחמת ריבוי הפלפול והצידוד לכאן ולכאן, וכמו שכתב בדרך עץ החיים שהתורה היא כמו גחלת, דאם נושבים עליה יוצא שלהבת המאירה בכמה גוונים, ואז רואים את תפארת האש, וכך התורה היא 'גחלת' שצריכים לנשוב בה, שאחד אומר כך והשני אומר כך, וכך מתגלה אש התורה בריבוי גוונים, וניכר תפארת התורה ביתר שאת.

תנחומינו לכבוד יזיד בית רבנו שליט"א הנכבד מוהר"ר רבי חיים פינק שליט"א - ת"א, מתלמידי מרן רבנו הגרי"מ זיע"א

עם פטירתה בשם טוב ובשיבה טובה של אמו האשה החשובה מרת לאה ב"ר דב סימון ע"ה

אשרי איש ירא את ה' גיבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך - תנצב"ה

מצוה קסד

להתענות בעשירי בו

שנאמר בעשור לחודש תענו את נפשותיכם

מצוה קסה

לשבות ביום הצום

שנאמר שבת שבתון הוא לכם

אחרת יש ביום הכפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתייה... ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששבות מאכילה ושתייה, שנאמר 'שבת שבתון' שבת לענין אכילה ושבתון לענינים אלו."

וכן מפרש הרמב"ם (ה"ו) שדין תוספת יום הכיפורים דילפי' מקרא דכתיב "ועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב" קאי על השביתה של עינוי, שיש להתחיל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי. וכן התוספת האמורה ביציאה שנאמר "מערב עד ערב תשבתו שבתכם" היא דצריך לשהות בעינוי מעט מלילי אחד עשר, סמוך לעשירי.

ומכל ראיות אלו חזינן דאיסור אכילה ושתייה ביום הכיפורים וכל שאר דיני העינוי שייכים לדין שביתה. ושייכותם מבוארת בדברי סה"מ דמשמעות לשון שביתה כוללת שביתה ממלאכה כבשאר שבת ומועדים, וביום הכיפורים נוספה שביתה מכל צרכי הגוף להיות כמלאכים ולשבות מאכילה ושתייה והדומה להם.

ובאמת המשמעות הפשוטה של דין העינוי מכריחה לבאר דיש לשבות מצרכי הגוף, אך אין חובה על תחושת העינוי. דהרי האוכל ושותה קודם כניסת יום הכיפורים כדי שבעו ויותר, אינו מעונה כלל בתחילת יום הכיפורים, ואינו מבטל את מצות העינוי בכך. וכן לאידך גיסא, העובר ואוכל בסופו של יום הכיפורים, אינו מפיג את העינוי מיד, אלא לאחר שיתעכל המזון במוצאי היום ירגיש את השובע, ואעפ"כ חייב כרת על אכילתו. ונמצא דהעינוי הוא הגדרה לשביתה, וביה"כ ציוותה תורה דמלבד השביתה ממלאכה יש לשבות אף מצרכי הגוף בשביתה המענה את הגוף.

ביאור שיטת החולקים על רש"י

ומצינו כמה שיטות ראשונים לגבי חובת שאר עינויים, הביאם בשלטי הגיבורים (יומא א. מדפי הרי"ף), שיטת הסמ"ג דאין חיובן אלא מדרבנן אבל להרמב"ם והטור חייבים בעינויים אלו מדאורייתא ומ"מ אין חיוב כרת אלא על מלאכה ועל אכילה ושתייה אבל בשאר עינויים אין חיוב כרת כדאי' בגמ' (שם ע"ד), והוסיף ריא"ז מפני דעיקר עינוי הוא באכילה ושתייה, ויש לברר את החילוק בין עינוי אכילה ושתייה לשאר עינויים.

ובתוס' ישנים (שם ע"ג) הק' לשיטת הסוברים דכל החמישה עינויים מדאורייתא, היאך שרינן בגמ' למלך ולכלה לרחוץ וכן התירו רחיצה למי שידיו מלוכלכות בטיט ובצואה, ואמר' עוד דמי שיש חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש, ואם רחיצה וסיכה אסורות מדאורייתא לא שייך להקל בהם בכה"ג. וכתב הת"י דרחיצה וסיכה האסורים ביה"כ אינם אלא ברחיצת כל הגוף וסיכת כל הגוף, ואהכי התירו לכל הנ"ל ובאמת רחיצת וסיכת כל הגוף אסורים מדאורייתא לכל. וכן מיישב בקרית ספר (פ"ג מהל' שביתה עשור) ומפרש הטעם דעינוי רחיצה דומיא דעינוי של אכילה ושתייה, דכשם שיש בלחם הנאת כל הגוף וקרי ליה עינוי, אף רחיצה וסיכה דילפינן דאיקרו עינוי הוו הנאת כל גופו דומיא דאכילה.

נצטוונו בשתי מצוות עשה ביום הכיפורים [מלבד מצוות העבודה] - מצות שביתה האוסרת לעשות מלאכה ביום הכיפורים כמו בשבת, דכתיב "שבת שבתון היא לכם" (ויקרא טז לא). ובנוסף נצטוונו במצות עינוי דכתיב "ועיניתם את נפשותיכם" (שם), אמנם ב' המצוות הללו שייכות זו לזו וכמו שיתבאר.

שיטת רש"י - כל ה' עינויים מדאורייתא

העינוי מדיני השביתה

מצות עינוי כוללת חמישה דברים - אכילה ושתייה, רחיצה וסיכה ותשמיש, ויש ויכוח נרחב בראשונים על אלו מהחמשה עינויים מחויבים אנו מדאורייתא, ואלו מהם מדרבנן. רש"י מפרש (יומא ע"ד) דאיסורם של כל החמשה עינויים הוא מדאורייתא, כדלפי' בגמ' "דתנו רבנן רב יוסף בשאר סיפרי דבי רב, מנין ליום הכיפורים שאסור ברחיצה בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה, תלמוד לומר שבתון - שבות". ומפרש רש"י דכשם שלענין איסור מלאכה בשבת אסמכו רבנן וכללו באיסור השביתה מלאכות נוספות שלא היו במשכן ואינן מלאכה גמורה, כך ביה"כ נאמר 'שבתון הוא לכם ועיניתם' לאיסור אכילה ושתייה שהם שביתה גמורה, וישנם עינויים נוספים שאין בהם שביתה גמורה של עינוי, ונתרבו ב'שבתון' דאף הם בכלל עינוי.

וה"נ ילפי' בתו"כ (אמור פר' יד פ"ד) את עינוי יום הכיפורים מאיסור שביתה - "ומניין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובתשמיש המיטה ובנעילת הסנדל תלמוד לומר שבתון שבות", ועוד אמרו "יכול תהא שבת בראשית אסורה בכולם, תלמוד לומר שבתון הוא לכם ועיניתם, הוא אסור בכולן ואין שבת בראשית אסור בכולן", הרי דלולא קרא דכתיב 'הוא', הו"א דנילף איסור אכילה ושתייה בכל השבתות מעינוי יוה"כ הנלמד משביתה, דאף בשבת נאמר איסור שביתה.

ועוד יש ללמוד מדברי הגמ' (יומא ע"ג) שהביאה מקור לחמישה עינויים מכמה פסוקים, וחלקם מתייחסים לאיסור שביתה, וז"ל הגמ' - "הני חמישה עינויין כנגד מי, אמר רב חסדא כנגד חמישה עינויין שבתורה, 'ובעשור' ו'אך בעשור' 'שבת שבתון' ו'שבת שבתון' 'והיתה לכם'". הרי דהעינויים נרמזו בתורה בלשון שביתה, ודיני העינויים מקושר ושייך לאיסור שביתה.

ומפורש כן בלשון הרמב"ם שכתב בסה"מ - "שציונו להתענות בעשירי מתשרי, והוא אמרו יתעלה 'תענו את נפשותיכם'... ושהשביתה מחויבת מאלו הפעולות כולם מאמרו בו 'שבת שבתון הוא לכם ועיניתם את נפשותיכם', כאילו הוא יאמר שחובה בו השביתה המיוחדת במלאכות והמעשים, והשביתה המיוחדת במזון הגוף וקיומו ולכן אמר שבת שבתון... כלומר השביתה מאלו כולם עד שיגיע העינוי". וכעין זה חזר והזכיר בהלכות כמה פעמים (פ"א מהל' שביתה עשור ה"ד-ה) את השביתה לענין מצות העינוי, וז"ל - "מצות עשה

ולהאמור יש לפרש את דבריהם, דהחויב הוא שביתה של עינוי, וכל עוד האדם שובת בכללותו מאכילה ושתייה שהם הנאת כל הגוף נחשב שאינו מפקיע את העינוי. וה"נ רחיצת כל הגוף היא הפסקת ומניעת השביתה, ואילו רחיצת אבר אינה מפקיעה את שביתה עינוי הגוף ואינה אסורה מדאורייתא, ולפיכך התירו במקום הצורך רחיצת אבר אחד.

שיעור אכילה ביוה"כ

יש נפק"מ גדולה בין איסורי אכילה שבכל התורה לבין איסור אכילה ביום הכיפורים, לענין שיעור. דכל אכילה שיעורה בכזית, ואילו את איסור אכילה ביוה"כ ילפ' בגמ' (שם פ.) מדשינה הכתוב במשמעו דכתיב "כי כל הנפש אשר לא תעונה" (ויקרא כג ט), ולפיכך שינו חכמים בשיעורו, שהוא ככותבת דבהכי מייבא דעתיה.

ודנו האחרונים (מנחת חינוך מצוה שיג אות ב, שו"ת חת"ס אור"ח ח"א ס' קז, אחיעזר ח"ג ס' סא) אם חייבים ביוה"כ על הנאת גרונו או על הנאת מעיו, וכגון שאכל ולא בלע, או באופן שאכל חצי כותבת והקיא, וחזר ואכל חצי כותבת. ובתוך דבריהם הביאו ראייה מהא דאמרו בגמ' (שבועות יג. כריתות ז.) דלרבי דאמר דעיצומו של יום הכיפורים מכפר בלא תשובה, משכחת לה דמתחייב בכרת על עבירות של יוה"כ גופיה היכא דבהדי דאכל חנקתיה אומצא ומת דלא היה שהות שיתכפר על אכילתו. וחזינו דאף דליכא הנאת מעיו אלא הנאת גרונו בלבד שהרי מת תיכף כשבלע, מ"מ אמר' דחייב כרת על אכילתו.

ויש שדקדקו מלשון הגמ' בכריתות שהוסיפה בסיפור מעשה האכילה דבהדי דאכל נהמא - חנקתיה אומצא ומית, ומשמע שהתחיל באכילת הלחם ומת תוך כדי אכילת האומצא, וקמ"ל דמת עם השלמת האכילה ואיכא הנאת מעיו.

וראיה נוספת הביאו מדברי התוס' (שבת יא:) דכתבו לענין העומד ברשות הרבים ומכניס ראשו לרשות היחיד ושותה מים, דלא חשיב מכניס מרשות לרשות דבליעתו היינו הנחתו. ודו"ק.

אכל שלא אכילה ביום הכיפורים

ובשאגת אריה (ס' עו) מחדש דשאני איסור אכילה ביוה"כ משאר איסורים, דבכל איסורים אם אכל שלא כדרך אכילה פטור, ואילו ביוה"כ חייב דלא תלי במעשה אכילה אלא ביתובי דעתיה, והא איכא גם כשאכל שלא כדרך אכילה.

מאיך, באחיעזר נשאל על אכילת חולה דרך צינור (זונדה) ביוה"כ, וכתב דפשיטא דמותר דאף שהאיסור תלוי ביתובי דעתא, אך אינו אסור יתובי דעתא אלא כשאכל כדרך אכילה ונתייבשה דעתו, ולא ביתובי דעתיה ע"י דרכים אחרות וכמו שהובא לעיל דהאוכל לשובע קודם יוה"כ ודעתו מיושבת ביוה"כ לא עבר על איסור כלל וכלל. וכמו כן אמרו בגמ' (יומא פא:) "אכל אוכלין שאין ראויין לאכילה. אמר רבא כס פלפלי ביומא דכפורי פטור", הרי דבעינן אכילה.

ובע"כ צריך לפרש את מש"כ בשאגת אריה דבאופנים אלו לא חשיב אכילה כלל, ואינו נידון כאכילה המיישבת את דעתו ופשיטא דמותר, אבל האוכל שלא כדרך אכילה נחשב אכילה משונה, וכל שיש באכילה כזאת יתובי דעתיה, די בכך להחשיבו כאוכל אכילה אסורה ביוה"כ.

דוגמא לדבר, מצינו בדברי החוות דעת (ביאורים ס' קג סק"א) לענין איסור בשר בחלב שלא נאמר בתורה בלשון אכילה אלא ילפ' מדכתיב ג"פ בתורה "לא תבשל גדי בחלב אימו", חד לאיסור בישול וחד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה. וכתבו התוס' (פסחים כה.) דהאוכל שלא כדרך אכילה חייב, אולם האוכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה אינו חייב, היות ואינם מוגדרים כלל כאכילה.

עוד הקשו האחרונים על השאג"א דאי אמר' דאיסור אכילה ביוה"כ תלוי רק ביתובי דעתא, מפני מה ילפ' בגמ' שיעור אחר לאכילה ביוה"כ מדשינה הכתוב במשמעו וכתב "כי כל הנפש אשר לא תעונה", הא איכא למימר דאתי לאשמועינן דתלי ביתובי דעתא. אמנם קושיא מעיקרא ליתא דהא בהא תליא, דהא דבעינן שיעור ככותבת ולא אסרו בכזית משום דילפ' מקרא דכתיב 'אשר לא תעונה' דאכילה שיש בה יתובי דעתא אסורה, ואכילה פחות מכותבת אין בה יתובי דעתא ולא נאסרה.

המשנ"ב (תרי"ב) פסק דלא כהשאגת אריה וסבר דביוה"כ פטור גם כשאכל שלא כדרך אכילה, וטעמו דאין לחלק בין אוכלין שאין ראויין לאכילה ובין אכילה שלא כדרך, דבכל אופן אמר' דאין זו אכילה שמביאה ליתובי דעתא. דכאמור לא נאסר יתובי דעתא מצד עצמו, אלא איכא דין שביתה מצרכי הגוף ע"י עינוי, ולא שייך לשבות מיתובי דעתא אלא נאסרה אכילה המביאה לידי יתובי דעתא, וכל שאין האכילה כצורתה, אין איסור מצד היתובי דעתא שהאכילה גורמת.

חינוך קטנים לתענית שעות ביוה"כ

נידון נוסף מצינו לענין חינוך קטנים בעינוי יום הכיפורים דפסק בשו"ע (תרט"ב) "קטן הבריא בן ט' שנים שלימות, ובן י' שנים שלימות, מחנכין אותו לשעות". והביא במשנ"ב (סק"ה) את דברי המג"א דחובת חינוך מוטלת רק על האב, וכשרואה אחר את הקטן אוכל מעצמו אין צריך להפרישו, ומ"מ אסור לספות לו אוכל בידים כמו שאר דבר איסור שאסור לכל העולם להאכילו. ובשעה"צ דחה את דברי המג"א וכתב דהא אין על אכילתו שם אסור, אלא איכא מצוה על אביו לחנכו במצות, ואפשר דלאחרים שאין מצות חינוך מוטלת עליהם, מותר לספות לקטן.

ונראה לפרש את סברת המג"א דכיון דאיסור אכילה ביוה"כ הוא איסור שביתה, לא שייך לאסור בקטנים כלל, דלשביתה בעי דעת שאינו אוכל מחמת השביתה. ואינו דומה לשביתה ממלאכה, שמתקיימת בעצם ההימנעות ממלאכה, אלא בעינן שיבין ויתכוון שאינו אוכל מחמת השביתה.

נשים בתוספת יוה"כ

בגמ' בסוכה (כה:) ילפ' דאף הנשים חייבות בעינוי בתוספת יום הכיפורים, ומבארים הרעק"א והחת"ס דהא דבעינן קרא, מאחר והיא מצות עשה שהזמן גרמא והו"א דאינן חייבות, וקמ"ל דדין התוספת כעיקר היום. והנה האיסור הוא דין עינוי לא היה להן אלא איסור עשה, אך כיון דהחויב הוא שביתה מאכילה, דיין להרחיב את האיסור גם לזמן התוספת.

נוצא - איסור אכילה ביום הכיפורים עניינו לשבות מאכילה כדרל ששבות ממלאכה, וגדרו שתהא שביתה שע"י עינוי, היינו שמענה את גופו שלא יאכל אכילה המיישבת את ליבו ומונעת את העינוי.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו ב"שיח"ק

ללמוד על מנת לעשות

מיועד לבקיאיות, והדרך לגדול עוברת דוקא דרך העיון והבקיאות גם יחד, אמנם 'עיון' אין פירושו לדבר באויר דיבורים חסרי כל שורש, אלא ללמוד את הסוגיא מהיסוד דבר דבור על אופניו, גמ' רש"י תוס' ואז את המפרשים, ולא יתכן להעמיק בלימוד מבלי לדעת ללמוד את הסוגיא.

מה שאין כן המציאות יכולה להיות, שאברכים ובחורים מעבירים את כל זמנם בסדר א' בלימוד איטי יתר על המידה, עם נסיונות להעמיק ולמצוא דברים חדשים שאין שייכות בינם לסוגיא, וכאשר הם מגיעים לסדר ב' ורואים שלא הספיקו מאומה - הם מנסים ללמוד כמה שיותר במהירות, וכך נמצאו קרחים מכאן ומכאן.

לדוגמא כשלומדים קידושין, יכול בחור להעמיק בלי סוף בסוגיא דשליחות ולנסות לבאר מהי שליחות ומה הן גדריה, אך כאשר נבוא אליו ונשאל אותו מה הפירוש בפסוק 'ושיתם האיפה מחומר השעורים' הוא ייאלם דומיה ולא יידע כמה מדובר... וכיצד מציאות כזו תתכן, היאך יש אפשרות לברר מהי שליחות לפני שיודעים בכלל מה כתוב בסוגיא ומה אומר התוס', הלא אם אין יסוד ודאי לא יהיה בנין.

וכאמור, ודאי שכל מטרתו של העיון היא להעמיק ולנסות להבין כמה שיותר, ואדרבה ואדרבה, אבל החלק הראשוני והבסיסי בעיון עצמו הוא לדעת ללמוד, כפשוטו ממש, להעמיד את הסוגיא לפרטיה פרט אחרי פרט, לדעת מה כתוב בכל שלב, כיצד כל דבר מתחבר לחברו, וכן הלאה, ורק לאחר מכן אפשר להגיע לעומקים גדולים יותר ולהבין את הדברים בשורשם.

והחלק הזה של העיון - לדעת ללמוד גמרא רש"י ותוס' באמת - הוא דבר שנלמד רק בעת הזו בישיבה גדולה, וגם עבורו נועד סדר א', כי לפני כן עדיין לא אוזנים ברמה מתאימה בשביל להעמיד סוגיא על מתכונתה, ולאחר מכן כשכבר עזובים את הישיבה בדרך כלל הלימוד הוא במרוצה ואין את העיתים להתלמד איך לומדים סוגיא באמת. וממילא אם לא עכשיו אימתי, הסיבה שבחור יכול להשאר בלי כלום היא כיון שהוא מעולם לא למד את הבסיס כיצד ללמוד, וכך הוא יכול להשאר עד סוף ימיו.

אני עמדתי שנים רבות בראשות כולל גדול של אברכים רבים, והמציאות הוכיחה שכל אלו שמיהרו לעשות את תכניות המבחנים הידועות של הלימוד המהיר היו בדרך כלל כאלו שבאו מאותן ישיבות שבהן התעכבו יתר על המידה בסדר א' והניחו את העיקר. כי אכן, בסופו של דבר הם נעצרו וגילו מה קרה עם עצמם, והרגישו פתאום כדלים ורשים מלאים בחלל ריק, לכן כדי להרגיש סיפוק הם מיהרו וניסו לפנות לאפיקים אחרים, שכמובן הם גדולים ונפלאים, אך אם זה בא בלא שום הבנה ועיון הרי שאין כלל רווח מהענין, ומי יודע כמה ת"ח מופלגים איבדנו מכך.

באותם שנים אמר לי אחד מגדולי הדור, שיש בידו אמת מידה לבחון אברכים האם עדיין עתידם לפניהם לגדול לתלמידי חכמים מופלגים או שמא כבר אבד סברם, וזאת בצורה פשוטה, האם הם עדיין לומדים סדר א' בעיון, או שמא מקדישים את אותו זמן ללימוד פשוט כגון משנה ברורה על הסדר. וכמובן לא היתה הכוונה לזלזל חלילה בלימוד הלכה וכדומה, אך המסר מובן מאליו - אם את הזמן המיועד לעיון האדם זונח בשביל לימוד קל יותר - מסתבר שהוא עדיין לא למד כיצד ללמוד, ואם כן איך יוכל לצמוח ולגדול

פ"ד משנה ה'. רבי ישמעאל בנו אומר הלומד על מנת ללמוד מספיק בידו ללמוד וללמד, והלומד על מנת לעשות מספיק בידו ללמד וללמד לשמור ולעשות.

'הלומד על מנת לעשות'

בביאור המשנה כתב רבינו יונה יסוד גדול, וזו לשונו: "הלומד על מנת ללמד - פי' חס ושלום שאין זה מדבר בלומד על מנת ללמד ולא לעשות, שזה אין מספיק בידו לא ללמוד ולא ללמד, אלא על מנת לעשות איסור והיתר כמשמעו, לא שיטרח ויעיין הרבה אולי ימצא איסור בדברים המותרים אך לוקח הדברים כפשוטן, מפני כך אין מספיק בידו אלא כפי מחשבתו ללמוד וללמד".

ועל 'הלומד על מנת לעשות' מבאר רבינו יונה: "מספיק בידו ללמוד וללמד ולעשות - ר"ל שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמיתת הדברים, ורצונו לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן ולנהוג עצמו על פי האמת, הרי זה למד על מנת לעשות, שכל עיקר מחשבתו אין כי אם אל המעשה להיות אמיתי, ולפיכך מספיק בידו ללמוד וללמד ולעשות, שהכל בכלל המעשה".

ומבואר ברבינו יונה שהמשנה עוסקת בדרכי הלימוד, שישנם כאלו שלומדים מקפידים ואינם טורחים ומעיינים הרבה, רק 'לוקחים' הדברים כפשוטן, והם אינם זוכים אלא ללמוד וללמד כפי שרצו בתחילה, מה שאין כן לעומתם ישנם שרוצים להשיג את אמיתת הדברים עד שהם מוכנים 'לטרוח כמה ימים ושנים להשיג דבר קטן', ועליהם אומרת המשנה שיזכו להכלל - 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות'.

ולכאורה הדעת היתה נותנת שההפך יהיה הנכון, ומי שיתעכב 'ימים ושנים' על כל דבר קטן לא יוכל להספיק את כל דברי התורה הרחבה מיני ים, אולם בכל זאת כותב רבינו יונה - שמכיון שכל חפצו ומגמתו של אותו אדם היא להשיג את האמת כפי שהיא, משמייים מסייעים בעדו למעלה מדרך הטבע ללמוד את הכל ולדעת את המעשה אשר יעשון.

וכאן יבוא השואל וישאל: והלא עינינו הרואות רבים וכן טובים שלכאורה מקיימים את דברי רבינו יונה כמאמרם, וטורחים ימים ושנים על כל דבר קטן, אך אותם אנשים נשארים באותו דבר קטן... היכן הם כל התלמידי חכמים שהיו אמורים לצאת עם ידיעה מקיפה ללמוד וללמד לשמור ולעשות?...?

ובזה אנו באים ליסוד הענין הגנוז ברבינו יונה, שבמה דברים אמורים במי 'שדעתו לפלפל בלימוד כדי לדעת אמיתת הדברים', ולא במי שמפלפל בלימוד כדי לפלפל בלימוד, כי המרחק בין זה לזה הוא כגבוה שמים וארץ, ומי שאכן נשאר בפלפול על כל דבר קטן, בלי רצון אמיתי להשיג 'אמיתת הדברים' - לא יעלה בידו מאומה.

'הרבה עשו ולא עלתה בידם'

וכדי לעמוד על סוד הדבר פוק חוי בשוקא מאי עמא דבר, מציאות רווחת היא לראות בחורים העומדים בסוף שנותיהם בישיבה וכבר מגיעים תחת החופה, כשלפתע הם תופסים את עצמם ורואים שאין בידיהם כלום - הם שואלים את עצמם ולא מבינים: מה עשינו בישיבה? עם מה אנתנו יוצאים החוצה?... וההרגשה הזו היא הרגשה פשוטה, מובנת וקשה מנשוא, שאינה צריכה לשום ביאור.

דא עקא, שצורת הלימוד לעיתים עקורה בתכלית ממה שהיה אמור להיות מלכתחילה. הן כידוע לכל, 'סדר א' מיועד לעיון ו'סדר ב'

ת"ח דידע למסבר סברא. ולדאבוננו זהו מצב מצוי ביותר שרבים יוצאים מהשיבות כשעדיין לא למדו מאומה בכל הסד"א.

לאחרונה בא אלי אברך ובידו ספר שכתב על עניינים העומדים בכבשוננו של עולם, ולאחר כמה ימים מאז שנתן לי את הספר החזרתי לו אותו בצירוף שאלה פשוטה מאחוריו בכתב יד: "עוקצין כבר למדת?" ובאמת, אותו אברך חזר אלי והודה שמה בידו לעשות, הוא לא מצא סיפוק בלימוד ולכן התחיל ללמוד קבלה. וגם כאן נשאלת השאלה - היאך ניתן לבנות את הבנין לפני היסוד, וכיצד אפשר לנסות ולהעמיק בתורה, ובכלל זה בפנימיות התורה, בלי לדעת את הבסיס וללמוד איך מעמידים סוגיא.

ואם יבוא אי מי ויטען, מהיכן יש לי זמן בסדר א' גם ללמוד את הסוגיא כסדרה וגם להעמיק הלאה בטעמא ובסברא, אם מכח השיעור ואם מכח גברא, הלא אין מקום לקיים שניהם. תשובתו בצידו: שיבחן נא את עצמו ויבדוק אימתי הוא מתחיל ואימתי הוא מסיים. אם הוא מן המאחרים לבוא ומן הממהרים לצאת, ואולי גם מאלו שיוצאים תוך כדי - אין בידו שום כח טענה שאין לו זמן...

נדיר לראות כאלו שמגיעים באמת בתחילת הסדר ויוצאים בדקה האחרונה, שמרגישים מצוקת זמן כאילו אינם מספיקים את מה שהיו אמורים להספיק. אז יואיל כל אחד לשבת עם עצמו ולנסות לנצל באמת את הזמן, וכך לגלות מה באמת הוא יכול לעשות.

אל ביתך אל תשען

ובין אם כך ובין אם כך, זה ודאי אינו נכון להתחיל מהאמצע ולפתוח סוגיא בסברות שלא ידוע מאין באו ולאן הן הולכות, כי על מה נאמרים אותם פיטומי מילי? מוכרחים ללמוד ראשית כל את הגמרא, את דברי חז"ל שעליהם בכלל מדובר, ומהם להמשיך הלאה בתוך הדברים עצמם. אחרת הכל הוא בבחינת מגדלים הפורחים באויר, ואין כאן לא תורה ולא חכמה.

ואכן, מלבד חוסר הסיפוק האמור למי שאינו לומד את התורה כצורתה, יש כאן קלקול נוסף בעצם הדבר - שמי שמפריח סברות לכאן ולכאן בלי לדעת מהיכן, סברותיו אינן סברות של תורה כי אם סברות כרסיות ותו לא מידי, ובכל רגע הוא יכול להגיד משהו אחר כפי איך שחושק ליבו באותו רגע.

לעיתים ניתן לשמוע סברות מסברות שונות מאת בחורים שונים, והתיימה זועקת: 'מבטן מי יצאו הפנינים הללו?... מהו השורש שהצמיח הגיגים כאלו, שנוגדים בפעמים רבות את השכל הישר. וכי מדובר כאן על אנשים עקומים או כאלו שלא זכו לפתוח ספר? הרי מדובר על בחורים בני תורה בעלי ראש בריא עם כשרון ותבונה, שלא היו אמורים להעלות דברים כגון אלו על דל שפתותם.

אך הביאור הוא, שהסברות של התורה אינן ככל חכמה בעלמא, ובעוד שבכל חכמה כל אחד יכול להגיד את הגיון ליבו והדברים יתקבלו על הדעת, חכמת התורה היא חכמה אלוקית שאינה מושגת לשכל האנושי, והדרך היחידה להבין אותה היא להתחבר אליה ולנסות להשיג מהו 'שכל התורה' - שהוא 'שכל' נפרד בפני עצמו שאין לו שייכות לכל חכמה אחרת.

ממילא גם אם האדם יהיה מלא חכמה ובינה, כל עוד שלא יהיה לו 'שכל תורני' שמבוסס על דברי חז"ל והצורה שבה נמסרה לנו התורה, כל מה שיאמר וינסה לבאר יהיה כחוכא ואיטלולא, בלי שום קשר בין הדברים לבין הסוגיא. עליו להצמד קודם כל לצורה העליונה של התורה, ורק לאחר לימוד הוא יוכל לקבל 'שכל תורני' שמתאים לאופי ולסגנון של הסברות האמיתיות כפי שהן אמורות להאמר.

מבלי לקבל את אותו שכל, ומבלי לדעת ללמוד כפי הצורה האמיתית של התורה, יכול האדם לשבת בבית המדרש במשך שנים - אולם כל הסברות שיאמר הן יהיו סברות עצמיות שלו, שאותן הוא ינק ממקומות אחרים שונים ומשונים שלא בהכרח שייכים לעולמה של תורה, ומכיון שכן לא יהיו כל דברי

אלא כעוף הפורח, אשר כל הלומד ירגיש מיד איך הם עקומים מעיקרא.

ה'עיון' האמיתי של הבנת הסוגיא בנוי ומבוסס על ידיעת התורה, שהלומד מורגל בדברי חז"ל והראשונים ויודע מהי צורת התורה שבה יש ללמוד ומה היא התבנית שעליה בנויים הסוגיות, ורק אחרי שיש בידו את הבסיס הוא יכול לעלות בדרגה ולהוסיף גם משלו, על פי מה שכבר יש בידו.

לדעת אמיתת הדברים

בגמ' בנדרים (מ"א, א') מובא המעשה ברבי, שהיה לומד כל ענין בשלוש עשרה אופנים ומלמד את רבי חייה רק שבעה מתוכם. לבסוף הלך רבי ושכח את מה שלימד, ורבי חייה לימד אותו בחזרה את השבעה שלמד, בלי שידע את הששה האחרים. "הוה ההוא קצרא (כובס) הוה שמיע ליה לרבי כדהוה גריס להו, אזל ר' חייה וגמר יתהון קמי קצרא, ואתא ואהדר יתהון קמי רבי". דהיינו שהכובס שמע את רבי בזמנו לומד את כל ה"ג אופנים וזכר את כולם, ועל ידם יכל רבי חייה ללמד את רבי את ששת האופנים שנשכחו. ועד כדי כך הגיעו הדברים, שרבי אמר על אותו כובס 'אתה עשית אותי ואת חייה', ואיכא דאמרי 'אתה עשית את חייה וחייה עשה אותי'.

ולכאורה נשאלת השאלה, שאם כי יתכן שאותו כובס אדם גדול היה, עדיין ניתן להניח שהוא היה אדם פשוט כל עוד שלא פורש לנו מה היו מעשיו [א.ה. ועי' בשטמ"ק שם (וכן צידד המהרש"א)] שהיה זה אותו כובס שלא השתתף באשכבתיה דרבי כמבוי' בכתובות (ק"ג, ב'), ושם בכתובות העלה החת"ס שמא היה זה הכובס שהוטל עליו המס בבבא בתרא (ח', א'), ואם אכן כן נמצא שכובס זה היה עם הארץ]. ואם כן יקשה היאך יתכן שרבי חייה הצליח ללמוד מפי רבי רק שבעה אופנים בלימוד הסוגיא ואילו הכובס הפשוט ששמע את הדברים מאחורי רבי קלט אל מוחו את כל ה"ג האופנים.

אמנם הא גופא מתבאר לנו כאן, שאמירת אופנים רבים בסוגיא לא מחייבת בהכרח שהאדם יבין את הסוגיא... הכובס ידע לצטט צורות רבות איך רבי למד את הדברים, בדרך הזו ובדרך הזו, בסגנון הזה ובצורה ההיא, אך אצלו זה היה כמו סברות בעלמא, בלי להבין היאך הסוגיא מתיישבת ומוסברת לפי אותן סברות. מה שאין כן רבי חייה למד את הדברים מפי רבי עם כל מהלך הסוגיא, מתוך ירידה לאשורו של ענין ומתוך הבנה כיצד כל פרט משתלב לפי הסברא, והוא לא יכל ללמוד אלא שבעה אופנים.

הלצה ידועה מספרת על 'טעלזער' צעיר שהגיע למתיבתא דרקיעא, ושם דרשו ממנו 'עמוד וערוך מקרא שקרית ומשנה ששנית' - תגיד מה למדת. אמר להם הטעלזער, תגידו אתם מה למדתם ואני אפרוך...

ואכן לא מופרך הוא למצוא כאלו שיודעים היטב לערב סברות בסברות שונות אחת מכאן ואחת מכאן ולפרוך את מה שיאמרו להם, אולם הם מצד עצמם לא יודעים ללמוד. כי קל הרבה יותר להפריח סברות מאשר לבנות יסודות, ובשביל לדעת באמת ללמוד צריכים להתיישב היטב ולהתפתח שלב אחרי שלב.

מסופר על בן ישיבה שהגיע אל מרן הגר"ז ובפיו שאלה על שיטה מקובצת בבבא מציעא. כנראה שהכרת פניו של הבחור ענתה בו במה מדובר, ומרן הגר"ז שאל אותו - "האם כבר אתה יודע את בבא מציעא גמרא רש"י ותוס', שאתה שואל שאלות בשטמ"ק"?

חלק בלתי נפרד מהעיון הוא ידיעת הענין לאמיתו, וכמו שכותב רבינו יונה, וידיעת הענין שייכת רק לאחר שהאדם מתחיל ללמוד מהתחלה אריח על גבי לבינה, מתוך רצון להבין את האמת ולא לומר את כל הדברים אשר עלו על לב. על ידי כך יוכל האדם להוסיף עוד כהנה וכהנה בגמרא ובסברא ולהגיע באמת לעומקה של תורה, ומשמים יספיקו בעדו ללמוד וללמד לשמור ולעשות'.

נחל אליהו

ידוע, שהחפץ חיים ביקש פעם מאיזה רב להיכנס לאיזה ענין של צרכי ציבור, ענין שהיו צריכים בשבילו קצת מסירות נפש, ואותו רב ניסה להתחמק, הוא אמר לחפץ חיים: אני לא בנוי לזה, אני לא יכול. שאל אותו די הייליגע חפץ חיים: במהרה יבנה המקדש, ואתה תביא לי קרבן שאני יקריב בשבילך, בגלל שאתה לא תוכל להקריב, למה אני יוכל להקריב ואתה לא? אמר לו אותו רב: בגלל שהרב'ה כהן ואני ישראל. אמר לו החפץ חיים: ולמה הרב'ה כהן ואתה ישראל? כי אבא של הרב'ה היה כהן ואבא שלי היה ישראל. המשיך החפץ חיים ושאל: ולמה אבא שלי היה כהן? כי אבא של האבא היה כהן. והחפץ חיים לא מוותר, ובסוף אומר לו החפץ חיים: אתה יודע למה? בגלל שכשהיה חטא העגל, משה רבינו קרא מי לה' אלי, ויאספו אליו כל בני לוי, הסבא שלי הלך, והסבא שלך לא בא, ובגלל זה לדורי דורות אתה והצאצאים שלך לא יכולים לעבוד בבית המקדש ואני יכול לעבוד בבית המקדש, שכן אנחנו קוראים בהפטרה של פרשת אמור את דברי הנביא יחזקאל (מד, ט) בדבר ה': והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעוה בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב ודם נאום ה' אלוקים - הכהנים והלויים זכו לעמוד לפני לשרתני לדורות, בזכות ששמרו משמרת בתעוה בני ישראל מעלי, כשיש מצב של בתעוה בני ישראל מעלי כמו שהיה בזמן פנחס, וכמו שיש היום שיש הרבה רחוקים, מי שעושה ופועל במסירות נפש לכבוד שמים, הוא זוכה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם.

משנאיך ה' אשנא

צורר את המדינים והכיתם אותם (כה, יז).

צורר - כמו זכור, שמור, לשון הווה, עליכם לאייב אותם (רש"י).
 בפסוק הזה מבואר שמלבד המצוה שיש להכות את המדינים "הכיתם אותם", יש מצוה מיוחדת "צורר את המדינים", מה זה צורר? לשנוא אותם, להרגיש שהם צרים לנו, לאייב אותם, להרגיש שהם אויב שלנו. מצוה כזאת להרגיש על מישורו שהוא אויב ולשנוא אותו, מצאנו בתורה בעוד שתי מקומות, על עמלק - שנאמר "זכור את אשר עשה לך עמלק" וכתב הרמב"ם (ספר המצוות עשה קפט): היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת, ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה, ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן, והוא אמרו יתעלה זכור את אשר עשה לך עמלק. והיינו שעיקר המצוה של זכירת מעשה עמלק היא להגביר שנאתו ואיבתו. ועל מסית ומדיח - שנאמר בו (דברים יג, ט) "לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עיניך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו" וכתב הרמב"ם (ספר המצוות לא תעשה יז-כא): שהזהיר המוסת מאהוב המסית או להאזין לדבריו, והוא אמרו יתעלה "לא תאבה לו", ולשון ספרי: מכלל שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר "לא תאבה לו". והזהיר המוסת מעזוב לשנא המסית, אבל חייב לשנא אותו בהכרח, וכשלא ישנאוהו עבר על מצות לא תעשה והוא אמרו יתעלה "ולא תשמע אליו". והזהיר המוסת שלא ילמד זכות למסית, ואפילו יודע לו זכות אינו מותר לו להזכירו ולא ללמדו, והוא אמרו יתעלה "ולא תחמול". והזהיר המוסת משתוק מחובה שידע אותה למסית ממה שעוזר להעמיד הגדר עליו, והוא אמרו יתעלה "ולא תכסה עליו", ובא הפירוש לא תכסה עליו, אם אתה יודע לו חובה, אי אתה רשאי לשתוק. מבואר שיש דין מיוחד במסית ומדיח שצריך לשנאותו ולהגביר השנאה אליו, ולהבדיל מכל חייבי מיתות בית דין שבהם יש דין שאם יצא לזכות אל תחזירהו לחובה ואם יצא לחובה יחזור לזכות, במסית ומדיח הדין להיפך שמהפכים בו לחובה. מה הקו המשותף בשלושת אלו - עמלק, מסית ומדיח, והמדינים, שיש מצוה מיוחדת להגביר שנאה אליהם?
 ולביאור הענין, צריך תחילה לברר איך על פי תורה צריך להיות היחס לאנשים שהם עוזבי ה', אנשים שרחוקים משמירת תורה ומצוות, האם יש מצוה לשנוא אותם, או להיפך צריך לרחם עליהם ולקרב אותם בעבותות

זהירות מקנאות של אכזריות

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (כה, יא).

לפי שהיו השבטים מבזין אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (רש"י).

נראה לבאר את הטענה של השבטים, שיש שתי סוגי קנאות, יש קנאות שבאה משורש טוב, ויש קנאות שבאה מתאוות הניצוח או מכל מיני סיבות אחרות שאינם משורש טוב. המשיגה ר' חצק'ל ידוע שהיה נוקב ויורד עד התהום במוסר ובכוחות הנפש, בשנים הראשונות של ישיבת פוניבז' היה מקרה שרב תלמיד חכם שהיה שייך קצת לחוגים שלא ממש על טהרת הקודש הגיע לשיבה, והפונוביז'ער רוב כיבד אותו ונתן לו מקום במזרח, היה בחור שהחליט על דעת עצמו לעשות מעשה קנאות ולפני שאותו רב הגיע הבחור סילק לו את הסטנדר מהמזרח, והוא הגיע עד המזרח ובבושת פנים היה צריך לשוב על עקביו. ראה את זה המשיגה ר' חצק'ל ועל המעשה הזה הוא אמר שיחה שלמה בשיבה, הוא הביא את רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג אות לו) שאומר על הפסוק בפרשת ראה (דברים טו, ז) "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון": הוזהרנו להסיר מנפשנו מדת האכזריות, ולנטוע בה נטעי נעמנים, הם הרחמים והחסדים הנאמנים, אמר ר' חצק'ל: רבינו יונה הוא לא אומר שהוזהרנו לא להיות אכזרים, אלא הוא אומר שהוזהרנו להסיר מנפשנו מדת האכזריות, רואים מפה שבטבע לכל אדם יש איזה פנה עמוקה בלב של מנה של אכזריות ורוע לב, אחד יותר ואחד פחות, וישנם כאלו שאין להם שום הזדמנות להוציא את זה ולתת ביטוי לאכזריות שלהם, ואז הם מוציאים את זה במקום של קנאות... נוקב ויורד עד התהום, כך אמר המשיגה ר' חצק'ל.

זאת אומרת, שיש לפעמים קנאות שהיא באה משורש שאינו טוב, או שזו הזדמנות להוציא את האכזריות ורוע הלב שבטבע, או שזה בא ממקום של הרגשה שאתה יותר צדיק מאחרים. וזו היתה הטענה של השבטים - הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, הוא הרי לא נקי לגמרי מעבודה זרה, אבי אמו פיטם עגלים לעבודה זרה, אז מה הוא מקנא פה פתאום לפעור? כנראה יש פה את הקנאות הפסולה, קנאות של ניצוח, של אכזריות ורוע הלב. ועל כך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן - להראות שהכל בא ממקום טהור, קנאות לשם שמים, ולא זו בלבד שזה בא ממקום טהור, אלא הקנאות הזו באה מאותו כח של אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ועליו נאמר "ויתן את הקטורת לכפר על העם", אותה אהבת ישראל עצומה היא היתה המקור של פינחס בן אלעזר אשר קנא לאלוקיו וכפר על בני ישראל, זה בא ממקום שהוא ההיפך מאכזריות ורוע הלב, מאהבת ישראל באה הקנאות הזאת, ולכן יחסו אחר אהרן.

ובדרך צחות העולם אומר, על מה שנאמר בסוף פרשת בלק (כה, ז): וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו, מהי ההדגשה שנאמר 'ויקח רומח'? שהתורה באה ללמד אותנו שיש קנאים שכל הזמן מחזיקים את הרומח ביד ורק מחכים להזדמנות איפה ובמי לפגוע, אבל אצל פנחס זה לא היה כך הוא לא היה אדם שהעיסוק שלו היה קנאות, ורק עכשיו שהיה צורך אמיתי בכך לשם שמים הוא לקח את הרומח.

הכח של כל מעשה יחיד

היתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קנא

לאלוקיו וכפר על בני ישראל (כה, יג).

מהפרשה הזאת אפשר ללמוד כמה יחיד יכול לזכות, וכמה אפשר לזכות על ידי מעשה אחד יחיד, פנחס על ידי מעשה אחד זכה בברית כהונת עולם, אליהו מלאך הברית זה פנחס, ובזכות המעשה היחיד הזה יצאו ממנו שלוש מאות שמונים כהנים גדולים, הכל זכה יהודי אחד על ידי מעשה אחד "תחת אשר קנא לאלוקיו וכפר על בני ישראל".

של אהבה. והזכרנו כבר כמה פעמים שיש לזה הרבה ראיות, ויש סתירות לכאן ולכאן, ומה שנראה לכאורה בעזר ה' הוא שיש הבדל בין אדם שחוטא לעצמו, למי שחוטא ומחטיא את הרבים. אדם שחוטא לעצמו - גם אם הוא רחוק מאד, יש מצוה לקרב אותו בעבותות של אהבה, לרחם עליו, כמובן צריך להיזהר עם הילדים שלא יושפעו לרעה, אבל צריך כמה שאפשר לקרב אותו בעבותות אהבה, וכל זה באדם שחוטא לעצמו, אפילו אם הוא שקוע במ"ט שערי תומאה. אבל אדם שחוטא ומחטיא - מי שמחטיא אחרים הוא מוגדר כשונא ה', ואותו יש מצוה לשנוא.

ושורש הענין הוא, שאדם שחוטא לעצמו לא נקרא שונא ה', הוא חוטא ועונשו רב אבל שונא ה' הוא לא, מה שאין כן אדם שהוא מחטיא אחרים הוא נקרא שונא ה', וראיה לדבר ממידת האהבה, מתי אדם נקרא אוהב ה'? כתוב בספרי (דברים פרשת ואתחנן פסוקא לב): דבר אחר, "ואהבת את ה' אלוקיך" אהבהו על הבריות כאברהם אביך, כענין שנאמר (בראשית יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן", והלא אם מתכנסים כל באי העולם לבראות יתוש אחד ולהכניס בו נשמה אינם יכולים, אלא מלמד שהיה אברהם אבינו מגיירם ומכניסם תחת כנפי השכינה. דהיינו שאפילו שאהבת ה' זה מחובת הלבבות ומהדברים המסורים ללב, המבחן של אדם אם הוא אוהב את הקב"ה והביטוי המעשי של ואהבת את ה' אלוקיך, זה האם כואב לך להאהיב שם שמים על הבריות, לקרב יהודים תחת כנפי השכינה, ולא רק קירוב רחוקים יש מספיק מה לעשות גם בקירוב קרובים, כשיהודי חשוב לו להאהיב את הקב"ה על הבריות זה סימן שהוא אוהב ה'. ועל אות משקל אף במידה ההפוכה מאהבת ה' מי נקרא שונא ה'? מי שחוטא ומחטיא. להאהיב את ה' על הבריות, לקרב אנשים תחת כנפי השכינה כאברהם אבינו, זה נקרא ואהבת, ומי שמשניא את התורה והמצוות וגורם לאנשים לחטוא ולהתרחק מהקב"ה, הוא נקרא שונא ה'.

ירושה לאחים מהאם

איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו (כז, ח-ט).

לאחיו - מאב או מאם (אבן עזרא).

האבן עזרא מחדש פה חידוש שלא רק אחיו מאב אלא גם אחיו מאם. ולכאורה טעמו משום שהיה קשה לאבן עזרא שכל הפרשה נאמרה בלשון יחיד "ובן אין לו" - ולא כתוב ובנים אין לו, "והעברתם את נחלתו לבתו" - לא כתוב והעברתם את נחלתו לבנותיו, וכיון שכן גם פה היה צריך להאמר בלשון יחיד והעברתם את נחלתו לאחיו, ומדוע נאמר בלשון רבים לאחיו? ועל כן אומר האבן עזרא שבא לאחיו מן האב או מן האם.

אולם הפלא הגדול, שדבריו נסתרים ממשנה מפורשת, שאמרו בריש פרק יש נוחלין (בבא בתרא קח, א): האחין מן האב נוחלין ומנחלין, והאחים מן האם לא נוחלין ולא מנחלין, ופירשו בגמרא (שם ק, ב) טעמא משום שמשפחת אם אינה קרויה משפחה, ואין אמר האבן עזרא לאחיו מאב או מאם?

ובדרך רחוקה אפשר לומר, שיש שמדייקים מהרשב"ם ביש נוחלין חידוש גדול, שמה שהתורה אמרה שמשפחת אם אינה קרויה משפחה, היינו שתמיד מי שיהיה ממשפחת האב אפילו שהוא רחוק ביותר נידון כקרוב יותר ממשפחת אם, זאת אומרת, שאם מת אחד ואין לו צאצאים וממשפחת אביו אין לו לא אח ולא בן דוד ראשון ולא בן דוד שני, אלא יש לו רק בן דוד עשירי עשירי בעשירי או עשרים בעשרים או שלושים בשלושים עד יעקב אבינו, ומלבד זאת יש לו אח מהאם, בזה אנחנו אומרים שמשפחת אם אינה קרויה משפחה, והקרוב שלו מצד אביו אפילו שהוא רחוק כל כך קודם לאחיו מאמו. אבל במקרה שאין לו משפחת אב בכלל, והיינו כשאבא שלו היה גר ואין לו אחים מאביו, ואין לו עוד קרובים כלל מצד אביו, אולם יש לו קרובים מצד אמו, שהיה לאמא שלו ילדים מבעל אחר, במקרה כזה לא אומרים שמשפחת אם אינה קרויה משפחה, והקרובים מאמו יורשים כשאין קרובים כלל מצד אביו, ומשום שמשפחת אמו אינה דחיה לגמרי רק שלעולם כל שיש צד קרובה ממשפחת אביו קודם להם. ועל פי זה יתכן לומר שזו כוונת האבן עזרא, לאחיו מאב או מאם, שגם אח מהאם יש לו בעצם דין ירושה באופן שאין שום קרוב יותר ממשפחת האב.

מי לנו גדול מאדוננו דוד משיח ה', שהעיד על עצמו (תהלים לה, יא-יג) "יקומו עדי חמס אשר לא ידעתי ישאלוני, ישלמוני רעה תחת טובה שכול לנפשי" - אין דבר מקומם יותר מלקבל רעה תחת טובה, ולא סתם רעה אלא רעה ברמה של שכול לנפשי, ואף על פי כן מעיד דוד המלך על עצמו: ואני - מה אני משיב להם? בחלותם - כמה אנשים כשיש להם חולה בבית צמים? נפשי ותפילתי על חיקי תשוב - כמה אנשים כשיש להם חולה בבית צמים? בודדים מגיעים לרמה כזאת של תפילה עם צום, ודוד המלך שהיה צריך לנהל מדינה שלמה, הוא צם, ועל מי היה לבושי שק עניתי בצום נפשי? על אותם עדי חמס ששילמו לו רעה תחת טובה שכול לנפשי, זה היה דוד המלך שהיה כל כך מופלג בעבודת המידות שבין אדם לחבירו. ועם כל זה כשזה הגיע לשונאי ה', עממה הכל נעצר, "הלא משנאיך ה' אשנא" אומר דוד המלך, "ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי", את אויבי ה' אני מרגיש שהם אויבים שלי.

זה הקו המשווה והמשותף של מסית ומדיח, עמלק ומדין, הם נקראים כת אויבי ה', ולכן אדם מסית ומדיח יש מצוה לשנאותו, והשיא של מסית השיא של אשר קרן בדרך היה עמלק, ומשום כך מצוה לרזר העם לשנוא אותו, ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשיות עם אורך הזמן, ואף המדינים "צוררים הם לכם בנכליהם" ומי שהוא מסית מצוה לאייב ולשנוא אותו.

וטעם נוסף שצריך לאייב אותם ולשנאותם, משום שבכוחות הנפש כשאדם רואה רוצח בין אם זה רוצח נאצי או שזה חמאסניק ובין אם זה מהחזבאללה, בטבעו הוא שונא אותו, אבל אדם שרואה מסית ומדיח אפילו שבשכל הוא יודע שהוא מסית ומדיח וגדול המחטיאו יותר מן ההורגו, סוף סוף הוא מדבר אתך במתק שפתיים, והוא נשמע אנושי ונשמע בן תרבות, ובטבע האדם שהוא הרבה פחות מתרחק ממנו ונזהר ממנו, וממילא הוא הרבה יותר מסוכן כיון שאם אין את השנאה הטבעית אז באופן טבעי אפשר חס וחלילה להדבק בהם, ולכן את כת המסיתים והמדיחים מצוה לאייב ולשנוא אותם, כי אם לא הסכנה היא עצומה, אם אין שנאה לעמלק אם אין שנאה למסית ומדיח אם אין שנאה למדינים אם אין שנאה לחוטא ומחטיא יש קירוב הדעת, ואז הארס יכול חס וחלילה לפעפע, ולפיכך יש מצוה מיוחדת במדינים של צרור ממש כמו בעמלק.

דרך אגב, הסבא מקלם היה אומר, כמה גדולה הזכות של מי שעוסק בקירוב רחוקים, לקרב יהודים תחת כנפי השכינה, שהרי התורה כל כך החמירה במסית "לא תאבה, לא תשמע, לא תחוס, לא תכסה" ועל מה? כי ביקש להדיחך, הוא לא הצליח, הוא רק ביקש, ואפילו שהוא לא הצליח, כיון

הטעם שלא הזכרה ירושת האב

איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו (כז, ח-ט).

הרמב"ן מביא שאמרו בגמרא (בבא בתרא קטו, א), שאב יורש את בנו כשהבן מת בלי ילדים, והוא קודם לאחים, ואם כן לכאורה קשה מדוע הכתוב לא אמר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו, ומדוע אמרה תורה שכשאין בת נותנים לאחים? וכתב על כך הרמב"ן כמה דרכים, ובסוף דבריו כתב: ואולי לא היה זה בבאי הארץ שינחול האב את הבן, שבהם ידבר. והיינו שאפילו שהפרשה נאמרה גם לדורות ודאי שיקרה שהאב יורש את בנו, כיון שגופה של פרשה נאמר לאותו הדור יתכן שבדור המדבר לא מת איש בחיי אביו, ולכן לא נאמר שהאב יורש את בנו.

ושמעתי מר' יהודה רפפורט ביאור נחמד, למה באמת באותו הדור לא מת איש בחיי אביו, שכתוב במטה אפרים (ספרי ת"ט סעיף נא) ומובא במחזורים של יום כיפור: נוהגין אנשי מעשה למרר בבכי בעת קריאת הפסוק אחרי מות שני בני אהרן ולהוריד דמעות על סילוקן של צדיקים והיא סגולה לכפר עוון שלא ימותו בניו בחייו, והיינו מידה כנגד מידה על שהוריד דמעות על מיתתם שכתוב בה "וימת נדב ואביהוא על פני אהרן אביהם". ובמיתת בני אהרן כתוב "וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'" והיות וכל דור המדבר בכו עליהם ממילא היתה להם את הסגולה שלא ימותו בניו בחייו, ולכן לא היה בבאי הארץ שינחול האב את הבן.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות
בולל דברי חזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמדו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת פינחס

ואמר רבי יוסי בן חנינא רות היתה בת בנו של עגלון מלך מואב, מצאצאיו של בלק מלך מואב. ומפרש המפרש המיוחס לדש"י, ארבעים ושנים קרבנות - משבע מזבחות שערך בשלש מקומות, ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל, נמצא ארבע עשרה לכל מעמד ומעמד. וג' פעמים "ד", כפול שלש מקומות - הרי מ"ב קרבנות. וקרבנותיו של בלק לא היו לשם מצוה, בלק הרשע לא הקריב את ארבעים ושנים הקרבנות האלו לשם מצוה. לשם מה כן הקריב אותם? כותבים בעלי התוספות, והיינו שלא לשמה שהקריב אותם כדי לקלל את ישראל.

בלק לא הקריב את הקרבנות לשם מצוה, כדברי רש"י, ולא הביא אותם לכבוד מלכו של עולם. לצורך מה הביא אותם? - כדי שיהיה זה היכי תמצוי לקלל את שונאיהן של ישראל ולהשמיד אותם, כמו שכתבו התוספות. אם היינו שואלים את בלק, 'בלק, מדוע אתה מקריב את הקרבנות? הוא לא היה משיב שמקריב כדי לעשות את רצון ה', אלא כדי שיהיה לקללה על ישראל על מה לחול. ומה זכה תמורת זה? זכה שיצאה ממנו רות, אמה של מלכות, מי שיצא ממנה דוד המלך נעים זמירות ישראל, מי שיצא ממנה שלמה מלך ישראל, ומי שממנה עתיד להיות גואל צדק, שיגלה בקרוב בב"א.

אם היו שואלים אחד מאתנו, מה לדעתך צריך להיות השכר של בלק הרשע על זה שהביא את ארבעים ושנים הקרבנות האלו, מה היינו אומרים? ודאי, מגיעים לו ארבע מיתות בית דין, בתוספת כסא חשמלי... הצורך הרשע הזה שכל תכליתו היתה לקלל ולכלות את ישראל והתחבר עם בלעם כדי לעשות את זה, ואף את הקרבנות שהקריב להן לא הקריב בשביל רצון ה' לעשות לו נחת רוח אלא אדרבה, הקריב אותם כדי לסייע לקללה שלו לחול, מגיע לו שכר על זה? אבל הנה, אנו רואים שרבותינו מגדירים את זה 'שלא לשמה', והנה לנו שכרו אתו ופעולתו לפניו, זכה בעבור זה שתצא ממנו רות. מדוע? - כי נכון שכונתו היתה לדעה, אך מכל מקום היות וסוף סוף הקריב קרבן, יש לו שבעבור זה.

כאן רבותינו גילו לנו פתח להבין מה התשלום שמשלם בורא עולם למי שעושה מצוות, ואפילו אם הוא עושה אותם במדרגה של 'שלא לשמה' מכווער שזכה, שעושה את זה בשביל לקלל את ישראל. שכר עצום כל כך, שזכה שיצאה ממנו רות, אמה של מלכות, של דוד נעים זמירות ישראל, שלמה המלך ומלך המשיח. והנה, אם זה כך במי שעושה שלא לשמה, ועוד שלא לשמה מכווער שזכה, על אחת כמה וכמה במי שעושה את המצוות לשם שמים, לקיים את רצון ה' ולעשות לפניו נחת רוח, איה סופר ואיה שוקל שיוכל להגיד מה שכרו ומה מעלתו.

כחו של יחיד

והנה, הפרשה אצלנו מתחילה ואומרת: וידבר ה' אל משה לאמר. פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל. כשנעשה אותו עוון מר על ידי נשיא שבט מישראל, היה זעם נורא מן השמים על בני ישראל, ורק על ידי הפעולה שעשה פנחס בקנאו את קנאתי בתוכם, נמנע ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. חלילה כמעט והיתה כליה על שונאיהן של ישראל, ואם לא היה קם פנחס ומקנא את קנאת ה', לא היתה תקומה לישראל. וכתבו המפרשים לפרש מה שאומר הכתוב 'השיב את חמתו', כי אותה החמה השפוכה שהיתה מעותדת לבוא על ישראל, השיב פנחס שתבוא על שונאי ואויבי ישראל.

אם כן נמצא, שכל אחד ואחד מאתנו צריך להתזקק טובה לפנחס, שאלמלא הוא הלך במסירות נפש וקינא קנאת ה' לכבוד שמים, לא היינו כאן, כעדות הכתוב 'ולא כליתי בני ישראל בקנאתי'. ולכן אומר הקב"ה 'הנני נותן לו את בריתי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קינא לאלהיו ויכפר על בני ישראל.'

שכרו של בלק הרשע על שהקריב מ"ב קרבנות

בעזרת ה' יתברך, נראה לעיני בעניני פרשת השבוע, פרשת פנחס.

וידבר ה' אל משה לאמר. פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וכו'.

מפרש רש"י: 'בריתי שלום, שתהיה לו לברית שלום, כאדם המחזיק טובה למי שעושה עמו טובה, אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו.'

הגמרא במסכת נזיר (כג) אומרת יסוד גדול בעבודת ה', יסוד ידוע ומפורסם: אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. במאמר זה של רבותינו יש עומקים גדולים, ורבותינו פירשו בו הרבה פירושים, אם על דרך הפשט, אם על דרך הדרש ואם על דרך הרמז. אך פשט המאמר הוא, כי אנו מוכיחים את עצמנו ויודעים את מיעוט ערכנו, ויודעים שלדרוש מאדם שיעשה מיד בהתחלה את כל פעולותיו וכל מעשיו לשם שמים, זה לא אפשרי, ובפרט שכל החינוך של האדם נעשה בצורה של 'שלא לשמה', וכמו שכתב הרמב"ם (בפירוש המשניות בהקדמה לפרק הלך) שכשרוצים לשכנע ולהנח ילד לבוא ללמוד או להתפלל בבית הכנסת, מבטיחים לו שאם יבוא יקבל איזה דבר. מה יקבל? - זה כבר תלוי בכל ילד וילד לפי טבעו ושכלו. לפעמים יהיה זה תפוח, לפעמים ארטיק, ולפעמים גם אופנים, וכן על זה הדרך. ובהיות וכל החינוך של האדם נעשה באופן הזה, והוא התרגל כבר מילדותו לעשות דברים בשביל לקבל כאן שכר, אזי גם כשהוא בן ארבעים הוא רוצה לקבל מכונית חדשה בעבור פעולותיו, ועושה מה שעושה שלא לשמה.

באמת אין זה המבוקש מאתנו, כי אדם צריך לעשות דברים לשם שמים כדי לעשות נחת רוח לחי העולמים, בלי שום פניה ובלי שום רווח אישי. אבל בהיות ואנו קרוצי חומר וגם התחכנו מקטנותנו לעשות דברים שלא לשמה והתרגלנו בזה, באו רבותינו ואמרו, תעשה את המצוות שלא לשמה, ועם הזמן תבוא לידי כך שתעשה אותם לשמה. ויש בזה מענה ליצר הרע, כי היה יכול היצר לבוא לאדם ולומר לו, 'הרי אתה לא עושה את המצוות בשביל כבוד שמים ולא עוסק בתורה לעשות נחת רוח לה' יתברך, אלא לזמם כדי שיהיה לך שם ותהילה. וכי כך עובדים את הקב"ה? עדיף לך שלא תעשה כלום משתעשה שלא שמים'. על זה באו רבותינו ואמרו 'לא' באל"ף רבתי, והודיעו לנו שעל האדם לעסוק בתורה ובמצוות גם שלא לשמה, ולמרות שלפי שעה אין כוונתו לשם שמים, מכל מקום אם ימשיך ויתעסק בקיום המצוות ובעסק התורה, עם הזמן יבער לבו באהבת ה' יתברך ויבוא לידי קיום התורה והמצוות לשם שמים ככוונה טהורה.

זהו פשט מאמר הגמרא. ולכן אם אדם רואה על עצמו שהוא מקיים מצוות ועוסק בתורה שלא לשם שמים אלא מפני הכבוד או מפני היראה, אל יפול רוחו ויעשה מה שיוכל, וגם זה נכבד ורצוי לפני הקב"ה. והגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל כתב בספרו נפש החיים (שער ג' פרק ג) שאפילו אם ימצא אדם שכל חייו עשה את המצוות רק שלא לשמה, עם כל זה חלילה מלזלזל בו, מפני שבשמים אהבים ומחבבים אותו ושכרו אותו ופעולתו לפניו.

ומביאה הגמרא ראייה לכך שגם מי שעוסק שלא לשמה שכרו אתו, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק הרשע, הלא בפרשה שעברה ראינו איך 'בלק הרשע' כלשון רבותינו, רשע בתכלית הרשעות, בא בעלילה על ישראל והלך ושכר בכסף מלא את בלעם כדי לקלל ולכלות את ישראל, אלא שהקב"ה שמר על ישראל ולא עלתה בידו. אך מכל מקום היה בפעולה שלו קצת ענין של כבוד שמים, במה שהקריב מ"ב קרבנות לעולה, ולכן זכה ויצאה ממנו רות.

שיחות אלו נדפסו בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" בשנת תשע"ט, משיעורי רבינו שליט"א משנת תשמ"ה. ניתן להשיג בשולחנות התפוצה של בלוי קונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" של שיחות אחרות משנת תשמ"ו ואילך

הרבה פעמים אדם מייאש את עצמו ואומר, 'תראה את המצב של הדור, תראה את פגעי הזמן, ותראה כמה קלוקל יש. מה אני הקטן, יכול לבדי לעשות ולפעול? אינני יכול לעשות מאומה. וכך הוא מתרשל מלעשות דבר. אבל באמת זה לא כך. גם פעולה של יחיד, לטוב או למוטב, יכולה לחולל מהפכה ולשנות את כל המציאות. עכן מעל בהרם, וכמעט שבאה עליה על ישראל, ובא הגילוי ליהושע 'חטא ישראל' (יהושע ז, יא). ולכאורה, למה 'חטא ישראל, הלא עכן לבדו חטא? אבל זה אינו כך. אם יש יחיד שחוטא, האשמה היא על כל כלל ישראל, והרבה סיבות בדבר. ומאיך אצלנו בפרשה, פנחס לבדו קינא קנאת ה' והלך והכניס את עצמו לסכנה עצומה, וכשהוא הלך הוא לא העלה על לב שיתרחשו לו ששה או שנים עשר ניסים כמאמר רבותינו (עיין סנהדרין פב: ותרומם ינתן במדבר סה, ה), וידע שמכניס את עצמו לסכנת נפשות, ועם כל זאת, למרות הסכנה העצומה, נכנס בעבי הקורה וקינא קנאת ה'. מדוע? כי אדם שרואה איך שמכים את אבא שלו, לא יכול לשותק. גם אם הוא יודע שהוא מכניס את עצמו לסכנה, הוא יכניס אליה את עצמו ולא יוכל לעמוד בצד בחיבוק ידים. זה מה שהיה עם פנחס, שכשהוא רואה מול עיניו את חילול ה' הנורא, הוא אומר לעצמו 'היה מה שיהיה, אם ידרג אותי ירדג - אני מוכרח למחות על חילול שם שמים'. ובמעשה הזה של פנחס לבדו, נצלו כל העדה מכליה.

על מי לנו להשען - על אבינו שבשמים

אנחנו רפויים בדבר הזה, ולא אכפת לנו מספיק כבוד שמים, ויתכן שזה מונח בתוכחות של הגלות האחרונה. בגמרא בסוף מסכת סוטה (מט.) יש לנו כעין נבואה של רבותינו התנאים והאמוראים, איך יראה הדור האחרון, בעקבתא דמשיחא, הדור שלנו שהוא ערב הגאולה. ושם יש ברייתא, תנו רבנן, רבי פנחס בן יאיר אומר משעה שנחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם, נדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי אליעזר הגדול הוא רבי אליעזר בן הורקנוס אומר, מיום שנחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא אזלא ומדלדלא ואין שואל ואין מבקש, על מי לנו להשען על אבינו שבשמים. ובכל פרט כאן יש הרבה להאריך, ואין אתנו הזמן לזה.

ממשיכה הברייתא, בעקבתא דמשיחא תוצפא יסגא, בפשטות הכוונה שיהיה ריבוי של תוצפה, ויש מפרשים שהכוונה היא 'תוצפה' - ישגא, מי שיהיה יותר חצוף, הוא זה שישגא, יתרומם ויתגשא. ואכן אנחנו רואים את זה בעליל, איך מי שמדבר ביותר ויותר תוצפה נגד התורה וחכמיה, מתרומם קרנו. היוקר יאמיר, ויש כאן להדגיש, שאין הכוונה שהיה זול ועכשיו נהיה יקר, שהרי לא אמרו 'הזול יתייקר', אלא 'היוקר יאמיר', כלומר, מה שכבר היה יקר גם כך, יעלה מחירו עוד יותר. הגפן תתן פריה, והיין ביוקר. תהיה ברכה בפירות והגפנים יתנו יין, אבל עם כל זה היין יהיה יקר. מלכות תהפך למינות, ואת זה אין צריך לפרש, וכל אחד מבין מדעתו.

יראי החטא ימאסו, מי שהוא ירא חטא ואכפת לו מכבוד שמים, מואסים בו, מלגלים עליו ובוזים לו. האמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, בן מנוול אב, בת קמה באמה כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב כו', ואת כל הדברים האלו אנחנו רואים בחוש מידי יום ביומו, על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים.

רבותינו המפרשים (מהרש"א ועוד), עמדו על כך שהתנא חוזר אחרי כל בבה ובבא שוב ושוב על המשפט 'על מי יש לנו להשען', וביארו שהוא כמשפט של נחמה, שאחרי שאנחנו רואים את כל המצב הביש שיהיה מנת חלקו של הדור האחרון, לכאורה אפשר ליפול ליאוש. על זה בא התנא ומדגיש בכל פעם, אל תשכח, 'על מי יש לנו להשען, על אבינו שבשמים'. יש לנו אב אוהב בשמים, והוא לנו למשען.

אבל שמעתי בשם הגאון רבי יצחק מוולוז'ין זצ"ל, בנו של רבי חיים, שביאר כי החלק הזה של 'על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים', אינו נחמה, אלא אף הוא מחלק התוכחה. מדוע? - כיון שאפילו אם יקום מישו בדור האחרון ויאמר 'די! אחרי והמצב כל כך גרוע, בואו ונתקן את המצב! איך נשוב בשקט בחיבוק ידים ולא נעשה כלום לכבוד בורא עולם?! הנה לנו פנחס אחד שבמעשה אחד הלך והציל את כל כלל ישראל, ולמה זה לא נעשה מה שאנחנו יכולים לעשות ונרבה כבוד שמים?! מה יגידו לו כל הסובבים?! 'מה אתה סח? איפה אתה חי? אתה חושב שבזמן שלנו, בדור הירוד כל כך, יש תקווה?! ירשלו אותו ממחשבתו ויוציאו ממנו את כל הכה לפעול. ומה יאמרו לו? - 'אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. במקום להיות לו ליד תומכת, במקום שיבואו ויאמרו, 'אכן אתה צודק, הבה ונשתדל ונתאמן לעשות מה שנוכל לכבוד ה' יתברך, מחלישים אותו

ואומרים לו? 'למה תהיה בעל חלומות?! אתה צריך לדאות נכוחה את מצב הדור'. אז מי ידאג לתקן את המצב? - 'אל תדאג, תשען על אבינו שבשמים'.

זהו חלק מהתוכחה, שאנשים ישבו שאננים בלי לעשות דבר בשביל כבוד שמים. ואנחנו צריכים לחזק בעצמנו את הנקודה הזו. אסור לבן אדם לומר 'רבונו של עולם, עליך מוטל הדבר לדאוג למצב הרוחני של הדור, ואני אשב לי כאן בבית'. אם פנחס לא היה קם ועושה מה שעושה אלא היה יושב בבית ואומר לעצמו 'פנחס פנחס, תבחן נכוחה את המצב. וכי אתה יכול להכנס לתוך שבט שמעון ולהגיע אל הנשיא המוקף בשומרי ראש?! הרי זה טירוף הדעת. זו התאבדות מוחלטת. 'אשאר בבית, ועל מי יש לנו להשען? - על אבינו שבשמים' - מה היה על כלל ישראל?! אבל פנחס לא עשה את החשבונות האלו, קם ונכנס, וה' יתברך היה בעזרו ועשה לו מערכת של נסים, והנה זכה להיות זה שהשיב את חמתי מעל בני ישראל, והציל במעשהו את כל העם.

ללמדך בא, שאל תהיה מן המתרשלים, לא ביחס לעצמך ולא ביחס לאחרים, אלא תראה להיות מהתלמדים של פנחס. איך יכול לשער מה פעולה אחת שלך יכולה לעשות עבור כלל ישראל, ולהביא טובה לכל האומה. ועכשיו, הבה ונעשה קל וחומר. אם בלק הרשע שעשה מה שעשה מתוך רשעות כדי לקלל את ישראל, וזה למה שזכה בגלל שסוף סוף הקריב קרבן, מי יכול לאמוד ולשער מה שכרו של מי שפועל בדור שלנו 'לשמה', בשביל להרבות כבוד שמים.

המקנא לשם שמים דואג וחרד שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית

כל אחד ואחד יכול לפעול לפי כשרונותיו ויכולותיו שחנן אותו בורא עולם, למען כבוד שמים. יש אחד שיש לו קשרים ויכול לעזור לאנשים, לדבר עם פלוני ועם אלמוני שסייעו לחברו וכדומה, והרי זה ריבוי כבוד שמים. יש אחד שהקב"ה חנן אותו בהרבה כסף, והוא יכול לפעול עם זה הרבה הרבה כבוד שמים. הוא יכול לארגן מכת הכסף הזה שיעור תורה, לבנות מקווה ולדאוג לטהרת המשפחה, לייסד גמחים, ועוד. רק העיקר הוא שיהיה אכפת לאדם מכבוד שמים, ולא יגיד 'מה אני ומי אני, וכי אני פנחס? אולי אני בלק, אבל לא פנחס...' אתה יכול להיות מהמחנה של פנחס, לקנא לכבוד ה' ולהרבות כבוד שמים.

וכך כותב הרמח"ל במסילת ישרים על קנאת ה' (פרק י"ט), שיהיה האדם מקנא לשם קדשו. כלומר, שיהיה אכפת לך מכבוד שמים, מכבוד המצוות, כבוד התורה ומכבוד חכמי התורה. ופשיטא וקל וחומר הוא, שלא תהיה אתה עצמך מאותם אלו שלוחמים ורודפים את התורה וחכמיה. שונא את משנאיו, מי ששונא את בורא עולם, אתה תהיה שונא אותו, ומשתדל להכניעם במה שיוכל כדי שתהיה עבודתו יתברך נעשית וכבודו מתרבה. החסיד, כל חשקו ורצונו הוא כבוד שמים, ואם הוא רואה משהו שפוגע בכבוד שמים, אזי הוא מפקיד את עצמו לכבוד שם שמים, ויהי מה.

זה פשיטא שראשית כל 'תהיה עבודתו של הקב"ה נעשית', היינו אצל האדם עצמו, ועליו לשפר את עבודת ה' שלו, לתקן את היראת שמים של עצמו ולהכניס בלבו אהבה לתורה ולמצוות, כדי שיהיו המצוות שלו נעשות בשלימות.

לדוגמא, התנא אומר במסכת אבות (ה, ה) 'עומדים צופים ומשתחוים רווחים'. זהו אחד מהעשרה ניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש, ופשט המשנה ידוע, אבל הדרשנים רגילים לפרש עומדים - צופים, בשעה שעומדים ומתפללים תפילת עמידה, שמונה עשרה, 'צופים', בית הכנסת צופו, מלא מפה אל פה. אבל כשמתחווים - כשמגיעים לעלינו לשבח ומשתחוים - רווחים, חצי מבית הכנסת כבר ריק... איך אומרים האנשים? 'ובא לציון גואל', הנה הגואל הגיע ונגמרה התפילה... למה זה כך? הרבה סיבות יש. אחד אומר, 'מה אתה רוצה, שאני יאחר לעבודה? לא יכול לאחד לעבודה'. ובאמת הוא צודק, הוא לא צריך לאחר לעבודה, אבל הוא יכול לקום כמה דקות קודם ולהגיע לתפילה בשעה יותר מוקדמת. על הפתרון הזה הוא לא חשב בכלל... אחד אחר אומר, 'מה אני יכול לעשות, אני כל כך רעב. אם לא תתן לי ללכת לאכול בבית אצטרך לאכול את החוץ... וכך בכל יום ויום אוהז אותו בולמוס, ה' ישלה לו רפואה שלימה... אחד אומר שצריך לקחת את הבן שלו לגן, וכך הרבה תירוצים יש. יכול להיות שהכל נכון, אבל האם זה כבוד שמים? כאשר בכל הקדישים שאחרי התפילה בקושי יש מגין שעונה אמן ולפעמים צריך לקרוא לעשירי שישלים למגין, זה כבוד שמים? זהו מה שאומר כאן הרמח"ל, שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית, איך שהיא צריכה להעשות, ועל ידי זה וכבודו מתרבה.

ואחרי שאדם מתחזק בעצמו בכבוד שמים דואג לכך שתהיה עבודתו של הקב"ה נעשית, ישפיע כמה שיכול על אחרים, וכל פעולה ופעולה חשובה כמו שראינו, וה' יהיה בעזרו.

קנאות פנחס ועניין חומות ירושלים

שבשמים, וא"כ בכל הכהונה מצאנו את חיבור השלום והכהונה ושזוכים להם ע"י קנאות לה'.

שבת ומעלת הקנאה

עוד נקודה שניה שצריך לעמוד עליה שיש פה הפלגה גדולה בעניינה של הקנאה כי חוץ מהשבח העצום של הקנאה שהיא שורש הנקמה כדאית' ברש"י פה - "בקנאו את קנאתי" - 'בנקמו את נקמתי כו' כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר' עכ"ל ונאמר על הנקמה (ברכות לג) 'גדולה נקמה שנתנה בין שני אותיות' וקשורה בעניין הקנאה כמו שנראה, וצ"ב מעלתה של הקנאה ועניינה שהיא השיבה את חרון אף ה', ועוד שהרי נאמר להדיא "הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור" כלומר שנצטוו להרגם ובזה עדיין לא שב חרון האף מישראל, ודווקא ע"י הקנאות בבעל ארמית שאין בה ציווי מחייב אלא שקנאים פוגעים בו [והיא תלויה בעניין הקנאות שמעורר האדם בעצמו - וכפי מה שהאדם מקנא כך זוכה לקיימה - וכמו שיבואר להלן], דווקא בה מתגלה השבח הגדול שמשיב את חמתו של הקב"ה.

יחס עון פעור ובעל ארמית

ונקודה שלישית שצריך לעמוד עליה פה הוא בביאור כלל הפרשה שסדרה ועניינה צריכה ביאור, שבתחילתה מתואר שהעם התחילו לזנות עם בנות מואב ומכח זה באו לעבוד את פעור, ועל זה נאמר בתורה "ויחר אף ה' בישראל" ולכן נצטוו משה להרוג את העובדים ע"ז כדינם, ופתאום נכנס בחזרה עניין הבעל ארמית "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב את המדינית" כו' ונתעלמה הלכה ממשה, וע"ז נזכר פנחס הלכה שקנאים פוגעים בו, ומסר נפשו להרגם, ומכח זה פסק חרון אף ה' - שהיה בכלל על הפעור, ומה עניין זל"ז? וכן אח"כ בתחילת פרשת פנחס התורה עצמה מעמידה את הסתירה הזו שנאמר "צרור את המדינים והכתם אותם כי צוררים הם לכן בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם המוכה ביום המגיפה על דבר פעור" שפתח בדבר פעור והמשיך בכזבי שהוא עניין הזנות וסיים שמוכה ביום המגיפה שבאה בכלל על דבר פעור כלומר שפגעו בה על זה שישראל עבדו לע"ז וצ"ב שני העניינים הללו שנתחברו לאחת.

מידת הקנאה בימי בין המצרים

ומצינו בימי בין המצרים את משמעות מידת הקנאה בעניין הימים האלו, שנאמר בשיה"ש (יח) "כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה" כלומר שיש את עניין הקנאה בקשר בין הקב"ה לישראל והיא מגדירה את מציאות האהבה³, והיא גם הבסיס לגאולתם של ישראל כמו"ש (ישעיהו טו) "למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה כו' קנאת ה' צבקות תעשה זאת" היינו שהבטחת מלכות בית דוד ביסוד אמונתנו בביאת המשיח משעין אותה הנביא ישעיהו על המידה הזו של קנאת ה', וכן גם מצינו בגאולת שיבת ציון בבית שני (זכריה א יד, וכן שם ח ב, עיי"ש) - "קנאתי לציון ולירושלים קנאה גדולה" וכן מבקשים אנו בסיום הקינות - 'תקנא לציון קנאה גדולה' והרי שהקנאה היא מידה מרכזית בגאולת ישראל וצ"ב העניין.

עניינה של עבודת הקנאה

ובביאור עבודת הקנאה בעבודת האדם איתא בר' אברהם בן הרמב"ם בספר 'המספיק' שחילק את המצוות לשתיים א. הדרך הכללית

בכניסה לימי בין המצרים יש לנו לעמוד על צד התיקון והתשובה שנדרש מאיתנו בזמן הזה כמו"ש הרמב"ם בפתיחה לד' צומות (תעניות ה א) "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר (ויקרא כ"ו) "והתודו את עונם ואת עון אבותם" וגו' עכ"ל, ונראה לפתוח ביסוד הדברים מתוך ביאור פרשת קנאות פנחס.

יחס בריתי שלום לברית כהונת עולם

התורה מבארת שמתוך המעשה ש'קנא לאלוקיו ויכפר על בני ישראל' זכה לשני דברים - "הנני נותן לו את בריתי שלום" ועוד "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" וקצת נראה בפשט הפסוקים שהברית שלום שקיבל הופכת להיות לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם שהרי נאמר "והיתה לו" - היינו הברית שלום היא תהיה לכהונת עולם¹ [אם כי היה אפשר היה לבאר שהקנאה היא תהיה לו לברית כהונת עולם אבל רש"י מבאר כמו שיותר פשוט באמת שהברית שלום היא תהיה לו לברית כהונת עולם] והיינו שזכה לברית כהונת עולם מכח ברית השלום, וכן נראה מפורש במלאכי - "בריתי היתה איתו החיים והשלום" שהפרשה שם מדברת על עניין הכהונה בישראל - "ועתה אליכם המצוה הזאת הכהנים" כו' "בריתי היתה" כו' "כי שפתי כהן ישמרו דעת" כו' דהיינו שמחובר שם ברית הכהונה עם ברית שלום דפנחס [כן הוא ברש"י שם] וודאי שנרמז גם מה שאמרו על אהרון הכהן שהיה 'אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות מקרבן לתורה' (אבות א יב) וכן נדרש בגמ' (סנהדרין ו) עה"פ (המשך שם) "בשלום ובמישור הלך עימי ורבים השיב מעון" על אהרון, אבל רשמית הברית שלום נאמרה רק בפנחס וראיה לזה שהרי נוסף עניין ה'חיים' 'בריתי היתה איתו החיים והשלום' ואיפה מצינו ברית לחיים? ולכאורה רק בפנחס שנאמר בו והיתה לו ולזרעו אחריו כלומר שהובטח הקיום שלו ושל זרעו לעולם - היינו שהכהונה אצל זרעו תהיה תמיד לפני ה', (כעין המאמר בתענית ה' 'עקב אבינו לא מת' - מה זרעו בחיים אף הוא בחיים) או כמו שביאר בת"י שברית שלום של פנחס היה שיחיה לעולם א"כ החיים והשלום היינו הך, עכ"פ רואים פה מצד אחד שהם שני דברים ברית השלום וברית הכהונה ומצד שני רואים פה את החיבור בין השלום לכהונה, ושניהם באו מכח הקנאה שקנא פנחס לאלוקיו וצ"ב העניין.

יחס הכהונה והשלום לקנאות

עוד מצינו בחיבור השלום והכהונה שהכהן עומד על התפקיד "לברך בשמו" של הקב"ה, כמו"ש "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי כו' - דהיינו הכהנים² - ..ולברך בשמו" (דברים יח) וברכת הכהנים מסתיימת "וישם לך שלום" שהיא תכלית הברכת כהנים כדחזינו שננגד ברכת כהנים עומדת בתפילת השמונה עשרה ברכת שים שלום שנקראת 'ברכת כהנים' (ר"ה ל"ב ועוד הרבה), ואמת שגם כהונת כלל הכהנים ובחירת שבט לוי באה להם בגלל הקנאה שקנאו במעשה העגל, והוא שורש בחירתם כמו שכתוב בתורה מפורש בתוך סיפור מעשה העגל את הפסוק הנ"ל "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי" כו' וכן אומר להם משה רבינו בפרשת 'כי תשא' בזמן חטא העגל - "מלאו ידיכם היום לה' כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה" ומבאר רש"י - 'בדבר הזה תתנחכו להיות כהנים למקום, וכן נאמר בברכת לוי "אשר נסיתו במסה כו' האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו כו' כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו" - שהוא בזמן העגל, ובזכות זה זכו להיות המורים לישראל תורה ומעמידים את העבודה ושימו קטורה באפיך כו' שזה השלום בין ישראל לאביהם

3 וכן במסילת ישרים בפרק י"ט שם את הקנאה כענף מענפי האהבה עיי"ש.

1 וכן הוא במסכת דרך ארץ פרק השלום (י) 'אמר ר' יהושע גדול הוא השלום שברית כהנים נכרתה בשלום שנאמר הנני נותן לו את בריתי שלום עיי"כ.
2 [ויש לעמוד על החילוק בין כהונה ללויה מתי נקראים כהנים ומתי לויים - כעין במטה אהרון שהוא מטה דשבת לוי והיא סוגיא נפרדת ואכמ"ל].

שמחייבת את כולם, ב. משם והילך מתחיל דרכי חסידות שנובעת מתוך ידיעת דרכי ה' והיא הדרך הפרטית המיוחדת לכא"א, וזוה משתנים אנשים זמ"ז, ומעמיד שם שלושה שרשים איך אנשים יודעים את רצונו של הקב"ה מעבר למצוה, ומתורטרים הללו נובעים הדרכים המיוחדים של החסידות א. ממטרות התורה כלומר שהתורה הרחיבה את המטרות, ולא אמרה איך מגיעים למטרות הללו - כמו היראה והאהבה וכדומה, וזוה יש הרבה להרחיב כ"א כנפשו איך מגיעים למטרות הללו, ויש כוונות המצוות שאנשים מבינים מתוך הפסוקים את תכלית המצוה ולפ"ז אפשר להרחיב, ואמנם היא נקודה רגישה אבל יש עליה ראיות מגמרא ואכמ"ל, ועוד החלק השלישי מסיפורי התורה שנועדו לתת לנו מושגים ודוגמא, והם לא משמשים בגדרי ההלכות והמצוות, אלא כמה שמבינים כך עולה המחויבות, וזה שלושת חלקי הפרטיות המיוחדת והם סדרים ברורים בין חלקי התורה - עכ"פ רואים מכאן ששני חלקי העבודה מחולקים לחובה והשלימות של האדם בידיעת דרכי ה' בעולם ומתוך זה הולך ונוהג הנהגות חדשות מתוך ההבנה של מעשי המצוות וכדו' והוא עניין החסידות כמבואר שם בהמספיק, וכן הוא בעניין הקנאה שדורשת מהאדם להבין את הרצון האלוקי ולפעול אפילו שלא צוה כך, ומקור לזה מצינו בקנאת משה בעגל, שמצינו שם דבר נורא בתנא דבי אליהו שנשבע שם על החידוש הזה מרוב שמפחיד לאמרו, שכשמשה אמר "כה אמר ה' עברו ורגו איש באחיו" כו' - לא ציווהו הקב"ה למשה, והוא פחד פחדים לומר דבר זה אבל כתוב כן מפורש שהיה זה הבנה של משה רבינו שהבין את עומק רצונו של הקב"ה שהרי נאמר לו הרף ממני ואשמידם כו' ונאמר "זובח לאלוהים יחרם" (עשרים) ולכן אמר "כה אמר ה'" כלומר כן אני מבין את רצונו של הקב"ה ואמנם לא נצטווה מפורש, דהיינו שהמעשה קנאות הזה בא מתוך שהבין את כעסו של הקב"ה על מעשה העגל, עכ"פ למדנו לפי דרכינו שעד כדי כך מוטל על התעוררות האדם שאפילו משה רבינו שכל דבר ודבר - "לא מליבי" והכל מפי ה', וגם הג' הדברים שנאמר עליהם שהוסף מדעתו (בבמות סב) אלו דברים שדן מק"ו וכדו' ולא מעצמו ממש, ופה היה יותר מזה (שאילולא כ"ה היה נמנה עם שלושת הדברים הנ"ל) שהיה הבנה של משה רבינו מעצמו, כלומר שלא רק יוזמת שבט לוי היה בקנאה אלא גם משה עצמו התעורר ע"י מידת הקנאה, והוא כעניין שנאמר על משה במזמור קל נקמות ה' - "מי יתייצב לי עם פועלי און" שהפידו הקב"ה לאחר מותו (פסוקה ג), וזה צורת ההלכה למשה מסיני שנאמרה פה שצריך להעמיד את הקנאה בצורה שאין לחכות שיאמרו בפירוש אלא שנדרשת פה ההתעוררות מבנ"א, שהרי אין בזה חיוב אלא כ"א צריך לראות בעצמו האם הוא מכלל הקנאים או לא והרי יש פה מעין ההתעוררות הנ"ל - שנמסר הדבר לאדם לבחון האם הוא שייך למעשה הזה או לא.

ומזה מובן הדגש המיוחד שהתורה שמה על הפקפוקים שפקפקו על פנחס שהתורה צריכה לייחס אותו לאהרון כנגד מה שזלזלו בו שבא מיתרו 'שפטפט אבי אימו עגלים לע"ז' ועוד נדרש שיחסה אותו התורה ליוסף שפטפט ביצרו (ב"ב קט) ולכאורה מה מעניין מה אומרים עליו - אלא כמו שביארנו שהקנאה מנדרה הוא טהרת הלב של המקנא וע"ז באו לפקפק עליו כי אם ליבו לא טהור אין לו לעשות את המעשה הזה ולכן באה התורה לייחסו ולהעיד על שלימות לבבו ומכח זה לקבל את ה'הנני נותן לו את בריתי שלום' לומר שהקנאות היתה במקומה ולכן מתייחס לאהרון שכמו שאהרון עצר את הגיפה ע"י הקטורת מתוך שהיה אוהב שלום ורודף שלום - כן עצר פנחס את המגיפה מתוך הרצון לעשות שלום רק שהביטוי היה בצורה של הריגת זמרי בלי עירעורים וספיקות אלא בפעולה יוזמתית וברורה של ויקח רומח בידו כו'.

והוא באמת נסיון קשה בעניין הקנאה - העצמה הברורה והבהירות בהחלטיות המעשה, והוא בעצם חידוש שצריך ללכת עם זה עד הסוף,

4 וז"ל שם פרשה ד' ויעמד משה בשער וגו' ויאמר להם כה אמר ה' וגו', מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ שלא אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה כך לעמוד בשער המחנה ולומר מי לה' אלי ולומר כה אמר ה' אלהי ישראל, אלא שהיה משה צדיק דן קל וחומר בעצמו, אמר, אם אני אומר לישראל, הרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו, יהו ישראל אומרים, לא כך למדתנו, סנהדרין שהורגת נפש אחת בשבוע נקראת מחבלנית, מפני מה אתה הורג שלשת אלפים ביום אחד, לפיכך תלה בכבוד שלמעלה, שנאמר כה אמר ה' וגו', מה ענין שלאחריו, ויעשו בני לוי כדבר משה וגו' עכ"ל.

5 ועוד ידוע שכששאלו אדון ב.ג. איפה כתוב שאסור לגייס בנות ומניין לו שביהרג ועל יעבור? - פתח את חליפתו והצביע על ליבו ואמר - 'פה'.

6 ובאמת איתא במנחת (שא) שמצד חובת הקביעה מספיק לקבוע יום אחד בחודש כי החודש מתייחס כולו לפרועויות שבו ולפ"ז אי"ש שבהרוב את הקביעה לפי אחד מהם ואין

וכמו ששמעתי ממו"ר זצ"ל שכל המצוות צריכים דרגה - אלא שהדרגה הנדרשת היא לזכות להיות בני אברהם יצחק ויעקב. אבל הקנאות דרגה למעלה מזה היא שדורשת תעצומות מהאדם שיצא מגדרו שבא לבטא את הרצון וההבנה של האדם איך הדברים צריכים להראות, ובמיוחד אצל הבני תורה שמבקרים את פעולתם כל הזמן ולא סומכים על דמיונותיהם, וחושבים ושוקלים את מעשיהם בארבעת חלקי שו"ע, כמו"ש החזו"א שגם אם מגיע מהדרגות היותר נעלות עדיין צריך בדיקה מחלקי שו"ע, אלא שידוע שכשאלוהו על הפגנה של הגיוס בנות וענה - שגם פנחס היה מתמיד. ובכו"א כשהיה צריך - ידע מתי צריך לסגור את הגמרא ולקום לעשות מעשה, ויש פה פעולה של יוזמה שצריך להבין אותה.

קביעת הצום על בקיעת חומת ירושלים

ונחזור להתבונן בסוגיית בין המצרים ומשם לבאר את הנקודות הנ"ל - יש להתעורר בסיבות הקביעה של י"ז בתמוז שמתייחסת בעיקר לבקיעת החומה ושאר הדברים הם נוספים וטפלים אליה וראיה לזה הא דא"י בלח"מ (תענית ב ה וכן הוא בשו"ע) שנקבע י"ז אפילו שבבית ראשון היה בט' בו מפני שבית שני חמיר לן כלומר שיום הקביעה מתייחס בעיקר לבקיעת החומה, שהוא יום גבר אויב ותבקע העיר ושאר הדברים שייכים אליה, וצ"ב מה עניין הבקעה העיר ומה חמור כ"כ בעניין זה הרי לכאורה הוא רק שלב סמלי בתוך הרבה חלקי כיבוש והתקדמות לכבישת מקום המקדש ומה הפכה בקיעת החומה להיות משהו מרכזי להתאבל עליו.

ומצאנו בעניין החומה שהיא מרכזית בנושא אבילות החורבן, והיא אישיות שלמה ומרכזית בכל שנות הגלות הארוכות, וכן מצאנו בקינת ירמיהו (איכה ב"ח) "חומת בת ציון הוריד כנחל דמעה - אל תידום בת עיניך" וכן נאמר (שם שם ח) "חשב ה' להשחית חומת בת ציון כו' חיל וחומה יחדיו אומללו" וכן מתחילים את הסליחות של שבעה עשר בתמוז במה שעם ישראל מתחננים לפני הקב"ה שיזכור אותם בעניין החומה - בפסוק (ישעיהו כ"ג) - "אל תתנו דמי לו" עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהילה בארץ", וכן מבקשים בנחם 'כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה', וכן לעתיד לבוא יש הבטחה מיוחדת על החומה - "ואני אהיה לה לחומת אש סביב" ונאמר (ישעיהו י"ח) וקראת ישועה חומותיך.

ועוד מצינו בדברי חז"ל (תענית ד) שכנסת ישראל שאלה לפני הקב"ה שלא כהוגן וענה לה כהוגן, שהיא בקשה "שימני כחותם על ליבך כחותם על זרועיך" והוא ענה לה "הן על כפיים חקותיך חומותיך נגדי תמיד" שצורת הזכרון שהקב"ה זוכר אותה - זה עם החומות, ומה עניין החומות הללו.

יחס 'בוטל התמיד' ל'הבקעה העיר'

ואמת שבקיעת חומות ירושלים מופיעה פה עם שורש מוקדם שגרם לזה - והוא 'בוטל התמיד' שהרי קרבן התמיד בוטל ע"י זה שנלחמו בית חשמונאי [ב"ק פב, אמנם ברש"י נראה שהמכוון על זמנים אחרים אבל בירושלמי מבואר שמדובר ע"ז] והיו צרים זע"ז, והיה הורקנוס מבפנים ואריסטובולוס מבחוץ, ותו"כ ששפכו דם אחד של השני במלחמת האחים הנוראה הזו, עדיין הפנימיים מורידים שקלים וכנגדם מעלים מבחוץ תמידים, כלומר שלעניין זה של קרבנות הציבור הם עדיין ציבור אחד - ויש ע"ז הסכמה גורפת, עד שבא זקן אחד שהיה בקיא בחכמה יונית, ואמר שכל זמן שעסוקים בעבודה אינם נמסרים בידם, ואז הפסיקו את העלאת הקרבן, ועוד הוסיפו לקלקל בהתרסה שהעלו להם 'דבר אחר' וכיוון שבא לאמצע החומה נעץ ציפורניו בחומה הנזעזעה א"י ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, כלומר לקולקל התמיד הביא איתו יחד את הנעיצה של החזיר בחומת ירושלים - וכן הוא מבחינה תיאורית כמו"ש הרמב"ן בתחילת וישלח, והנעיצה הזו היתה בזמן ההוא, שמאז המחלוקת ההיא אז ערבו את הנציב הרומאי שיתערב במלחמה פה, ומאז עד החורבן המצב הלך והדרדר

הכרח מתי היו שאר הפרועויות רק שהיו באותו החודש.

7 וחשבתי מפה את המקור למנהג שנהגו בכל הקהילות שעשו בימי בין המצרים תיקון חצות גם ביום - ונהגו אותו בליטא ועוד, ועדיין נשאר כיום בקהילות בני ספרד, ואמנם האריזל לא אמר תיקון חצות אבל אמר להצטער ולהתאבל כמו חצי שעה על החורבן, ונראה מחשבה בזה שמסיימים את תיקון חצות בפסוק 'על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה לא יחזו המזכירים את ה' אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהילה בארץ' כלומר המתחננים והמצפים לאאולה נקראים 'שומרי החומה' שהם לא יחשו והם קבועים ביום ובלילה והם מייחלים לקביה וכשמתעורר זמן שבר החומה בימי בין המצרים, אז כבר יש השתנות כללית לכולם בעניין הזה, לשמור על החומות שיהיה גם ביום וגם בלילה, וזוה מתעוררים לשמור את החומות שלא מניחים לקביה עד שיבנה אותם ע"י אמירת תיקון חצות וכדו' ביום ובלילה

בהרס מלכות יהודה עד חורבן הבית, והוא שנא' "מחזיק באזני כלב" כו' ובאמת יש להתבונן על השייכות בין ביטול התמיד לתחילת התפוררות החומה.

"אם חומה היא" "אם דלת היא"

ונראה לבוא להתבונן בסוגיית החומה - הנה מצאנו שעם ישראל יש עליהם שאלה ונסיון ביסוד הקשר בינם לקב"ה האם הם חומה או לא - כדאי בשיה"ש "אחות לנו קטנה ושדיים אין לה מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז" - והיא עונה "אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום" והמפקקים הם אומות העולם (רש"י שם) וחז"ל אומרים שלפעמים הקב"ה גם משתתף בשאלה הזו.

ולכאורה מצד האומות הוא חוצפה גדולה שהרי "בני אימי נחרו בי שמוני נטרה את הכרמים" שכל הקלקולים שלנו מהם - ואז הם באים לשאול האם כני' מתאימה לנישואין? ועוד צ"ב גופה של החקירה האם הרעייה היא חומה או דלת מהם שני הצדדים? ומבאר רש"י ששאלת 'אם חומה היא' הכוונה האם ידעו לשמור עצמם ולא להתערב עם האומות וז"ל שם: "אם חומה היא - אם תחזק באמונתה וביראתה להיות כנגדם כחומת נחשת שלא יכנסו לתוכה רוצה לומר **שלא תתחתן** בהם והם לא יבואו בה ולא תתפתה להם, "נבנה עליה טירת כסף" - נהיה לה לעיר מבצר ולכתר ולנוי ונבנה לה **את עיר הקדש ובית הבחירה**, "ואם דלת היא" - הסובבת על צירה ובהיקש עליה היא נפתחת, אף היא אם תפתח להם **להיות הם באים בה והיא בהם**, "נצור עליה לוח ארז" - נשים בדלתה נסרים של עץ הנרקבים והתולעת גוררתן ואוכלתן עכ"ל, וע"ז עונה כנסת ישראל "אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום כו' והוא מקור השבח שאומרים בהושענות כשמקיפים את המזבח 'אום אני חומה'.

שלימות ירושלים כעיר ה'

ומצינו שקדושת ירושלים תלויה בחומה - לעומת שילה שתלויה בכל הראה, והוא מצד "בן פורת יוסף" (ובחיים קימה), ולכאורה היה אפשר לדרוש גם בירושלים שקדושתה תהיה תלויה ברואה, ואדרבה בדרשה יותר מבוררת משילה שהרי נאמר עליה 'ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה" ונדרש 'כדרך שבא לראות כך בא ליראות' דהיינו ששייך מציאות הראיה גם בירושלים, וא"כ מבורר שהחומה היא מתוך מעלתה של ירושלים, א"כ צ"ב מה מעלת החומה על הראייה? ונראה שיש הבדל מציאותי בירושלים כמו שמפורש בספרי ובזבחים (קס"ט) שמירושלים להר הבית מחנה ישראל, מהר הבית לשער נקנור מחנה לויה, כו' כלומר שבירושלים יש סדר שלוש מחנות כמו שהיה במדבר בצורת ההקף של ישראל סביב לקב"ה - והקב"ה במרכז, בירושלים היא עירו של הקב"ה כעין שנא' "שבת ירושלים ברחמים - ביתי יבנה בה" ושם מתגלה כל הכוונות שהיא עיר מלוכה וכהונה ולויה, בראיית ישראל במעמד לויים בדוכן וכהנים בעבודתם, ושם כל שלימות של ישראל - "עיניך תראנה ירושלים נוה שאנן" והוא מחנה ישראל לכל מציאותם - ברגלים, ובאכילת מעשר שני, ובתחילה הביאו את התינוקות ללמוד בירושלים, ושם כל היופי ט' קבין שנטלה ירושלים, "כעיר שחברה לה יחידיו" ולכן תלויה בחומה שהחומה מקיפה את כל הקומפלקס השלם הזה במציאות אחת של קשר עם הקב"ה הכולל את כל קומת ישראל, לעומת שילה שלא היה בה סדרים של מחנה ישראל כו' ולכן היתה רק מנוחה ולא נחלה, כלומר שיש מקום שיש בו השראת השכינה ולא בכל סדרי החיים, ולכן בית עולמים לא מספיק להיות מחובר בראייה חיצונית, אלא צריך להיות בתוך מחנה ישראל, שהוא מקום מוגדר שיש בו חומה שהיא מגדירה את הבידול של צורת חיים שלימה, והיינו שהחומה באה לתת את המשמעות של עיר חשובה שהיא מטרופולין של חיים מלאים הגנה מפני העולם החיצוני, וגם העניין של להיות מוגנים במצור מורה שיכול לאסוף לתוכו את החיים של הכפרים כלומר שיש בו חיים מוגנים עצמיים.

וזה האופי המיוחד של חומה - שהיא בשלימות, שאם איננה שלימה אין לה שום משמעות, כמו שמצינו בנחמיה ששבר את החומה כדי לעורר את ישראל ולא חשש שיש בזה בעיה, כי זה שהיתה שבורה קצת כבר פקע עניינה בעצם, כעין סוגיית המקיף את חברו בשלושה רוחותיו שאין לה שום משמעות כלשון רש"י שם (ב"ב דף ט"ז) **שהכל** יכולים ליכנס מרוח רביעית' ואין פה חומה כלל.

ועניין השלימות כעין שביארו בשם הגר"ח שמואלביץ במה שגזר שלמה לשמעי שלא יצא מחומת ירושלים וכך קיים את צוואתו של אביו (מלכים א' ט"ז) "אתה לא תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שבתו בדם שאול", ומאיכן ידע שבאמת יצא? ויש שרצו לבאר שהוא פסיכולוגיה כזו שאם יאסרו עליו הוא ירצה לצאת דווקא.. ונראה שאת החכמה הפסיכולוגית הזו אפשר להשאיר לאחרוני החכמים שפעמים חכמים ופעמים חכמים בעיניהם.. ולא נראה שזה חכמת שלמה המופלגת, וביאר הגר"ח שהנאמר "ועשית כחכמתך" יש בה נקודה עמוקה שירושלים היא עיר הקודש, והיא גם עיר מלוכה של דוד המלך ע"ה, "ששם עלו שבטים שבטי קה כו' כי שם ישבו כסאות לבית דוד" (תהילים קכב ד-ה) דהיינו שהעיר מעוצבת ובנויה כמו המושגים שדוד המלך ע"ה העמיד את העיר ולכן אמר שלמה לשמעיה - אתה קללת קללה נמרצת את שאבי כשעלה במעלה הזתים כשברח מאבשלום, ועכשיו יש לנו בדיקה לראות האם אתה נאמן מאה אחוז למלכות דוד ולא נשאר לך שום פינה למלכות בית שאול, שאם יש בך איזה נקודה של בגידה במלכות בית דוד בסוף אתה תצא באיזשהו זמן לשאוף אוויר.. ולא תוכל להיות כל הזמן בצורת חיים של בית דוד שהרי זה מתגלה בכל פינה של ירושלים, והוא כמו בזאת תבנה, שאם תוכל לא לצאת - סימן שביטלת את כל הניגוד של לקללת בית דוד, ואם לא ביטלת את הניגוד - לאו תוכל לעמוד וודאי שתצא, וא"כ אתה בן מות.

ביאור שאלת החומה והדלת

והוא מה ששואלים אומות העולם שמשבחים את הקב"ה כמו"ש "על כן עלמות אהבוך" ומעניין אותם השבח של הקב"ה כמו"ש ששואלים לכני' "מה דודיך מדוד היפה בנשים" כו' (רש"י שם) ומתוך זה באים לשאול האם שייך הקשר הזה כלומר האם הכלה בוגרת מספיק כדי להיות ולהתקיים בחיים סביב הקב"ה, ופה נמצא השינוי האם היא דלת או חומה, שהרי זה מבחן האשה שעניינה להיות חומה כמו"ש (בבמות ס"ב) שהשרוי בלא אישה שרוי בלא חומה, והעניין שהאשה מעמידה את החיים סביב העניין של הבעל וכך נשמרים ענייניו בדפוס שלם, והוא עניין שלימות האשה בנישואין בקביעות מצב החומה, והשאלה היא האם היא ראויה להעמיד את הקביעות הזו, או שמא כמו דלת שהוא מפגש ברצוא ושוב בלי מוחלטות בהתקבצות, וכך הרקב שולט כלומר שגם הדלת מעמידה קשר אבל אינה מוציאה בדלת - "קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיית" כו' להיות 'השולמית' ולמה תהיה דלת?

ואמת שבזה נמדדו אנשי בית שני [ע"פ לפי ריש לקיש בגמ' יומא ט: ע"י"ש וגם במדרש א"י שנתן רבי זעורא, אמר, יפה אמר התגר, שאילו עלו כולם אחת, לא היה חרב לעולם, אילא עלו קימאה קימאה, היא שני אם חומה היא נבנה ו, אם עולים כולם כחומה אינו חרב לעולם, ואם דלת היא כשם שהצורה הזאת אין בה ממש אילא לשעה עוברת, כך עלו, לפיכך חרב, הוה הן שהחריבו את הבית שעלו קימאה קימאה] שהנה הדוד דפק לרעייה בדלת - "קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיית" כו' שנאמר על אנשי בית שני, וע"ז נאמר ש'לא עשיתם עצמכם כחומה' והוא האסון של עם ישראל שגרם לבית להחרב, ושינוי חומה ודלת לא היה בכמות כמה עלו אלא הוא רק סימן, כלומר שהם שני התייחסויות אחרות לגמרי שהרי אנשים השתקעו בבבל ובנו בתים כמו שנצטוו (דמיה כ"ט כח) - וכשאמר להם כורש שיכולים לעלות חזרה לארץ, מתעוררת השאלה על מקומם האמיתי של עם ישראל, שהרי וודאי מאוד קשה שם בארץ ישראל שהרי אין שם את כל התנאים שבנו לעצמם בבבל, ויש שם מריבות עם הגויים מסביב, עם סנבלט החורני וגשם הערבי.. ו'איך אפשר לעזוב את המקום הזה? ואפילו יש טענות תורניות - "פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה" (שיה"ש ה'ג) כמו שדרש במדרש רבה שם - "רחצתי מטונף עבודה זרה - יודעת הייתי שאבק של אותו מקום משיאני לעבודה זרה, ואף על פי כן - דודי שלח ידו פה החור" ע"כ, אבל למעשה זה כמו דלת, ולעומתו העלייה בחומה היא שם ברור לעם ישראל שכשש אפשרות לחזור לחיי הקרבה ולמקדש - אנחנו שם, כי זה המציאות שלנו וכל הבתים שבנינו בגלות הם זמניים וארעיים, אז מוגדרת מציאות ישראל שאין לנו חיים ללא מקדש והכל נמדד לפ"ז, לא לפי הנוחות העולמית, ושאלתי לקרוב משפחתי שעלה לארץ ואמר לי שיעקר השיקול שלו לעלות היה שלא יכול להיות שהמשיח יבוא ויהפכו פה סדרי עולם והוא יעלה אח"כ כמו איזה נמושה.. והטענה הזו נכונה שהרי מה יש לחפש שם בארצות הגויים זה לא המקום שלנו "נודו מתוך בבל ומארץ כשדים צאו" (דמיה ג' ח), שאתם לא שייכים למקום הזה אלא רק לחיות סביב הקב"ה.

זהה האסון שהיה במלחמת בני חשמונאי שבתחילה סברו שלא משנה כמה אנחנו נלחמים זע"ז אבל לא נוגעים בעבודת הבית וזו היא החומה - שאנו תמימים עם הקב"ה, בא הזקן הלועז ביונית עם זרות הזו, שאם נלחמים אין לרומם את החיים האלוניים מעל המלחמות שלכם, צריך שהכל יהיה לפי שיקולי המלחמה, ומכאן זה בא הנעיצת ציפורניים בחומה שלא ידעו להעריך את השלימות של המוחלטות בקשר עם הקב"ה ובבחינה יותר עמוקה שהתמיד הוא בקשר עם הקב"ה וכשה מחולל הרי שאין את ההבדלה הנכונה בין ישראל לאומות העולם ויתבאר.

ביאור עמוק ביחס פעור וקלקול בועל ארמית

ונחזור לבאר את שני חלקי הקלקול שנעמדו בחטא פעור שעומק החיבור בין הע"ז לעריות הוא שהביטול היחודיות של ישראל בהתערבות עם האומות נעמד ע"י המואביות בדרישה לבטל גם את הקשר עם הקב"ה, וזה עומק ההבנה שהיתה מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה⁸ כלומר שיש שני קשרים בין ישראל לקב"ה יש את הקשר הפנימי ביחס הישיר, ויש את החומה כלומר הבידול של החיים להעמיד את משמעותם הכוללת לקשר הזה בכל הקף החיים והתנתקות מצורות החיים האחרות, וזה עומק עצת בלעם בפגיעה בשני החלקים הללו שע"י הפיתוי ופירוק היחס בין ישראל לאומות העולם - יקל להחטיא אותם גם בע"ז⁹ (וזה עמק דברי חז"ל סנהדרין פב, שכל הבא על נכרית כאילו מתחנן בע"ז) שהוא הבגידה בעצם הקשר של אנוכי ה' אלוקיך - לא יהיה לך כו', ולכן החרון אף המתואר בתורה בעיקרו הוא על עצם הקשר - היינו ה"ימצמד ישראל לבעל פעור", אלא שפנחס הבין שתיקון שורש הקלקול כלומר פרצת ה'בועל ארמית' יחזיר את הכעס, וזה ע"י מעשה קנאותו שקינא לאלוקיו בחסימת הפריצה בהריגת זמרי וזה עניין הפלילות שעשה עם קונו (סנהדרין מד) שהעמיד את קלקול ישראל על חטא העריות - מתוך הבנה שהע"ז היה תוצאה בלבד.

ולכן זכה לשני החלקים הללו גם לברית שלום שהיא על עצם הקשר הפנימי שהרי התוכן של הכהונה ג"כ לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ומתוך זה להרחבת השלום לברית כהונת עולם שהיא המסגרת של העבודה לפניו בצורה הנכונה של העמדת המחנה שכינה בשלימות ההופעה האלוקית בעולם - וישניהם מכח מידת הקנאה.

ביאור מידת הקנאה והנקמה

וביאור מידת הקנאה עצמה היא חוסר הרצון והאפשרות לסבול את החיסרון, ומכאן זה מגיע רצון העמדת השלימות, ומכאן שהקשר בין הקב"ה לישראל דורש את השלימות, לכן פרצת החומה צריכה להשתלם דווקא ע"י ישראל עצמם שרואים את הקלקול הזה של פגם השלימות, כי הרי במידת הקשר עסקינו שהמצוות מעמידות את המחייבים אבל ההתמסרות לקשר צריך תמיד לבוא מצד המקבל ג"כ, ולכן הקנאה דורשת את העמידה לא מצד הציווי אלא מצד המקבלים בעצמם איך הם רואים את אופי הקשר, והאם מתעוררת אצלם האכפתיות והרצון לדחות את הפרצות של "חילל יהודה קודש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר" (מלאכי ב טז) ולכן דווקא קנאים פוגעים בו שניתן לאדם לראות האם הוא מתמצע פה בדבר או לא, וכשמתעורר הדין למטה אז אין דין למעלה - "ותעצר המגיפה" - וזה ביאור ג"כ מידת הנקמה שהיא תוצאת הקנאה - שהנקמה מורה שאין אפשרות לסלוח ולהשאיר את הקלקול על מתכונתו אלא רוצים להראות במציאות שהרע הוא רע, ולכן חייב להחזיר ולבאר שלא היה שווה ולא נכון להעמיד את הקלקול, ולכן האפשרות של האדם לתקן את הקלקול בנקמה הוא רק בשעת מעשה - כי אחר שנעשה - נעשה, דהיינו שהקנאה היא התפיסה השרשית שלא יכול להתקיים המציאות הזו והנקמה היא הפעולה של התיקון (אמנם 'גדולה נקמה שנתנה בין שני אותיות' כי את הנקמה שלאחר מעשה - להראות שהמעשה מעיקרה היה חורבן וקלקול זה רק הקב"ה יכול לעשות, וזה הנקמה הגדולה שלע"ל, אבל לאדם יש אפשרות ג"כ לתקן בשעת מעשה - לכן קנאים פוגעים בו רק בשעת מעשה) ולכן הקנאה היא גילוי של מידת האהבה דווקא שבה מתגלה הרצון בקשר לפי עומק הקנאות.

וזה מה שמביא פה הבעל הטורים שפעמיים נאמר "לכן אמור" פה וביציאת מצרים וזהו שאמר הקב"ה לישראל במצרים "גן נעול אחותי כלה" ועכשיו אתם פורצים את הגן, שהרי שלימות הגן הוא הסיבה והאפשרות ליציאה ממצרים כלומר שעם ישראל גדורים בפ"ע ואינם מתערבבים עם האומות ומושגיהם, (כדא"ר במכילתא ועוד) וזה מה שתיקן פנחס בקנאותו.

ולכן פריצת חומות ירושלים היתה מכח ביטול התמיד כמו"ש שהתמיד הוא שורש הקשר עם הקב"ה והתפיסה שאפשר לבטלו כדי להעמיד חיים אחרים - זה גופא נתן את האפשרות אח"כ לנפילת החומה החיצונית, כלומר יסוד הקשר והחומה תלויים זב"ז.

תשובת ישראל לשאלת החומה והדלת

וכך עונה כנסת ישראל בשיה"ש על השאלה הנ"ל - "אני חומה ושדי כמגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום" וביארו חז"ל ש"אני חומה" - זו כנסת ישראל "ושדי כמגדלות" - היינו בתי כנסיות ובתי מדרשות, היינו שיש לנו את החיבור הפנימי והחיצוני, גם היניקה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות המניקים את ישראל בדברי תורה (רש"י שם) וגם החיצוני בכנ"י היינו באפשרות השראת השכינה, ו"אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום" והוא מושג השלום שהוא סיום הברכות שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום, וצריכים להיות כמוצאת שלום להתאים למלך שהשלום שלו במארג שלם של המציאות, וכך חלים כל הברכות, וזה שורש שייכות הכהונה לשלום, שהכהונה היא העבודה והיא מביאה את השלום הפנימי שכולל את כל הברכות - ואמת מצינו ג"כ בכהונה שהם עומדים על התפקיד של "יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל" שהם המחברים ועושים שלום בין ישראל לקב"ה כמידתו של אהרון - ומקרבן לתורה.

עבודת תשובת הימים האלו

ונראה לפ"ז בעבודת התשובה של הימים האלו - שרואים אנו שהקב"ה מעביר אותנו בירור גדול במציאותינו בבניית החומה שיונקת מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, וכך שמעתי מרבותי - שכל ההתדרדרות של העולם המודרני בכל פריצת הסדרים והחומות הוא שבמקום העזובה הזו - באה הבחינה לראות האם אנחנו מעמידים את ההבנה הפנימית בעניין החומה בחזרה בהחלטיות המציאות של ישראל גם במצב שאין את התנאים הללו מסביב, היינו שכ"א יביא מהחומה שבליבו משהו לבנות החומה הכללית, והוא דבר גדול מאוד בהבנה שאנחנו יכולים להשתתף בהעמדת החומה של כלל ישראל, ובאמת מצינו בבאי גולה שאלו שזכו להעמיד את החומה - ממש לא יאומן כי יסופר, שכל מטר של בניין בירושלים כתוב באריכות בספר עזרא מי בנה וכמה בנה אפילו משהו, וזכו להיות חלק מכתבי הקודש שקריאת שמותם הופכת להיות לתלמוד תורה השקולה נגד כל התריג, וכלשון מו"ר זצ"ל - ש'זכו להחזק בספר הזהב של הקב"ה' ונשאר להם צדקה וזכרון בירושלים, וכן כיום שהחומות פרוצות וודאי כ"א שיזכה להעמיד משהו של בירור ביחודיותם של ישראל ושלימותם שכרו לא ישוער, וכמוכן שהעיקר לבקש להתפלל ולהתאבל ע"ז וכמו שמבקשים בהוצאת הס"ת (תהילים נא ט) "הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים".

וכך מתוך הבירור הפנימי של ישראל בהבנת החומה שאי אפשר אחרת והקנאות שזו הצורה המבוקשת ואין בלתה, ומתוך קיווים ותפילתם וההתעוררות של כל אחד ואחד לבנין הזה כך נזכה שיקנא הקב"ה לציון קנאה גדולה וישוב לבנות ולהיות לה לחומת אש סביב - והגם ש"פרצות תשב ירושלים" ולא יצטרכו נבדלות כמו הימים הקדומים כי הקלקולים כבר לא יהיו - אבל עדיין יהיה חומת אש להגדיר את ירושלים שהיא מוקפת תחת סדרו של הקב"ה באש שמצרפת את כל עניין החיים - ולכבוד יהיה בתוכה ו"קנאת ה' צבקות תעשה זאת" בב"א.

8 והתבאר בשיעורים אחרים בהרחבה על עומק הקשר בין עבודת פעור דווקא לעניין הזנות ולמה עם מואב דווקא ואכמ"ל

בית ועד

לזכרו של הגאון רבי **דוד ברונר** זצ"ל
מנהל רוחני בישיבת נתיבות חכמה

גיליון מס' 19

הגאון רבי יצחק זאב גולדיש שליט"א - ישיבת חברון על מה יהודי בוכה בגלות

אטימין דליבא

נכנסים אנחנו לימי העצב והבכי על חורבן ביתו של הקב"ה בעו"ה ועל אורך גלותינו ועל שבר עמינו.

דא עקא, שלמרות שבעצם בהתבוננות קלה ובמעט רגש והסתכלות על הקורה אותנו ומסביבנו לא חסר על מה לבכות ולקונן, מצרות הכלל ומצרות הפרט, מרוחניות ומגשמיות. אך היצר השוכן בקרבינו אוטם לבכינו ומניח עליו קירות של אבן לבל נרגיש רגש של צער, וממשיכים אנחנו בחיינו כמת שאינו מרגיש. פעמים שבהגיע ימי האבילות של בין המצרים מתעוררת בתוכינו ציפיה סמויה שימים אלו יחלפו ויעברו כמה שיותר מהר, ונחזור בהקדם אל השגרה המדמה שמחה של כזב. (ואולי בדמיונו גם מחכים לימי המנוחה הבאים לאחר מכן...) אמנם כל בן תורה בעל הבנה מרגיש בקרבו את הצורך להשתייך אל אבילות החורבן, ומבקש דרכים היאך להפיל את חומות האבן הסוככים על ליבו ולהרגיש את צער השכינה, ולהתקרב אל בוראו בפרט בימים אלו.

(מקובל בשם הגר"ס זצ"ל שרק מי שבוכה בט"ב על העדר גילוי מלכותו בעולם, זכאי לבקש על גילוי מלכותו של הבורא בר"ה).

וננסה בע"ה לחשוב, ולהעלות את הדברים כדבר איש אל רעהו, ולנסות לקרב אל ליבנו הצער הנדרש מאיתנו.

כי גדול כים שברך

מי ירפא לך

הנביא ירמיה מקונן במגילת איכה על פורענות ישראל בדור החורבן ובכל הגלויות, וכדרך המקוננים והבוכים מרבה בתארים ובהפלגות על גודל צערו ומצבו וגודל שבר עמו. באחד מן הפסוקים באיכה (ב יג) מקונן ירמיה בגודל צערו ומחפש מילים אשר יביעו את גודל שברו, ואומר בזה הלשון - "מה אעידך מה אדמה לך, הבת ירושלים, מה אשוה לך ואנחמך, בתולת בת ציון". ירמיה מחפש לדמות את השבר של כלל ישראל ושל ירושלים לשבר נורא אחר, דמדרך האבל והמצטער לשאוב נחמה לעצמו משברונו של מישהו אחר. דע"י ראותו שבר גדול משלו, מתנחם שאין צערו הגדול מכולם, או דע"י שרואה כיצד מתוך השבר אדרבה נצמח טוב או דבר גדול, וכגון שמבחין שהאחר המשיך בחייו למרות צערו ויגונו. ואף ירמיה הנביא מבקש תרופה שכזו להקל על צערו ולהתנחם קמעא מאבילותו. ואומר ירמיה מביט אני אל סביבותי ומחפש דמיון מה אל שברי

ואיני מוצא, ומסיים "כי גדול כים שברך, מי ירפא לך!" ובפשטות מתכוין ירמיה שאין שום השוואה ודמיון לשבר עמו, דאחר שהשבר גדול כים ממילא אין מי שיוכל לרפאו. ההשוואה של גודל השבר כים, היא ביטוי לאין סוף, כפי שמכונה הים בלשון המשנה 'מים שאין להם סוף'. לכן, אין מי שירפא את שבר בתולת בת ציון.

והנה בפ"י החיד"א על איכה הביא ביאור אחר לפסוק בשם קדמונים אשכנזים, ע"פ מה דאמרו חז"ל (שבת נו:): "אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ונבנה עליו כרך של רומי". וכתב החיד"א דבים יש שבר בשל אותו שירטון שעלה בתוכו ומחמתו נדחק הים אל הצד, ולעת"ל יחרב אותו כרך של רומי ויחזור הים לקדמותו ואל מקומו הטבעי. וזאת כוונתו של ירמיה באמרו שהשבר של כלל ישראל דומה לשברו של הים, ומי שירפא את שברו של הים לעת"ל הוא אשר ירפא שבר ירושלים וכת ציון וברפואתו נתרפא. עכ"ד.

והדבר צריך ביאור לכל מתבונן, דאם נחשב את הצרות והפורענויות שעברו ועוברות על עמינו לא יבין מה דמיון יש אל שבר הים. כלל ישראל עבר כמה

לשליחת וועדים ומאמרים ולקבלת הגיליון במייל - beitvaad10@gmail.com

מיני שואה ועינויי אינקוויזיציה נוראים, ונטבחו לאורך כל גליותינו אבות אמהות טף ונשים במיתות אכזריות שונות ומשונות, ומכל ספר הסטוריה הפשוט ביותר שיביא רק עובדות יבשות, נובע צער עצום שקשה לחשוב שעם אחד עבר את הכל. וא"כ במה דומה שברו של הים לשברנו שלנו ובמה נחמתו נחמתינו? ועם כל הרצון הטוב לשאת בעול צער הים על שהורחק גבולו, קשה לראות כאן אפי' דמיון מה לצערינו והדבר טעון בירור.

ענין הים

ונראה לבאר, דהנה אדם שישב עם עצמו וינסה לעורר עצמו לבכי וצער, ויתן את עיניו וליבו אל אחת מן הגלויות הקשות שפקדו את עמינו ע"מ לקונן על הגלות, ולמשל יקח את שואת אירופה שהיתה עד לא מכבר, וינסה לעורר עצמו על אשר קרה את עמינו, תתפסנו מבוכה על מה יבכה ועל מה ראוי לבכות, אחר שישנם ביטויים רבים לשבר שפקד את עמינו בימי הזעם הללו. ראוי לבכות על ששה מליון יהודים שמתו, שזהו מס' בלתי נתפס של יהודים שמתו בזמן כה קצר רק בשל היותם יהודים. ומצד שני אפשר להצטער על יסורי רעב נוראיים שהיו מנת חלקם של אסירי המחנות, בו בזמן שסביבם אנשים התענגו על בשר ויין, והם נפוחי כפן וצפד עורם על עצמם. ואפשר גם להרגיש מרירות ועצב על מותם של מיליונים במיתה משונה בגז וכו'. וכן ניתן לבכות להתעצב ולהתאבל על מותם של ת"ח מופלגים וצדיקים יראים ושלמים, על ישיבות שגלו והתפזרו, על בתי כנסת שעלו באש עד תום, על זקנים וציציות שנמרטו מנושאייהם לעיני כל והשטן לועג. וכן הלאה, גם אחר שנסתיימה המלחמה, הצורך הנאצי ימ"ש לא נתפס ולא נענש כגמולו, ולא ניכר בעולם מידת משפטו ית' שיש דין ויש דיין ועד היום מדינת הצוררים מפותחת ועשירה. והלב כמה להתבונן על מה רוצה הבורא שנבכה?

ונראה שזה הוא שמכוון אותנו ירמיה, ירמיה הוא הנביא אשר שמו מעיד עליו המזכיר לשון מר והוא אשר העיד

על עצמו "מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה", וכפי שביאר הגרש"ד פינקוס זצ"ל דכונתו מי יתן ובמקום ראש היה לי רק דמעות ואבכה יומם ולילה על שבר בת עמי, והוא הנביא שנבחר ללמדנו בכיה מהי ועל מה באה ועל מה תבוא. ובא ומלמדנו בקינותיו שיש לבכות כבכיו של הים על אשר נלקח מאיתנו שטח והוצרך לפנות מימיו. ונראה לבאר את עומק הענין, דרבינו הגר"א מפרש את הספוק בפר' וזאת הברכה "כי שפע ימים וגו'", דבלשון הקודש כאשר באים להוסיף ולרבות דבר, משתמשים בתיבת "ים". כגון כשמוסיפים על תיבת 'בגד' שהיא בלשון יחיד, את תיבת "ים", נעשה 'בגדים' בלשון רבים, וכן ספר-ספרים, בית-בתים וכדומה. דיש שם עצם והוא החפץ, ותיבת 'ים' שענינו ריבוי מצטרפת אל שם העצם ומרבה אותו, אבל אין שם העצם דומה לשם הריבוי אלא הם נפרדים זה מזה. אמנם שם העצם 'ים' שונה, שכאשר באים לרבותו משתמשים באותה תיבה עצמה "ים-ימים", דשם העצם ושם הריבוי הם אותה תיבה עצמה. ומונח בזה דעצמותו של הים הוא גילוי של ענין הריבוי, וכשהים לא מתרבה הוא איננו ים, וכפי ששמעתי הרבה פעמים מאאמרו"ר שליט"א דאדם הנוטל כוס ומניח בה מים מן הים לא אומר שיש לו כוס ים, אלא יש לו כוס מי ים או כוס מים מן הים, לפי שכשהים איננו בתוך הים שזהו עומק הריבוי, חסר בשם העצם שלו, וכשמתחסר ריבוי מתחסר הוא עצמו. ולפיכך נמצא שכאשר עלה שירטון בתוך הים ונלקח חלק ממקומו של הים, אין זה רק שינוי מקום אלא לקיחה מן הים את עצם מהותו שמעצם טבעו רוצה ומוכרח להתפשט ללא גבול. וכבר אמרו חז"ל (ילק"ש ישעיה ש"כ) "מה הים הגל הראשון אומר עכשו אני עולה ומציף את כל העולם וכיון שבא לחול הוא כורע ומשתבר", הגל מעונין להתפשט בכל העולם, אלמלא גערת המקום האומר לים עד פה תבוא.

מהותו של יהודי

וכעת נבוא להעתיק הדברים מהו שם העצם שיש ביהודי ומהו עיקר מהותו.

רבינו הגר"א מפרש במגילת אסתר עה"פ 'איש יהודי', דתיבת יהודי היא בעצם שם הוי"ה ית', דהיינו דאותיות י"ה משם יהודי מקבילות לאותיות י"ה משם הוי"ה, ואותיות ו"ד מתיבת יהודי הם מילוי של האות יו"ד שבראשית התיבה, והאות י' מתיבת יהודי הוא אות המילוי של אות הה"י בראשית התיבה. הרי שיהודי בעצם כל ענינו הוא מציאות של גילוי כבוד מלכותו בעולם, ומקירות ליבו מזדעקת השאגה 'ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך', 'וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו', ועד אשר לא תגיע ירושלים עד דמשק, מציאותו חסרה ומצומצמת כאותו ים שמהותו נלקחה ממנו כשאנו יכול להתפשט ולמלא את הים. ונצייר לעצמינו יהודי העומד בזמן השחרור ממחנה אושוויץ או דכאו, לאחר שאיבד את כל אשר לו, אשה ובנים, הורים אחים ואחיות, וכל כולו עור ועצמות בלבד ומשווע למעט אוכל, מתהלך יחף ואף בגדיו שעליו בגדי אסיר הם ואינם שלו, והנה רואים אנו אותו עומד ובוכה, ותשאלהו 'ר' איד על מה תבכה?' ישיב לך בוכה אני על שעוד לא נתבער גילולים מן הארץ ועדיין לא ניתן כבוד לעמו ישראל ועדיין צדיקים אינם רואים ושומחים ועדיין אין ישרים עולזים. עוד לא הגיע העולם לעת בו יאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. חשבתי שהנה אוטוטו משיח יגאלנו מבור גלות זה, ונראה באור פני המלך ויגלה לנו ה' צפוני תורה, ונתבדיתי. כך סיפר הגרש"ד פינקוס זצ"ל בשם הגרמ"ד ויסמנדל זצ"ל שהי' כל ימיו את אשר אירע לעמינו באירופה, וניגש אליו תלמיד, וא"ל רבי, זקוק אני לנחמה, עד היום הרבי היה שבור ואני ניסיתי לנחמו, אבל היום שמעתי משהו ששבר את ליבי וזקוק אני למנחם. שאל הרב ויסמנדל מה שמעתי? והשיב לו, שמעתי שמליון וחצי ילדים מתו בשואה ונשבר ליבי בקרבי וזקוק אני למעט נחמה. גער בו הרב ויסמנדל ואמר 'וכי ע"ז צריך כ"כ לבכות? אכן ילד שהלך לעולמו זה דבר נורא ואיום שראוי לבכות עליו, אבל קרה דבר נורא

מזה. צריך לבכות על הישיב'ע בחרים שהלכו לעולמם שם, שלתורתם כבר לא יהיה תחליף! לקחו את תורתם וריבוי כבוד שמים שהביאו במעשיהם, והעלו אותם בעשן המשרפות! זאת אבידה שאין לה תמורה! זאת מהותו של יהודי שדרך עבודתו ודרך תורתו מחשבותיו ודיבוריו, מתגלה ומתפשט על כל העולם כולו כבודו של הבורא, וזעקה זו הולכת ומהדהדת בכל העולם כולו.

מעתה הבא לקיים את מאמר השו"ע (או"ח סי' א) שראוי לכל יר"ש להיות דואג מחורבן ביהמ"ק ובפרט בימים אלו אשר הלב כמה להרגיש בחסרון, יקח לעצמו זמן להתבונן על עצמו ועל ישיבתו ועל קהילתו ועל כל אחינו בית ישראל, ויעמיק חקר בדעתו עד כמה רחוקים אנחנו מלגלות כבודו בעולם וקמים עלינו בזווי בזווי. יתאונן וירגיש את החסר שבמצב הרוחניות שלנו, כיצד ניתן לראות בחור ביש"ק עולה וגדל ומתחיל להכיר בגדלות התורה ובקרבת אלוקים, ואזי כשנשלח ליש"ג בתקוה ובציפיה עצומה שכעת הוא אשר יגלה חלקו בתורה ובעולם. חלקו שלו הוא בלעדי וחד פעמי, שאם לא יגלה אותו, הרי תורתו מצטרפת לאותה תורה אשר עלתה בעשן המשרפות באושוויץ ובבירקנאו אשר אף אחד בעולם לא ישיב אותה עד אשר יחיו המתים בב"א. ולכשנתבונן על הרבה מהם שאף שלומדים תורה, משהו בתוכם כבה ואינם ערים כבעבר ואינם עמלים לגלות צפוני תורה, אין ספק שמצטרפים הם לאותה בכיה אותה הבין הרב ויסמנדל שעליה צריך לבכות.

הצעות למעשה

ואנסה להציע כאן בעטי הדל כמה הצעות אשר יתכן ויועיל למאן שהוא והיה זה שכרי. כתבו בספרים שבימים אלו יש לקונן גם בחצות היום על חורבן הבית, ויש כאן עצה נפלאה מלבד המעלה בנפש שפועלת הבכיה, שיקדיש אדם מעט זמן בכל יום וישב עם עצמו בירכתי בית מדרש או באחד

מעזרותיו וחדריו, ויעיין בפסוקים ממגילת איכה או מירמיה עם א' מן הפירושים שפירשוהו כמו פירושו של בעל התיבות 'פלגי מים' וכדו', ויעצור ויתבונן בפירוש הכתובים. בלי ספק יראה תועלת בצרף עצמו לנביא ירמיה ולדמעותיו המרובים, ויראה שלא נתעלמו כלל מצרות כלל ישראל על כל גווניהם מחולי רעב מות וכדו', אך לבסוף מסתיימת הקינה בזעקה 'למי עוללת כה'! הלוא בנים אנחנו לך השי"ת ורצוננו לראות מהרה בתפארת עוזך, ורצוננו להבין ולהשכיל דברי תורתך ולקיים את מהותינו כיהודים, וכל עוד גלותינו תתארך עלינו נראה שכך יראה ומה יהא עלינו, וכל משכיל ובעל לב יאריך מדעתו לפי שורש ליבו ונפשו.

עוד נראה להציע הצעה נוספת העשויה להועיל. כתוב בכתבים שבימים אלו כשאומר בתפילת שמו"ע "רצה" יכוון ש'רצה' אותיות צרה, והצרה תתהפך לרצה. והיינו שיתבונן האדם שאין אבלות זו כאבלות על חסרון כלשהו שאינו ועלינו לנחם עצמינו, אלא שימי צרה אלו הם הימים אשר יבואו לתכלית הנרצית להיות רצויים לפניו. וא"כ ראוי וכדאי לנצל ימים אלו שדוקא מתוך משבר שבד"כ מנסים אנחנו להתעלם ממנו, כעת אדרבה ככל שישבר ליבנו בקרבנו כן נהיה מרוצים לפניו, ובמעשה פעוט שכזה יכולים אנחנו לשנות סדרי בראשית ובזכותינו פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים.

ועוד הצעה קלה, האדם בשעת אכילתו בעצם האכילה מתגשם ומתרחק קמעא מבוראו, ויש באכילה עצמה כדי להרחיק את האדם ולשכחו מיהו ומהו יהודי. ותקנו לנו לומר בימות החול בסמוך לברכת המזון מזמור על נהרות בבל, בכדי לזכור את מצבינו הדל ועד כמה רחוקים אנחנו מהתפשטות וגילוי כבודו של הבורא בעולם. ונראה שלא כ"כ נהגו בני התורה במנהג זה ויש להם על מה לסמוך, אבל בימים אלו אשר זה

כל ענינם, נראה שכדאי לומר לפחות באחת מן הארוחות מזמור זה ואם יצרף לזה כונה והתבוננות מה אומר, בודאי יזכהו השי"ת להתעלות יותר באבילות על ירושלים. ובפרט שאומר מיד בברכת המזון עצמה ברכה מיוחדת שירחם ה' על עמו ועל ירושלים עירו, ואנחנו מצפצפים זאת כבימי ילדותינו ללא התבוננות כלל, ובזכות ההקדמה של המזמור הנ"ל האדם מעורר עצמו למצבו וזועק את התחינה הזו שאומר ברחם. משם יעתיק עצמו גם לברכות על הגאולה שבתפילת שמו"ע 'ולירושלים עירך' ו'זאת צמח' (ופעמים שתפילת ערבית שלו סמוכה לארוחת הערב ונמצא שממשיך עבודתו), ונמצא שכל עבודתו במעט התבוננות ושימת לב תרומם את כל מהותו כיהודי.

המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה

ונסיים בדברי המשך חכמה עה"פ באיכה (ג כ כא) "זכור תזכור ותשוח עלי נפשי, זאת אשיב אל ליבי על כן אוחיל". וז"ל: "פירוש שעל דבר הנאבד שטות גדול לבכות, והמשכיל יתחכם להקשיח ליבו מהר, רק על דבר הבלתי מיואש ויש תוחלת שייך הבכי, וכמו שאמר דוד לעבדיו במות בנו, ומטעם זה הבנין בהמ"ק ונחמות ציון וירושלים הם סיבה, והבכיה המסובב, אולם להיפך אמרו חז"ל (תענית ל:): כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה, וא"כ הבכיה היא סיבה לנחמות ציון, וכן במדרש אמר ר' אייבו אמר הקב"ה בשכר אותה בכיה אני מכניס גליותיכם, לכן אמר זכור תזכור, וכיון שיש תקוה תשוח עלי נפשי, זאת אשיב אל ליבי, על כן, פירוש בשביל הבכיה אוחיל שבשכר זה יבנה ביהמ"ק במהרה בימינו אכי"ר עכ"ל.

ואכן, לכל יפול רוחינו בראותינו את עצמינו בעלי לב אטום וחתום כמת שאינו מרגיש, אלא נשיב אל ליבנו כי כל בכיה וכל התבוננות יש בכוחה להביאנו אל הנחמה אשר כולנו מצפים.

ליעוץ ולייווי **דלא עדין** פנו אלינו: **077-226-0000**
 רחוב תורה מציין 3 ירושלים **ha@0772260000.co.il**

-
יעוץ וזדרכה בחקוקת השיחכים
-
מענה רוחני ורגשי לכני הישיבות
-
השמה במסירות חנוניות, חנוניות בישיבות
-
מענה אישי ומעטועי להורים
-
סדנאות הדרכה להורים
-
הכשרת צוותי חינוך

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

הקולות בצום הנדחה • האם יש לבעל נפש להחמיר בצום נדחה

בזה כל חיובו אינו אלא מדרבנן, ומה"ט קיל טפי והיינו שוש החילק מכח עיקר חלות החיוב בין עיקר הצום לצום הנדחה.

• • •

והנה בר"ה י"ח ע"ב, "מאי דכתיב כה אמר ה' צבקות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהי לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתעניין רצו אין מתעניין אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות וכו'.

ונחלקו בראשונים בהא דמבואר דט' באב דהוכפלו בו צרות, אי מחמת זה נקבע היום מדברי קבלה או דילמא דזוהי סיבה למאי דלעולם הוי "רצו" יעויין ריטב"א ורשב"א במגילה ה ע"ב, ובר"ה. ובערוך לנר שם.

והנה אי הא דהוכפלו בו צרות אינו תלוי ברצו, א"כ י"ל דהדברי קבלה זהו בתאריך דט' באב, והא דנדחה אין זה אלא מדרבנן. ועד"ז כתב הט"ז ס"י תקנ"ד, הואיל וט' באב אינו תלוי ברצו א"כ הוא מדברי קבלה בזה"ד. ולפ"ז בנדחה, בפשוטו אינו אלא דרבנן וכ"כ באבני נזר או"ח ס"י תר"ז.

ואמנם להשיטות דאף ת"ב בזמן הזה תלי ברצו ורק מאי דהוכפלו הצרות זהו נתינת טעם למאי דרצו, א"כ בפשוטו כל המחייב בעיקר הצום זהו הרצו ושוב צ"ב מאי שנא יום הצום מנדחה הרי תרווייהו אינם אלא מדרבנן. ועוד י"ל דכל זה לענין ת"ב אכן לענין שאר תעניות הרי לכו"ע ברצו תלי מילתא, ושוב צ"ב מ"ש יום התענית עצמו מהנדחה דתרווייהו אינם אלא מדרבנן.

יסוד הרמב"ן דלאחר הרצו שוב חיל הדברי קבלה

אשר יראה ללמוד מדברי הרמב"ן וב"י דאף דמדברי קבלה הצום תלוי בחדש ולא ביום מסוים, מ"מ לאחר הרצו הדברי קבלה נתפס ביום זה, ובנדחה אין זה אלא מד"ס.

והיינו לפ"ז ביאור דברי הגמ' ר"ה דמסתירת המקראות ילפי' דיש ג' תקופות תדא בזמן שלום דאז יהיו הצומות לששון ושמחה. ב. בזמן שמד הצום מדברי קבלה. ג. בזמן שאין שמד ואין שלום בזה נתחדש דתלי ברצו אכן כשרצו בזה חיל מדברי קבלה לאסור בשם צום ורק דמותנה במאי דרצו.

ויסוד הדבר דלאחר הרצו חייל מדברי קבלה כפי הרצו, כן מתבאר מדברי הרמב"ן מובא בר"ן פ"ק דר"ה ובב"י ריש ה' תענית, "והאינדא רצו ונהגו להתענות וכו' הלכך הכל חייבים להתענות מדברי קבלה". והיינו מחד גיסא תלי ברצו ושוב נאסר מדברי קבלה.

והוסיף שם דכל הרצו זהו לענין אכילה ולא שאר העינויים לא כן לענין ט' באב, ונתחדש בזה דיש עיקר התענית ויש חומרי התענית

(א) ונראה לדון בדבר חדש האם נדה תוך שבעה צריכה לצום בט"ב הנדחה לפמ"ש השכות יעקב ח"ג ס"י ל"ז והביאו הגרע"א וביאה"ל ד'חולה קצת' יש להקל לא לצום, ומצינו בס"י תקנ"א לענין איסור בשר ויין מ"ח להתיר 'לחולה קצת' כמ"ש"כ המ"ב שם והגרע"א ציין לשכות יעקב ח"א ס"י כ"ו עפ"ד התוס' כתובות דנדה בכלל חולה קצת.

ואף אי נימא דיש היום כדורים הרי לאו כל אנפין שוים בזה וכל מקרה לגופו ועוד הרי צריכה לשתות עם מים וא"כ מצב זה בכלל התירא לחולה.

ד' קולות בדין צום הנדחה

הנה לענין תענית ציבור הנדחה מצינו כמה קולות. א. שו"ע ס"י תקנ"ט סעיף ט', לענין בעל ברית דרוחץ ואינו משלים תעניתו לפי שיו"ט שלו הוא, ומקורו מתענית י"ד. ב. בביאור הלכה שם משמ"י דהגרע"א, דה"ה בחולי קצת ומעוברת שיש מיחוש קצת"א. ג. בשו"ת ארץ צבי ס"י ע"ט ד"ל דאף דבכל תענית ציבור איכא לעשה לצום ול"ת על גוף מעשה אכילה מ"מ בצום הנדחה דהוא בגדר תשלומין, דין תשלומין מצינו רק על מ"ע ולא בלאוין, ולפ"ז בנדחה איכא אך להמ"ע ולא להלאו. והוסיף שם דהא דנאסר בכל צום לאכול אף בקאכל בשוגג בתחילת היום ופקע המ"ע היינו דנאסר מכח הל"ת ואשר לפי הנ"ל בגוונא דאכל בשוגג דפקע המ"ע שוב בדין דשרי לאכול דליכא ל"ת בתענית הנדחה, יעו"ש. ד. יתכן נפק"מ נוספת לפמ"ש"כ בעטרת המועדים ס"י ק"ג, דלענין המ"ע דינו בכותבת ומלא לוגמיו, ואילו לענין הל"ת שיעורו ככל שיעורי תורת בכזית, וא"כ בנדחה, לפמ"ש"כ בשו"ת ארץ צבי שיעורו בכותבת. [ואף דיאסר מדין חצי שיעור מ"מ יש בזה קולות כמ"ש"כ הבאור הלכה ס"י תקנ"ד ועיין שם מש"כ בה]

ויל"ע בשורש הקולות הנשנות בצום הנדחה בעיקר גדרו, ועיין מג"א ס"י תקנ"ט סק"א, "כיון שנדחה ממקומו לא חמיר כולי האי", וצ"ת בגדר הקולא.

בטעם הקולות בנדחה

ונראה לדון בב' אופנים, א. דבעיקר המחייב חלוק הצום כשחל ביזמו מאשר הצום הנדחה וחלוקים המה בעיקר חלות חיובם והנדחה קיל טפי בעיקר המחייב ידידה. ב. י"ל דלעולם אין חילוק בעיקר המחייב כי אם דביום המאורע גופא חמיר טפי מאשר יום לאחר מכן דלא אירע המאורע.

נפק"מ בצום גדליה

ובפשוטו נפק"מ לענין צום גדליה דמת בר"ה ומ"מ נקבע הצום מתחילה לג' תשרי כמו שהביא הב"י ס"י תקמ"ט והיינו אין בזה גרעון בעיקר מחייב ידידה דכן נקבע מרישא חלות החיוב לג' תשרי, וממ גוף המאורע לא אירע בג'. ונחלקו בזה הט"ז ותשובת ראש יוסף אי יש להקל בצום גדליה כדין צום הנדחה, והובא פלוגתא זה בא"ר בשערי תשובה וביאור הלכה שם בס"י תקמ"ט, והת"ח נקט כהט"ז דאין דין נדחה בצום גדליה.

שיטות האחרונים דיום הצום מדברי קבלה ואילו נדחה מד"ס

הטורי אבן תענית דף י"ב אבני נזר ס"י תר"ז ותורת חיים תקנ"ט נקטו דיסוד הקולות בנדחה היינו משום דכשחל בתאריך שנקבע חובת הצום הרי הוא מדברי קבלה לא כן כשנדחה דחל ביום שנקבע

והדבר יכול להתחלק דיש לקבל 'עיקר התענית' והיינו מאכילה ולא 'חומרי התענית' והיינו לענין שאר העינויים מלבד ת"ב דקיבלו אף לשאר עינויים להנך שיטות דתלי' אף ט"ב ברצו'.

וכן נראה דעת הריטב"א יעויין בלשונו מש"כ ברה"ה כיון שכבר **קבלום** והיתה עליהם חובה מגזירת נביאים. והיינו מכת הקיבלו כבר חלה חובה מגזירת נביאים, וע"ע מש"כ במגילה דף ה'.

ישוב קושית הט"ז היאך שרי לילדת תוך ל' לאכול בת"ב

אשר נראה לישב בזה קושית הט"ז בסי' תקנ"ד אמאי הותר לחשאב"ס לאכול בט' באב, הרי מבואר בטור דאיסורו מדברי קבלה ואין זה אך מד"ס ומצינו היתרא דחולה שאין בו סכנה רק במילי דרבנן ולא בדברי קבלה.

ויסוד הדבר כיון דכל הדברי קבלה מכת "הרצו", נמצא דכל הרצו היה לענין בריאים ולא לענין חולים, וע"ד מש"כ הרמב"ן לענין שאר עינויים.

יסוד הב"י כנ"ל וישוב הערת הבית מאיר

וכן מתבאר מדברי הב"י בכמה דוכתי, יעו"ש בסי' תקנ"ד לענין יולדת בצום גדליה דנשאל ר"ת והרי דברי קבלה כד"ת וא"כ תצטרך לצום וכמו דלענין ד"ת אין מחללין את השבת ליולדת אחר שבעה, ותיירץ כיון דתלי' ברצו מותר, ובגר"א כתב דלא גזרו. ומשמעות הדברים דלא חזר מההנחה דהוא מדברי קבלה, ורק הוסיף דתליא ברצו, וא"כ **הרצו** מלכתחילה לא היה לחולים כי אם לבריאים, וזהו דהעתיק הב"י לדברי הרמב"ן בט' באב להלכה דאף דדברי קבלה מ"מ בחולה לא גזרו והביא אף מש"כ ר"ת לענין צום גדליה. ובאמת הבית מאיר עמד ע"ד הב"י, דהרי אדרבה כל ההיתר דר"ת בצום גדלי' ליולדת דלא גזרו, ולא בט"ב וא"כ דברי ר"ת דלא כהרמב"ן.

ונראה ברור דלדעת הב"י אף צום גדלי' מדברי קבלה, ורק בתרוייהו תליא ברצו ואף בט' באב כמש"כ הריטב"א תענית ובמגילה, והיינו בין בצום גדליה בין ט"ב תלי' ברצו' אכן לאחר הרצו שוב נאסרו מדברי קבלה ומ"מ יש להתיר ליולדת משום דכל הרצו חיל רק לבריאים וכאופן הרצו כך חל מדברי קבלה וע"ד דכתב ברמב"ן דכל הרצו חל רק לאכילה ולא לשאר עינויים.

ומעתה מבואר היטב מאי דביארו רבותינו האחרונים דיסוד הקולות בנדחה משום דעיקר היום נאסר מדברי קבלה ואין נדחה אינו אלא מדרבנן, והיינו אף בזה"ז דע"י **הרצו** הרי נקבע יום מסוים בחודש, ובה היום גופא חיובו הוא מדברי קבלה, ובנדחה אין זה אלא מדרבנן, וזהו טעמא דהנך קולות הנשנות בצום הנדחה דאיסורו מד"ס ולא מדברי קבלה, וכמש"נ.

והנה אף אי נימא דבה"ז אין חיוב מדברי קבלה ואף לאחר הרצו אין בזה כי אם חיובא דרבנן, מ"מ י"ל דכין מה שהיה בזמן השמד תקנו, ואף דבזמן הצום מדברי קבלה יסוד החילור בין יום הצום להנדחה מכת דעיקר חיובם חלוק מ"מ כעין אותו הזמן תיקנו.

יסוד המנ"ח והגר"ח דמדברי קבלה הצום הוא יום אחד בחודש בלא תאריך

אמנם אכתי צ"ע לפי מאי דיסודו לן המנחת חנוך מצוה ש"א והגר"ח בכתבים, דמדברי קבלה לא נאסר כלל יום מסוים אלא צום הרביעי החמישי וכו'. להמנ"ח כן הוא בכל הצומות והוא כיון לדברי הריטב"א ר"ה י"ח בחד תירוצא ושו"ת התשב"ץ ח"ב סי' רע"א, ולהגר"ח יצא מן הכלל עשרה בטבת שהוא נאמר ביום מסוים לחודש, א"כ לכאורה בנדחה, בדין דיאסר מדברי קבלה, דהרי מד"ק ליכא יום מסוים כי אם דתלוי **בחודש**, והוא איתא אף בנדחה, ובדין דכל חומרי התענית יתולו בו, וצ"ע.

לאחר קביעות חז"ל יום מסוים שוב אין קיום ביום אחר אף מדברי קבלה

והדבר מתבאר מתוך דברי המנ"ח דאף דמדברי קבלה אין יום מסוים בחודש מ"מ לבתר דחז"ל קבעו יום מסוים הרי אין לקיים ביום אחר, וכמש"כ הפמ"ג בכמה דוכתי דלאחר דחז"ל קבעו אופן היאך לקיים הדאורייתא זהו מעכב ד"ת כתוס' סוכה ג ע"א ובדוכתא טובא,

ולפ"ז דכשקבעו יום שוב הדברי קבלה חל ביום זה ורק בתאריך המסוים נקבע כיום צום מדברי קבלה, ואילו הנדחה למחרת השבת י"ל דאינה אלא דרבנן.

וכ"ז בזמן השמד, אכן בזה"ז דתלי' ברצו מבואר שם במנ"ח דאינה אלא מדרבנן אף ביום המאורע ולפ"ז לא שאני לן עיקר המחייב דיום המאורע לנדחה ותרואהו מדרבנן, ומ"מ כפה"נ קביעות חומרי הצום כפי שהיה מעיקר הדין בזמן השמד.

חידוש המנ"ח נאנס או אכל בשוגג בצום מחויב מדברי קבלה ביום אחר בחודש

והנה המנ"ח מצוה ש"א כתב, דבזמן השמד דנאנס או שגג ואכל באחד מהצומות הרי מחויב הוא מדברי קבלה ביום אחר בחודש, והיינו כיון דמעיקר דברי קבלה החיוב הוא יום אחד בחודש ואין בזה יום מסוים א"כ בגוונא דאכל בשוגג או נאנס בעי לקיומי חיובו מדברי קבלה לקיום יום אחד בחודש, החיוב לצום, מ"מ הפמ"ג כתב בכמה מקומות דכ"ז דוקא בפשיעה, אכן באונס לא הפקיעו את הדאורייתא, ואשר לכן בגוונא דנאנס או שגג ואכל ביום דקבעו חז"ל, מ"מ עיקר דברי קבלה מקיים ביום אחר בחודש הרביעי או החמישי וכדו'.

ויל"ע מהמבואר סי' תקנ"ט לענין בעל ברית דאינו משלים בט' באב החל בשבת דנדחה ליום א', והרי מדין יו"ט שלו הוא אוכל, ונמצא דאכתי לא קיים חובתו מדברי קבלה, ובדין דהיה צריך להתענות ביום אחר בחודש.

• • •

ואשר נראה מבואר מזה, דכ"ד המנ"ח היכא דנאנס ושגג ביום הצום דחייב מדברי קבלה להשלים, זהו אך בזמן השמד דחלות חיובו ביום אחד בחודש, ולזה אף דקבעו חז"ל באיזה יום, כל שנאנס בעי לקיומי חיובו ביום אחר בהך חודש. אמנם בזה"ז דתלוי ברצו, אך דט' באב מדברי קבלה בזה"ז כמש"כ הטור והב"י, מ"מ כל הדברי קבלה דמתחדש מכת **הרצו** זהו דמרישא חייל לענין התאריך ויום מסוים בחודש דהוא ט' באב, ומלבד יום מסוים זה ליכא **להרצו** דחול החיוב צום מדברי קבלה, ואין בזה כי אם חיוב מד"ס, וזהו דין בעל ברית בט' באב הנדחה דאינו משלים ביום אחר, דבזה"ז כל הדברי קבלה אינו אלא באותו היום דט' באב גופא.

ויתחדש לפ"ז, דבזמן השמד בט' באב החל בשבת ונדחה ליום א' ובעל ברית אינו משלים, מ"מ מחויב מדברי קבלה להשלים ביום אחר, דבזמן השמד כל החודש בכלל החיוב מדברי קבלה ביום אחד מיני', וכל דנאנס ביום ט' באב וכדו' הרי הוא מחויב באחד מימי החודש, וכ"ד השו"ע דוקא בזה"ז דכל הדברי קבלה נתפס ביום המסוים דרצו, והן הן הדברים שנתבארו דביום אחר דהוא לא ט' באב ליכא לחיוב מדברי קבלה כי אם מד"ס, ונתבארו בזה הקולות הנשנו לענין צום הנדחה, וכמש"נ.

וכל מש"כ זהו אף אי נימא דלא חל ע"י הרצו דברי קבלה ממש, מ"מ ע"י הרצו החמירו ככל דברי קבלה, כמש"כ המנ"ח מצוה שיג, מ"מ כ"ז לענין יום המסוים, לא כן בנדחה, ליכא לחומר זה כי אם מדרבנן בעלמא, ולזה נאמרו הקולות בנדחה וכמש"נ.

והנה מש"כ, זהו לשיטת הגבורות ארי תענית י"ב אבני נזר סי' תר"ז ותורת חיים סי' תקנ"ט, דיסוד הקולות בנדחה הוא מפני עיקר החיוב, דהיינו דאין זה מדברי קבלה כי אם חיוב מדרבנן וקיל טפי. ובהא יו"ט דידי' כבעל ברית דוחה האיסור צום מדרבנן.

דעת הריטב"א דנדחה שאני דגוף המאורע לא היה ביום זה

האמנם דעת הריטב"א סוף תענית לענין חתן דאין חיוב רגל דידי' דוחה הצום משום אבלות דרבים דוחה עשה דיחיד. ולפ"ז אף לענין חיוב דרבנן כן הוא, כדאיתא בפוסקים או"ח סי' פ', ושוב צ"ב בקולות דנדחה. ובביאור הלכה סי' תקמ"ט כתב דאף לדעת הריטב"א הנ"ל, מ"מ מודה לענין נדחה, "דנדחה שאני". וצ"ב דמ"מ הוא 'עשה דרבים' ומאי נפק"מ בגדרי דחיה.

ואשר נראה בדעת הח"ח, דהקולות דנדחה אינו משום גרעון "בהחיות", כי אם משום דכיון דלא חל גוף המאורע ביום זה, א"כ הוא טעם בעיקר התקנה לצום, דלא חייבוהו לכולם, ומלכתחילה לא תקנו כן על בעל ברית. ומצינו דפסק השבות יעקב דמה"ט אף לחולי קצת ומעוברת שיש להם מיחוש והביאו הגרע"א. ולכאורה תמוה היאך למד כן מבעל ברית, דהתם שאני משום דהוא "יו"ט דידי'", וע"כ קסבר דהוא טעם בעיקר התקנה **דשלא בזמנה**, כמו שלא חייבוהו לבעל ברית, כמו"כ לא חייבוהו לחולי קצת וכדו', וה"שלא בזמנה" הוא טעם לעיקר תקנת החיוב, דלא חייבוהו לכל אינשי, והוא משום דמ"מ גוף המאורע לא אירע ביום זה. וזוהי כוונת הח"ח, "דנדחה שאני", וכמש"נ. ויל"ע למש"כ לעיל מדברי הביאור הלכה דצום גדליה אין לו דין נדחה אף דגוף המאורע לא היה בג' תשרי, וצ"ע.

בעל נפש יחמיר לחשוש דבזה"ז יש שמד

כתב השו"ע סי' תק"נ סעיף ב', "צומות הללו חוץ מט"ב מותרין ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותה"מ ואין צריך להפסיק בהם מבע"י". ובמ"ב כתב דבשעה שקבלו עליהם לצום בכל ד' תעניות הנ"ל לא קבלו עליהם שיהיו בחומר תע"צ כט"ב לפי שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה. וסיים המ"ב דבע"נ יחמיר בכולם כמו בט"ב, וביאר בשער הציון דזהו משום דהאידינא מצוי גזירות מן העכו"ם וא"כ חל בעצם החיוב על הג' צומות כמו על ט"ב לפי דברי הרמב"ן וגם הגר"א בבאורו מסכים לדברי הרמב"ן. והוסיף בשעה"צ דהאר"ר בשם השל"ה כתב דבע"נ יחמיר להפסיק גם מבע"י.

ומבואר דשורש הדין דבע"נ יחמיר, זהו משם דבעי לחשוש למש"כ הרמב"ן דהאידינא הצום נוהג מדברי קבלה ולא תליא ברצו, דנדון בזה"ז כשמד, והיינו דמדברי קבלה הרי כל הצומות בט"ב דנאסרו כל העינויים מדינא וכן הפסקה מבע"י.³

ויל"ע, לפמש"כ המ"ב דיסוד הדין בע"נ יחמיר, משם החשש דאיכא שמד בזה"ז, והוא דעת הבגדי ישע והפמ"ג, דלכאורה בדין לא רק לחשוש לאסור שאר עינויים, אלא אף הפסקה מבע"י, דהחפצא דצום מדברי קבלה הוא הפסקה מבע"י ושאר עינויים דומי' ליוה"כ כמש"כ הרמב"ן בתורה האדם, והביאו הבי"ר בריש ה' תענית. וא"כ ממ"נ אי מחמירין לענין שאר עינויים, בדין דבעי להחמיר מבע"י. ואילו הפוסקים העתיקו לענין שאר עינויים, ורק הוסיף בשער הציון דהשל"ה החמיר אף לענין הפסקה מבע"י.

ואמנם בזה י"ל כמש"כ בסי' ק', דאף מדברי קבלה דין הפסקה

מבע"י הוא גדר דחומרי תענית, ולעולם איכא שם תענית דיום אף מדברי קבלה, והרמב"ן דהוכיח דאף הפסקה מבע"י בעי בכל צום הוכיח ממגילת אסתר "לילה ויום". וי"ל דהוא דין וחומר נוסף על עיקר התענית כמש"כ הנזירות שמשון סי' תקנ"ד.

האם בעל נפש יחמיר לענין צום הנדחה

והנראה לדון לענין צום הנדחה, דליכא לכל ענין דבע"נ יחמיר, לפמש"כ הגבורות ארי תענית י"ב אבני נזר או"ח סי' תר"ז ותורת חיים סי' תקנ"ט, דיסוד הדין דצום נדחה הוא משום דהדברי קבלה חל בתאריך מסוים. [וכמש"כ הריטב"א מגילה ה' ע"ב], והנדחה הוא רק מדרבנן. אשר לפ"ז כיון דכל החומרא בע"נ יחמיר היינו לחשוש דבזה"ז איכא שמד, ושוב הצד לחיוב צום מדברי קבלה דכולל שאר עינויים, כ"ז בדין צום בזמנו דהחשש דבזה"ז אינו תלוי "ברצו" כי אם מדינא דדברי קבלה, ואכן בנדחה דבין כך אינו יום צום מדברי קבלה, ליכא לכל ענין דבע"נ יחמיר, ופשוט.

פוסקי הזמן דנו לענין מלוה מלכה לבעל נפש בנדחה

ואמנם ראיתי מפוסקי זמננו, דדנו אף בצום הנדחה לבע"נ יחמיר ודנו לענין מלוה מלכה במוצ"ש אי להחמיר לבע"נ במקום מצוה היכא דנדחה הצום ליום א'. והיה נראה דבר זה תמוה טובא, וכמש"נ.

שוב ראיתי דיש צד לקיים הך חומרא דבע"נ יחמיר אף לענין צום הנדחה, לפי מאי דיסודו לן המנ"ח מצוה ש"א והגר"ח בכתבים, דמדברי קבלה ליכא לתאריך מסוים, כי אם דהחיוב הוא יום אחד בחודש הרביעי החמישי וכו'. ואך ה"רצו", הוא בתאריך מסוים, ואשר לפ"ז, לבע"נ דחושש לזה"ז דאיכא שמד, א"כ שוב מדברי קבלה מחויב, ובהא אף לא בתאריך מסוים, וא"כ מדברי קבלה יש מקום להחמיר בצום הנדחה.

ואמנם יתחדש לפ"ז, דאותו הבע"נ דמחמיר בצום הנדחה. והיינו משום דחושש לדעת המנ"ח והגר"ח דהדברי קבלה הוא יום אחד בחודש, וחשש לדברי הרמב"ן דבזה"ז איכא שמד, ושוב מחמיר מדינא דדברי קבלה. א"כ היכא דמאיזה שום סיבה לא צם באחד הצומות כגון חולה וכדו'. הרי בע"נ זה, צריך לצום יום אחר בחודש לקיים מ"ע דדברי קבלה, וכאשר כתב כן המנ"ח בכל צום בזמן השמד דבנאנס ולא צם בימים הקבועים, שוב מחויב באחד משאר הימים, ודבר זה נשמע מחודש מאד, אכן לבע"נ המחמיר בצום הנדחה לדידי' דינו כמש"נ.³

ב) אמנם בשל"ה והתורת חיים ביאר דיסוד החומרא משום חומרא יתירא אף דתליא ברצו, ולא משום חששא דבזה"ז איכא שמד. ובדבריהם יש חידוש, דבפשוטו י"ל כיון דתליא ברצו, ליכא מקום לחומרא, כיון דלמעשה לא רצו יותר, ויל"ע.

ג) והנה בעיקר מש"כ הגבורות ארי תענית י"ב אבני נזר ותורת חיים, דיסוד הקולא דנדחה לבעל ברית משום דנדחה אינו מדברי קבלה כי אם מדרבנן ויו"ט דילי' דחי' האיסור צום מדרבנן. קשה מסוגית הגמ' עירובין דף ל"ט דלר"י בתענית שגזרו על הציבור ואירע בהו חנוכה ופורים דמתענין ומשלימין וכ"ש ביו"ט דילי' דהוא קיל טפי דמתענין ומשלימין. ויקשה הרי גזירת תענית דציבור אינו אלא דרבנן ואמאי לא דחי' יו"ט דחנוכה ופורים. [ובאמת הריטב"א בסוף תענית לענין חתן בתענית ביאר, דתענית דאבלות דרבים דחי עשה דיחיד]. ראיתי באבני נזר סי' תכ"ז דתירץ, דתענית דגזרו ציבור לפי שעה חמורה יותר מחיוב דרבנן, דגזירת ב"ד לצורך שעה יש לה דין תורה, וכתב שם דהוא טעמא רבה לחלק בין תקנה קבועה לדורות דהוא רק מדרבנן ובזה יו"ט דיד' דוחה מאשר תקנה לשעה יעו"ש.

איש בושר שלום ע"י יקותיאל

פנחס בן אלעזר... השיב את חמתי מעל בני ישראל... בקנאו את קנאתי... לכן אמור הנני נותן לא את בריתי שלום [במדבר כב יא, יב], לכן, בגמטריא מדה במדה [בעל הטורים, שם].

'מדה כנגד מדה', פרושו שיש במדה זו מה שיש במדה האחרת. ועל זאת אתמהה - קנאות, האם היא 'מדה במדה' של שלום. במלאכת שבת שנינו קורע - הוא מלאכת פירוד. תופר - הוא מלאכת חיבור. 'הקורע ע"מ לתפור' - 'חיבור הוא' וחייבים עליו משום תופר. אף כאן.

ויקה רומח בידו וידקור את שניהם - הוא מעשה פירוד. 'וידקור על מנת לקנאות' - מעשה חיבור הוא. ברית שלום.

*

וירא פנחס [במדבר כה, ז] פרש"י ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו למשה, מקובלני ממך הבעל ארמית קנאין פוגעין בו [רש"י, שם]. ואם בא קנאי ליטול רשות מבית דין 'אין מורין' לו [שפ"ח אות ח].

'אין מורין', כי לדינא ישראל שבא על גויה דרך אישות לוקה מן התורה, שנאמר לא תתחתן בם, בתך לא תתן לבנו, ובתו לא תקח לבנך [רמב"ם פ"ב מאסו"ב ה"א] ואם דרך זנות מכין אותו מכת מרדות מדברי סופרים [רמב"ם שם ה"ב].

ואעפ"כ, 'הלכה היא'. היה לעיני עשרה מישראל, אם פגעו בו קנאין והרגוהו, הרי אלו 'משובחין וזריזין', ודבר זה הלכה למשה מסיני [רמב"ם שם ה"ד]

*

היאך קנאים הורגין אותו, והרי עון זה אין חיובו מיתה.

נראה, שכתב הרמב"ם עון זה אע"פ שאין בו מיתת ב"ד, אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר... והבן מן הגויה אינו בנו, שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי ה' [רמב"ם שם ה"ז], ודבר זה גורם להדבק בגויים שהבדלנו הקב"ה מהם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו [רמב"ם שם ה"ח] שהבועל גויה כאילו 'נתחתן לע"ז', שנאמר ובעל בת אל נכר, וכו' [רמב"ם שם ה"י].

מבואר ברמב"ם שחומר העון של הבא על הגויה אינו 'מתורת עריות', שהרי אין חיובו מיתת ב"ד, חומר עונו של הבא על הגויה הוא 'המעילה' 'ההסרה מאחרי השם', 'החיתון עם העבודה זרה'.

*

כך שנו בגמרא [קידושין סה, ב] אמר רבי יוחנן משום רשב"י אמר קרא כי יסיר ה' את בנך מאחרי, בנך הבא מישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך, 'אלא בנה'.

למראית עין הבעל ארמית נראה מעשה ערוה כשאר מעשה ערוה, אך מי שעינו חדה, ויותר מכך מי שלבו 'לב מרגיש', יבחין שיש כאן 'פריצת חומות' כרם בית ישראל.

אם עד עתה אין פורש ואין יוצא, וישראל אע"פ שחטא ישראל הוא [סנהדרין מד, א], הרי שבמעשה זה 'נפרצה החומה', ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים בנך, אלא בנה.

*

לאחר שבת יחול תענית שבעה עשר בתמוז, ושלושת השבועות של 'אבלות המקדש', שבסופו תענית תשעה באב על שריפת בית אלוקינו.

תענית שבעה עשר בתמוז נקבע על 'פריצת החומות' 'וביקוע העיר' [תענית כו, ב], תענית תשעה באב הוא תענית על הנורא מכל על חורבן בית אלוקינו. מדוע א"כ צריך להתענות גם בשבעה עשר בתמוז.

כי כל עוד ירושלים חומות סביב לה, בדד תשב, לא יבוא לה החורבן, ורק משנבקעה העיר 'ונפרצו החומות', ורוחות זרות חדרו לתוכה, אבדה ירושלים את מעלתה, ונפתח הפתח לחורבן בית אלוקינו. 'פריצת החומה' הוא אפוא שורש הפורענות וסיבתה. חורבן הבית הבא בעקבותיה הוא רק 'גמר הפורעניות'. משום כך קבעו חכמים תענית בשבעה עשר בתמוז על 'סיבת הפורענות' 'פריצת החומה'.

[בשולי הדברים, אני חומה ושדי כמגדלות אלו ת"ח (פסחים פז, א), מעלת האדם הוא בהיותו אזוק בחומה, לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, ורוחות הפרצים העזות הנושבות בחוצות, רוחות של נהנתנות, של קדמה, של השכלה, עשיית קריירה, ועוד, נהדפים ומתנפצים על חומותיו].

*

אמר לו פנחס למשה, לא כך לימדנו ברדתך מהר סיני הבעל את הכותית קנאין פוגעין בו [סנהדרין פב, א]. אם כך לימד משה ברדתו מן ההר, מדוע רק 'הקנאין' פוגעין בו. למה לא יוכל כל אחד לעשות כן.

כי רק הקנאים 'מרגישים' את 'הפגיעה' את 'המעילה' ואת 'ההסרה מאת ה'.

הקנאות אומר רבינו המסילת ישרים, הוא ענף מענפי האהבה, שיהא האדם מקנא לשם קדשו... מי שאוהב שמו יתברך, לא יוכל לסבול ולראות שיחללו אותו... 'ושיעברו' על מצותיו... [מסילת ישרים פי"ט].

נמצא כי 'ההרגשה' 'שעברו על מצותיו' שישנה כאן 'הסרה מאחרי ה'', יכול להרגיש רק מי שאוהב את שמו יתברך. רק מי שהוא מקנא לשם קדשו.

האוהב - מקנא. כי הוא 'מרגיש' את המעבר, את 'ההסרה' מאחרי ה', את 'הפרצה בחומה'.

*

וישב ישראל בשיטים, ויחל העם לזנות אל בנות מואב... וידבר ה'... פנחס בן אלעזר... השיב את חמתי מעל בני ישראל, 'בקנאו את קנאתי'... [במדבר כה, יא], וברש"י אליהו הוא פנחס דכתיב ביה 'קנא קנאתי', וכן בפנחס 'בקנאו את קנאתי' [רש"י ב"מ קיד, ב], הוא פנחס הוא אליהו [ילקו"ש תשע"א]. לא מובן, מה כל כך משנה אם פנחס הוא אליהו, או שפנחס הוא אדם אחד ואליהו אדם אחר.

נראה שבא ללמד, שאותה קנאות שהתרחשה 'בשיטים', שבה וחוזרת על עצמה 'בהר הכרמל'.

ואחאב בן עמרי מלך על ישראל... ויעש הרע בעיני ה'... מכל אשר לפניו... ויקם מזבח לבעל, ויאמר אליהו... ועתה שלח וקבץ אלי את כל ישראל אל הר הכרמל... ויגש אליהו אל כל העם, ויאמר עד מתי אתם 'פוסחים על שני הסעיפים', אם ה' האלוקים לכו אחרינו, ואם הבעל לכו אחרינו... [מלכים א יח].

מי שלבו לב 'מרגיש' יבחין, 'שהבקנאו את קנאתי' על 'פריצת החומה' על 'ההסרה מאחרי ה'' שנשרש בשיטים, מבצבץ ועולה 'בקנא קנאתי' לה' על 'הפריצה בחומה' על 'הפסיחה על שתי הסעיפים' בהר הכרמל.

*

אמר רבי חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר 'בתפילת המנחה', שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה, שנאמר ויהי בעלות המנחה, ויגש אליהו הנביא, ויאמר... ענני ה' ענני... [ברכות ה, ב]. מדוע נענה אליהו דוקא בתפילת המנחה.

מפני שתפילת השחר זמנה ידוע בבוקר בקומו ממיתתו, קודם שהוא טרוד בעסקיו, וכן תפילת הערב זמנה ידוע בבואו לביתו והוא פנוי מעסקיו, אבל של מנחה שהיא אמצע היום, בעוד שהוא 'טרוד בעסקיו', צריך לשום אותה אל לבו 'ולפנות מכל עסקיו' ולהתפלל אותה, ואם עשה כן שכרו הרבה מאד [טור או"ח סי' רלב].

'תפילת המנחה' אומר הטור, הוא באמצע היום. בעוד האדם 'טרוד בעסקיו' והבליו 'פוסע בין הסעיפים'. או אז באה 'תפילת המנחה' ליחד את לבבו. בלתי לה' לבדו. משום כך אליהו שבא ליחד את לב העם 'הפוסח על שני הסעיפים' נענה בתפילת המנחה.

*

וירא פנחס, ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר לו למשה מקובלני ממך הבעל ארמית קנאין 'פוגעין' בו [רש"י במדבר כה, ז].

מה משמעות המילה 'פוגעין'. וביותר למה לא נאמר קנאין 'הורגין' אותו.

ויפגע במקום וילן שם, אין פגיעה אלא תפילה [ברכות כה, ב], התפילה נאמרת בכל עת ובכל מצב, קודם שהוא טרוד ואחר שהוא טרוד ובעת שהוא טרוד. והיא נועדה ליחד את הלב, בלתי לה' לבדו. פעולה זו של יחוד הלב ע"י תפילה נקראת פגיעה. והיא היא מעשה הקנאות.

בעת 'פריצת החומה' ההסרה מאחרי ה' באה 'הפגיעה' באלו שהם 'פוסחים על שני הסעיפים', וכל זאת כדי 'ליחד את לבבם', בלתי לה' לבדו.

*

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום [במדבר כה, יא] לכן בגמטריא 'מדה במדה' [בעל הטורים, שם].

בשיטים 'ובהר הכרמל' מסר פנחס את נפשו, לקנא על 'הפריצה בחומה', על 'הפסיחה על שני הסעיפים', 'לחבר', וליחד לב בלתי לה' לבדו. 'מדה במדה' ישוב בשלישית 'לחבר' ולהשיב לב אבות על בנים, לבשר על עת הגאולה 'ולהשמיע שלום'.

רחמנא אידכר לן קנאותיה דפנחס קנאה.

ובמהרה בימנו ישמע על ההרים קול מבשר. ועין בעין נראה מה נאוו על ההרים רגלי מבשר 'משמיע שלום', אומר לציון מלך אלוקיך.

יעלת הון

פינחס תשפ"ב

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

אליהו מגיע לכל ברית מילה

"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (במדבר כה, יב)

א- ובתרגום יונתן בן עוזיאל: ובשבעא אימר ליה מן שמי, האנא גזר ליה ית קימי שלם, ואעבדיניה מלאך קים, ויחי לעלם למבשרא גאולתא בסוף יומיא, עכ"ל. [ביאור: ואעשנו למלאך הברית ויחיה לעולם לבשר הגאולה בסוף הימים].

ובמדרש ובילקוט שמעוני: אמר רשב"ל פינחס זה אליהו, א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל ובני בעוה"ז, אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום בין בני שנא' הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג) עכ"ל. ומבואר שאליהו הנביא יבוא להכין ולבשר את הגאולה השלימה.

ובפרקי דרבי אליעזר הגדול בפרק כט בסופו כתוב: עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט שנא' ויקם ויאכל וישתה' (מלכים א' י"ט), נגלה עליו הקב"ה וא"ל מה לך פה אליהו, א"ל קנא קנאתי, א"ל הקב"ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשמים על גילוי עריות, שנאמר פינחס בן אלעזר, וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושיין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושיין מושב כבוד למלאך הברית, שנא' ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא' וגו' (מלאכי ג) אלקי ישראל יביא בחיינו משיח לנחמינו ויחדש לבבינו שנאמר והשיב לב אבות על בנים עכ"ל. והובא בביאור התרגום, וכן בפרק מ"ז ר"א אומר הסב הקב"ה שמו של פינחס כשמו של אליהו ז"ל מתושבי גלעד וכו'.

ב- ובביאור הרד"ל שם אות ס"א כתב: למימרא דלאו שפיר עבד שקטרג על ישראל, ובאות ס"ד: וי"ל הכוונה שיזדמן לראות במילת כל אחד ואחד, ויזכור זכות זה לפני ה' ובוזה יחזור ויזכה, כי הוא תיקון קטרוגו. עיי"ש. והנה כפשוטו הכוונה שהקב"ה כביכול אמר לאליהו שתיקונו בזה שקטרג על ישראל, הוא בזה שיבוא בכל ברית ויזכיר זכות זה לפני ה', ויהיה תיקון לקטרוגו.

אולם אפשר לבאר שעצם הקנאות שקינא לשם ה', זה זכות גדולה, כמו שכתוב במדרש ובילקוט שאתה עשית שלום ביני ובין ישראל בעולם הזה ולכן גם לעתיד לבוא תעשה שלום ביני ובין בני, וכן אפשר לבאר שלכן הוא בא לכל ברית מילה, דהנה ברית מילה, זה כריתות ברית בין הקב"ה ובין כל יהודי שנימול, ובמסכת נדרים (פרק ג' משנה י"א) רבי ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות, ופירש הרע"ב ש"ג בריתות נאמרו בפרשת מילה שנאמרה לאברהם, ובתוי"ט שם מבאר שכנגד י"ג מידות של רחמים שהקב"ה כרת עם ישראל שאינם חוזרות ריקם, כן בברית מילה הקב"ה כרת עם ישראל י"ג בריתות עיי"ש. ובסה"ק כתוב שהם כנגד י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (כן מובא בבעש"ט וברש"ש), ולכן אליהו שזה פינחס שעשה שלום בין הקב"ה לכלל ישראל וקנא לשם ה', בא לכל ברית כדי לעשות שלום בין הקב"ה לבין הילד שנימול שהוא יקיים את התורה שנדרשת בי"ג מידות ויזכה לי"ג מידות של רחמים, וכל ברית מילה זה מוסיף עוד יהודי שמקיים המצוות, עד שנוכה למה שמסיים הפרקי דרבי אליעזר הגדול, אלקי ישראל יביא בחיינו משיח לנחמינו ויחדש לבבינו שנאמר והשיב לב אבות על בנים.

פינחס זהו אליהו ויבשר על הגאולה

הנה בחורבן בית ראשון מבואר בגמ' (בנדרים פא, ובב"מ פה,א) ומובא במשנ"ב ריש סימן מז (ע"פ הר"ן בשם רבינו יונה) וז"ל: דמצינו שאמרו חז"ל על מה אבדה הארץ על עוזבים תורת, ואמרו חז"ל שדבר זה נשאל

פינחס זה אליהו האם הוא מזרע רחל או מזרע לאה

"לכן אמר הנני נותן לו את בריתי שלום" (כה, יב)

א- כתוב בתרגום יונתן ב"ע וז"ל, בשבעא אימר ליה מן שמי, האנא גזר ליה ית קימי שלם, ועבדיניה מלאך קים, ויחי לעלם למבשרא גאולתא בסוף יומיא, עכ"ל. [ביאור: ואעשנו למלאך הברית, ויחיה לעולם לבשר הגאולה בסוף הימים].

ובילקוט שמעוני כתב וז"ל, אמר רשב"ל פינחס אליהו, א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל ובני בעוה"ז, אף לעת"ל אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני ובין בני שנא' הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג) עכ"ל. ומבואר בדבריהם שפינחס הוא אליהו וא"כ הוא בן אלעזר בן אהרן הכהן.

ב- והנה בתנא דבי אליהו רבא (פרק יח) **כתוב וז"ל,** פעם אחת היו רבותינו ושאר חכמים יושבין בבית המדרש והיו חולקים זה עם זה ואמרו מהיכן אליהו בא, זה אומר מזרעה של רחל, וזה אומר מזרעה של לאה, עד שהן חולקין זע"ז באתי אליהן ועמדתי לפניהן ואמרתי להן, רבותי, אין אני בא אלא מזרעה של רחל, ואמרו לי תן סימן לדברך, ואמרתי להן, ולא כתיב ביוחסין של שבט בנימין (דה"א ח, כז) ויערשיה ואלה זוכרי בני ירחם וכו' עכ"ל. וא"כ מפורש בתנא דבי אליהו שהוא משבט בנימין שהוא זרעה של רחל ואינו מזרע אהרן הכהן. (והתנדב"א הובא בתוס' בב"מ קיד, ב ד"ה מהו ע"ש).

וא"כ צ"ב דבתרגום יב"ע והמדרש מבואר שפינחס זהו אליהו שהוא כהן, ואילו בתנא דב"א מבואר שהוא משבט בנימין כמבואר בדברי הימים.

ג- והנה בספר קדושת לוי כתב וזלה"ק, ובוזה תבין דאלו ואלו דברי אלקים חיים דבאמת אליהו הוא פינחס, ונמצא הוא בא מבני בניו של לאה, ומה שכתב בתנדב"א שהוא מבני בניה של רחל, כי בשעה שקינא קנאת ה' צבקות בא אליו נשמה מרחל וכו' וזה שכתוב שם שאמר להם זה שאני אליהו שיש לי נשמה יתרה שאני נקרא אליהו, אני מבני בניה של רחל זה הנשמה הוא מרחל וכו', עכ"ל.

ד- ולפי פשוטו אפשר לבאר שהרי פרש"י (כה, יח) וז"ל, לפי שהיו השבטים מביזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנה' פב, תנחומא א'), עכ"ל. ומבארים הסה"ק, שהיו מביזים אותו שהמעשה בא מצד מידת אכזריות שעובדי ע"ז מפטמים עגלים לע"ז ואח"כ הורגים אותם, לכן בא הכתוב ויחסו אחר אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום ומרחם על הבריות, ומצד רחמנות על כלל ישראל להצילם הרג את זמרי. ועפ"ז אפשר לבאר את דברי הקדושת לוי, שזהו שאמר להם שיש לי נשמה יתרה שאני נקרא אליהו זה הנשמה היא מרחל, שהיא היתה רחמנית ומסרה את הסימנים לאחותה לאה בכדי שלא תתבייש, ומצד הרחמנות הוא מקנא קנאת ה' צבקות.

ה- והנה בפרשת פינחס כתובים פרשת הקרבנות, ואפשר לבאר בדרך הדרוש, דכיון שיש פינחס שהוא אליהו נשמת בנימין כמו שמבואר תנדב"א, ובבנימין מצינו בברכות שביד יעקב את בנימין בפרשת ויחי 'בנימין זאב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל' ותרגם אונקלוס וז"ל, בנימין בארעה תשרי שכינתא ובאחסנתה יתבני מקדשא, בצפרא ובפניא יהון מקרבין כהניא קרבנא וכו', וכן תירגם בתרגום יב"ע שזהו ברכה על הקרבנות שיקריבו בביהמ"ק. וכן בברכות משה רבינו בפר' וזאת הברכה בירכו על הקרבנות, וכיון שפינחס זהו אליהו שיש בו נשמת בנימין שיעקב אבינו ומשה רבינו בירכוהו על הקרבנות לכן בפר' פינחס כתובים כל הקרבנות.

לרפואת יצחק שמואל בן רחל בתשחי"א

הם על מה אבדה הארץ, שישראל היו עוסקים בתורה, ומצינו שכל זמן שהיו עוסקים בתורה ויתר הקב"ה על עונותיהם, ולכן לא ידעו על מה אבדה, והקב"ה הוזהר לבבות ידע כי אע"פ שהיו עוסקים בתורה לא היו עוסקים לשם לימוד תורה אלא כמו שלומדין שאר חכמות, ולכן לא ברכו ברכת התורה שלא היתה התורה חשובה בעיניהם ולכן לא הגנה. ובחורבן בית שני מבואר בגמ' ביומא (ט, ב) שנחרב בעון שנאת חנם.

והנה לפני הגאולה יבוא אליה הנביא לתקן את שני הדברים האלו שגרמו לחורבן בית ראשון ושני. וכתוב בנבואת מלאכי (ב' ה-ז): 'בריתי היתה איתו החיים והשלום' ופרש"י ז"ל שנאמר לפיכך את בריתי שלום והובטח לו ולזרעו אחריו, ואתנם לו שיקבלם במורא וכן עשה וייראני עכ"ל. 'תורת אמת היתה בפיהו כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וגו' ומבואר שפינחס ילמד תורה לכלל ישראל. ובמסכת עדיות (ה, ז) כתוב: וחכמים ואומרים אליהו בא לעשות שלום בעולם כמו שנא' 'הנני שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. נמצא שאליהו הנביא יבוא לתקן את החטאים שגרמו לחורבן בתי המקדש, לימוד התורה שיהיה במורא ולשמה (בית ראשון) ושיהיה שלום בעולם (בית שני) ולכן יבשר על הגאולה.

ובמדרש בראשית רבה (ב, ד) כתוב: 'ורוח אלוקים מרחפת על פני המים, זהו רוח של משיח, ומבואר בתיקוני הוזהר שהמכוון על פני המים זהו התורה, ואליהו הנביא יכין את העולם לתורה ולשלום, וע"י שיהיה שלום בכלל ישראל יהיה שלום בין הקב"ה לכלל ישראל, וכמו שכתוב בילקוט שאותה עתיד ליתן שלום ביני ובין בני, כדי שע"י מלך המשיח תבוא הגאולה השלמה.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ הרב מפוניבז' זצ"ל שהקשה דהרבה פעמים כתוב במשניות יהא מונח עד שיבוא אליהו, וכשהגמ' נשארה בתיקו אומר התו"ט (עדיות ה, ז) ש'תיקו' נוסריקון תשבי יתרון קושיות ואבעיות. והקשה למה לא משתמשים בשם 'אליהו'? ותיקון שאליהו הנביא יש לו שתי כוחות כח הנבואה וכח לימוד התורה, וכשיש רמאי וכל אחד טוען שהוא הפקיד את המאמרים זזו, אזי אליהו בכח הנבואה יאמר מי טוען אמת, אולם כשיש ספק בדן אזי אליהו הנביא מכח התורה שלמד ולימד בעיר תשבי יתרון קושיות ואבעיות.

בזכות מה זכה יהושע להנהיג את בני ישראל

'יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו' וגו' (במדבר כ"ז טו-יח)

א- האור החיים הקד' כותב ז"ל: יפקוד ה' אלוקי הרוחות וגו' צריך לדעת א' למה בחר כינוי זה (=אלוקי הרוחות) מכל כינויי המעלה והשבח הידועים לה' ב' למה האריך לשון אשר יצא וגו' ואשר יבוא, ואשר יוציאם ואשר יביאם ג' ולא תהיה עדת' וגו' מנין יעלה על הדעת שה' יעלים עינו מבניו שיהיו כצאן אשר וגו'

אכן יתבאר הענין כי משה ע"ה אמר תשובה למאמר המיתה, 'יפקוד ה' פירוש ימנה, אל אלוקי הרוחות פירוש שיועד רוח של כל בשר וגדר תכונתה, תמנה אחד שיהיה טבעו שיהיה בתכונתה לכל העדה שייסכים הוא למה שיאמרו הם ושיסכימו הם למה שיאמר הוא להם, והוא אומר אשר יצא לפניו, פירוש שיהיה לו הרצון בהם ואשר יוציאם וגו' שיהיה להם הרצון כמוהו לצאת ולבא עמו, כי הוא לבדו יודע תוכן הרוחות ויודע רוח שתתמוזג עם כולן, ואיש כזה אינו בנמצא זולת אם יהיה האדם כמשה שאמרו עליו ז"ל (בזוה"ק) שהיה שורש כל הנשמות של דור המדבר וכל ישראל הם ענפיו, והיוצא מזה שהוא לא ימות, 'ויאמר ה' וגו' קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו', וצריך לבאר האם יש אדם שאין בו רוח? אכן לפי מה שפירשתי בדברי משה היתה התשובה של הקב"ה, דע שהוא איש אשר רוח בו פירוש אתה ישנן שורש כל הנשמות והוא ישנו בבחינת הרוח, פירוש שורש כל הרוחות הדור ההוא וצוה ה' לסמוך ידו להאיר לרוח מהות הנשמה שבמשה, ע"ש.

וצ"ב דבילקוט שמעוני כותב ז"ל: אמר לו הקב"ה, משה לא כמו שאתה סבור, אין בניך יורשין את מקומך, אתה יודע שהרבה שרתך יהושע והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך לסדר הספסלין ופורש את המחצלאות, הוא יטול שררות לקיים מה שנאמר 'נוצר תאנה יאכל פריה' (משלי כז), מבואר בילקוט שמה שיהושע זכה זהו מפני שהשכים והעריב בבית הועד וסידר הספסלין והמחצלאות ולא מפני שהיה שורש הרוחות של דור המדבר?

ונראה שכיון שמסר נפשו עבור התורה וביטל את עצמו לשרת את משה

רבינו ולהשכים ולהעריב בבית הועד וכמו שכתוב 'ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל' (שמות לג), ולסדר הספסלין והמחצלאות לכן זכה להיות שורש הרוחות של הדור ההוא, כיון שכתוב בתיקוני הוזהר (תיקון ל"ו דף עז, ב) על הפסוק בתחילת בראשית 'ורוח אלוקים מרחפת על פני המים' ולית מיא אלא אורייתא. וכ"כ בזוהר חדש (תיקונים כרך ב' סא, א) רוח דקוב"ה דאיתמר ביה, רוח אלוקים מרחפת על פני המים, מיא דאורייתא וכן בגמ' בתענית (ז' ע"א) אמר רבי חנינא למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב 'הוי כל צמא לכו למים' וכו'. וכיון שרוח אלוקים מרחפת על פני התורה ויהושע בן נון ביטל את עצמו לתורה בין בשביל ללמוד לעצמו- נער לא ימיש מתוך האהל, ובין לזכות את האחרים- שהיה מסדר הספסלים והמחצלאות, לכן זכה להיות שורש הרוחות של כל דור המדבר. נמצא שדברי הילקוט משלימים לדברי האורה"ח הקד', שכיון שמסר נפשו לתורה זכה להיות שורש הרוחות לדור המדבר. **וזהו לימוד** בשבילנו שכל אדם שמוסר עצמו לתורה זוכה שתשרה עליו רוח אלוקים.

ב- וכך גם מצינו אצל יפתח שכתוב בנביא 'ויפתח הגלעד היה גבור חיל והוא בן אשה זונה וגו' ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח וגו', ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב, ויתלקטו אנשים ריקים ויצאו עמו' וגו' **ובספר עבודת יששכר כתב**, דצ"ב למה הוא ברח מפני אחיו הרי הוא היה איש גיבור חיל ויכל לקחת חלק נחלתו בכח גבורתו, וכן מה פירוש שישב בארץ טוב, וכן למה יתלקטו אליו אנשים ריקים? ומבאר כי יפתח פחד שמא היצה"ר יתגבר עליו להילחם עם אחיו, ולכן ברח מאחיו בכדי להתרחק ממחלוקת, וישב בארץ טוב לומר בעצמו על כל דבר גם זו לטובה, וגם הדרך את כל אנשי הארץ לומר על הכל שזה ודאי לטובה, וכן כל האנשים שהיו להם דאגות וצרות לימד אותם שמה שהקב"ה עושה זהו לטובה ונעשו ריקים מהצרות, וזהו ויתלקטו אנשים ריקים- שנעשו ריקים מהצרות ונעשו כבריה חדשה ובשכר זה נעשה למנהיג לכלל ישראל, עד שאמרו חז"ל יפתח בדורו כשמואל בדורו. עכת"ד

וכענין זה נראה שמפורש בתהילים (ע"ב, יא-יג) שדוד המלך התפלל על שלמה 'וישתחו לו כל מלכים כל גוים יעבדוהו', שכל המלכים ישתחו לשלמה. וזהו משום 'כי יציל אביון משוע ועני ואין עוזר לו. יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע', שכיון שהוא יציל אביון ועני יחוס על דל ואביון, לכן הוא יזכה למלכות ושכל המלכים והגוים יעבדוהו, שכל מי שדואג לכלל ישראל ולעניים ואביונים הוא זוכה להיות מנהיג, וכן הקב"ה מוסר בידו את כל השונאים וכדמצינו ביפתח שהקב"ה מסר בידו את בני עמון, שכל מה שאדם מוסר נפשו על זה לבסוף הוא זוכה לזה.

ושמעתי ממו"ר הגה"צ הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר שהוא יכל להיות גדול הדור והפקיד את הכל בשביל להעמיד ישיבה, ולכן זכה להעמיד ישיבה שיצאו ממנה גדולי הדור, וכן גם שמעתי מהגה"צ הרב יעקב נימן זצ"ל רא"י אור ישראל שאמר שמי שהגיע לישיבת מיר ולא היה לו חברותא הוא למד איתו, ואמר שלכן הוא זכה להקים את ישיבת אור ישראל.

אם מבזין את הת"ח, אומות העולם מבזין את ישראל

"חנן משפחת החנכי" (במדבר כ"ו ה')

ופרש"י ז"ל: לפי שהיו האומות מבזין אותם, ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם, סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים ק"ו בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה וי"ד מצד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם, וזה הוא שמפורש על ידי דוד (תהלים קכ"ד) 'שבטי קה עדות לישראל', השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם (פסיקתא דרב כהנא י"א ו'). עכ"ל.

וצ"ב למה דוקא במספר הזה הטיל הקב"ה שמו עליהם ולא במספרים אחרים. ועיין בכלי יקר שתיקן ז"ל: לפי שעדיין לא היו חשודים בזנות עד שנכשלו בשיטים בזנות, והיה מקום לאומות לומר סופו מוכיח על תחילתו כשם שהזכירים זנו אחרי בנות אל נכר, כך במצרים הנשים הזנו ויפרצו לפי ששלטו המצרים גם באמותם, על כן נאמר החנוכי הפלואי, וחתם עליהם שם י"ק, כי שם זה מתווק בין איש לאשה, להורות שכולם נולדו מן איש ואשה אשר שם י"ק ביניהם. עכ"ל.

ועוד נראה לפרש כיון שפרש"י (במדבר כה י"א) ז"ל: פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. (סנהדרין פב: תנחומא א') עכ"ל. וכיון שישראל ביזו את פנחס, לכן מידה כנגד מידה האומות ביזו את ישראל, שאם ישראל מבזים את התלמידי חכמים והצדיקים, זה גורם שהאומות מבזין את ישראל. ובזמנינו שרואים שאומות העולם מבזים את ישראל, עלינו להתחזק לכבד את התלמידי חכמים, ועי"ז גם אומות העולם יכבדו את כלל ישראל.

עינינו גל

מציאות ודמויות עומק בעולמו של עמלי יורה
מנהיג לא ראתה

פרשת
פנחס

יסודו בחוסר הבנת המקום המיוחד של כל סברא וסברא, שכאשר שניהם מתעקשים להשליט את דעתם החלוקה נוצרת מריבה ושנאה, אבל עד כמה שהמנהיג בקי במעשה מרכבה, הוא מצליח להרכיב ולפשר בין הדעות השונות, וכך הוא מוקים כל אחד באתריה, ומעמיד איש על מחנהו ואיש על דגלו, ובכוח זה הוא מהלך לרוחו של כאו"א.

ועוד דבר שעלול לערער את הנהגתו של המנהיג, כאשר נראה לציבור שאינו ממשיך את הקו של ההנהגה הלאה, וסבורים ששינה מקודמו, ולדעתם אינו רשאי לעשות כן, כענין אין ב"ד מבטל את דברי חברו אא"כ גדול ממנו וכו', ומכיון שהדורות מתמעטים והולכים, ממילא תמיד מופיע חסרון זה לרועץ בהנהגה החדשה, אולם כאשר יודעים שהמנהיג הזה יודע "מעשה בראשית" ובכל זאת נוהג בהם כך, מבינים שאפשר לסמוך עליו, כי בהכרח שעושה כן מפני שמבין שכך הקו של ההנהגה צריך להמשיך, ולכן שני הדיעות הללו יעזרו לכלל ישראל לשמוע להנהגת יהושע.

ג. ויש לומר שזהו שני הבחינות שמצינו בפנחס שזכה להיות כה"ג, ויש לכה"ג ב' לבושים שיש להם כוח לגבי כלל ישראל, דהציץ מרצה על הטומאה, והחושן בו האורים ותומים שמאירים את דבריהם להורות לכלל ישראל את אשר יעשון, ויש לרמוז, דהציץ בחינת "מעשה בראשית" שבו שם הוי"ה שעי"ז מכפר אותם לשורש החיות, דבשם הוי"ה נברא העולם, וממילא זה מרצה על הטומאה שהיא מהמיתה שמרחיקה מהשורש של החיות, ולעומת זה יש אורים ותומים, שעניינם חקיקת י"ב שבטי ישראל על ליבו, שזה בדיוק "מעשה מרכבה" שביארנו מקודם, וזהו כוח של אהרון שאוהב שלום ורודף שלום ומאחד את כל ישראל.

ומהשתא נוכל לומר דזהו שני הכוחות של יראה ו'כבוד' שכתב רש"י, דיראה הוא מכוח הציץ שעניינו כתפילין של ראש כידוע, דעליה איתמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, והחושן הוא על הל"ב בגימטריא כבו"ד, שהוא בחינת מעשה בראשית, שמצרף את כל ישראל שיהיו כולם כאיש אחד בל"ב אחד לעבוד את ה'.

ויה"ר שנזכה גם אנו בדורינו לסמוך עד הסוף על מנהיג הדור, שבוודאי זכה לב' כוחות אלו 'סוד המרכבה' ומעשה בראשית, ובשכר זאת יתגלה אליהו הנביא במהרה בימינו.

שני מעלות מנהיגי ישראל

א. הנה משה נצטווה למנות את יהושע בן נון למנהיג ישראל, וכתוב: "ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל", ובבעל הטורים פירש 'מהודך' גימטריא 'הסוד' לומר לך שמסר לו סוד המרכבה ומעשה בראשית. וצריך להבין לפי זה את המשך הפסוק "למען ישמעו כל עדת בני ישראל", מדוע ולמה ידיעת סוד המרכבה ומעשה בראשית מועיל לכוח המנהיגות של יהושע שישמעו בקולו כל עדת בני ישראל, האם ענין סגולי הוא, או שטעם יש בו.

עוד צל"ע, דרש"י פי' "למען ישמעו כל עדת בני ישראל" שיהיו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך, ומבארים שהוקשה לו איך שייך קירון אור הפנים ל'שמיעה', הרי את הקירון רואים ולא שומעים, ולכן פירש דשמיעה מלשון קבלה וציות כמו 'שמע ישראל', אך צ"ב מהו שכפל רש"י נוהגין בו 'כבוד' ו'יראה' ומהם ב' בחינות חלוקות אלו.

ב. ונראה בזה, דהנה משה רבינו ביקש סוג מנהיג מיוחד איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם, ולכן הקדים שבח מיוחד להי"ת וכינה אותו "אל אלקי הרוחות" ופירש רש"י: אמר לפניו משה: רבש"ע, גלוי לפניך דעתו של כל אחד ואחד אינן דומין זה לזה, מנה עליהם מנהיג שיהיה סובל כ"א לפי דעתו, עכ"ל. וכך אמנם השיבו ה': "קח את יהושע איש אשר רוח בו" ופרש"י: אשר רוח בו, כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

ומעתה נראה לומר דב' ענייני הסוד הללו סוד המרכבה ומעשה בראשית, הם ב' עניינים שמכוחם יוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד, דמעשה מרכבה היינו מה שה' מרכיב את כללות השישים ריבוא שבכל דור ודור, בבחינת היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם, וכעין שפירש המהרש"א בביאור ברכת חכם הרזים ברואה שישים ריבוא מישראל, דמזה שצריך לשבח את הקב"ה שיוודע מה בליבות כל אלו, מבואר שיש שישים ריבוא דעות חלוקות בישראל.

והחכמה שנצרכת למנהיג, לתפוס היטב את המקום של כל דעה, כי כל דעה מצטרפת בסוף לכללות כנסת ישראל, וכל המושג של ניגוד הדעות ומחלוקת שבין איש לרעהו

יעקב, שנאמר "וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן", וזוהי האבן שאתגזרת דלא בידין... היינו שיהיו אז כלל ישראל ללא יופי, רק כאבן סתמית שמאסו הבונים, שאין בה שום שימוש לבנין, אך למרות פשטותם יזכו לעלות עד למעלה. וממשיך הפס' שאותה אבן תשמיד את ארבעת חלקי הפסל עם הנחשת והחרס והכסף והזהב, וז"ל: וְהִדְקַת פְּרָזְלָא נְחָשָׁא חֶסְפָּא חֶסְפָּא וְדִהָבָא, אֵלֶּה רַב הוֹדַע לְמַלְכָּא מַה דִּי לְהוֹא אַחֲרֵי דְנָה וְיַצִּיב חֶלְמָא וּמְהִימֵן פְּשָׁרָה ע"כ. והיינו שהאלקים הגדול (אלוק רב), הוא מודיע לנבוכדנצר מה שיהיה ויציב החלום ונאמן פישרו. (ואגב, תיבות "הודע למלכא מה די להוא אחרי דנה ויציב חלמא" הן גי' תשפ"ב) ג. רבי אברהם סבע, מגולי ספרד, כותב בפירושו צרור המור, ענין מופלא אודות אותה אבן שתמחה את הצלם, וז"ל: "והאבן גדולה על פי הבאר" היא אבן נגף וצור מכשול לשני בתי ישראל שנתן עיניו במקדש ראשון ובמקדש שני והחריבם, וזהו סכות בענן לך מעבור תפלה. וצריך סיוע וזכות אבות להסיר האבן מעל פי הבאר, לפי שהיא סתומה וצריך שיאספו כל העדרים של מעלה ושל מטה להסיר האבן מעל פי הבאר, וזהו סבת עיכוב גאולתינו בעונותינו, כמש"כ כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. ובסיבת זה הן עוד היום גדול, הוא יום גאולתינו, כאומרו היום אם בקולו תשמעו. ולכן צריך שנתעסק בתורה ונשקה הצאן במי התורה, וזהו השקו הצאן. והם השיבו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים של מעלה ושל מטה להעביר האבן מעל פי הבאר, ואנו מחכים לאבן הראשה אבן ישראל שיבא לפוצץ סלעים, ולהסיר האבן הגדולה מעל פי הבאר. כאומרו בדניאל הזה הוית עד די אתגזירת אבן די לא בידין ומחת לצלמא על רגלוהי... וכותב שם שזה יהיה ע"י בזכות רחל אימנו, כמפורש בפרשה שם שבשביל רחל גלל האבן. ד. קשה להתעלם מהרמז בפס' "די לא בידין" שבפשוטו של מקרא היינו שלא בידיים אלא מאליו, וברובד הרמיזה היינו כש"לא בידין!!" כשתמחה לחלוטין הגלות הרביעית גלות אדום ולא יהיה את ביידן, עלייהו נא' "שממית בידיים תתפש והיא בהיכלי מלך", דקאי על עשיו וישמעאל שהם נתפסים בידיהם בפלטרין המלך, ברובע הנוצרי והמוסלמי, אשר עומדים כחונקים את אבן הראשה - הם אבני הכותל אשר עתידים להיות לראש פינה - בבנין בית שלישי בב"א. ולכן כשעתה מופיע ה"ביידן" הזה בהיכלי מלך, זהו רגע של הזדמנות שיתקיים בו סוגיית - "ביום בא גוג ומגוג על אדמת ישראל... (שהרי שמו הפרטי גיז'ר"ת גיז'ר ומגוג) והתגדילתי והתקדישתי ונודעתי לעיני גויים רבים וידעו כי אני ה'. כ"ר.

א. בסוף שנה כה גורלית - שנת שמיטה, כשנתקיים לנגד עינינו "בשביעית מלחמות". עומדים אנו משתאים לנגד הופעת מלך אדום בשערי ירושלים, בדיוק בסיום ארבעים הימים המפוארים ביותר של כלל ישראל, משבועות ועד י"ז בתמוז בהם הכתרים של נעשה ונשמע עדיין בראשינו.

זה ברור ופשוט, שאמריקה דהיום היא ממלכויות אדום היותר מובהקות, אלא שהיא נוקטת במהלך של "אחי" יותר מאשר מהלך של "עשיו" שחי על חרבו, ואבינו יעקב התחנן כנגד שניהם "הצילני נא, מיד אחי, מיד עשיו", כיון שחשש מתרבות המערב, ומאמריקה הידידה, לא פחות משחשש מחרב דעשיו, כפי שלקינו בשנות גלות עד שואת גרמניה ושאר ארצות אירופה, ומיד רוסיה ובני אוקראינה.

ובכל דברינו דלהלן, נציע ענין אחד שמתעורר מתוך בואו של נשיא הממלכה הזאת, כאשר דברים אלו רחוקים מלהיות מוכרעים, ואינם נכתבים אלא בדרך תפלה ובקשה שכבר יתקיים חזון הנביאים אשר חזו אודות ימות המשיח.

ב. הנה מובא שרק ליעקב ולדניאל נגלה קץ האחרון, ויש בספר דניאל עניינים רבים שקשורים לארבעת מלכויות, ובחלום הפסל שחזה, אחרי שמתאר את ארבעת חלקיו, שראשו מזהב (בבל), וכתפיו מכסף (מדי), ירכותיו נחשת (יון), ורגליו ברזל וחרס (עשיו וישמעאל), מתאר איך יפול הפסל הגדול הזה, שתצא אבן אחד מתוך ההר, ללא מגע יד אדם, ותמחה את הפסל הגדול הזה, עד שיפול ויתנפץ.

וז"ל הפס' בדניאל (במה): "כָּל-קַבְל דִּי-חֲזִיזַת דִּי מְטוּרָא אַתְּגַזְרַת אָבִן דִּי-לֹא בִיּוֹדִין" ופירש המצודות דוד: כל קבל - ר"ל הדבר הזה מרומז בעבור מה אשר ראית אשר מן ההר נכרת אבן מעצמה אשר לא בידי אדם, וכתתה את הברזל וכו', כי כן תהיה מלכות המשיח שתבא לא בחיל ולא בכח כי אם מעצמה בהגעת הזמן, עכ"ל. הרי מבואר כאן שבעת שיבא עת הגאולה, תופיע פתאם "אבן הראשה" שעליה נאמר "משם רועה אבן ישראל", והיא האבן הקטנה של כלל ישראל שתקום ותמחה, את כל הפסל האימתני הזה.

וכתב אדונינו הגר"א (בפירושו לתקונים): שבעת שיגיע עת גאולת השכינה, היא תעלה מתחתית הסולם מוצב ארצה, ויתקיים בה "אבן מאסו הבונים, היתה לראש פינה" שהאבן של המלכות תעלה עד לרום כל המעלות, ומצינו כן להדיא במדרש אגדה (פמ"ה): "מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, שכתוב עליו "ושפט בצדק דלים והוכיח במישור" (ישעיה יא, ד) "והוציא את האבן הראשה" (זכריה ד, ה), של אבינו

לדעת מה להוריש לילדים

א. בפר' פנחס נזכר כל דיני ירושה, והמהות הפנימית של ירושה, הוא שיש מי שממשיך את שמו, ומי שלא שהניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה, וגם בפר' ייבום מצינו ענין זה, שע"י שנולד בן מקים שם לאחיו, ומבואר מזה יסוד שעיקר הענין של ירושה הוא לזכות להקמת שם, ברם חלק מאותה הקמת שם, הוא על ידי שמניח מהונו וממונו לגבוה.

ובספר כאל תערוג בפרשתן, מובא מה שהיה אומר מרן הגראי"ל זצלה"ה, שישנם בעלי ממון ועשירים הטועים ואינם מבחינים כי צאצאיהם ממתינים שימותו ויסתלקו מן העולם... ויש שאוגרים כל חייהם ו"זוכים" שלאחר מלאות שנותיהם הילדים מתקוטטים אודות הירושה באש וגפרית וזה חלקם מכל עמלם, ואמנם אלו מעשים שבכל יום!!

וכמה פעמים ייעץ רבינו לגבירים שיתנו בחייהם כמה שיותר צדקה, שהמציאות מוכיחה בעליל כי מי שהותיר אחריו הון רב, יוצאי חלציו נעשו שונאים זה לזה, משא"כ במי שלא השאיר אחריו. ואמר עוד שיש מקדימים לכתוב צוואה כדי להיות בטוח שאחר מותם יחלקו מהונם כספים לצדקה, אך גם לזה בעי רחמי שמים שיתקיימו דברי המת.

כדוגמא לכך סיפר רבינו זצוק"ל גם את סיפורו של הנגיד ברוידא שהקים את בתי ברוידא בירושלים שהוא לא כתב צוואה סתמית שיחלקו את כל ממונו לשיבות אלא הגדיל לעשות ומינה את הח"ח והגר"ח מברסק לאפוטרופסים על נכסיו ועם כל זאת קרוביו הגישו משפט לערכאות נגד הצוואה והוכיחו כי לא היה שפוי בשעה שכתב את הצוואה היות ונתן את כל כספו לשיבות לא הותיר כלום לאחרים, השופטים קיבלו טענתם ולא נותר לשיבות פרוטה מכספו.

כן היה מעשה ידוע בצוואתו של פרופסור ח. שכתב נכסיו לשיבות והיורשים מנעו את כוונתו הטובה, ומעשה נוסף סיפר רבינו: על גביר יקר ונעלה שהורה לאחד מידידיו שיכין לו נוסח של צוואה אודות כספי צדקה שיעבירו אחרי מותו, והידיד ההוא דחה אותו בסך הכל ליום המחרת, ואותו גביר הלך לישון ולא קם, לכן רבינו עודד לחלק מחיים כמה שיותר, ועי' בספר אהבת חסד (ג,ד) שכתב ומי יודע אם בניו יקיימו צוואתו כו'. (עיוין מאחורי הפרגוד עמ' 12).

ב. ויש להתעורר מזה, גם לענין לימוד התורה, שלא יניח את עילוי נשמתו לבניו, אלא יעסוק בעצמו בעילוי נשמתו מחיים חיותו, וכמו שמסופר על הח"ח שפעם ראו אותו לומד משניות, ושאלוהו לעילוי נשמת מי הוא לומד כעת...? השיב הח"ח: אני לומד משניות לעילוי נשמתי שלי עצמי!!

וראיתי בשיחת מו"ר הגריא"ר, שיש להתחזק מאד בכל חזרת הש"ץ וקדיש להקשיב היטב לנאמר שם ולכוון הרבה בעניית האמנים, שהרי אחרי מלאות שנותיו בהגיע למאה ועשרים, יחפוץ מאד שבניו ישלחו לו "חבילות" ע"י שיגשו לשמש כשליחי ציבור לומר חזרת הש"ץ וקדיש, והרי הוא כעת בעצמו חי, ויכול לאסוף זכויות רבות מעין אלו. ובנוסף לכך, הוא קובע כעת מחיים, עד כמה מעלת חזרת הש"ץ וקדיש חשובה לו, ובהתאם לכך יהנה משכרן אחר מותו.

ג. וישנה ירושה גם בענייני רוחניים כנוסח ברכת ותודיענו שאומרים: "ותנחילנו זמני ששון ומועדי קודש וחגי נדבה, ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל", ולפלא שגם פרשת המועדות וגם פרשת הנחלות וירושות שניהם בפרשת פנחס, שזכה בכהונה בהבטחה "לו ולזרעו אחריו".

והוא ענין עמוק שצריך הרבה להרחיב בו, אבל במובן הכי פשוט רואים כאן שעיקר הנחלת האידישקייט הוא בחגים.

ונראה עוד שבאו לרמוז, שעיקר ההנחלה לזרעו אחריו, הוא בדברים רוחניים שמכניס ומעמיד בבית, ודווקא הכסף הוא הדבר הכי פחות משמעותי, וכמו שהבאנו מהגראי"ל שפעמים הבנים מחכים לכסף יותר מאשר להתחבר לאב. ולכן צריך להעמיד את עיקר החיות בעבודת השם, ולא להתייחס כלל לחלק הגשמי והכלכלי, שהוא עיקר משיכת חיים, וגם על הבטחת ה' לפנחס "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם", נכונים דברי הרמב"ם - ולא שבט בלבד אלא כל מי שהבינו מדעו... להקריב את חייו למען התורה, זוכה להנחיל ולהוריש גם לבניו אחריו "ברית כהונת עולם".

והיה אברך שגלגל חובות רבים, וכבר כשל כוח הסבל, ושלח שאלה למרן שר התורה זללה"ה, שמכיון שהוא כ"כ נזקק לעזרת הבריות, רוצה הוא לדעת אולי כבר הגיע למצב שצריך לצאת לעבוד בכל עבודה מזדמנת כהמלצת הגמ' (פסחים קיגא) פשוט נבילה בשוק ואל תצטרך לבריות... וענה מרן שר התורה זללה"ה שמצב זה של גלגול חובות הוא בעצמו הקיום של הציווי "פשוט נבילה בשוק..." ואין זה נחשב שנצרך לבריות, שלא אמרו כן אלא על פושט יד. (וכן מוכח מנוסח ברכהמ"ו "ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם" הרי להדיא שהם שני דברים שונים, ולקחת הלוואות אינו בגדר מתנת בשר ודם, ואף שלגלגל חובות הוא בגדר פשוט נבילה בשוק כמליצת מרן זללה"ה, מ"מ הא גופא אמרו חז"ל שאין בכך שום בעיה!).

ולהג"ל יובן, שמכיון שעיקר החיות היא התורה, א"כ אם אמרו חז"ל שבשביל שיהיה לו מקור חיות מותר להתבזות, א"כ בחיות הרוחנית פי אלף מותר להתבזות, שלא יודקק ח"ו "להצטרך לבריות" לקדיש ולמשניות של בניו אחריו... והיסוד הוא להיות ביונסמן ולגרוף כמה שיותר הון בעוה"ז.

ניסיון העושר (ז)

א. נבא כעת, לחדד את מבט התורה על עבודת האשה, בכדי שנשכיל לנתב את האפיק הזה, לגובה הרוחני שהוא אמור לייצר, שהרי מצינו באשת חיל, שהפסוק משבחה על עיסוקה במגוון עבודות לפרנסת ביתה, ובוודאי שיש לכל זה מקורות ע"פ חז"ל (והארכנו בזה בחוברות לנשים עין לא ראתה), וכאן יתחדדו הדברים נוכח סגנון העבודה דימינו, כדי שלא יוצר מצב שהעבודה הפכה את ה"אשת חיל" ל"מי ימצא".

הנה המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב העושר פ"ב) הביא לבאר בדברי הגמ' בשבת (כהב) שכתבה "איזהו עשיר...?" רבי עקיבא אומר, כל שיש לו אשה נאה במעשיה... ופי' דבריו: "...כי העשיר כאשר יש לו אשה נאה במעשים, כי דבר זה בודאי עשיר, כי האשה היא קנין האיש דכתי' (דברים כב) "כי יקח איש אשה", והרי האשה נזכרת בדבור לא תחמוד עם הקנינים דכתיב "לא תחמוד אשת רעך" וגו', הנה האשה היא קנינו של אדם כמו שאר עושר ועושר... והיא גורמת נחת רוח והשמחה אל האדם, ודבר כמו זה יקרא שנתן השם יתברך אליו קנין של עושר ועי"ז יקרא עשיר." עכ"ל.

ואכן דברי המהר"ל הללו יכולים לתת לנו מבט אמיתי על עבודת האשה, שאם זו עבודה שקלקלה חלילה את הגדרתה של האשה כנאה במעשיה, כגון שהתדרדרה שם ע"י חברה בלתי הגונה או בוס חילוני, א"כ יוצא שכל הכסף והעושר שהיא הכניסה לו מהעבודה שלה, לא יצליחו לתקן את הפסד העשירות שלו, שהיה לו בתחילה כשהיתה נאה במעשיה, ואדרבה במבט חז"ל יוצא שהעני מאותה עבודה.

וזהו עומק מאמרם (פסחים נב) ת"ר המצפה לשכר אשתו אינו רואה סימן ברכה לעולם, "שכר אשתו" - מתקולתא (מאזניים), פרש"י: "נוטלת מאזנים בידה ומהלכת בשוק להשכיח לכל הצריכין דשכר מועט הוא ומתבזה אשתו על שכר מועט". אך א"כ צ"ע מדוע כינוהו מצפה לשכר אשתו.

ויל"פ בזה דהנה הגמ' מסיימת שם: אבל עבדה ומזבנה, אישתבוחי משתבח בה קרא, דכתיב "סדין עשתה ותמכר" עכ"ל. וכתב המהרש"א שם: "אבל עבדה ומזבנה - מהאי לישנא משמע דלאו דווקא מתקולתא, דה"ה בשאר דברים שהיא לא עשאתם אין לה לישא וליתן ולהתבזות בשווקים דאין כבודה אלא פנימה לישב בכיתה ולעשות מלאכה...". ומשמע מדבריו שהאזהרה נוגעת בעיקר לאשה שאין לה מקום קביעות אלא נעה ונדה בין האנשים ברחובה של עיר.

לפ"ז יובן שגדר המצפה ל"שכר אשתו", היינו שאת כל מציאותה ואת כל מהותה ואישיותה היא מוזילה, שמחמת

דמים מועטים מסכימה להתבזות, וכדברי המהר"ל הנ"ל, שממילא אינה נאה במעשיה ושוב איננו רואה סימן ברכה, כי מפסיד את עיקר עשירותו, כי מוכרחת להיות התאמה בין סגנון האשה, לאופי העבודה, וחלילה למחוק את ערכה.

ויובן דאמרו חז"ל (כתובות עבב) שאשה נקראת עוברת על דת יהודית ויכול להוציאה בלי כתובה, אם בחרה להתפרנס מטויה בשוק, שע"כ זרועותיה מתגלות, א"כ ברור שאם יש פגיעה בצניעות של האשה אין שום תירוץ שנקרא צרכי פרנסה, ואדרבה חז"ל גילו סגולה גדולה לעשירות - לייקר ולכבד את האשה, וז"ל הגמ' ב"מ (נטא): אמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר "ולאברם הטיב בעבורה", והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא, אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו, עכ"ל. א"כ יוצא שע"י שהאדם מכבד את אשתו, ודואג לשמירת כבודה האמיתית, דכתיב כל "כבודה" בת מלך פנימה, ושומר עליה שלא תתבזה בין בני אדם מבוזים, הרי אדרבה זו הסגולה הכי טובה לעושר.

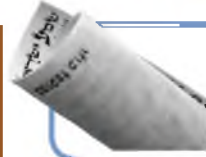
ב. ושלישת הגמרות הללו, פסחים, כתובות ובבא מציעא, מאירים את עינינו לקבל מבט נכון על עבודת האשה, שאין כאן איזה "כספומט" שניתן למשוך איתו מזומנים, ואשה איננה שפחה חרופה שצריכה להעמיד תפוקה יומית, אלא זה חייב להיות כצורת הבקשה דשמע קולנו שתהי' פרנסה "בהיתר ולא באיסור, בכבוד ולא בבזיון", ולפי האמור אי"ז סתם בקשה אגבית, אלא שאם זה באיסור ובבזיון זה יכול לסלק את כל גדר ה"עשירות", שהכסף הוא לא ערך בפני עצמו, אלא זה היכי תמצוי לחיים בטוחים ושלוים עם הי"ת.

ולפעמים הסיבה שנופלים למצב של התבזות בעבודה, הוא מחמת שלא יודעים להסתפק במועט, וכדאמרו חז"ל באבות "איזהו עשיר השמח בחלקו", וכתב המשך חכמה (דברים פכ"ה) שזהו שהתורה מסבירה שהקלות הם "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה" והסיבה לזה שלא עבדת, הוא מחמת שהיה לך "שמחה וטוב לב - מרוב כל". "ואל תשמח ישראל אל גיל בעמים" (הושע טא) שמריבוי הטובה שמחים. לא כן נתן לך ה' שצריך לחיות בהסתפקות וה"רוב כל" מ"שמחה וטוב לב", וכמאמרם ז"ל איזהו עשיר השמח בחלקו, וכדאמר לעיל (כו"א) "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך", שזה צריך להיות השמחה כיון שה' נתן לו, ודאי מצא חן בעיניו והגון לפניו, ועל זה יש לשמוח!

הרי שכל המושג ששמו עשירות עלול להתעוות, כי במבט התורה, עשירות היינו שמרגיש שהקב"ה מסדר אותנו, וזה תלוי בהסתפקות במועט, ובדאגה שתהא "נאה במעשיה"!

נושא הגיליון

'סגולת הבדיקה'

למען ירבו ימיכם וימי בניכם

תקציר: נושאי הגיליונות בסדרת כשרות סת"ם, הגיליון הראשון (מספר 358) הגהת סת"ם. הגיליון השני (מספר 359) 'בדיקת תפילין ישנות'. הגיליון השלישי (מספר 360) 'בדיקת מזוזות ישנות'. הגיליון הרביעי (מספר 362) 'הגהת מחשב'. הגיליון הנוכחי (מספר 363) 'סגולת הבדיקה'.

מהיכן לומדים שהמזוזה שומרת על האדם? האם מותר לקובעה לשם שמירה? ומה המקור למנהג ישראל לבדוק מזוזות בעת צרה רח"ל?

1. המזוזה שומרת

שמירה גשמית: ענין השמירה על ידי מצות מזוזה מפורש בתורה (דברים פרק יא פסוקים כ-כא), וכתבם על מזוזות ביתך ובשעריך; למען ירבו ימיכם וימי בניכם; הרי שכל הזהיר במזוזה יאריכו ימיו וימי בניו.

מכך שהמזוזה מביאה אריכות ימים, מוכיחה הגמ' (קידושין דף לד.), שגם נשים חייבות במזוזה ולא נלמוד לפוטרו ממצות תפילין הסמוכה למזוזה, מכח התמימה "גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי"? הרי ודאי שגם האשה צריכה אריכות ימים ולכן חייבת במזוזה.

ומבואר בגמ' (שבת דף לב:), לפי דעה אחת, וכעין זה בספרי (עקב פסיקתא מו), וכך נפסק בטור (יו"ד סימן רפה), ובשו"ע (יו"ד סימן רפה סעיף א, ובנושאי כלים שם), כל הזהיר במזוזה מאריך ימיו וימי בניו, ואם אינו זהיר במזוזה יתקצרו ימיו וימי בניו, ובניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים, ונלמד מהפסוק שהמקיים מצות מזוזה זוכה לאריכות ימים, הרי שביטולה מקצור ימים, כי מכלל הן אתה שומע לאו. וכתוב (ירמיהו פרק ב פסוק לד) דם נפשות אביונים נקיים, וסמך ליה לא במחנתך קצאתים - שעשו פתחים כמחנתך.

עוד מבואר בגמ' (מנחות דף לג:), והובא בטור (יו"ד סימן רפה), מצוה להניח את המזוזה בטפח הסמוך לרשות הרבים, והטעם לפי רבי חנינא מסורא, כדי שכל הבית יהיה שמור ממזיקין. ומבאר רבי חנינא מידת הקב"ה אינו כמידת בשר ודם, מידת בשר ודם מלך יושב מכפנים ועם משמרין אותו מבחוץ, אבל הקב"ה עבדיו יושבין מבפנים, והוא משמרן בחוץ, שנאמר (תהלים פרק קכא פסוק ה) ה' שמרך ה' צלך על יד ימינך.

ומסופר בגמ' (עבודה זרה דף יא.) שאונקלוס בן קלונימוס התגייר, והצליח לגייר את משמר החיילים השלישי ששלח אחריו המלך להביאו, כאשר אמר להם שהקב"ה שומר את ישראל מבחוץ, הפוך ממידת מלך בשר ודם שחייליו שומרים עליו מבחוץ, וכתוב (תהלים פרק קכא פסוק ח) ד' ישמר צאתך ובואך, כיון שראה הקיסר כך, לא הוסיף לשלוח עוד אחריו. ומסופר בירושלמי (פאה פרק א), ובמדרש רבה (חומש

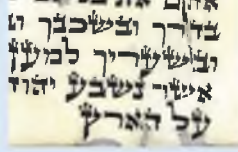
דבר העורך

ש'ומר ד'לתות ישראל

הצלת חיים: מבואר בפסוקים ובדברי חז"ל שהמזוזה שומרת על האדם, אם כן כאשר יש ניכר חסרון בשמירה, מובן החשש שמא המזוזה אינה כשרה כדן, שהרי כל תיבה במזוזה מכוון נגד חלקים מסוימים בבריאה, וכאשר יש פגם באות אחת נוצר פגם בשמירה בחלק המכוון כנגדו. והוא בכלל המבואר בגמ' (ברכות דף ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, ולכן כל אדם יעשה בדעת ולא יחוס על כיסו בעניינים אלו, שאם אות אחת לא במקום, זה מאוד מסוכן!

וכתב הג"ר שמואל יוסף שטיצברג שליט"א (שערי המזוזה פרק כ סעיף ב הערות ד-ה, סעיף ה הערות יא-יג, וכמה מראי מקומות בגיליון מקורם שם), יש להיזהר מאוד בבדיקת המזוזה, שהיא מגינה על האדם ומארכת חיים, העירונו בבדיקת המזוזה מביאה קדושה וברכה, הגנה ושמירה לבית. וידוע שכמה מחלות התרפאו וכמה צרות באו לידי תיקון לאחר שתיקנו את המזוזות, והדברים ידועים ומפורסמים.

וישנם אינספור מעשים מדהימים אצל גדולי ישראל, שהורו לבדוק את המזוזות כאשר אירעו מחלות או צרות, ומצאו פסול במזוזה שקשור לצרה שהיתה. ואי אפשר להכחיש את המציאות שבכל תקופה שומעים סיפורים מדהימים, שהיתה צרה ובדקו את המזוזה ונמצאה פסולה. ועל זה נאמר "פוק חזי מאי עמא דבר".

ומספר הגרש"י, בבנין בבית שמש אירעו צרות ואסונות לילדים, וכאשר מסרו לבדיקה את המזוזה בכניסה לבנין, נדהמו לראות פסול בתיבת 'בניכם' (ראה תמונה).

ומספר הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (ווי העמודים עמוד קלא), מעשה באדם מבוגר שעבר להתגורר בדירה החדשה של בתו, ותוך שנתיים אירעו כמה צרות, נפל והוזקק לניתוח והתרפא, שוב נפל ושבר את אגן הירכיים, עבר ניתוח במעיים ומחמת כן נבצר ממנו להניח תפילין כל יום, והתדרדר מצבו עד שנהפך לסייעודי ומטופל ע"י עובד זר, נכדה אחת עברה תאונה קשה, ונכדה אחרת חלמה חלומות רעים.

בדקו את המזוזות, ומצאו שהמזוזה החדשה שקבעוה לפני שנתיים במעבר לדירה החדשה, היתה מזוזה פסולה, כאשר במקום המילה 'וקשרתם' היה כתוב 'ולמדתם' (ראה תמונה).

בברכת התורה עקיבא יוסף לוי

ישמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל פתכם ולמדרתם אתם לאית על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם ולמדרתם

הכל בחיזוק שלא יחטא, **שנאמר** (קהלת פרק ד פסוק יב) והחוט המשלש לא במהרה ינתק, **ואומר** (תהלים פרק לד פסוק ה) תנה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

כתב **הרמב"ם** (הלכות מזוזה פרק ו הלכה יג), שחייב אדם לזוהר במזוזה, שמזכיר לו בכניסתו וביציאתו יחוד ואהבת השי"ת, ובכך יחזיק בדרכי ישרים, ומביא את הגמ', שאדם עם תפילין וציצית ומזוזה מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא.

שמירה ממזיקי שדים ורוחות: כתב **בספר הזכירה** הובא **בישועות חכמה** (סוף הלכות מזוזה), ובמזוזות ביתך (להגרת"ק, מסכת מזוזה סימן רצא מזוזות ביתך ס"ק ה), שהבודק ומשגיח תמיד על כשרות המזוזות, יאריך ימים וינצל משדים ורוחות רעות ויזכה לבנים כשרים.

וכתב **בשבחי האריז"ל** (עמוד פב בדפוס חדש, רוח חיים אות א, ועיין פתחי תשובה אות ג, והובא בקול יעקב סימן רצא ס"ק ג), שצריך לעשות הגהה למזוזה כדי שלא יכנסו רוחות בבני הבית. וזהירי אינשי כשמתרבים העכברים בלילות ולפעמים נושכים, אזי תכף בודקין המזוזות ומגיהים אותם על ידי סופר מומחה ומגיה היטב.

ומעשה באשה אחת, שרוח ציערה מאוד, ושלה האריז"ל את **רבי חיים ויטאל** לבדוק את כשרות המזוזה בביתה, ומצא שהפתח בלי מזוזה, וצויה לקבוע שם מזוזה, ושוב לא חזר אליה הרוח (מזוזות מלכים טעם הצבי ס"ק י, שבחי האריז"ל עמוד מג-מז).

מבואר **בזהר הקדוש** (ויקרא פרשת אחרי מות דף עו עמוד ב), אדם הראשון פרש מאשתו 130 שנה, ובאותם שנים הוליד שדים ומזיקין, והם שורים בפתחי הבתים ובורות ובתי הכיסא, ואדם שנמצא בפתח ביתו השם הקדוש ש-ד-י מופיע עם ג' תגין כדין (כלומר אות שי"ן שנמצא בשם ש-ד-י מופיע עם ג' תגין כדין - מתוק מדבש שם), כל השדים והמזיקים בורחים ומתרחקים ממנו, זהו **שנאמר** (תהלים פרק צא פסוק י) ונגע לא יקרב באהלה. נפסק **בשו"ע** (סימן רפח סעיף ט"ו) אסור להוסיף מאומה בתוך המזוזה, אלא שמבחוץ כותבים השם הקדוש ש-ד-י כנגד תיבת והיה שבפנים, וכתב **הרמ"א** ויש אומרים נגד הריות שבין הפרשיות וכן נוהגין, ומניחים נקב בקנה נגד שם ש-ד-י, שיהא נראה מבחוץ.

המנהג לכתוב ש-ד-י מבחוץ, הוזכר **ברמב"ם** (מזוזה פרק ה הלכה ד), **ובכל בו** (סימן צ), **ובדרכי משה** (יו"ד סימן רפה ס"ק ב), ומוסיף הכל בו טעם הדבר למה כותבין זה השם יותר מן האחרים לפי שהוא נוטריקון ש'ומר ד'לתות ישראל. [לפי דברי זהר, אפשר לפרש שלכן מקפלים את הקלף משמאל לימין, כך שהמילה ש-ד-י נראית כלפי חוץ, ומניחים נקב בנרתיק נגד שם ש-ד-י שיהא נראה מבחוץ ויגן מפני המזיקים].

עוד מבואר **בזהר הקדוש** (זוהר חדש רות מב:), פתח המצויין במזוזה אין מזיק ואין שטן ואין פגע רע מתקרב אליו, מפני שהקב"ה שומר הפתח, ואפילו בשעה שניתן רשות למלאך המשחית לחבל זוקף עיניו ורואה שם ש-ד-י עומד על הפתח וכתב (שמות פרק יב פסוק כג) ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף, לפיכך צריך האדם שיהא תמיד מצוי במצות מזוזה.

3. כוונת המצוה

זהיר במזוזה: כתבו **הטור** (יו"ד סימן רפה), והכסף משנה (הלכות מזוזה פרק ה הלכה ד), שאין להתכוין בקיום מצות מזוזה בכדי לשמור את הבית, אלא יכוין לקיים מצות הקדוש ברוך הוא, וממילא נמשך מהמצוה שישמר הבית. [צריך להבין, מדוע במצות סוכה שכתוב למען ידעו דורותיכם, סובר הב"ח שחייבים

בראשית סוף פרשה לה) על גוי בשם ארטובון, ששלח לרבי הקדוש מרגלית יקרה, וביקש ממנו מתנה בחזרה, ושלח לו רבי מזוזה, והסביר לו שהחשיבות שלה שהיא חפצי שמים ולא ישוו לחפצי חול, ועוד שאת המרגלית צריך לשמור, אך המזוזה שומרת על האדם גם כשהוא ישן, **שנאמר** (משלי פרק ו פסוק כב) בשכבך תשמר עליך.

המשך המעשה מובא **בשאלות דרב אחאי גאון** (פרשת עקב סימן קמה), מיד נכנס שד בביתו היחידה של ארטובון, ובאו כל הרופאים להצילה, ולא הועילו לה, כיון שנטל ארטובון את המזוזה ושם אותה על הפתח, מיד ברחו אותה שדה, וקיבל רבינו הקדוש את המרגלית.

דירה נאה: עוד מבואר **בגמ'** (שבת דף כג:): הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה. וביאר **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (הערות שבת שם) 'הזהיר' פירושו, שיצא ידי כל השיטות.

ומבואר **במכילתא דרבי ישמעאל** (פרשת בא מסכתא דפסחא פרשה יא), שיש קל וחומר, אם דם פסח מצרים הקל שהוא רק לשעה, ונוהג רק בלילה, ואינו נוהג לדורות, **נאמר** בו (שמות פרק יב פסוק כג) ולא יתן המשחית, מזוזה החמורה שיש בה עשרה שמות מיוחדים, ונוהגת ביום ובלילה, ונוהגת לדורות, על אחת כמה וכמה ששומרת מהמשחיתים, אלא שעוונותינו גרמו לנו, **שנאמר** (ירמיהו פרק ה פסוק כה) עוונותיכם הטו אלה ותטאוטיכם מנעו הטוב מכם; וכתב (ישעיהו פרק נט פסוק ב) כי אם עוונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלקיכם ותטאוטיכם הסתירו פנים מכם משמוע.

ומבואר **בתיקוני זהר** (תקונא עשיראה דף כה. וראה זהר רות דף מב:): לגבי תפילת שמונה עשרה, שמתיתידים הקדוש ברוך הוא עם ישראל בחשאי, וכך בטל המוות מעל השער, וזהו סוד המזוזה, כמו **שנאמר** (דברים פרק ה פסוק ט) וכתבתם על מזוזות ביתך, 'מזוזות' אותיות 'זז-מות'.

וכתב **המרדכי** (הלכות קטנות מנחות רמז תתקסב), הובא **בדרכי משה** (יו"ד סימן רפו ס"ק ד) "מובטח אני שכל בית שתקון כהלכתו במזוזה, אין שום מזיק יכול לשלוט בו". וכתב **השל"ה** (מסכת חולין פרק תורה אור אות פח) "ובהיותה על הפתח כל מיני משחית ומזיקין בורחין מפניה, וזה רמז במלת מזוזת שאותיות זז מות".

ומדייק **הפני יהושע** (ברכות דף ת. ת.) מלשון הפסוק במזוזה למען ירבו ימיכם... על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם - משמע ששכר אריכות ימים של מצות מזוזה, שייך יותר בארץ ישראל מאשר בשאר ארצות.

ומבואר **בדעת תורה** (סימן תקנא סעיף יח) בשם **הדעת קדושים**, שהחשש להכות את התלמידים בשלושת השבועות מ"ז בתמוז עד ט' באב, לא נאמר בבית שיש בו מזוזה, מחמת השמירה של המזוזה.

ומעיד **הג"ר יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל** (בטוב ירושלים עמוד צו) שכך היה מנהגו של אביו **המהרי"ל דיסקין זצ"ל**, שהיה משלם מקופת בית היתומים לאנשים שיסובבו בעיר לבדוק את המזוזות, באומרו שהוצאה זו הכנסה קרי ליה, דכתיב בה למען ירבו ימיכם, שהמזוזה מגינה על חיי האבות ומתוך כך לא ירבו היתומים ויתמעטו הוצאות המוסד.

וכתב **בתשובות והנהגות** (כרך א סימן תרמה), ושמעתי הוראה לבית היתומים דיסקין כמדומני **מהגרי"ח זוננפלד זצ"ל**. ומחדש בתשובות והנהגות, שמתוך לקנות מזוזות מכספי מעשר כספים, דלא גרע צורך נפשו מצורך גופו.

2. שמירה רוחנית

שמירה מחטא: מבואר **בגמ'** (מנחות דף מג:), כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו,

ובכדי לקיים את המנהג לבדוק את המזוזות בחודש אלול שהוא זמן פשוט המעשים, טוב לבדוק את המזוזות פעם בשלש שנים בחודש אלול.

הרי זה משובת: מאידך גיסא, חשוב לציין לדברי מגייה מומחה, שהמציאות היא שגם אחרי הרבה בדיקות מצוי טעויות, ולא לחינם כתבו הפוסקים כל המרבה לבדוק הרי זה משובת, וממילא המרבה לבדוק באופן ששיך עדיין למצוא טעות, אינו בכלל מבטל מצות מזוזה, שהרי מדקדק בדין הבדיקה.

5. בדיקת מזוזות בעת צרה

מניעת סכנה: כתב **האור זרוע** (הלכות תפילין אות תקסה) תפילין ומזוזות פסולות, הרי זה סכנה למשתמש בהם. וראה בשו"ת **מהרי"ל** (סימן צד) בדברי השואל, ועתה לבי נוקפי דשמא מחמת שלא הייתי זהיר באותה מצוה עברו עלי הרפתקי, ובדקתי מזוזות ביתי וקבעתיה בשוני בג' עינינים. הרי שכבר בזמן הראשונים היה מושג כזה לחשוש שהצרות באות מחמת חוסר זהירות במצות מזוזה, והתעוררו מכך לבדוק את המזוזות.

סגולה נפלאה: כתב **בקונטרס היחיאלי** (פרק ה אות לג), הובא בספר **שכל טוב** (על הלכות מזוזה סימן רצא אות יד עמוד שמב), סגולה נפלאה מאד לכל מי שיש לו חולה בביתו, להיזהר לפני הכל לבדוק את המזוזות, ואחר כך לעשות את ההשתדלות ללכת לרופא, כי העיקר של השמירה, הוא על ידי המזוזה, וכן כשיש אשה שמקשה ללדת וכדומה, יבדוק את המזוזות.

מנהג ישראל: וכתב **הגר"ח פלאגי** (רוח חיים ס"ק א) מנהג בני ישראל שאם אירעה צרה לאדם, כגון בעיה רפואית, בודקים את המזוזות שסגולתה להאריך ימים שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם. והעיד **הגר"ב צ' פלמן זצ"ל** (בנתיבות ההלכה חלק מז עמוד 747) שהרבה פעמים כשהיה בא אדם אל **החזון איש זצ"ל** בבקשה שיתפלל על חולה או צרה אחרת היה אומר החזו"א שמנהג ישראל בעת צרה לבדוק את כשרות המזוזות.

וכתב **הג"ר אהרן זכאי שליט"א** (המזוזה והלכותיה שער האגדות פרק ט ואילך עמוד 169) סיפורים נפלאים על מופתים שאירעו בזכות התלפת מזוזות פסולות למזוזות כשרות.

ובספר **עלינו לשבח** (פרשת ואתחנן עה"פ וכתבתם על מזוזות) הביא מספר **זכרון לנפש** מעשה ברב אשכנזי שבניו באו עד שערי מות, ובהוראת רבו בדק ומצא שכל מזוזות ביתו פסולות, וכאשר החליף למזוזות כשרות נתרפאו במהרה. ותמה על אותם שמשקיעים בתרופות, ולא משקיעים במזוזה שסגולתה מרובה.

וכתב בספר **מזוזות מלכים** (טעם הצבי ס"ק יא), מנהג ישראל שאם האדם אינו בקו הבריאות בודקים את המזוזות, ומתקנים אותם, וכך נהגו כמה מגדולי ישראל.

וכתב בספר **מטעמים** (מערכת מ' מזוזה) ובעטרת **זקנים** (מזוזה ס"ק יב), טעם למנהג שכשחל מגיפה רח"ל בודקים את המזוזות בפתחי הבתים, משום שמוכא **בגמ'** (שבת לב:) בעוון מזוזה בנים מתים כשהם קטנים. **ובאוצר מנהגים והוראות** (יו"ד) הובא שכשיש חלומות רעים ח"ו, יש לבדוק המזוזה.

וכתב בקונטרס **למען ירבו ימיכם** (והרחיב בענין זה בכל הקונטרס), מזוזה שאינה כשרה גורמת לביאת מזיקין, ולפעמים אינו ניזוק מיד, אלא לאחר כמה שנים, כי עד שלא הגיעה זמנה להיבדק הוא בגדר אנוס, מחמת שאינו יודע את פסולה, אך אחרי שעבר הזמן ולא בדק, הוא בגדר פושע, ולכן יבדוק האדם את מזוזותיו לפני שתבוא אליו הצרה, כי אז יצטרך זכויות גדולות כדי להינצל, כעין מה שאמרו **בגמ'** (שבת דף לב.) עד שלא חלה, ומשחלה אומרים לו הבא זכות והפטר. והביא כמה מעשים נפלאים, שהיה פסול באות מסוים וזה גרם צרה בענין הפסוק.

לכוין לשם טעם המצוה, ואילו במזוזה שכתוב למען ירבו ימיכם כתבו הטור והכסף משנה שאסור לכוין לשם שמירה?]

ותמה **הבית יוסף** על לשון **הטור** 'וגדולה מזו שהבית נשמר על ידי המזוזה', הרי יותר תביב לאדם אריכות ימים משמירת הבית. ומתוך **הב"ח** את תמיהת הבית יוסף, לא רק שהקב"ה נותן לאדם את שכרו על קיום מצוה זו, אריכות ימים לו ולבניו, אלא גם המצוה עצמה שומרת על ביתו מכל היזק, מה שאין כן בשאר מצוות שיש שכר לעתיד לבוא על קיום המצוה, אך האדם אינו מקבל הנאה גשמית וריוח מעצם קיום המצוה.

באופן אחר מתוך **הט"ז** (ס"ק א), את תמיהת הבית יוסף על לשון הטור, שיש במזוזה יחוד שמו יתברך שיזכור בבואו ובצאתו, ומי שזהיר לזכור את יחוד ד' תמיד זוכה לאריכות ימיו וימי בניו, ואפילו אם האדם אינו עושה כלום מזכירת יחודו יתברך, אלא רק ישן על מטתו, בכל זאת המצוה הזאת גדולה, שמגינה עליו גם כשאינו עוסק בה.

וכתב **בגיליון מהרש"א** (סימן רפט), בשם **הגהנת ורדים** (חלק או"ח כלל ב סימן כח), שאסור להניח את המזוזה בפתח לשם שמירה, ומי שעושה כך לא רק שאינו מקיים את המצוה, אלא שעבירה בידו, כי עושה דברי תורה כמו לחש, והם באמת רק רפואת נפש, ואין לו שמירה אלא סכין בעיניו ולא תמוש רעה מביתו.

4. לא יותר מדאי!

סגולה כהלכה: לגבי הבודק יותר מדי בשביל סגולה, תמה **הג"ר דוב לנדו שליט"א** (הובא בספר אגן הסהר) איך בשביל ענין רוחני אפשר לבטל מצוה דאורייתא של מזוזה אפילו לרגע אחד. ואפשר להוסיף על פי דרכו, שהרי כל הסגולה היא לדקדק במצות מזוזה, ומכח זה יקבל אריכות ימים, אבל כאשר בודק יותר מהצורך, אדרבה הוא מבטל באותה שעה מצות מזוזה, וגם סגולה אין כאן.

ולדעת **הג"ר בנימין יהושע זילבר זצ"ל** (כירור הלכה סימן רצא עמוד תד) הבודק הרבה יותר מהצורך, וכגון פעם בחודש יש לחוש לגרם ברכה שאינה צריכה, כיון שיש אומרים שצריך לברך בכל פעם כשמחזיר את המזוזה אחרי הבדיקה, ומה שאנו לא מברכים הוא מדין ספק ברכות להקל, ומכל מקום אין ראוי להכניס עצמו לספק. ועוד יש לחוש לביטול מצות מזוזה ברגעים אלו שמוריד את המזוזה לבדיקה עד שחוזר וקובעה, ולכן המתמיר יותר מדי בבדיקת מזוזה כשאין ריעותא כלל אינו משובח.

ולדעת **הג"ר נפתלי צבי הלוי רוטנברג שליט"א** (קונטרס לאות על הבתים עמודים טו כב כד), המתמיר יותר מדאי בבדיקת מזוזה לצורך סגולה, כשאין ריעותא כלל ותוך הזמן שקבעו חז"ל שעדיין לא עברו ג' שנים מהבדיקה הראשונה אינו משובח, ואדרבה יש בזה איסור שכן בשעת הבדיקה מבטל מצות עשה של מזוזה, והוא חומרא דאתי לידי קולא, ועליו לדאוג למזוזה חילופית, כמו שכתב **בדעת קדושים** (סימן רצא סעיף ג ס"ק א), שרק בשיעור המוכרח לבדיקה מותר להשהות בלי מזוזה, אבל אם שוהה יותר מזה צריך לקבוע שם מזוזה אחרת לפי שעה.

והוסיף **הגר"ב צ' רוטנברג**, לגבי מה שכתבו **במטה אפרים** (סימן תקפא סעיף י), ו**בקיצור שו"ע** (סימן קכח סעיף ג), לבדוק בחודש אלול יתכן שאין כוונתם לבדוק בכל שנה, וגם אם כוונתם לבדוק בכל שנה היינו רק בדיו שלהם שלא החזיק זמן רב, בפרט בקובע בעץ או בנייר ששיך ריקבון, אבל בלא טעם אין מקור להחמיר.

וכעין זה כתב **הגר"ב צ' אבא שאול זצ"ל** (שו"ת אור לציון חלק ד סימן א אות ו), שזמן הבדיקה הוא פעמיים בשבע שנים,

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 361 בסך 100 שקל מזומן

הבחור החשוב כמר מנחם לוצקין הי"ו

ישיבת 'אור התלמוד' ביתר עילית

שאלה: מה המקור להניח יד ולנשק

המזוזה בכניסתו וביציאתו, ומדוע?

האם בכל מזוזה, או רק בכניסה לבית? מה הדין במזוזה בלא כיסוי? איזה פסוקים יש לומר אז? ומה יאמר בשבת?

גמ' (ע"ז דף יא.); מהרי"ל (מנהגים הלכות מזוזה עמוד תרלד אות צא); שו"ע (יו"ד סימן רפה סעיף ב ברמ"א); חרדים (פרק טז אות כא); האריז"ל (ברכי יוסף סימן רפה סעיף ד, ובמסגרת השולחן שם בשם ליקוטי תורה להרח"ו); שו"ת רבי עקיבא איגר (סימן נת); משבצות זהב (או"ח סימן רסז); פתחי תשובה (יו"ד סימן רפה ס"ק ד); בן איש חי (שנה שניה פרשת כי תבא אות ג); קיצור שו"ע (סימן יא סעיף כה); חיי אדם (חלק א, כלל ט); שלמת חיים (אות קטה); שערי המזוזה (פרק יח).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-5 שולחה 4
2. בעמדות 'זרדים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

המדור הוקדש לעילוי נשמת

הר"ר יצחק אייזיק ב"ר ישעי' ז"ל

נלב"ע ג' תמוז תש"א ת.נ.צ.ב.ה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. שמירה עליונה: מפורש בתורה ובדברי חז"ל ובזהר, שבנוסף לשכר המצוה ככל המצוות, המזוזה היא שמירה עליונה על האדם ועל ביתו ברוחניות ובגשמיות, מזוזה - אותיות זז-מות, ומארכת ימיו וימי בניו, ובעון ביטולה בנים קטנים מתים.

ב. כוונה: בהנחתה יכון לשם מצוה, ולא לשם שמירה. ואדרבה אם יניח רק לשם שמירה, יש אומרים שאינו שומר.

ג. סגולה: כתבו הקדמונים סגולה לכל שיש לו צרה בביתו לבדוק את כשרות המזוזה.

ד. יותר מדאי: המחמיר יותר מדאי בבדיקת מזוזה לצורך סגולה, כשאין ריעותא כלל אינו משובח, שכן בשעת הבדיקה מבטל מצות מזוזה ועליו לקבוע מזוזה חילופית. וי"א שגם אם קובע מזוזה חילופית אין ראוי משום שמכניס את עצמו בחשש ביטול ברכה.

עדכוני הלכה

חוסכים כשר

מיזם 'חוסכים כשר' בשיתוף מכון 'הילכתא', זכה להציל אלפי איש מחששות איסור בקרנות פנסיה, וזאת באמצעות כינוסי הסברה והצטרפות - בירושלים, בני ברק, בית שמש, מודיעין עילית, רכסים, ועוד.

ביום שלישי כ"ט סיון, התקיים כינוס הסברה והצטרפות בהיכל ישיבת הר"ן ביתר עילית, בנושא איסורי ריבית המצויים בכרטיסי אשראי ובנקים. נשמעו דברים מפי הג"ר פנחס וינד שליט"א, ופורסם מכתב הג"ר צבי ברוורמן שליט"א בדבר חשיבות המיזם. כעבור יומיים, התקיימה עמדת הצטרפות גם בשטיבלאך 'באר אברהם' - האלמין, ומאות הצטרפו למסלולים הכשרים.

נושא הגיליון הבא:

'נישוק המזוזה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לחבר מערכת 'הילכתא' הג"ר יוסף שלמה הכהן בייפוס שליט"א לרגל שמחת נישואי בנו החתן הר"ר שמואל יהודה נ"ו עב"ג הכלה תחי' בת הג"ר איתן כהן שליט"א ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל

הילכתא

לדעת לחשונה ופהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל
073-7289669

פרשת פנחס~כתובות ד' עד י' ~ מבחן מס' 132

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבע, מיום שישי עד יום שני בלילה.
לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.
ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס- בקופות נוספות- "לדעת"- מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

1. אם קברו את המת לפני החופה, מתי האבל יתחיל את האבילות?
 - א. מיד.
 - ב. אחרי ז' ימי המשתה.
 - ג. אינו צריך לנהוג אבילות כלל.
2. בגלל איזה קולא אסרו ביחוד חתן שאביו נקבר אחרי החופה (לרב אשי)?
 - א. בגלל שהתירו לו לבעול לפני הקבורה.
 - ב. בגלל שהתירו להמתין עם שבעת ימי האבילות.
 - ג. בגלל שעדיין לא בעל.
3. מתי בתולה או אלמנה נבעלת?
 - א. בחמישי.
 - ב. בתולה ברביעי ואלמנה בחמישי.
 - ג. בתולה בחמישי ואלמנה בשישי.
4. באיזה אופן תולים לפי בית הלל בדם תשמיש עד שתחיה המכה?
 - א. בלא הגיע זמנה לראות.
 - ב. בהגיע זמנה לראות.
 - ג. שתי התשובות נכונות.
5. לפי הצד שחתן אסור לבעול בשבת, האם הוא פטור מקריאת שמע אם לא בעל?
 - א. פטור.
 - ב. חייב.
 - ג. מחלוקת.
6. האם להלכה מותר לבעול בתחילה בשבת או ביו"ט?
 - א. אסור.
 - ב. מותר.
 - ג. בשבת אסור וביום טוב מותר.
7. לענין מה צריך פנים חדשות בסעודת חתן וכלה?
 - א. כדי לומר שהשמחה במעוננו.
 - ב. כדי לברך שבע ברכות.
 - ג. כדי לברך אשר ברא ששון ושמחה.
8. האם החתן או האבל מצטרפים לעשרה לברכת חתנים ואבלים?
 - א. מצטרפים.
 - ב. חתן לא מצטרף ואבל מצטרף.
 - ג. חתן מצטרף ואבל אינו מצטרף.
9. מדוע בת שבע לא נאסרה על דוד?
 - א. מפני שלא היה עדים על היחוד.
 - ב. מפני שאוריה כתב לה גט לפני יציאתו למלחמה, או מפני שזה היה אונס.
 - ג. מפני שלא היה שם קינוי וסתירה.
10. אלמנה או גרושה מן האירוסין, כמה היא מקבלת בכתובת?
 - א. מאתים.
 - ב. מנה.
 - ג. אלמנה מאתים וגרושה מנה.

מדור- לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. לפי הצד שדם מפקד פקיד, האם יש צד לאסור לבעול בתחילה בשבת?
 - א. לא.
 - ב. רק אם הוא צריך את הפתח יש צד לאסור.
 - ג. אף אם אינו צריך לפתח אסור לרבי יהודה שאסור דבר שאינו מתכוין.
 2. האם ארוסה מותרת ביחוד (רש"י)?
 - א. אסורה מדאורייתא.
 - ב. אסורה מדרבנן.
 - ג. מותרת.
 3. מה החידוש שהאומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו?
 - א. לומר שאינו נאמן להפסידה כתובתה.
 - ב. ללמד ששוא אנפשיה חתיכה דאיסורא.
 - ג. לומר שקיים ליה בפתח פתוח.
 4. מדוע הלקה רב נחמן את מי שטען פתח פתוח מצאתי?
 - א. בגלל שהעני פניו, ומדובר מדובר בבחור שאינו נאמן.
 - ב. אע"פ שהוא נאמן מ"מ זה מראה שהוא פרוץ.
 - ג. מחלוקת.
- רשות- למה בטענת פתח פתוח האשה לא נאמנת במיגו שהיתה אומרת מוכת עץ אני תחתך?**
 - א. מפני שזה לא שכח.
 - ב. מפני שגם באופן זה אין לה כתובה.
 - ג. מפני שזה נגד חוקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, וגם זה מיגו להוציא.

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לכחירה:

תמצית משנה ברורה

סיכום דברי המשנה ברורה ומסקנות הבה"ל והשעה"צ

גליון 5 (89) | סימן ל"ב סעיף י"ט - סוף סימן ל"ג | תמוז ה'תשפ"ב

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה

חדש - מבחנים שבועיים על המשנה ברורה עם הגרלות, מבית מבחני 'לדעת' וארגון 'נוצרי לשון'. ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים בטלפון 0733-718-246

כוונה לשמה בכתיבה

בסעיף ח' נתבאר שעבוד הקלף של פרשיות התפילין צריך להיות לשמה, ומבאר בגמרא (גיטין מ"ה) שאם צריך עיבוד לשמה כ"ש צריך שכתבת הפרשיות תהיה לשמה, ומלבד זה בכתיבת אזכרות צריך כוונה מיוחדת לשם קדושת השם, ולהלן יבוארו פרטי הדינים בזה.

בתחילת כתיבת פרשיות התפילין יאמר בפיו "אני כותב לשם קדושת תפילין". אבל מחשבה לשמה בלא אמירה לא מועילה אפי' בדיעבד.

כשאמר בתחילת הכתיבה "אני כותב פרשיות אלו לשם קדושת תפילין" מהני מדינא לכל הפרשיות אפי' הפסיק ביניהם, ומ"מ טוב לומר בתחילת כל פרשה.

אם אחד התחיל לכתוב ואחר ממשיך, צריך השני לומר גם הוא בתחילת כתיבתו שהוא כותב לשמה.

אם כתב אפי' את אחת שלא לשמה פסול, ולא מועיל להעביר קולמוס לשמה על האות.

גם תיקון אותיות שנפרדו לב' חלקים צריך שיהיה לשמה, כיון שבלא זה חסר בצורת האות והתפילין פסולים.

לשמה בכתיבת האזכרות - כתב השו"ע שבכל פעם שכותב אזכרה צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. והרמ"א כתב ש"א שלאזכרות מהני כשחושב לשמה, כיון שהזכיר בפיו בתחילה שכותב לשם קדושת תפילין (אבל אם בהתחלה רק חשב, או שבשעת כתיבת השם לא חשב, פסול), ויש להקל בדיעבד, אבל לכתחילה צ"ל בפיו בכל פעם, אע"פ שאמר בתחילת הכתיבה שכל האזכרות יהיו לשם קדושת השם, וכן פסקו האחרונים.

י"א שנכון שיאמר בתחילת הכתיבה שגם כל האזכרות יהיו לשם קדושת ד', שמה ישכח לקדש השם במקומו, וזה מהני לט"ז בדיעבד, ודעת הלחם המודות שאפילו בדיעבד לא מועיל מה שהזכיר בתחילה, וגם הברכי יוסף מחמיר בזה, אמנם אם יש ספק באיזה שם אם קידשו או לא, וידוע שבתחילת הכתיבה אמר "וכל אזכרות שבו", יש להקל.

אם כותב ב' אזכרות בלי הפסק די לומר פעם אחת שכותב לשמה.

מנמנם לא יכתוב, מפני שאינו כותב בכוונה.

תחילת סעיף כ' יבא להלן בענין חסרות ויתרות.

חדש - ניתן להוריד את גליונות סיכומי תמצית ומבחי לדעת בכל עמדות קול הלשון. נכנסים לחיפוש רבנים, כותבים מערכת 'שבת', נכנסים לתיקיית הורדת ספרים וגליונות, ומוציאים מתיקיית תמצית ולדעת.

ניתן לקבל במייל סיכומים ומראי מקומות לפי סדר הלימוד החדש "חבורת ש"ס" דרשו, של עמוד יומי בעיון במסכת בבא קמא. וכן על דף הכולל (כתובות).

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי, משנה ברורה (לפי סדר הדף היומי בהלכה), ספרי מוסר (לפי סדר מבחני דרשו), חפץ חיים ואהבת חסד (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, משנה ברורה, חפץ חיים, ואהבת חסד), בנקודות ההפצה.

כמו כן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com

וכן ניתן להבלם בפקס בטלפון 0799-414144

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח אושר בכבוד

ברכות סג: אר"ל מגין שאין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל. אכן כבר כ' החזו"א (אגרת ג) שמייתה זו תחיה בעליה, ויש לפרש בזה משי"א בתמיד לב. מה יעביד איניש ויחיה - ימית עצמו.

ויש להתבונן אמאי קיום ד"ת במי שממית עצמו עליה נדרש גבי אוהל. וי"ל שכלולה בזה הוראה שהמעטה החיצוני בו שוכן העמל בתורה יהיה עראי בדעתו, שלא יפנה אלא אל תוך פנימיותו של עולם התורה, אל התורה עצמה. ועל אוהל כגון דא דרשו חז"ל (ברכות טו.) למה נסמכו אהלים לנחלים דכתיב נחלים נטיו כנגות עלי נהר וגו' לומר לך מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות.

[על חודש תמוז דרשו דורשי רשומות - זמני תשובה ממשמשים ובאין. והנה סמוך הוא חודש זה לחודש סיון שבו ניתנה תורה, ומובן לאור דחז"ל הנ"ל באשר אוהלי תורה מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות].

והנה על אף שנחלקו רש"י ותוס' איזה אוהלים נסמכו לנחלים, דלרש"י כאהלים נטע ה', ולתוס' הך קרא לשון בשמים הוא, לכן פירשו מדסמין מה טובו אוהליך יעקב לנחלים נטיו, מ"מ אלו ואלו מודים שאהלי תורה קשורים לקרא דכאהלים נטע ה' [לרש"י היא גופא, ולתוס' עכ"פ נסמכו להן וכדמייתי להדיא בגמ', יעו"ש], וגם רש"י עה"ת (במדבר כד) מפרש אהלים - לשון מור ואהלות, נטע ה' - בגן עדן.

ויובן עפ"י מה שאמרו (שבת פח:) אריב"ל מאי דכתיב לחיו כערוגת הבושם, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים, וכיון שמדיבור ראשון נתמלא דיבור שני להיכן הלך הוציא הקב"ה רוח מאוצרותיו והיה מעביר ראשון ראשון [לגן עדן - רש"י].

והנה חובה היא ללמוד את התורה כנתינתה באימה ביראה ברתת ובויע (ברכות כב.), ברם הכ"ז דון מינה דבעינן נמי שיהיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני, וכדגרת השקיעות והעמל להבינה ולקנותה - בה במידה מגיעה השמחה, הזורעים בדמעה ברינה יקצורו.

ובזה יפורש מה שאמרו שבת ד. כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשייליה במסכתא אחריית, וברש"י שאין לבו למס' זו, ולהל"ל היינו דכנתינתה מצריך כוז שקיעות עד שאין לבו פנוי למס' אחרת - כשם שבכל דיבור נתמלא כל העולם בשמים עד שלא היה מקום לדיבור שני! (פחד יצחק).

וידוע שהחזו"א נשאל אימתי הוא נח מעמלו בתורה, והשיב - בשעה שבחורים משיבת פוניבו' באים לשאול בלימוד. ולמדנו מזה שעל אף כל האמור הרי שכאשר יש צורך במנוחה אפשרי הוא לטייל בשאר עניני התורה, והרי אנו מציעים כמנהגינו כבאן עוד נידון בעניני הלואות.

יש להסתפק במקרה שהמלוה תובע את הערב לשלם את ההלוואה עקב אי תשלום הלוה, האם וכיצד יוכל הערב לפרוע חוב זה מכספי מעשר במידה והלוה ראוי לקבל מעשר כספים.

המשך בעמוד הבא

מנהל אושר בכבוד (י"ח)
אושר בכבוד
חושבים עתיד כהלכה
בעידודם וברכבתם של מרגן ורבגן גדולי ישראל של"מ"א
לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org
להצטרפות: 073-3678617

כתיבת פרשיות התפילין צריכה זריזות מרובה שהכתיבה תהיה כדון, וכן צריך זריזות מיוחדת בכתיבת האזכרות, וכדלהלן.

מי ראוי להיות סופר - צריך שיהא הסופר (וכן המתעסק בתיקון התפילין) מאד ירא שמים וחרד לדבר ד'. ואין להניח נערים מתלמדים לכתוב פרשיות, כי כוונת הנערים ליפות הכתב ולא לשם מצוה, וצריך כוונה לשם קדושת תפילין ולא לשם בעל התפילין, ועונש המוכר פרשיות אלו מרובה. ועל כן מן הראוי למנות לכותבי תפילין אנשי אמת שונאי בצע בעלי תורה יראי אלוקים וחרדים על דברו, כמו שנוהרים בשוחטים ובדוקים, ואין להאמין לסופרים שכל כוונתם להרויח ממון.

הכתיבה - יכתוב אותיות טובות ושלמות ולא שבורות, ויכתוב במתון ובכוונה גדולה, ולא ימהר כדי להרויח הרבה, והכותב תפילין כשרים שכרו גדול.

ההגהה - אחר כתיבת כל פרשה יקראנה היטב בכונה ודקדוק פעמיים ושלוש, (שאם אות אחת חסרה נפסלו גם הפרשיות שאחריה משום שלא כסדרן), ויחזור ויקראנה קודם שיכניסה לבית התפילין, כדי שלא תתחלף פרשה בפרשה.

כשמחיל לכתוב (אפילו באמצע פרשה) טוב לבדוק את הקולמוס שאין עליו יותר מידי דיו, כדי שלא יפסיד.

כתיבת השם - קודם כתיבת כל שם יקרא מה שכתב באותה פרשה, כדי שלא יבוא לידי גניזה. וכשמתקרב לכתוב השם יכוין להניח את אחת ואז יטבול הקולמוס ויכתוב את האות הזו ואח"כ יכתוב השם, ואם לא השאיר אות ימלא אות שכבר כתב או תג ואח"כ יכתוב השם, כדי שלא יפסידנו מחמת רבוי הדיו או מחמת שיש שיער על הקולמוס והכתב לא יצא מיושר, וגם משום שצריך לקדש הדיו שעל הקולמוס לפני כתיבת השם. ואם צריך עוד דיו והוא באמצע כתיבת השם יטבול הקולמוס באותיות לחות, אבל לא יטבול באותיות השם עצמם, ויש מקילים לטבול אף באותיות השם עצמם, ואם אין האותיות לחות יטבול הקולמוס מחדש, ויחפש את או תג שצריכם תוספת דיו כנ"ל. וכל זה הוא למצוה ואינו מעכב בדיעבד.

חסרות ויתרות

חסרות ויתרות - צריך לדקדק בחסרות ויתרות, שאם חסרה בתפילין את אחת ואפי' קוצו של י' התפילין פסולות, אפילו אם אין שינוי בקריאת המילה כגון כששינה בין תיבה מלאה לתיבה חסרה. וכן אם יש את אחת יתירה פסול, ואם יש את יתירה בין השינוי או בין התיבות, ואינה מחוברת לשום תיבה, הודע ביחודה מקל בזה, והשערי אפרים חולק עליו ומסכים עם רש"י שמחמיר בזה. והמניחים תפילין עם חסרות ויתרות ברכתם לבטלה ולא קיימו מצות תפילין, ועונש הסופר מרובה.

אם חסר את אחת פסול כל מה שכתב אחריה משום שלא כסדרן, ואין תקנה להכשירם. ואם אין אזכרה לאחריה, יגרוור כל מה שכתב אחריה ויחזור ויכתוב משם והלאה.

אם יתר את אחת, אם היא בתחילת או בסוף תיבה כשר ע"י גרייה, (ואין בזה פסול של חק תוכות, כיון שאינו עושה מעשה בגוף התיבות והאותיות), אבל אם האות המיותרת היא באמצע תיבה, לא מועיל לגוררה, כיון שישאר מקום חלק ויראה כשני תיבות, א"כ האות שלפניה היא ב' כ' ד' ור' שיכול להאריכם קדימה, אבל לגרר רגל אותיות אלו כדי למשוך האות לפנינה כשהם אחר האות היתרה פסול, כיון שביטל צורת האות והיו שלא כסדרן. והיכא שאינו יכול להאריך האות, אין תקנה א"כ יכול לעבות קצת את האות שלפניה ואחריה באופן שאין בזה משום שינוי האות. ויש להסתפק אם מועיל להאריך את האות למטה ולא למעלה (כגון ב'צ' ונ'), ומ"מ אם גם אחר שהאריך זה נראה כשתי תיבות פסול. (ואם בכתיבת האותיות נכנס רגל את אחת מתחת האות הבאה באותה תיבה כשר, אך אין לעשות כך לכתחילה כיון שיש מחמירים בזה).

הנה באחד מהגליונות הקודמים העלנו גידון אם יוכלו ההורים לתת מכספי מעשר את הסכום שהתחייבו ב'תנאים', והבאנו שרבים אוסרים גם אם היתה דעתו לך בשעת התחייבות משום דבר שבחובו אינו בא אלא מן החולין. גם לא יועיל שיתחייב במפורש לתת ממעשר, דהתחייבות כזו הוי כ'קנין אתן' שלרבים מהפוסקים לא חלה כיון דלא חשיבא חוב ממון.

והצענו שם פתרון להתנות את ההתחייבות בכך שלא ישלם מכספי מעשר, ונמצא שאם ישלם מכספי מעשר אגלאי מלתא למפרע שלא היתה התחייבות, וא"כ אינו דבר שבחובה ושפיר בא מן המועשר [אכן בשטר 'זכרון דברים המהודר' שע"י גמ"ח אושר בכבוד הונכסה פסקה שתוכנה הוא תנאי זה].

והיה מקום לפתור כן גם גבי ערב, שיתנה שאם יתן ממועשר אינו מתחייב וממילא בביתנו את המועשר לא פרע את חוב עצמו שהרי אגלאי שלא התחייב. איברא דלכאוי א"י צ"ל לזה, שהרי כשם שאילו אדם אחר יפרע את חוב הלוה יפטר הערב באשר לא התחייב אלא לשלם את חוב הלוה והוא כבר נפרע, הכ"נ אם הערב עצמו יפרע את חוב הלוה מכספי מעשר נפטר הערב ממילא, ונמצא שא"י דבר שבחובה הוא מן המועשר אלא דבר שבחובה הבטל ע"י תשלום המועשר.

ואפי' אם כבר הפריש את המעות עבור מעשר נמי שרי, ואין לומר שזכו בהן העניים ולא יוכל לפרוע חוב אחד מהם בלא דעתו, שהרי יכול לשנותו כל שלא באו ליד גבאי (רמ"א או"ח קנ"ג ה), דאינו אלא נדד, ויקיים נדדו ע"י פרעון חוב הלוה.

ברם לכאוי בכה"ג לא יוכל לגבות אח"כ מהלוה את מה שפרע ממועשר, דהא פורע חובו של חבירו איבד מעותיו שמוא היה הלוה מפיס את המלוה למחול לו או ימצא אוהבים שיפרעו עבורו (חו"מ קכ"א, ו"ש"ק שם סק"ד).

ואם בכ"ז רוצה לפרוע ממועשר ע"מ לגבות אח"כ מהלוה - ולנהוג בסך הפרעון כדון מעשר - לכאוי יש עצה לכתוב להדיא בשטר ההלוואה שאם יפרע הערב חובו מכספי מעשר מתחייב הלוה לשלם לו. אולם יש לעיין אם יצטרך קנין התחייבות על כך, דלכאוי בלא קנין יהיה גדר התחייבות זו כמוצאי ממון על פיו על דעת שישלם לו שחייב, שהרי לא עשה קנין התחייבות נפרד, וא"כ אין לכתוב בשטר אלא הוראה לערב שאם ישלם חובו ממועשר ישלם הוא לו, ויוכל הלוה לחזור בו טרם יפרע הערב ממועשר. וצ"ע, ולא נכתב אלא לעורר, ותן לחכם ויחכם.

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית: info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

אם כתב תיבה מיותרת יגורו כל התיבה וישאיר את המקום חלק [אם אינו יכול להמשיך את מהתיבה שלפניה], ומקום חלק אינו פוסל אא"כ הוא כשיעור הרווח שבין פרשה לפרשה שזה כדי ט' אותיות, ולפעמים יש תקנה אפילו בזה שימשוך את מהתיבה שלפניה ויצמצם את הרווח, (ואף אם ע"ז לא יהיה רגל ה'ה' או ה'ק' בסוף האות או בין בזה קפיידא בדיעבד). וכתב הפמ"ג שבתביבה כפולה טוב למחוק את השניה, מפני שהראשונה נכתבה כדון, אא"כ רק כשימחק הראשונה יכול להאריך האות שלפניה ועי"ז לא יהיה רווח אפי' של ג' אותיות, דאז טוב יותר שימחק את הראשונה כדי לחוש לשיטת ר"ת ששיעור ההפסקה בין ב' פרשיות הוא ג' אותיות. ומעשה בסופר אחד שכתב פעמיים "השמרו" ומחק ר' ראשונה והשני שני, ומשך רגל עד ח' השניה, וכן צריך לעשות לכתחילה לשיטת הפמ"ג, ואם כתב תיבה שאינה מעניין תפילין כלל, דעת הפמ"ג שאפשר להשתמש באות מוננה לתפילין, והב"ל נשאר דיון ב'צ"ע, שהרי אף אם נכתבה לשמה הרי אינה מעניין תפילין כלל.

אין כדאי למחוק דיו זה, אלא ימתיך שיתייבש ויגרו, וכדי שלא ימחק דיו זה, ויכול לכתוב על מקום הגרר או המחוק אפי' אזכרה, ואם נשאר רושם דיו, כתב הפמ"ג שיש חשש בזה אפילו בדיעבד, ואפי' תיבה שאינה אזכרה אסור לכתוב על מקום זה.

שלא כסדרן בנתקלקלה האות

נתבאר לעיל שתפילין ומזוזות צריכים להכתב כסדרן, ואם הקדים אפילו אות אחת לחברתה פסול, ולכן אם חיסר אפילו אות אחת או שאין צורתה עליה פסול, אמנם אם נשאר עיקר צורת האות אלא שריא ציבה תיקון, אין תיקון האות מחשיב את הממשך לכתבה שלא כסדרן, וכדלהלן.

אות שנתקלקלה ונראה לעין כל שאין צורתה עליה ותיקנה אחר שכתב לפניה, פסול משום שלא כסדרן, אפילו אם אינה נראית כאות אחרת, ואפילו אם אירע שתינוק קוראה כראוי, ואפילו אם נתקלקלה לאחר הכתיבה. וגם אות שנפסלה וצריך לגרור ממנה כדי לתקנה, אם אחר הגרירה אין צורתה עליה פסול משום שלא כסדרן.

כמה אופנים לפסול הנ"ל - אם נגע עובי רגל הא' או ה"ה העליונה של הא' בקו האמצעי (דא"צ ליגע אלא המקום הדק שבהם), או שנגעו רגל ה'ה' או ה'ק' בגג אפי' כחוט השערה, וכן אותיות שחסר מהם באופן שאין להם את צורת האות ולא צורת אות אחרת כגון ו' בלא הרגל הימני (אבל בלא השמאלי שם ו' עליה) או א' בלא ה' העליון, או ש' שחסר לו ו' אחד, בכל אלו אם המשיך לכתוב פסול אף ע"י תיקון, משום שלא כסדרן.

אות המורכבת משתי אותיות ונתחלקה לשתיים עד שנראית כשתי אותיות, כגון צ' שחילק ה'י' מהו', או ש' שכתבה ע' ו', או מ' שכתבה כ' ו', או ח' שכתבה ב' זיינין ואין חיבור ביניהם, לא מועיל בזה תיקון לחיבור, משום שלא כסדרן. ויש הפוסלים בזה גם אם ההפסק הוא דק מן הדק ואינו ניכר עד שיסתכל שם היטב, ומקורם בפמ"ג שכתב שבכל זה לא מועיל תיקון אפילו אם ההפרדה לא ניכרת להדיא, והב"ל מאריך להוכיח שמועיל תיקון ודלא כהפמ"ג, (ואפשר שא"צ להראות לתינוק פניו שודאי יקרא יפה, אף לכתחילה ודאי נכון להראות לתינוק), ובמקום הדחק יש לסמוך ולהכשיר ע"י תיקון. ואף הפמ"ג אם ההפסק נראה רק כנגד השמש, כשר אף בלא תיקון, והרוצה להחמיר בהפסק דק כזה די שיחמיר להצריכו תיקון, אבל הלילה לפסול התפילין משום זה.

אות שלא נפסדה צורתה לגמרי כגון שנדבקה אות לאות, אין בזה משום שלא כסדרן. וכן אם שיש הפסק דק באמצע האות וצורתה עליה, או שה' שעל הא' והש' והע' או רגלי האות ת' לא נוגעים בגוף האות, והתינוק (שאינו חכם ואינו טיפש) קוראם כתיקנם, אין בזה משום שלא כסדרן וכשר ע"י תיקון, כיון שהאות לא איבדה את צורתה, ואפילו אם ההפרדה שבאמצע האות ניכרת מיד יכול לתקנה, ודלא כהפמ"ג שמתמיר בזה, ועכ"פ בשעת הדחק יש להקל דמהני תינוק, ומי"מ אם ההפרדה נראית לעין כל מרחוק (לדעת הבית יוסף היינו במרחק ד' אמות, ולדעת הב"ב במרחק אמה) אין להקל אפילו ע"י תיקון, דבזה אנו רואים שאבד צורתה לגמרי. ואם אין ההפרדה נראית עד שמסתכל בה א"צ להראות לתינוק, אבל אם הראה ולא קראו אות אינו יכול לתקן.

אם החוטרא של הח' למעלה אינה נוגעת בב' הזיינין אך זה אינו ניכר מיד, כשר ע"י תיקון אע"פ שהתינוק קוראו ב' זיינין. וחו' שאין עליו חטוטרת, דעת הט"ו להחמיר אפילו אם ההפרדה לא ניכרת להדיא, דכיון שאין עליו חטוטרת מוכח שזה ב' זיינין.

אותיות של שם שנדבקו בין למעלה בין למטה, אם נדבקו בזמן הכתיבה מותר להפרידם, ואין בזה משום מחיקת השם כיון שזה תיקון, ואם נדבקו לאחר הכתיבה אסור להפרידם, ואם הוא מוסקפ מתי נדבקו מותר להפרידם. וכ"ש אם נדבקו לאותיות אחרות דמותר להפריד האותיות האחרות מהם (אפי' נדבקו לאחר הכתיבה) ויזהר שלא יגע הסכין בנקודה האחרונה המודבקת עם השם.

אותיות או תיבות שנמחקו קצת, אם כבר בכתבתם לא היה הדיו שחור אלא דומה ללבן שהוכה מראיתו או לא אדום, א"א לתקנם דהוי שלא כסדרן, ואם כתבם כתיקונם אלא שנמחק קצת ממראה הדיו שלהם, אם רישומם ניכר שתינוק יכול לקרותם, מותר להעביר עליהם קולמוס ואין בזה משום שלא כסדרן כיון שגם עכשיו הכתב כשר. אמנם אם ירד כל הדיו ולא נשאר אלא רושם אדמומית פסול משום שלא כסדרן, ועל כן אין להראות לתינוק אלא את מה שלא נקלף ולכסות את מה שנקלף, כדי שלא יצרוף לקריאת האות. ואם נקלף השחיות העליון ונשאר ממשות דיו והוא אדום, דעת הפמ"ג דפסול משום שלא כסדרן, אבל החת"ס סובר שאם האדמומית היא מיותרת וישן כשר, דזרזינו כל דיו לכשיזקין שיבה מראיתו ויהיה קצת אדמדמ כשר, ומי"מ טוב להעביר קולמוס, וקובו לודאי שמותר לעשות כן אף בשמות הקדושים ולא חשיב מחיקה. אמנם אם נשתנה לאדם ממש, או שנשתנה לאדמומית מיד לאחר הכתיבה, פסול, דאין זה דיו, ובשמות אסור להעביר עליהם דיו.

כניסת אות לחלל אות אחרת - יש לזהר שלא תכנס אות לחלל אות אחרת אפילו כל שהוא ובלא נגיעה, כגון ל' שתכנס לשורה שמעליה לתוך האותיות ה' ח' א' ת' ד' ר' ק', או שרגל ה' תכנס לתוך ט' או ע' וכדו'. ואם נכנס ולא נגע משמע מהשו"ע שזה כשר בדיעבד, אם לא שנשתנתה צורת האות עי"ז בקריאת תינוק (כשנכנסה את השורה ששם עיקר האות הנכנסת), ותיקון אינו מועיל משום שלא כסדרן, ואם נגע באות השניה פסול משום חסרון הקפת גי'ול. ואם ראש ה' נכנס לתוך ד' או ו' וזה נראה כמו ה', פסול, ולא מועילה קריאת תינוק כיון שאנו רואים שזה נראה כאות אחרת.

סופר שאין הפרשיות שגורות בפיו לא יכתוב בעל פה אלא מתוך הכתב, או מפי מקריא, כדי שלא יטעה. ואם מקצת שגורה בפיו מותר לכתוב אותו מקצת בע"פ. ומצוה מן המובחר שגם בשגורה בפיו יכתוב מן הכתב.

צריך להוציא כל תיבה בפיו לפני הכתיבה. לדעת השו"ע דין זה הוא רק כשאחר מקריא לו, ולא כשכותב מתוך הכתב והפרשיות שגורות לו, דלא חיישינן שמוא יטעה, אבל דעת הרבה אחרונים שבכל גוונא צריך להוציא התיבה מפיו קודם שיכתובה, כדי שתהיה קדושת הבל קריאת כל תיבה ממשכת על האותיות. וכל זה לא לכתחלה אבל בדיעבד כשר בכל גוונא אם לא טעה.

מי שאינו יודע לקרוא אינו רשאי לכתוב.

הנחת מקום חלק בקלף

מעל השורות צריך להניח מקום חלק כשיעור כתיבת גג ה', כדי שיהיה לו מקום לכותבה, (ונראה שמשערים בכתב בינוני, אפי' כשכותב בכתב קטן). ומתחת השורות צריך להניח מקום חלק כשיעור רגל ה' ו'. ויוסיף לזה עוד משהו כדי שיהיה מוקף גי'ול. וי"א שכתחילה יוסיף עוד כדי חצי ציפורן, וזה רק לכתחילה.

בתחילת השורה ובסופה א"צ להשאיר אלא משהו כדי שיהיה מוקף גי'ול. וכתב הרמ"א שנהגו הסופרים להניח קצת יותר. ויש מחמירים לכתחלה להניח בתחילה כשיעור גלילת הפרשה.

בין התיבות יניח כמלאו י', ובדיעבד אין לפסול בפחות מכך, אם לתינוק נראה כשני תיבות.

בין השורות יניח כמלאו שיטה, וי"א שדין זה הוא רק בספר, תורה, וכן נהגו הסופרים.

בין האותיות יניח כחוט השערה, ובדיעבד אין לפסול ביותר אא"כ נראה כשני תיבות.

בין ב' פסוקים לרמ"א יניח מעט חלק, אבל המ"א בשם כמה אחרונים והגר"א הכריעו שא"צ יותר מבין תיבה לתיבה, ודלא כהש"ך.

יציאת אותיות חוץ לשורה

יעשה השורות שוות שלא תהא אחת נכנסת ואחת יוצאת, ולא תצא אפילו אות אחת מחוץ לשורה, משום "זה קלי ואנוהו", ולפחות יזהר שלא יצאו ג' אותיות, (ובדיעבד אינו פוסל לא בתחילת השורה ולא בסופה, ואפילו אם תיבה שלימה נכתבה מחוץ לשורה כשר אם ניכר שהיא חלק מהשורה הזו ולא חלק מהעמוד הסמוך). ועיין ביו"ד שמבואר שאפילו ג' אותיות מותר אם אינם רוב התיבה, ובתיבה בת ח' אותיות מותר לכתוב חציה חוץ לשיטה, והש"ך כתב להחמיר, והא"ר כתב שעכ"פ בתפילין שהגליונות צריים ש' להחמיר. וב' אותיות מתיבה של ג' אותיות מותר לכתוב מחוץ לשורה, אבל תיבה מב' אותיות אסור, ואת אחת מותר, ודלא כלמבש.

אותיות השם (וכן שאר שמות שאינם נמחקים) צריך שיהיו כולם בתוך השורה ולא יצא מחוץ לשורה אפילו אות אחת (ואפשר דזה"ה ברוב האות, אבל במקצת אות אין קפיידא). ובדיעבד אם הוא בס"ת ואין שמות בשורות שמעל שורה זו, ימחקו שורות אלו ויארכים להשוותם עם השם, ואם יש שם איזה שם, וכן בתפילין ומזוזות שא"א למחוק משום שלא כסדרן, כשר בדיעבד, ויש מחמירים אף בדיעבד. ואם האות האחרונה בשורות שמעל שורה זו היא ב' ד' או ו', לכיו"ע יכול למושכם ולהשוותם עם השם, ואפילו בתפילין ומזוזות ואין בזה משום שלא כסדרן, וכן אם הוא בשורה השניה ימשיך את השרטוט קדימה גם בשורות ויכתוב את כל השורות בקו ישר עם השורה השניה וכשר. ואותיות הנטפלות לשם אין להחמיר בדיעבד שיצאו מחוץ לשורה. ואם יצא כל השם מחוץ לשורה כתב הבני יונה זכשר, ורעק"א מחמיר, אבל בביאור הגר"א מבואר להקל.

פרשיות התפילין פתוחות או סתומות

התורה מחולקת לפרשות פרשות (אין הכונה לפרשות בראשית נח וכו', אלא לחלוקה בין ענין לענין), ובין פרשה לפרשה צריך להשאיר רווח (מקום חלק שלא כותבים בו) כשיעור ט' אותיות.

יש חילוק באופן השארת רווח זה בין פרשה פתוחה לפרשה סתומה, ונחלקו בזה הראשונים, לדעת הרמב"ם פרשה פתוחה מתחילים לכתובה בתחילת שורה, ובשורה שלפניה משאירים את הרווח, ואם אין שם מקום של ט' אותיות משאירים שורה שלימה ריקה ומתחילים לכתוב בשורה שאחריה, ופרשה סתומה היינו שריא מתחילה באמצע השורה, והרווח הוא בתחילת השורה או באמצעה. ולדעת הרא"ש בפרשה סתומה הרווח הוא באמצע השורה ומתחילים לכתוב באותה שורה, ואם הרווח הוא בתחילת השורה או בסופה זו פרשה פתוחה, א"כ משאיר שורה ריקה ומתחיל לכתוב בשורה שאחריה שאז זה פרשה סתומה.

ולענין הלכה העיקר כהרמב"ם, וירא שמים יעשה באופן המועיל לכו"כ, כפי שהם שבפתוחה שאירי רווח כשיעור ט' אותיות בסוף השורה ויתחיל את הפרשה בתחילת השורה הבאה, ובסתומה יעשה את הרווח באמצע השורה ויתחיל לכתוב באותה שורה.

בתפילין צריך לכתוב פרשיות קדש וזהה כי יביאן ושמוע פתוחות, כפי שהם בתורה, ולהלן יבואר איך לשפחה, ופרשת והיה אם שמוע שהיא כתובה בתורה סתומה נחלקו השו"ע והרמב"א איך לעשותה, ולהלן יבואר איך מכתבים לכתחילה פרשיות התפילין (של יד, שכל פרשה מתחילה בתחילת עמוד) כדי לצאת גם דעת הרמב"ם וגם דעת הרא"ש.

לשיטת השו"ע יכתוב כל הפרשיות התפילין של יד פתוחות (כדלהלן) חוץ מפרשה אחרונה (והיה אם שמוע) שיעשנה סתומה, שכן הם כתובות בתורה, ופרשת קדש אפי"פ שבגמרה היא פתוחה ע"י רווח ט' אותיות בפרשה שקדומת לה, וכאן לא שייך דבר זה כיון שהיא ראשונה, מ"מ היא נקראת פתוחה כיון שהיא מתחילה בתחילת שורה ולפניה לא כתוב כלום, דאין כתב אחר סתומה. ואם שינה מפתוחה לסתומה או מסתומה לפתוחה פסול.

ועל כן פרשיות קדש וזהה כי יביאן ושמוע שצריכות להיות פתוחות מתחילים אותם בתחילת שורה, ומשאירים מקום ט' אותיות בסוף פרשיות קדש וזהה כי יביאן, כדי שהפרשיות שאחריהם יהיו פתוחות לכו"כ, ואם לא הניח מקום ט' אותיות מובאר בלבוש דפסול, וכתב הא"ר דהיינו שכבר התחיל את הפרשה הבאה בראש השורה, דאי לא הכי יכול להתחיל את הפרשה הבאה בתחילת השיטה שניה, וזהו חשבו פתוחה לדעת הרמב"ם, וכתב הב"מ שלכתחילה יניח ב' שורות ריקות בתחילת הפרשה הבאה כדי לצאת גם דעת הרא"ש. (ואם לא התחיל בתחילת שורה, אפי"ן אין שם רווח כדי ט' אותיות פסול להרמב"ם אף בדיעבד, מפני שהיא סתומה, ובהניח רווח בשיעור אות אחת או שתיים צ"ע, ובמאמר מורדכי משמוע שאין להחמיר בזה בדיעבד, ועכ"פ לכתחילה יש לזהר בזה מאד, ואם השאיר כשיעור תיבת "אשר" (שיש בה שיעור יותר מו' אותיות קטנות) נראה שיש להחמיר אף בדיעבד, ועל כן הוא רואה שהתחיל את פרשיות אלו אפילו כשיעור אות אחת לפנים מהמקום ששרטת בתחילה, יתחיל גם את שאר השורות במקום זה).

ובפרשת והיה אם שמוע שצריכה להיות סתומה, אין משאירים רווח בסוף פרשת שמע, ואם משאירים נכון לכתחילה שזה יהיה פחות משיעור ט' אותיות, (אבל בדיעבד כשר אף אם השאיר כשיעור ג' פעמים תיבת אשר, כיון שהיה אם שמוע לא מתחיל בראש שיטה (כדלהלן), והיו סתומה להרמב"ם, ובאופן זה ששייר בסוף פרשת שמע כשיעור ט' אותיות, דעת רוב האחרונים וכמעט כולם דמיקר סתומה וזהה כשר אף אם לא שייך מקום ט' אותיות בתחילת והיה אם שמוע, ומתחילים והיה אם שמוע באמצע שיטה העליונה, ומניחים לפניה כשיעור ט' אותיות.

באופן זה נמצא שג' הפרשות הם פתוחות כל פרשה הרמב"ם בין להרא"ש, ופרשה אחרונה היא סתומה רק לדעת הרמב"ם, וא"ל לעשותה סתומה אף להרא"ש, דבס"ת עושים רווח ט' אותיות באמצע שורה וממשיך לכתוב באותה שורה, וזה לא שייך בתפילין שמתחילים כל פרשה בעמוד אחר. ואם יתחיל את והיה אם שמוע בשורה השנייה, רק לפי הרא"ש היא נחשבת סתומה, וכיון שא"ל לעשות לכו"כ, נהגו כהרמב"ם, וזהו עיקר ההלכה גם בספר תורה אם א"ל לעשות לכו"כ.

והט"ז המציא עצה לעשותה סתומה גם להרא"ש, שיניח בסוף פרשת שמע פחות מט' אותיות קטנות, ורווח כזה יניח גם לפני והיה אם שמוע, ובזה היא נקראת סתומה לכו"כ כיון שאין רווח ט' אותיות במקום אחד אלא רק ע"י צירוף, וכ"כ הרמב"ם מפאנו והגר"א, וכן משמוע מהפמ"ג שגם הוא נהג לעשות כך. והגר"ז כתב לכתחילה יש למנוע מלעשות כה"ז, כיון שהרבה פוסקים ס"ל שאין מצרפים הרווחים, וגם המאמר מורדכי מפקפק בדיו של הט"ז, ומי"מ בודאי אין למנוע מנהוג כה"ז.

ובדיעבד כשר אפי"ן אם שייך רווח ט' אותיות גדולות מכלל צד, (שאף שלהרא"ש היא פתוחה, האחרונים הסכימו שלהרא"ש כשר בדיעבד גם אם עשה כל הפרשיות פתוחות), ויש שהנהגו לעשות כן לכתחילה, ונראה נהרא ופשוטיה.

שיעור ט' אותיות לכתחילה הוא כדי ג' תיבות "אשר" וב' רווחים של אות קטנה ביניהם, ובדיעבד כדי ט' אותיות קטנות והיינו י', ומשערים את הרווח לפי גודל האותיות שכותב.

הרמ"א כתב דיש מכשירים בדיעבד אם כולם פתוחות (שאע"פ שבתורה והיה אם שמוע סתומה, מ"מ אינה צמודה לפרשת שמע), אמנם אם שינה א' מהג' פרשיות מפתוחה לסתומה פסול לכו"כ. עוד כתב הרמ"א שבמדינות אלו נוהגים להתחיל גם את פרשת והיה אם שמוע בתחילת השורה, ובכ"כ הוא שגם לדעת ה"ש מכשירים לכתחילה מצוה לעשותה סתומה, מ"מ כיון שא"ל לעשותה הראשונים, וכ"כ הרמ"א בשם הלחם חמודות, אבל מדברי הלבוש והגר"א משמע שיתור טוב לעשות כהשו"ע. ואם אין רווח לפני והיה אם שמוע כדי ט' אותיות לא בסוף שמע ולא בתחילת והיה אם שמוע, פסול לכו"כ.

בסוף והיה אם שמוע א"צ להניח שום רווח, וכן נוהגים לסיים על הארץ בסוף שיטה תחתונה.

גם **בתפילין של ר"ת** שפרשת והיה אם שמוע נמצאת בתפילין לפני פרשת שמע, ואילו בכתביה צריך להקדים פרשת שמע, מ"מ יעשה כולם פתוחות לכו"כ הרמ"א, וישאיר רווח של ט' אותיות אחרי "על הארץ", וכשכותב שמע יתחיל בתחילת העמוד ובתחילת השורה. והנהגו כהשו"ע יתחיל קדש וזהה כי יביאן בראש שיטה, ויניח בסוף קדש כשיעור ט' אותיות, ובסוף והיה כי יביאן לא יניח חלק או שיניח פחות מכו"כ ט' אותיות, ואי"כ יכתוב שמע (בעמוד הביעור, דהא בעינן כסדרן), וכתבה בראש השיטה, ואי"כ יחזור לעמוד השלישי לכתוב והיה אם שמוע, ושייר לפני ואחריה כדי ט' אותיות, ולהט"ז יעשה כמ"ל אף שייך בסוף והיה כי יביאן ובתחילת והיה אם שמוע פחות מט' אותיות קטנות בכל אחד.

בתפילין של ראש שכל פרשה נכתבה בקלף נפרד א"צ להקפיד פתוחות וסתומות, אך כתב האחרונים שנהגו לכתחילה להקפיד גם בזה, ולדבריהם אפילו אם התחיל כל פרשה באמצע שיטה כשר, אבל לפמ"ג אפשר שיש להחמיר בזה אפילו בדיעבד, דבאופן זה ניכר שריא סתומה גם בלי הקלף של הפרשה שלפניה, אך אם לא הניח בפרשה הקודמת רווח כדי ט' אותיות יש להקל כסתומת שאר האחרונים.

הפמ"ג מסתפק אם הניח מקום ט' אותיות ואכלה עכברים אם כשר. ובשל ראש בודאי יש להקל.

דיני בתי התפילין

לאחר שנתבאר דיני כתיבת הפרשיות, עובר השו"ע לבאר את דיני בתי התפילין (ל"ז – מ"ז), וכן את דיני הכנסת הפרשיות לבתים (מ"ה – מ"ו), ודיני תפירת הבתים אחרי הכנסת הפרשיות (מ"ט – נ"א).

הדינים דלהלן יש מרוב שהם כתובים או נלמדים מהתורה (כגון שיהיו בתפילין ד' הפרשיות, ששל יד יהיו כולם בבית אחד ושל ראש בד' בתים, והבתים יהיו עשויים מעור מין המותר באכילה, שהתפילין יהיו קשורים לגוף, עיבוד הרצועות), אמנם התורה לא פירשה באיזה אופן מניחים את הפרשיות על היד ובין העיניים, והרבה מהלכות אלו נמסרו הלכה למשה מסיני (-ריבוע התפירות והתיתורא וי"א גם הבתים), עשית התיתורא והמעברתא, עשית הש' על הבית של ראש, כריכת שיער בהמה או חיה טהורים על הפרשיות, תפירת הבתים בגידים, עיבוד הרצועות וי"א גם הבתים), השחרות הרצועות, קשירת הרצועות על התפילין, לעשות מניין " ברצועת תפילין של יד), ויש דינים ופרטי דינים שהם מדרבנן. ומה שהיא דאורייתא או הלכה למשה מסיני מעכב גם בדיעבד.

דיני העור של בתי התפילין

התפילין צריכים להיות עשויים מעור, והעור צריך להיות מניין שבשרו מותר באכילה דכתיב "למען תהיה תורת ד' בפיך" -מין המותר בפיך, וצריך לעשות את הבתים מעור אחד ולא מנחה עורות. ולהלן יבואר איזה עור כשר, ואם צריך לעבודו לשמה, והאם אפשר להכר כמה עורות יחד ע"י הדבקה או תפירה.

איזה עור כשר לתפילין - עור הבתים וכן עור התיתורא והמעברתא צריך להיות מעור בהמה חיה ועוף טהורים, ונבילתם או טריפתם ג"כ כשרה, וקלף (אע"פ שהוא דק) ועור שליל כשרים בין לבתים בין לרצועות (אלא שצריך להשחירם, דהלכה למשה מסיני שהרצועות יהיו שחורות). ולענין מה שמוניחים בין הבית לתיתורא, כתב בספר לשכת הסופר שגם זה צריך להיות מעורו טהורים כמ"ל, כיון שזה מחובר לבית, וכתב הב"מ שלכתחילה ודאי הדין עימו, אבל לענין דיעבד יש לעיין שכיון שדבק א"צ שיהיה כשר אלא למנוע ולצ"ע, שהרי הדיבוק אינו מעכב, א"כ לכאורה היה אפשר אינו מעכב, וע"כ עור הדג להדריכ' משה אינו כשר, וצ"ע בזה. אם יש ספק אם עור הבתים הוא מניין טהור, יש להחמיר, ודסקיף דאורייתא להחמיר, ואפילו ברצועות יש להחמיר.

עיבוד העור לשמה - צריך שיהיה עור הבתים מעובד לשמו, והיינו לשם הבתים, אבל עיבוד לשם הרצועות לא מהני כיון שקדושתם פחותה. ואם אין לו עור המעובד לשמה יכול לקחת עור שאינו מעובד לשמה כי לשיטת הרמב"ם לא בעי עיבוד וממילא א"צ לשמה, ואף שרוב הפוסקים חולקים עליו ומצריכים עור מעובד ושיהיה מעובד לשמה, מותר לסמוך על

הרמב"ם מ'מאשר להתבטל ממצות תפילין, וכשימצא עור המעובד לשמה יגזו תפילין אלו ויעשה הבתים מעור המעובד לשמה. ונחלקו האחרונים אם יניחם לעת עתה בברכה, והבריך יוסף הסכים למ"א שיוכל לברך, וכתב הב"מ שצ"ע ויש לסמוך על המ"א שיתקל לענין ברכה, ואם יש ספק נוסף בעיבוד עור הבתים יש להקל. ולכאורה אם העור אינו מעובד כלל גם להמ"א לא יברך, אמנם מהמקור שבגמ"א הגר"א משמע שגם בזה ל"א יכול לברך.

עשית הבתים מעור אחד - יעשה בשל ראש ד' בתים מעור אחד, ובשל יד יעשה בית אחד מעור אחד. ואם תפר וחיבר חתיכות עור, המ"א מצדד להכשיר, וגם החת"ס מיקל, אבל בתפירות והחתם סופר מחמיר, והחיי אדם מיקל בין בתפירות בין בדבוקות, וכן משמע בעור זרוע, וכן נתפשט עתה המנהג במדינותינו, והעושה כך יש לו על מי לסמוך, אמנם לכתחילה מי שימל ראוי ונכון לעשותם מעור אחד ממש, כיון שיש מחמירים בין בתפירות בין בדבוקות. ועור אחד שחתמורו לרצועות ועדיין מוחבר באמצעו, ומדבקים אותו בצדדים, המחזיק השקל פוסל בזה לדעת הב"ח, והפמ"ג כתב שראוי לעשות מעור אחד ממש ובדיעבד כשר, אך הב"מ מוכיח שבאופן זה כשר לכו"כ ע"י תפירה או דבק, ולפי זה אם נעשה נקב קטן בעור במקום הריבוע, זה נחשב עור אחד, ואפילו אם התקלקל הריבוע ע"י, מועיל לזה תיקון.

אם הדביק ד' בתים העשויים מד' עורות, צריך שיהיו הבתים פרודים על מזה ולא ידביק בין הבתים, ואם הדביקם צ"ע אם כשר אפילו בדיעבד, דאם ע"י הדיבוק זה נחשב אחד, א"כ אין כאן אלא בית אחד, ואם אינו נחשב אחד אינו עור אחד ופסול, ועל כן גם העושים את ד' הבתים מעור אחד ממש, טוב לא להדביק, דשנא הדיבוק הוא חיבור, וכן התפילין של הגר"א היו פרודות.

ריבוע התפילין

הלכה למשה מסיני שהתפילין יהיו מרובעות, ודבר זה מעכב בדיעבד. ולהלן יבואר מה צריך להיות מרובע, ועוד פרטי דינים בזה.

ריבוע התפירות - הלכה למשה מסיני שהתפירות (המחברות את שני חלקי התיתורא, והיינו החלק הרחב שמתחת בתי התפילין) של בתי התפילין, בין של יד בין של ראש, יהיו מרובעות, בין מלמעלה בין מלמטה. ויש להשיגה שלא יהיו הנקבים של החוט גדולים באופן שיע"ז ימשך החוט ולא יהיו התפירות מרובעות.

ריבוע הבית - גם הבית צריך להיות מרובע, והיינו שיהיה ארכו כרחבו בכל משך גובהו, (ואף שמרובע בתכלית הצמצום הוא כמעט מן הנמנע, מ"מ כל מה שיכול חייב לעשות). והריבוע צריך להיות מהבית עצמו, ולא ע"י דבר אחר שמטוה עליו. ובתפילין של ראש הריבוע הוא ע"י ארבעת הבתים יחד, אמנם א"צ להקפיד שיהיה גובה הבתים שווה למידת אורכם ורוחבם. ויעשה כל הד' בתים באותו רוחב, ובדיעבד אפי"ן א' רחב מחבירו כשר.

ריבוע התיתורא - גם המקום שעליו יושב הבית, והיינו התיתורא, צריך שיהיה מרובע, בין מלמעלה בין מלמטה, ועל כן יחתוך במעברתא (-המקום שעוברת בו הרצועה) משני הצדדים כדי שיהיה ניכר ריבוע התיתורא.

ריבוע היינו שהאורך והרוחב שוים, באופן שהאלכסון יהיה כפי ששיעורו חז"ל ב' חמישיות יותר מהאורך והרוחב. ועל כן ימדוד תחילה קו אחד באורך וקו אחד ברוחב ויראה שהם שוים, ואח"כ ימדוד ששני אלכסוניה שוים והם ב' חמישיות יותר מהאורך והרוחב.

דין ריבוע התפירות והבתים והתיתורא **מעכב בדיעבד**, ולכן יש להשיגה על זה האבד, ומי"א אם אין לו אחרים יניחם בלא ברכה עד שימצא אחרים. אמנם מה שצריך שהתפירות והתיתורא יהיו מרובעים בין מלמעלה בין מלמטה, לא ברירא אם זה מעכב בדיעבד.

עשאם מרובעות ונתקלקל ריבועם (כגון שנתקלקלו הבתים וצד אחד פונה למזרח והשני למערב, או שנתקלקלו חודי הבתים לגמרי עד שנעשה עגול, או שנתקלקל התיתורא או התפירה עד שאיבדו ריבועם) צריך לחזור ולרבעם. ומי"מ א"צ למודדם בכל יום לראות אם ריבועם קיים, מפני שמעמידים אותם על חזקתם, אם לא שהיא רואה שנתקלקלו. ואם נתקם התיתורא ומוחמת כן נראית כמו שאינה מרובעת, יחזור ויתקן, ואם נתקלקל הריבוע במועט גובהו, א"כ פסול, ואף אם הבתים גבוהים מאד יותר מהשיעור הנצרך, ובגובהם אינם מרובעות, ואם נתקלקל הריבוע מצד הבית ולא בפירות הבית פסול, ולפי זה אם ניכר שאחד מרפנות התפילין נכנס לפנים ואינו עומד במקום הראוי לו, נראה שצריך לתקנם. ואם עשאם מרובעים ונפגם כשיעור תורת ציפורן לא נפסלו התפילין, אפילו אם נאמר שבזמן העשיה צריך להזהר שלא יהיה חסר באיזה מקום אפילו משהו, מי"מ בדיעבד לא נתבטל שם ריבוע ע"י חסרון משהו, אפילו אם הפגימה הקטנה היא בחוד חזית מלמעלה. ואם נתמנע הריבוע מעט יותר מחזית צפורן צ"ע אם כשר.

עור הבתים מצוה לעשותו שחור וכ"ש שהשיין יהיה שחור, וי"א שדין זה מעכב בדיעבד, וכן מחמירים כמה אחרונים, ובמקום דלא אפשר יש לסמוך על המקילים כדי שלא להתבטל ממצות תפילין, ושחרות הבתים טוב שתהיה מצבע שחור שאין בו ממש ואינו אלא חזותא בעלמא, ודבר שא"א לקלפו אבל יכולים לפרורו ולהסירו אין להחמיר בדיעבד, אך אם מניחים כמו נייר שחור ויכולים לקלפו בשלימותו פסול. (ועיין בסיומן ל"ג שלהרמ"א צריך להשחיר את הבתים לשמה ובדיעבד אינו מעכב, ולפי הסבורים ששחרות הבתים מעכבת בדיעבד צ"ע אם מעכב שיהיה לשמה).

החריצים שבין בתי התפילין של ראש צריכים להגיע עד התפר, ואם לא הגיעו כשר, ובלבד שיש איזה הבדל בין הבתים שיהיו החריצים ניכרים ממש, אבל אם אינו ניכר אע"פ שבפנים יש ד' בתים וכל פרשה מונחת בבית אחר פסול, ושריטה או רשימה בעלמא לא מועילה כלל, וכ"ש שאין תלות עור על הבתים מבחוץ ולעשות עליו חריצים שיהיה נראה כד' בתים.

הנהגים לעשות תפילין של ראש ע"י דיבוק ד' ערות (ולא מעור אחד מושט), להחיי אדם מתייבד בדיעבד אם הדביק את הד' בתים בירד ושייר למעלה מעט שיהיו החריצים ניכרים, ובלבד שהחריץ הוא בגוף הבתים ולא בצבע, אך לחת"ס לא מותר באופן זה אלא הבתים מובדלים לגמרי, ואם צריך להזהר שלא יתקלקל הריבוע, ומנהג העולם במדינתנו כהחיי אדם, ומי"ט כל ירא שמים יזהר לכתחילה לעשות את הבתים נפרדים. והנה באופן שאינם מודבקים כלל לפעמים שבמשך הזמן הריבוע מתקלקל, ולכן אפשר שטוב יותר להדביק מעט בין בית לבית למטה סמוך לתתורה, או שדביק את העורות זה לזה בין הבתים, ואם העורות לא מודבקים זה לזה יתן שם תחית קלף דק עם דבק שיחברם יחדיו, ובצדד הבתים ולמעלה לא דביק כלל, אך באופן זה יזהר מאד תמיד שלא לנתק בחוץ בית אחד מחבירו, כדי שלא יקרע העור שבין הבתים.

גודל הבתים - אין שיעור לאורך ורוחב וגובה הבתים, ומי"מ נכון לעשות אורכם ורוחבם לא פחות מב' אצבעות על ב' אצבעות כולל התתורה, ולא יותר מד' אצבעות על ד' אצבעות, והיינו עם התתורה והמעברתא, שבה יוצא לכי"ע. וכתב העולת תמיד שאם עם התתורה הוא כאצבע על אצבע פסול אף בדיעבד, וכן דעת מהר"ם בנעט, ובא"ר מלמד עליהם זכות, ומי"מ סיים שכל בעל נפש יזהר לעשות התתורה רוחב ב' אצבעות, ומלבד זה מצוי בתפילין הקטנות שהפרשיות גרועות עד מאד, ועל כן השומר נפשו ישמר מהם. ויזהר שלא ללבוש פעם אחת תפילין קטנים מאד ופעם אחרת גדולים פי שלשה, אפילו לא ביום אחד. ולא יעשה התפילין גדולות עד מאד שע"ז לא יוכל להניחם במקומם כראוי.

שין של תפילין

הלכה למשה מסיני שיעשה בתפילין של ראש ש' בולטת מעור בתי התפילין.

בצד ימין של המניח יעשה ש' של ג' ראשים ובצד שמאל ש' של ד' ראשים, בין באדם רגיל בין באיטר, ואם היפך אינו מעכב. אך אם עשה שניהם של ג' או של ד' פסול. וכ"ש אם חיסר ש' אחד.

יעשה השין מקמטי העור ע"י שיתפוס את העור וימשכנו, ואם דחק את העור ע"י דפוס שחוקק עליו ש' בולטת וכן נעשה ש' בעור הבית, ו"א דאינו לכתחילה, וי"א שזה מהודר יותר, וכן המנהג, מפני שבאופן זה יש לה יותר צורת ש'. ואם הדביק על הבית עור אחר בצורת ש' פסול. אם נתקלקל הש' ואינו ניכר צריך לתקנו מחדש.

משמע באחרונים שא"צ לעשות הש' מכתב סת"ם ממש, ודי שיהיה דומה לש', ויש נוהגים להדר לעשותן בכתב אשורית ממש.

החוד התחתון של הש' בין של ימין בין של שמאל צריך להגיע עד התתורה ממש, ובדיעבד כשר אפילו לא הגיע כל שיש צורת הש' עליו. וע"ז שגם חודה התחתון של הש' יהיה נראה, ואם הוא נכנס מעט לתוך התתורה עד שאין לו ע"ז צורת ש' כראוי, צ"ע אי מנהי בדיעבד.

ה' האמצעי שבש' צריך ליגע בשולי הש', ואם אינו נוגע פסול, ולפי הב"ח אפשר שזה לא לעיובא. וצ"ע. ובש' השמאלית (שיש לה ד' ראשים) יגעו ב' היודין בשולי הש', (כ"כ הרבה פוסקים וכן ראוי לעשות, דלא כה"א שבשמאל ידקדק שלא יגעו, ולדבריהם יעשה היודין כמין קיים פשוטים ולא בתמותו י', ואם עשה אותם קיים פשוטים (וכ"ש ב' ראשים) והם נוגעים בשוליים פסול ממה נפשך), וכן אם אחד נוגע ואחד אינו נוגע פסול ממה נפשך, אבל אם שניהם לא נוגעים אין להחמיר בדיעבד. ואם לא נגע ה' של הש' בקו שלו אפשר שזה מעכב, ואם עשה רק קו פשוט י"ל דפסול אפי' רק י' אחד נעשה כך, אמנם בש' של ד' ראשים אין להחמיר בדיעבד. יראה שיהיה על השינין צורת יודין ולא קוין פשוטין בעלמא.

התתורה והמעברתא - הלכה למשה מסיני לעשות בתחתית התפילין תחית עור לכסות פי הבתים, ונראה עיין דף של גשר הנקרא תתורה. וכן הלכה למשה מסיני שיעשה את התתורה ארוכה יותר מצד אחד, ושם תעבור הרצועה ועל כן היא נקראת מעברתא, ויחתוך בשני הצדדים בסוף ריבוע התתורה במקום שמתחילה המעברתא, כדי שיהיה ניכר ריבוע התתורה.

אין צריך שיהיו התתורה והמעברתא מעור אחד עם הבתים, ומי"מ אם אפשר טוב להדר בזה לצאת ידי דעת המממירים. ואם נפסקה המעברתא מהתתורה מותר לתופרה.

הכנסת הפרשיות לבתים

לאחר שתבארו דיני כתיבת הפרשיות התפילין, דיני בתי התפילין, מבאר השו"ע את דיני גלילת וקשירת הפרשיות, והנסתם לבתים, וכדלהלן.

יגלגל כל פרשה מסופה לתחילתה למצוה ולא לעיובא.

יכרוך הפרשיות בקלף קטן, או במטלית אם אין לו קלף, ואם לא כרכם כשר בדיעבד אם אין לו אחרים, ויש מקפידים שלא לכורכם בקלף בהמה וחיה טמאה, והגר"א מפסק בזה, ומטלית כשרה לכו"ע. והלכה למשה מסיני שיכרוך על הפרשה שיער בהמה או חיה, והיינו ממין טהור, ונהגו בשל עגל וכן כל תיקון תפילין עדיף בעור עגל (כדי לזכור מעשה העגל ולא יחטא, וגם כדי לכפר על עוון זה), ואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או שור, ואם לא כרך השיער פסול. ונוהגים לכרוך על הפרשה שיער ומעליו קלף ומעליו חוזרים וכורכים שיער (כי יש מחלוקת מה קודם), ומדינא אין קפידא מה קודם. וע"ז בביאור הגר"א שמדינא אין קפידא איזה קודם. וירחץ השיער היטב שיהיה נקי. וצריך שקצת משיער זה יראה חוץ לבתים, ו"א שיהיה ליד הבית שמונחת בו פרשת קדש, וי"א ליד והיה אם שמוע, וטוב שיצא מוהיה אם שמוע לכיוון קדש. שיער היוצא יהיה פחות מאורך שיעורה.

יעמיד הפרשיות זקופות, ואם העמידם מושכבות אין לפסול התפילין, אך נראה שצריך להוציאם ולהניחם זקופות. ועימד הגליון באופן ששורה העליונה תהיה למעלה והתחתונה לצד פתח הבתים, ואם העמיד הפוך יש פוסלים אף בדיעבד. ויניח ראש הפרשה (שהוא סוף הגלילה) לימין הקורא שעומד נגד המניח, שאם בא לפותחם ולקוראם יהיו מונחים כהלכתם.

אם כתב ד' הפרשיות של ראש בקלף אחד כשרים אפילו אם אין רווח ביניהם כדי לחותכם באופן שיסאר מוקף גויל, ואע"פ שמניסים שלא בזקיפה חקיפה אינה אלא למצוה, ובלבד שיפסיק בחוט או במשיחה או בגיד בין בית לבית. וי"א שגם כשכתב הפרשיות על ד' עורות יש לשים הבדל בין הבתים, וכן יש לנהוג, ואינו מעכב בדיעבד, כי העיקר כהפוסקים א"צ.

פרשיות של יד - בשל יד כותב כל הפרשיות בקלף אחד, וגוללם וכורכם ומניסים כמו בשל ראש. ואם כתבם על ד' קלפים והניחם בארבעה בתים (וכ"ש בבית אחד) יצא, אבל יכסה את הבתים בעור שיהיו נראים כבית אחד, ויכסה גם את הש', והרמ"א כתב שאם מניח בבית אחד לכתחילה מצוה להדביקם בדבק מבהמה טהורה שיהיה הכל כקלף אחד, ואם לא ידביקם או שדביקם מדבק מבהמה שאינה טהורה כשר. ואם כתב של יד בד' קלפים נחשב כדיעבד, ומותר להניחם לכתחילה אם מדביקים מקודם, וכן אם נמצאה טעות בפרשה רביעית, ומותר לכתובה מחדש בקלף נפרד אפילו לכתחילה, ולהדביקה לשאר הפרשיות.

אם ציפה את הבתים זהב או בעור מבהמה טמאה פסולים, אף אם הש' נראה, אבל אם ציפה את הבתים בעור שור והש' נראה כשרים, וכ"ש אם צבע את התפילין בצבע עב שמצהיב את התפילין דכשרים.

תפירת התפילין ע"י גידים

דיני הגידים - הלכה למשה מסיני לתפור התפילין ע"י גידי בהמה וחיה טהורים, וגם נבלתם וטריפתם כשרה, וטוב לתפור בגידי שור, ואם אין לו יקח גידי בהמה דקה, אבל מטמאה פסול אפי' בדיעבד, וצ"ע אם מותר לתפור בגיד הנשה. ואין לתפור בגידי עוף טהור כי אין ידוע מה נקרא גיד בעוף.

לוקחים הגידים מהעקב לפי ששם הם לבנים, ואם הם קשים מרכיכים אותם באבנים עד שיעשו כפשתן, וטוויים ושזורים אותם, ונחלקו הפוסקים אם בכלל צריך לטוות לשמה.

אין לקנות הגידים מנכרי המוכר בבית או בחנות, אם ידוע שמקצת הנכרים נוטלים הגידים מבהמה טמאה, (דאף שהרוב

נוטלים מטהורה, כיון שהם במקום קביעותם כל קבוע כמחצה על מחצה דמי), אבל אם הנכרי הביאם לשוק למכור מותר לקנות ממנו, דכל דפריש מרובא פריש, ואם לא ידוע שמקצתם נוטלים הגידים מבהמה טמאה מותר בכל ענין. אמנם בגידים טוויים דעת הרמ"א שאסור לקנות מנכרים, אפילו אם ידוע שהם מבהמה טהורה, דבעינן טויה לשמה, והא"ר והפמ"ג מפסקים אם צריך טויה לשמה.

במקום אין גידים מצויים יתפור בחוטים הנעשים מקלף, כדי שלא להתבטל ממצות תפילין, וכשיזדמנו גידים יתירם ויתפור בגידים, ולכאורה לא מנהי לתפור בגידים על התפירה מקלף. וי"א שאין יוצאים בחוטים מקלף אפילו בשעת הדחק, ולפי זה עכ"פ לא יברך עליהם.

תפירת הבתים - יתפור ג' תפירות בכל אחד מד' צדדי בתי התפילין, ס"ה י"ב תפירות (כנגד י"ב שבטים), ומנין התפירות אינו מעכב. והתפירות יהיו גם מעל התתורה וגם מתחתיה באופן שכל התפירות יהיו מסובבות מושני הצדדים (ונמצא שבכל חור תופר גם מלמעלה למטה וגם מלמטה למעלה). וא"צ לתפור בתוך הבית אלא בתתורה סמוך לבית, ולא יתפור בשפת התתורה ממש אלא ישירי מעט מהתתורה מחוץ לתפירה, וצריך שעור הבתים מלמטה לפיו יגיעו עד תחת נקבי התפירה, כדי שיתפור עור הבתים יחד עם התתורה (והברוך שאמר פסל כמה תפילין מחמת זה), וי"א שאסור להדביק לפני התפירה וצ"ע. ועיבר חוט התפירה בין כל בית ובית (ואינו מעכב).

י"א שיעשה כל התפירות בחוט אחד, ואם החוט נקרע באמצע התפירה י"א שיכול לקשורו, וי"א שצריך להחליפו, ואם אין לו גידים אחרים יש להקל, אמנם אם החוט היה קצר מעיקרא לכו"ע יכול לקשור לו חוט אחר, ואם נקרע אחר התפירה עיין בסיומן ל"ג.

יכניס הרצועה לתוך המעברתא, והלכה למשה מסיני שיעשה קשר (ויעשהו לשמה, ולא ע"י קטן, ומצוה שיהיה קשר ולא עניבה, ואין לעשות קשר שיכול להשמט אנה ואנה דקשר כזה לא עדיף מעניבה). בשל ראש יקשור כמין ד' (ויש שעושים כמין ש' שיש בה כמין שני ד', וטוב יותר לעשות ד'), ובשל יד יקשור כמין י', ובה משלים אותיות ש-ד-י יחד עם הש' שיש על הבית של ראש. ונכון לכתחילה לעשות אותיות אלו לפי הסדר ש' ואח"כ ד' ואח"כ י', אמנם אם הותר הקשר של ראש די לתקנו וא"צ להתייר קשר של יד. אם אחר שחלץ התפילין ראה שהותר קשר של י' יש לחזור ולהניחם ולקרוא ק"ש בלי ברכה.

כתב הרמ"א שנוהגים להעביר עור על הבית של יד לרוחב היד ויהיה רחבו כרוחב הבית, והטעם כדי שלא יתנדנד ויפסד, וכתב המ"ב שעשכ"ש באלו הארצות לא נהגו בזה.

סימן ל"ג

נקרעו בתי התפילין

מבאר בגמרא (מנחות ל"ה). שאם נקרעו בתי התפילין, אם נקרעו שתיים זה שלא כנגד זה כשר, ואם נקרעו יותר משהם או שתיים זה כנגד זה פסול, וכן יש חילוק בזה בין חדשים לישנים, והראשונים נחלקו בביאור דברי הגמרא (ולא הרמב"ם הגמרא מדברת בנקרעו התפירות), ופוסקי הדיונים בזה יביארו להלן.

של יד - אם נעשה קרע בבית של יד פסול לכו"ע, אף שהתתורה קיימת, כיון שאין בשל יד אלא בית אחד, ולא דמי לשל ראש שנשארו בו בתים שלמים.

של ראש - אם נקרעו ג' בתים פסול אפי' בחדשים, ואפי' נקרע בכל בית רק דופן אחד. ואם נקרעו שני בתים, אם אינם סמוכים זה לזה כשר בין בחדשים בין בישנים (חדשים היינו שאם מושכים ברצועות, הבית נמתח ונפתח, ואם לאו הם ישינים. וסימן זה שייך רק אם המעברתא היא מעור אחד עם הבתים).

ואם ב' הבתים שנקרעו סמוכים זה לזה (אע"פ שאין הקרעים סמוכים ואפילו אם כל קרע הוא בצד אחר ואחד למעלה ואחד למטה), שיטת השו"ע שישנים פסולים כיון שנתקלקלו מחמת יושנו, וחדשים כשרים (אפי' הקרע בשני הבתים בשני דפנותיהם), והרמ"א כתב ד"א שישנים כשרים וחדשים פסולים דאגלאי מילתא שהעור מקולקל כיון דבזמן מועט נקראו, (אמנם גם באופנים שלא שייכים הטעמים להחמיר בחדשים או בישנים, כגון שנעשה קרע ע"י סכין, נמי יש להחמיר, ומי"מ מצדד הפתחי תשובה דדיבוק מהני אם אנו יודעים שאין העור מקולקל אפי' לנוהגים לעשות התפילין

מעור אחד). וכתב הרמ"א שיש להחמיר לפסול בין בהדשים בין בישינים. ועל כן אם עושי הבתים חותמים מהעור שבין הבתים כדי שלא יהיה בולט ומחפים מקום החתך מבפנים פסול.

השו"ע כתב שאין מכשירים בהנ"ל אלא אם מושב התפילין (-התיתורה) קיימת, אבל בב"י פירש וכן פסק הרמ"א שאין מכשירים אלא בנקרע מבפנים בין בית לבית, אבל הצדדים צריכים להיות שלמים, ואפילו קרע בבית אחד אם נעשה מבחוץ יש להחמיר.

נקרעו התפירות

בסימן הקודם נתבאר שצריך לתפור את הבתים והתיתורה ב"ב תפירות, ג' מכל צד, ולהלן יבואר מה דין אם נקרעו חלק מהתפירות, (שליש ביאור הרמב"ם זו סוגת הגמרא הנ"ל בהקדמה לסימן זה).

לשיטת הרמב"ם אם נקרעו ב' תפירות זה אצל זה, או שנקרעו ג' תפירות אפי' אינם סמוכות ואפי' כל אחד בצד אחר פסול, אבל שאר פוסקים מקילים בשני תפירות אפי' סמוכות, ובג' פסול בין בהדשים בין בישינים, ואינו מועיל תיקון אלא צריך לתפור מחדש.

לפי השו"ע דווקא בישינים פסול לפי הרמב"ם, אבל בהדשים (שם אוחזים מקצת העור שנקרע תפור ותולים בו התפילין ואינו נקרע) כשרים, אם עור מושב התפילין (-התיתורה) קיים, ולשיטת הרמ"א גם הבתים צריכים להיות קיימים.

הרמ"א כתב ש"א שחדשים פסולים וישינים כשרים, וטוב להחמיר לכתחילה לחוש לשני הסברות, אך אם אינו יכול לתפורם מחדש ואין לו אחרים יניחם בין בהדשים בין בישינים, בין בבי' תפירות בין בג' תפירות, אמנם אם נקרעו ג' תפירות לא יברך עליהם.

הבה"ל הקשה שלפעמים ע"י הקרע בתפירות מתקלקל הריבוע, ולהלכה ריבוע התפירות מעכב גם אם התקלקל אח"כ, וא"כ כהאי גוונא שנתקלקל ריבוע התפירות ע"י הקרע יהיו התפילין פסולות, וצ"ע.

דיני רצועות התפילין

צריך לעשות רצועות לבתי התפילין, כדי לקיים "וקשרתם", ורצועות התפילין עוברות בתוך המעברתא, ויש בהם קשר (בשל ראש בצורת ד' ובשל יד בצורת י' כדי להשלים שם ש-ד-ט-ו), ושעור הרצועות נוצרות עמומתם בשל ראש וכריכתם בשל יד נתבאר בסימן כ"ז, ולהלן יתבאר דיני הכנת הרצועות, והאם רצועות שנקרעו אפשר לתפורם או לקשרם.

עור הרצועות יהיה מעור בהמה חיה ועוף טהורים, ודין זה הוא לעיכובא, ולאכורה דין זה הוא דאורייתא, ונ"מ לענין להחמיר כשיש ספק, והפמ"ג מסתפק בזה.

רצועות בין מעור בין מקלף כשרות, וצ"ע אם מותר לעשות רצועות מקלף המעובד לסת"ם.

לשמה - צריך שיהיה עור הרצועות מעובד לשמו, ודין זה הוא לעיכובא, ובספק נראה להקל. וצריך להשחירם לשמה, ולאכורה גם את חיתוך הרצועה מהעור צריך לעשות לשמה. ואם לא עיבדם לשמה אינו מועיל מה שישחירם לשמה. ולדעת הרמב"ם שהעובד לשמה הוא מדרבנן, מה ההשחרה לשמה היא מדרבנן.

שחרות הרצועות - הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחרות מבחוץ (לצד השיער שהוא מקום החלק), בין בשל ראש בין של יד, ודין זה הוא לעיכובא. ובספר ברוך שאמר משמע שמצוה שישחירם עד שיהיו שחרות כעורב, והיינו שישחירם ג' פעמים (וימתין שיתייבש קצת בין צביעה לצביעה), וכתב הבה"ל שאף שלכתחילה ודאי מצוה שיהיה שחור ממש, מ"מ מדינא מני כל שחל עליו שם שחור, ואפי' אם זה דומה לכחול כשר. ואם נתיישנו ונתמעך השחרות צריך להשחירם מחדש (ודבר זה מצוי במקום הידוק הקשר), ומבפנים א"צ להשחירם (ודלא כהרמב"ם) וכל צבע כשר חוץ מאדום, ואפשר גם לא לצבועם מבפנים כלל, ואם השחירם רק מבפנים לא מנחין. וכתב הפמ"ג שאם נכרי השחיר את הרצועה ואין לו רצועה אחרת, יכול להשחיר בצד השני וללבוש באופן שהשחור יהיה כלפי חוץ, ויצא מזה חומרא גדולה שאם הרצועה תהיה מונחת הפוכה והצד השחור למטה לא יצא ידו"ה והיו ברכה לבטלה, ויש חולקים על זה, ולדבריהם גם אחרי ההנחה צריך להחזיר בזה.

הבה"ל מסתפק האם מן התורה נוספיק להשחיר רק את שיעור הרצועות המחויב, והשאר הוא למצוה ולמי בעלמא, או שכיון שהכל מחויב צריך הכל להיות שחור. עוד מסתפק הבה"ל אם צריך להשחיר את הרצועות בחלק שנסמך לתוך המעברתא, ולכתחילה ודאי חייבים להשחיר שם שמוא הבית יוזז נאונתו מקום.

השחרה לשמה - לשיטת השו"ע טוב שישחיר ישראל לשמן ולא נכרי, ובדיעבד כשר ע"י נכרי בין בבתים בין ברצועות. ושיטת הרמ"א שבבתים כשר בדיעבד ע"י נכרי, אבל ברצועות אפי' בדיעבד פסול, וכן פסול אם נעשה ע"י ישראל שלא לשמה. ואשה כשרה, וקטן ועכו"ם כשר בגדול עומד על גביו ומצוהו לעשות לשמה (ובעשיית הבית והש' ותפירת הבית והקשר וכל דבר שהוא הלכה למשה מסיני, אם עשאו ישראל שלא לשמה פסול, ואין לסמוך בזה על סתמא לשמה אלא בדיעבד, ויש להנמנע מלעשותם ע"י קטן אפילו בגדול עומד על גביו, או ע"י אשה וכל הפסולים המפוראים בסימן ל"ט).

ונחלקו הפוסקים היכא שהשחירם נכרי אם מועיל שיהחור הישראל וישחירם, ובבתים יש להקל בזה, וכן כשישראל צבע בסתמא יש להקל ולצפור השיטה דסתמא לשמה ולחזור ולצבוע, ויש לעיין אם יועיל בזה שיצבע בספק או ירוק ולכן ויחזור ויצבע עליו בשחור, והפמ"ג כתב שישחירם בצד השני ויהפכם, והיינו אם אין לו רצועות אחרות.

נקרעו הרצועות

לענין תפילין כתיב "וקשרתם" ודרשו חז"ל שיהיה קשר תם, והיינו שהרצועה שקשור בה את התפילין תהיה תמה ושלימה ולא קשורה. ולהלן יבואר האם רק קשריה פוסלת או שגם תפירה פוסלת, ובאיזה מקום ברצועה זה פוסל.

אם נקרעה הרצועה י"א שמוטר לתפור בגידים אפי' בתוך השיעור שמקיף את הראש והקיבורת, ויתפור דווקא מהצד הפנימי שלא תהיה התפירה ניכרת מבחוץ, וכ"ש שמהני אם מקום התפירה ננוס לתוך המעברתא, אבל תפירה בחוטים, או קשירה, זו איננה הרצועה מנייה וביה פוסלת.

ו"א שאם נקרעה הרצועה של ראש במקום שמקיפה את הראש, או הרצועה של יד בשיעור של הקפת הזרוע לקשור את התפילין ולמתוח הרצועה עד האצבע האמצעית ולכרוך על האצבע ג' כריכות ולקשור, אינו מועיל לא קשירה ולא תפירה. אבל אם נקרעה הרצועה אחרי שיעור זה אין התפירה והקשירה פוסלים. וכתב המנחת השקל שבאופן זה ימתח הרצועה שאינה תפורה עד האצבע, ואח"כ יחזור לכרוך הרצועה על הזרוע, אבל י"א שאין הקפידה אלא על השיעור ולא על הכריכה בפועל, אך אם הקשירה נמצאת על האצבע עצמה יש להסתפק. וכתב הבה"ל שאם תפר בגידים מבפנים בזה ודאי יש להקל. והנה בשל יד אם יש כשיעור הנ"ל כשר בלא תפירה ויכול לברך, אך בשל ראש אינו יכול לברך בלי לקשור או לתפור. ונ"מ מחויב להניחם אף אם לא קשר כלל.

להלכה לדעת השו"ע אפשר לסמוך על המתירים בשעת הדחק כדי שלא יתבטל מצוות תפילין, ובתוך השיעור יתפור דווקא בגידים, ומחוץ לשיעור יכול אף לקשור או לתפור בחוטים. אבל לא יברך.

וכתב המ"ב ששיטת הט"ז שבשל ראש לא יברך עד שתהיה הרצועה שלימה בלי תפירה וקשירה, של ימין עד הטבור ושל שמאל עד החזה. אבל הא"ר ועוד אחרונים סוברים שאין הפסול אלא בכדי הקף הראש והקיבורת, אבל מחוץ לשיעור זה יכול לתפור (בגידים) מהצד הפנימי שלא יהיו התפירות ניכרות מבחוץ) אף שלא בשעת הדחק ולברך. ונכון להחמיר לכתחילה כשיטת הט"ז אם יכול להשיג רצועה שלימה, ובמקום הדחק יכול לברך כשיטת החולקים, ובפרט אם נשאר ב' טפחים אחרי הקף הראש.

אם נפסקה המעברתא מותר לתפור. והפמ"ג מסתפק אם רשאי לתפור כשנפסקה הרצועה ברוחבה ולא נשאר כשיעור.

ניתן לשמוע שיחות מת"ח אחד, בעברית או באידיש, ביאורי תפילות יום חול ושבט, ענייני בין אדם לחבירו, פרושיות השבוע ומועדים וכו' בטלפון - 03-6171132

י' דברים הנצרכים ליחוד המעשה לאלוקים - אמונה ביחוד ד', התבוננות בטובת ד' עלינו, קבלת עבדות לקב"ה, בטחון בקב"ה, אמונה שהכל מהקב"ה, שלא יהיה לו הבלד אם ישבחוהו או יגנוהו, שלא יעשה דברים כדי שיעריכוהו, שכשעושה מצוות לא יחשוב על ענייני עוה"ז, יראה ובושה מהקב"ה, לפעול לפי התבוננות שכלית ולא לפי עצת היצר. (פרק ב').

מצוות שמקיימים באברים שייך בהם כוונה שלא לשמה, אבל מצוות שמקיימים בלב לא שייך בהם שלא לשמה. (פרק ג').

ג' מפסידי יחוד המעשה לאלוקים - א' חסרון בהכרת ד' והסתבת, מפני שאם האדם לא מכיר את הבורא איך יכוון מעשיו עבורו, וחוסר ידיעת הבורא זה גם הגורם לעבודת כוכבים, אולם מי שעושה מעשים כדי שישבחוהו בני אדם (חנף), הוא גרוע מעובד כוכבים בד' דברים: א' התורה מחייבת שלא לעבוד לשם בני אדם. ב' הוא עובד עם לשם בני אדם שאינם מקיימים מצוות. ג' הוא עובד לשם אנשים רעים. ד' כוונתו נסתרת מבני האדם ויכול להטעותם, אבל בעבודת אלו כוכבים אינו כן, נמצא אדם המכוון מעשיו כדי להתרומם לברואים הוא החסרון הגדול ביותר. ב' חסרון בהבנת המצוות וידיעתם לפרטיהם גורם שהאדם לא יכוון מעשיו לשם שמים, כי אינו יודע שהוא מחויב בהם ושהוא מחויב לעשותם לשם שמים. ג' טענות היצר הרע. ויש בזה ב' סוגים, חסרון אמונה, וחסרון בידיעת חיובי האדם לעבוד את הקב"ה ולא להתעסק למצוא חן בעיני בני אדם, ולהלן נפרט כמה דברים שהיצר מטעה את האדם, וישמע חכם ויוסף לקח. (פרק ד').

דרכי המלחמה עם היצר הרע שמנסה למונע מהאדם את עבודת ד' בלב שלם

ראשית צריך האדם לדעת את גודל הסכנה שיש במלחמת היצר, כי היצר הרע הוא השונא הכי גדול של האדם, והוא מעורב לאדם בתוך פנימיותו ויודע עליו הכל ומכוון את צעדיו, עד שהאדם מרגיש שהוא חלק ממחמתו, והוא מנסה כל הזמן להכשיל את האדם, ונראה לאדם כאוהבו, וגורם לו לשאלות באמונה ולכל מיני ספיקות ובלבולים, והוא מנסה להכשיל את האדם הרבה פעמים, ואפי' אם מנצחים אותו הוא יצטוו להלחם, והוא מנסה להכשיל את האדם אפי' בדברים קטנים כדי להמשיך מהם לדברים הגדולים, ועל כן אין לוותר לו אפי' בהם, כי האדם עלול ע"י"ז לאבד את העוה"ז ואת העוה"ב, וצריך שמלחמה זו בלבד תסריד את האדם, כי היא המלחמה החזקה יותר ממלחמה גשמית. ואמנם אין לאדם להבהל ממלחמה זו, כי למרות כוחו הרב של היצר הרע כל דבריו הם שקר, ואם יתבונן האדם בשכלו ויכל היצר לעמוד כנגדו, כי מעט מן האמת דוחה הרבה מן השקר. (פרק ה').

תמצית מוסר חובות הלבבות (קניי חכמה)

מפסידי הבטחון הרי הם מפסידי היחוד, והיינו צורות שונות של "שיתוף" מטרה נוספת חוץ מעבודת ד' (לשם אל זה או כדי למצוא חן בעיני בני אדם או לצורך תאוותיו הגופניות), וכן מפסידי הבחינה שהם מפסידי היחוד, וכן הדברים המונעים את האדם להתבונן בטובת הבורא, והיינו רדיפה תמידית אחרי הבלי העולם או ההרגל בטובת או התמקדות במקרים הרעים שקורים לאדם, וכן גאות האדם לחשוב שהטובת מגיעת לו, וכן מפסידי עבודת האלוקים והם אהבת הנאות הגוף ואהבת השררה והגאווה וכדו'. ומלבד אלו חוסר הידיעה בגדלות הבורא ויכולתו ורחמי ושהגחתו, וכן חוסר הידיעה שהאדם מצווה לבטוח בד', וכן נטיית האדם לייחס כל פעולה למי שמוציא אותה לפועל ולא לגורמים המוקדמים יותר, גם הם מפסידי את הבטחון. (פרק ז').

יש לאדם עשרה שלבים מבטחונו בברואים עד בטחונו הגמור בקב"ה, וככל ששכלו מתפתח והוא מתבונן יותר הוא בוטח יותר בקב"ה, בתחילה התינוק בוטח על מקור מזונו מאמו, ואח"כ על אמו, ואח"כ על אביו, ואח"כ על עצמו וכוחו, ואם הוא תלוי באחרים הוא בוטח בהם, וכשיראה שגם אחרים תלויים בבורא יסמוך על הבורא בדברים שאינם תלויים בבני אדם כמו ירידת הגשם, ואם התחזק הכרתו הוא יבטח בקב"ה שהוא יכול לפרנסו גם בעבודה קלה, ואח"כ הוא מבין שבכל מקרה הקב"ה מפרנס והוא מכוון בהשתדלותו לעבודת ד', ואח"כ הוא מקבל על עצמו כל מה שהקב"ה יבחר עבורו והוא מרצה מזה ולא מעונין בדבר אחר שהקב"ה לא בחר עבורו, ואח"כ הוא מבין שהמטרה היא העוה"ב והוא מואס בעוה"ז והוא דבוק בקב"ה בכל זמן ובכל מצב ושמוח בזה יותר מכל תענוגי העולם, ויותר ממה שהצדיקים שמחים בתענוגי העוה"ב, שזוהי המדרגה העליונה.

האלוקים יעזרו לבטוח בו ולמסור עצמו להנהגתו בגלוי ובסתור, אמן.

שער יחוד המעשה

ביאור חובת האדם שמטרת עבודת ד' תהיה לשם שמים ללא שום מטרת נוספות, והדרכים להלחם מול היצר הרע שמנסה למונע זאת

אחת מהחובות המוטלות על הלב הוא שהמטרה והכוונה בעשיית המצוות תהיה רק לשם שמים, ללא שום תעובות של כוונה אחרת. ולהלן יבואר איזה דברים צריך האדם כדי להגיע למעלה זו, אלו דברים גורמים לאדם שלא לעשות את המצוות לשם שמים, דרכי המלחמה ביצר הרע שמנסה לגרום שהאדם לא יעשה את המצוות ככל אלו לפחות שלא יעשה אותם לשם שמים.

זכעת נביא ט' דוגמאות לדברים שהיצר מבלבל בהם את האדם, ונבאר במה על האדם להתבונן כדי להנצל מטעויות אלו.

א' שיטל ספק בהשגת הנפש. ועל האדם לראות מה שדברו הקדמונים והנביאים בזה.

ב' ג' שיטל ספק בבריאת העולם או באחדות הבורא. ויש לעיין בשער היחוד מה שנתבאר בזה.

ד' להטיל ספק בחובת העבודה, ולחשוב כי הבורא אינו זקוק לה. ויש לעיין בשער הבחינה בטובות האלוקים, ובשער עבודת האלוקים.

ה' להטיל ספק בנבואה ובתורה. ויש לעיין בזה בשער עבודת האלוקים.

ו' להטיל ספק בתורה שבע"פ. ויש להתבונן עד כמה א"א לקיים את התורה שבכתב ללא התורה שבעל פה, ושהתורה עצמה אומרת "ובאת אל הכהנים", והחמירה בעבור על דבריהם שחיובו מיתה.

ז' ח' להטיל ספק בשכר ועונש העולם הזה והעולם הבא, העולם הזה מצד טענת צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ויש לעיין בזה בשער הבטחון, והעולם הבא מפני שהוא רמוז רק מעט בתורה, ויש לעיין בזה בדברי הנביאים בזה.

ט' וכמו כן היצר מנסה להביא את האדם לעצלות ולרדיפת ענייני והנאות עוה"ז, שעל ידי זה לא ישאר זמן לעבודת ד', ובהמשך ינסה היצר לפתות לעסוק רק בענייני עוה"ז ולא בחכמות שאינם נותנות לאדם כבוד בעוה"ז, ועי"ז ירד עד אבדון, ועל האדם שלא לתת ליצר דריסת רגל מתחילה, ולא לעסוק להשיג מותרות אלא רק לנצרך, (ואם יהיה מיותר יוציא כפי הראוי) ואז ישבר היצר וינגף.

ואמנם אדם חכם סכנתו גדולה יותר, כי היצר מנסה להזיק ולשבש את שכלו ומעשיו ע"י ראיות שאינם נכונות, ואם שכל האדם זך והוא חכם מספיק ידע איך לדחותו, אבל בלא זה יכול להזיקו מאד בתחילה ע"י קצת שקר וירבה יותר ויותר לשכנעו בשקרים עד שיגיע למדרגה שאין בה אמת כלל, ויפסיד את העוה"ז והעוה"ב, ונמצא שהשכל שימש לו לרעתו, ואין תרופה נגד זה אלא שיזהר שלא יטה מדרך אבותיו מחמת שכלו, וידע כי הדורות הקדומים היו חכמים יותר וחשבו על כל זה, וידעו מה טוב ומה רע, ומהו טוב המביא לידי רע.

תמצית ספר שמירת הלשון

ביאור הפסוק "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" - צריך ביאור במה שמירת הפה והלשון מונעים צרה מהנפש יותר משאר העניינים. והביאור בזה כי האדם יש לו רמ"ה אברים וש"ה גידים רוחניים, ועליהם מולבשים רמ"ה אברים וש"ה גידים גשמיים, וכנגדם יש רמ"ה מצוות עשה וש"ה מצוות לא תעשה, והמצוות מחולקות על האברים, והמקיים מצוה באבר מסוים המצוה מחיה את האבר הזה, והמקיים כל המצוות הוא האדם השלם המקודש לך בכל אבריו, אבל אם חסר לו מצוה אחת ולא עשה תשובה על זה יחסר לו בנפשו אותו אבר לעת"ל לנצה ויהיה בעל מום. ואם יהיה האדם מכת מספרי לשון הרע הרי הוא מקלקל את חוש הדיבור והשמיעה, והם יחסרו לו לעת"ל, וחושבים אלו הם החושים הראשיים שבהם תלוי צורת האדם ושלמותו. ואף אם לא יחסרו לו לגמרי כי עשה בהם גם מצוות, מ"מ יתקלקלו ויגרם לו בושה גדולה לעת"ל, והבושה תהיה נצחית וכמו שאמרו חז"ל שלעת"ל הכל מתרפאים חוץ מבעל לשון הרע, וכיון שהמעלה המיוחדת בנפש האדם זה כח הדיבור, ממילא המקלקל את כח הדיבור מביא צרה לנפשו.

מטרת הספרים חפץ חיים ושמירת הלשון - באמת כל אחד רוצה לשמור על כל התורה בשלימות, אך ענין שמירת הלשון רפוי מחמת חסרון ידיעה מה נחשב לשון הרע, ולכן חובר הספר חפץ חיים. וסיבה נוספת היא התגברות היצר שרוצה לקטרג עליו ושתפילותינו לא יתקבלו, וגם נעלם מאיתנו מוהם התחבולות להנצל מלשוה"ר, ולזה הובר ספר שמירת הלשון, ששער הזכירה מדבר בגודל השכר והעונש שיש בזה, ומבארים בו מאמרי חז"ל המעוררים בזה, ובשער התבונה יבוא תחבולות ועצות להנצל מעוון זה, ויבוארו בו מידות חשובות שקניינים מועילה לשמירת הלשון. (ובשער התורה יבוארו כמה עניינים הקשורים לתורה). אך אין די בספר שמירת הלשון בלבד, כי האדם יכול לטעות בדיון, אלא יש ללמוד גם ספר חפץ חיים, וכמו שפירשו חז"ל הפסוק "לדעת חכמה ומוסר". וכן כדי לדעת מתי צריך לדבר לשון הרע לתועלת.

ביטול המחשבה כי אין ביד האדם להמנע מזמן רב מלשון הרע - אל יאמר האדם שכיון שאין בכוחו להמנע מלשון הרע אלא יום או יומיים ממילא אין ענין לקנות מידה זו וללמוד פרטי ההלכות, כי כל רגע שנמנע מלשון הרע הוא רווח עצום, שעל כל רגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער, ובאמת האדם יכול להרגיל עצמו להמנע מדיבורים אסורים, וגם אם יכשל יחזור להרגלו, ואמרו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע. (וכן הוא לענין אם נזכר בסוף התפילה שהתפלל ללא כוונה, ומשל לאנס שחוטף פירות מהסל וכו').

ביטול הטענה כי אין ביד האדם לשמור כל פרטי הלכות לשוה"ר - אל יאמר האדם שכיון שאינו יכול לשמור כל פרטי הדינים לכן לא ילמד וישמור כלל. כי האמת שיש רווח נצחי בכל דבר שנשמר, ועי"ז כבר אינו בכלל כת מספרי לשוה"ר שאין מקבלים פני שכינה, וזו כוונת שלמה באומרו "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה".

הכופרים בתורה אפי" באות אחת והמלעיגים מדברי חז"ל מצוה לפרסם דעתם הכוזבת לעין כל ולגנותם, ואינם בכלל האמור בספר זה.

שער הזכירה

בפסוק "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך מרע" מבואר שיש חומר מיוחד בעוון לשון הרע יותר משאר עוונות, ובו תלויים באופן מיוחד חיי האדם בעולם הזה ובעולם הבא. ולהלן יבוארו כמה סיבות לחומר עוון לשון הרע. הן מבחינת חומר העוון בעצמותו, והן מבחינת הדברים הרעים שנגרמים על ידו, והן מבחינת שעי"ז זיהרות מלשון הרע האדם נזהר גם משאר עוונות שבין אדם לחבירו.

למה החמיר הכתוב כל כך באיסור לשון הרע - כתיב "מי האיש החפץ חיים (בעולם הבא) אוהב ימים לראות טוב (בעולם הזה), נצור לשונך מרע". וצריך ביאור למה ייחד הכתוב להשמר מחטא זה, והרי העולם הזה והעולם הבא תלויים בכל המצוות. והביאור בזה כי מצוי בעוון זה לעבור על הרבה לאוין ועשיין יותר משאר עוונות, והנזהר שלא לספר לעולם בגנות חבירו ודאי ישמור גם מגזל וגניבה שהרי הוא נזהר אפי" לא לגנות את חבירו, וממילא עי"ז במשך הזמן יהיה נקי מכל העבירות שבין אדם לחבירו, והמשך הפסוק "סור מרע" היינו כלל הלאוין שבין אדם למקום, "ועשה טוב" היינו כל העשיין, שגם בהם תלויים חיי האדם בעולם הזה ובעולם הבא. (והקדים הכתוב ענין בין אדם

לחבירו, מפני שבוזה הוא גם עובר על רצון השם וגם עושה עוולה לחבירו). אמנם משמע שעוון לשון הרע חמור בעצמותו גם ללא מה שנגרם ממנו, ואיתא בירושלמי שכשם ששכר תלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות כך עונש לשוה"ר שקול כנגד כל העוונות. והביאור בזה הוא שכל המצוות מעורב בהם מעשה גשמי, ומשא"כ תורה שהיא בכח הדיבור הרוחני לבד, ועל כן קדושתה כנגד כולם, ולא ידך גיסא לשוה"ר גם הוא בכח הרוחני בלבד, ולכן הקלקול הוא גדול מאד, ועונשו כנגד כולם. (פרק א').

המדבר לשוה"ר גורם לקטרוג על ישראל והקב"ה שונאו על כך - טעם נוסף לחומר עוון לשון הרע, כי הקב"ה מתנהג עם האדם במידה שהוא מתנהג בה, כל מידה לפי עניינה, ואמרו חז"ל שכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ומאידך אם תמיד הוא לא מוותר לאחרים ולא מרחם עליהם הוא מגביר את מידת הדין על העולם ועל עצמו, ולכן כאשר האדם מדבר לשוה"ר כאן הוא מעורב למעלה ג"כ קטרוגיא על ישראל, והקב"ה כביכול מוכרח להשיב למקטרג (שכך ד' ייסד בריאה שענייני האדם ינהגו לפי המליצים והמקטרגים), אבל אם אין קטרוג, הקב"ה באהבתו לא מתעורר לעשות רע וכמאמר הכתוב "לא הביט און ביעקב", ולכן אם יש לישראל את מידת השלום ואינם מקטרגים זה על זה, אין השטן יכול לקטרג עליהם אפילו אם יש להם עוון לשון הרע, וכיון שהקב"ה אוהב את האדם יותר ממה שהאדם אוהב את עצמו, לכן הקב"ה שונא מי שגורם לקטרג על בני האדם. ועל האדם להתבונן שעי"ז דיבור לשוה"ר כאילו הוא עומד לפני ד' ומקטרג על ישראל, ועל כן הזהיר דוד במיוחד להשמור מעוון זה. (פרק ב').

סיבות נוספות לחומר עוון לשון הרע - א' בעל לשון הרע נשמתו הקדושה שבה הוא חי היי נצח מסתלקת ממנו, ונפרעים ממנו בעוה"ז מפירות עוון לשוה"ר, אבל החוסם פיו זוכה לאור הגנוז לצדיקים. ב' מעלת האדם על הבהמה הוא כח הדיבור, ועל כן אם משתמש בדיבורו לרע הוא גרוע מבהמה, ואם הוא בן תורה גנותו ניכרת יותר. ג' כתב החוה"ל כי המדבר בגנות חבירו מצוותיו עוברים לחבירו ועבירות חבירו עוברות אליו, וא"כ המדבר לשוה"ר לא יועיל לו להרבות מצוות כי יפסידם אח"כ. (פרק ג').

דברי חז"ל בגודל עוון לשון הרע - אמרו חז"ל שלשון הרע שקול כנגד ג' עבירות החמורות, והוא חמור מרציחה ששם אינו הורג אלא נפש אחת ובלשון הרע הוא הורג את המספר והמקבל ואת מי שמספר עליו כדמצינו בדוגא שאמרו לשון הרע על אחימלך לפני שאול ונהרגו שלשתם, ומצינו שלא נחתם דינים של אבותינו במדבר אלא בעבור לשוה"ר, עוד מצינו שלשוה"ר גורם שלא ינצחו במלחמה, וגורם לסלק השכינה מישראל, וזה גרם להורבן בית שני, והמסכת בין אנשים ע"י לשוה"ר ורכילות הוא מתועב לפני ד' ועונו קשה יותר מעוון גאווה ושפיכת דם נקי, ומצינו שאין הקב"ה מציל בעל לשוה"ר מצרותיו (ונמשל לכלב שוטה), ואמרו חז"ל שכל המספר לשוה"ר הרי הוא כעובר על חמשה חומשי תורה, וכאילו כופר בעיקר (מפני שזוהר שהאדם לא ישמע אותו וכאילו הקב"ה לא שומע). (פרק ד').

גודל עונשו של בעל לשון הרע - איתא בחז"ל שאין הנגעים באים אלא על לשון הרע, וטומאת מצורע חמורה מזב ובעל קרי שהמצורע אסור לו ליכנס אפי" למחנה ישראל (מידה כנגד מידה על שהבדיל בין אנשים), ומצינו שאפי" מרים נענשה בצרעת על לשון הרע אפי" שלא דיברה אלא באחיה הקטן ונתכוונה לטובתו ולא שמע אותה אלא הקב"ה, וגם המרגלים מתו במיתה משונה בעוון לשוה"ר (אפילו שדיברו רק על עצים ואבנים), ומידה טובה מרובה. ומה שאנו רואים בזמננו שמדברים לשוה"ר ואין נגעים, הטעם הוא כי העונש הוא לתועלת החוטא שכשיראה גודל עונשו ובזיונו היה חוזר בתשובה וכשהיה נטהר היה מודה לקב"ה ומפייס את מי שדיבר עליו ומקבל על עצמו להשמר מחטא זה, וכיון שבזמננו אין כהן מטהר היה הצרוע נשאר בטומאתו לעד, אפי" גם בזמננו הנגע דבק בנפשו, וכשימות תתגלה צרעתו, וגם בחיי האדם בעלות הנפש למעלה מתרחקים ממנה כל הקדושים, ואין לך בזיון גדול מזה. עוד יש לומר ששקולה העניות כצרתה. (ה' א').

הקלקול שיש בלשוה"ר - איתא בחז"ל שהמדבר לשוה"ר מאבד מעט תורה שיש בידו (-והיינו שזכויותיו עוברים למי שדיבר עליו), ואין תפילתו מתקבלת, ועוון זה אינו פוגם רק אבר אחד כשאר עוונות אלא פוגם את כל האברים, כי כח הדיבור הוא כלל האדם ושלמותו. ופוגם על דברי הקדושה שמוציא אח"כ מפיו. (ולכן אין הקדושה מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של השב"ר, והינו מפני שאין בפייהם חטא. ומה נלמד שא"צ האדם הכנה גדולה להתקדש אלא התורה בעצמותה קדושה ונוראה עד מאד, שהרי לתינוקות אין קדושת מחשבה ודביקות בד', רק צריך להזהר שלא לטמא את דיבורו). (ז').

מבחן 21 פרשת פנחס

משנה ברורה

מסימן ל"ב סעיף מ' עד סוף סימן ל"ב

האם הש' שעושים בתפילין של ראש צריך להיות בכתב אשורית?

- א' כן, וזה מעכב בדיעבד.
ב' כן, אבל אינו מעכב בדיעבד.
ג' משמע באחרונים שלא צריך, ויש סופרים המהדרים לעשותם בכתב אשורית ממש.

איזה דבר בש' של תפילין מעכב בדיעבד?

- א' אם עשה שני השינים עם ג' ראשים, או שניהם עם ד' ראשים.
ב' אם עשה בצד ימין של ד' ראשים ובצד שמאל של ג' ראשים.
ג' אם החוד שכ' הש' לא מניע לתיתורא.

כיצד יש לגלגל את פרשיות התפילין לפני הכנסתם לבתים?

- א' מסופם לתחילתם.
ב' מתחילתם לסופם.
ג' מה שירצה יעשה.

כיצד יש להעמיד את הפרשיות בבתים?

- א' זקופות, והשורה התחתונה תהיה לצד פתח הבתים.
ב' זקופות, והשורה העליונה תהיה לצד פתח הבתים.
ג' מושכבות, ותחילת הפרשה יהיה לצד פתח הבתים.

הכותב ד' פרשיות של ראש בקלף אחד, האם כשר בדיעבד?

- א' פסול, מפני שזה מעכב שיהיו פרודות.
ב' פסול, מפני שבאופן זה ב' פרשיות מונחות הפוך ממה שצריך.
ג' כשר.

האם השיער שכורכים על הפרשיות והגידים שתופרים את הבתים צריכים להיות מבהמה או חיה טהורים?

- א' כן.
ב' לא.
ג' השיער לא והגידים כן.

איזה דבר בתפירות של התפילין מעכב בדיעבד?

- א' שיעשה י"ב תפירות ולא פחות.
ב' שיעביר את חוט התפירה בין הבתים.
ג' שעור הבתים יהיה תפור יחד עם התיתורא.

שמירת הלשון

פרק ד' הג"ה "זמה יפה" עד פרק ו' "ועוד מצאתי"

איזה חידוש לומדים ממה שמרים נענשה על מה שדיברה על משה רבינו?

- א' שלמרות שרק הקב"ה שמע אותה היא נענשה.
ב' שלמרות שהיא נתכוונה לטובתו נענשה.
ג' שתי הדברים נכונים.

מדוע בזמננו אין נועים באים על המדבר לשון הרע?

- א' כיון שאין לנו מחנה ישראל מפני שבטלה קדושת הארץ.
ב' מפני שמטרת הנגעים היא כדי שיחזרו בתשובה ויטהרו מהצרעת, והיום לא שייך להיטהר.
ג' משום שהנגעים באים בדרך נס, והיום יש הסתר פנים.

נקודה למחשבה מבית: עולם התורה

מנחת כהן

כתב רבינו לאוין ז' שלפעמים עובר המספר על "לא תשנא את אחיך בלבבך", והטעם הוא פשוט שכאשר האדם מספר על חבירו הרי הוא שונא, וכמ"ש רבינו בעשין ב' שהמספר או המקבל לשון הרע מראה בבירור שאינו אוהבו, עיי"ש. ויש להעיר שלכאורה גם אדם שרואה גנאי על חבירו ונמנע מלספר רק בגלל האיסור, הרי גם הוא שונא את חבירו והוא רוצה לספר עליו בגלל שנאתו, וא"כ גם הוא עובר על "לא תשנא". וצ"ע.

ניתן לשמוע:

שיעורים במשנ"ב ח"ח ואהבת חסד בסל' 03-6171132
כ"כ ניתן לשמוע שיעורים בפה"ש, בענייני ספירת העומר
והכנה לשבועות במגילת רות בעברית ובאידיש
וכן שיעורי 'תמצית' שבועיים בסל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים בטל': 0737-289-669

7692282@gmail.com

ובעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)

מבחן 8 פ. פנחס י"א-י"ז תמוז

חפץ חיים

כלל ה' סעיף ז' עד סוף כלל ו'

אהבת חסד

חלק ב' פרק י"ג "ואפילו אם" עד פרק י"ד "ואם עזרו"

אהבת חסד

מדוע קוצבים לאדם בראש השנה חסרונותיו של אותה שנה, ולא נותנים לו מלכתחילה פחות?

א' אין הכונה שיהיה לו והוא יתחסר, אלא הכונה שקוצבים לו מלכתחילה פחות.

ב' הכונה שגוזרים כמה צדקה הוא צריך לתת, אלא שאם לא יתן יתחסר באופן אחר.

ג' הכונה שע"י ההפסד מתכפרים עוונותיו, ואין מי שאין לו חטאים, ואם נותן לצדקה מרוח גם מצוה.

מהי כוונת הפסוק "בידך אפקיד רוחי פדית אותי"?

א' שנפש האדם נמסרת ביד החיצונים בגלל העוונות והקב"ה פודה אותו.

ב' שהקב"ה מחיה את האדם בכל רגע מחדש.

ג' שמי שמרגיש שחייו תלויים בקב"ה, זוכה בזכות זה למחילת עוונות.

האם יתכן שמצוה תגרום לאדם איזה חסרון?

א' כן, וכשמפסיד השכר הוא כפול ומכופל.

ב' לא.

ג' חסרון קטן כן, אבל ודאי לא יגיע בגלל זה להפסד ועניות.

איזה רמז מבאר החפץ חיים בדברי הפסוק "אפס כי לא יהיה בך אביון" שכתוב אחרי פרשת השמיטה?

א' שעל ידי שמיטת הקרקע יהיה לעניים מה לאכול.

ב' שאף שנותר חומש מהשדה למעשר ראשון ושני ופעם בשבע שנים מפקיד שדהו, תהיה לו ברכה, אא"כ מעשיו הרעים יגרמו שיהיה אביון.

ג' שבכך שהוא מסייע לאביונים הקב"ה גומל לו מידה כנגד מידה שהוא לא יהיה אביון.

מה יעשה אדם אם הוא רואה שנסבב לו הפסד על ידי קיום המצוות (אהבת חסד חלק ב' פרק י"ג)?

א' יחשוב שישכר המצוה גדול לאין ערוך מההפסד בעולם הזה.

ב' יהיה בטוח שהקב"ה ישלם לו כפלים ממה שהפסיד, ויתבונן שמצוה שהוציא עליה מעות מדרגתה גבוהה הרבה יותר.

ג' יתבונן בגודל טובות ד' יתברך על האדם.

כיצד אמר רבי עקיבא לרבי טרפון שהוא קונה לו עיר, בשעה שנתן את המתנות לצדקה?

א' מותר לשנות בדיבורו לצורך צדקה.

ב' כוונתו היתה על המלאכים והעולמות העליונים שנבראו מן המצוה, ורבי טרפון לא הקפיד עליו.

ג' כוונתו היתה שהוא קונה לו שם טוב וכבוד בעולם הזה.

מה התשובה שכתב הח"ח (פרק י"ד) לטענת היצר שהאדם צריך לדאוג לבניו אחריו?

א' צריך יותר לחוס על עצמו להנצל מעונש הגיהנום הנורא.

ב' מי יודע אם בניו ילכו בדרך התורה.

ג' בניו יקבלו מה שמגיע להם גם בלי הירושה שלו.

חפץ חיים

האם מותר להוציא דיבה על נכסי חבריו?

א' זה לשון הרע מדאורייתא.

ב' לשון הרע הוא רק על גנות של בני אדם כמו שכתוב "לא תלך רכיל בעמך".

ג' אסור מדרבנן.

באיזה אופן עובר השומע על איסור סיפור לשון הרע?

א' אם הוא מסכים בפירוש לסיפור.

ב' אם הוא מאמין בליבו לסיפור.

ג' בכל אופן אינו עובר.

האם מותר לשמוע או לקבל סיפור שיתכן שיוכל לתקן עי"ז את הדבר?

א' אסור אפילו לשמוע, וק"ו אסור להאמין שהדבר אמת.

ב' מותר לשמוע אבל אסור להאמין שהדבר אמת.

ג' מותר בין לשמוע בין להאמין.

האם מותר לשמוע לשון הרע (בלי להאמין) באופן שלשומע אין תועלת אבל ע"י שמיעתו יהיה לאחרים תועלת?

א' אסור.

ב' מותר.

ג' אינו ראוי.

אדם שנמצא במקום שמספרים לשון הרע ואינו יכול ללכת משם, וגם לא להניח אצבעו באזניו, מה הוא חייב לעשות?

א' שלא יאמין ולא יראה שום תועה של הסכמה.

ב' שלא יהיה נח לו לשמוע את הדברים.

ג' צריך את שני הדברים הנ"ל.

השומע סיפור מחבירו והוא יודע שהסיפור אמיתי, האם שייך שהוא יעבור על איסור קבלת לשון הרע?

א' לא, שהרי הוא כבר יודע שהסיפור אמיתי.

ב' אם הוא יכול לדון לכף זכות ולא עשה כן.

ג' כיון ששמע את הדברים מאדם אחר - עובר בכל אופן.

מה הכונה שבלשון הרע צריך לחוש לדברים?

א' שיהיה הדבר אצלו בגדר ספק, אבל לא יגרום לו שום נזק.

ב' שיתשוש לענין למנוע עצמו או אחרים מנזק, ולא יהיה הדבר אפילו בגדר ספק.

ג' מכיון שאסרה תורה להאמין ללשון הרע מעמידים את האדם על חזקת כשרותו ואין לחשוש כלל לדברים.

עולם התורה

הערה לעינא מבית:

כתב רבינו בפתחה ל'אהבת חסד' שהנמנע מלהלוות עובר על "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבר בליעל לאמר קרבה שנת השבע" ובנתיב החסד הביא רבינו את דברי רבינו יונה וספר החינוך שהאדם חייב להלוות לחבירו אפילו כאשר הוא חושש שבגלל השמיטה הוא יפסיד את כספו. וצ"ע שהרי זה פשוט שאין חיוב להלוות למי שיש חשש אמיתי שהוא לא יחזיר, דאין חיוב על האדם להפסיד ממנו בידים, וכן משמע באהבת חסד חלק ב' פרק ח' שאם הוא חושש שהלוה לא יחזיר לו את ההלוואה ואינו יכול לקחת משכונ פטור מלהלוות, וא"כ צ"ב למה בשמיטה הוא כן חייב להלוות? ועיין חלק ב' פרק ח' בהגהה תירוץ על זה.

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 203

פרשת פנחס

תשפ"ב

- דין חתן וכלה בשבעת ימי המשתה בתענית ציבור נדחה ♦ הרב אליסף פרלמן
- בגדר דין תענית לחצאין בתענית נדחה [חתן וכלה בי"ז בתמוז נדחה אם יש טעם שיתענו עד חצות, וכן מעוברת ומינקת בת"ב נדחה] ♦ הרב אברהם זנגר
- אכל קוגל בקידוש ואח"כ סעד סעודתו ושכח רצה אם יחזור ♦ הרב אורי יצחקי
- אשה שהתפללה שחרית והתכוונה לצאת ערבית [ב] ♦ הרב חיים הלפרט
- שהחיינו על פרי חדש בביהמ"צ בסעודה ג' שנמשכה למוצ"ש ♦ הרב זאב פראנק

ביאור החילוק ונפק"מ בדין מי שיש לו מיחוש

[ב] ואכן הדבר צ"ב, משום דאם ס"ל דמה דרגל דיחיד אינו דוחה אבילות דרבים, היינו אפילו לענין זה דצריך להשלים, וא"כ בצום נדחה יקשה ממה נפשך, דאי ס"ל דיש בו נמי סברא זו דעכ"פ אבילות דרבים היא א"כ ראוי שיהא הדין דצריך נמי להשלים תעניתו, דהא נתבאר דבצום שאינו נדחה מועיל סברא זו אפילו לענין שצריך להשלים, ואי נימא דכיון דהוא צום נדחה הרי הוא קל משאר דין תענית ויכול הוא להידחות מפני רגל דיחיד, א"כ מדוע לא יפטר לגמרי מדין התענית, ודינו הוא דצריך להתענות אלא שאי"צ להשלים.

ולכאור' צ"ל דהוא קולא בדין הצום, דכיון דהוא צום נדחה יותר קל דינו להידחות מאשר צום הקבוע בזמנו, אבל הא מיהת דאינו קל להידחות לגמרי, דסו"ס הוא דין רבים והרגל דחתן הוא רגל דיחיד, ומהני מיהת להקל בדין הצום בכך שאין צריך להשלים, דנראה דיש אופן של קיום דין הצום אפילו ע"י תענית שעות, וכיון דשייך לקיים את דין הצום בהכי, לזה מועיל הא דהוא צום קל מחמת שהוא נדחה, דע"י דהוי רגל דיחיד מהני לו לקיים את הצום הנדחה, באופן של צום שעות בלבד, ולכן אי"צ להשלים.

ודבר זה למדנוהו מדברי הגמ' וכדאיתא בטור סי' תקנ"ט בדין בעל ברית וז"ל מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ולא השלים תעניתו לפי ש"ט שלו היה וראיה מהא דתניא (עירובין מא.) א"ר אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט"ב בשבת ודחינוהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני ש"ט שלנו היה. עכ"ל. הרי מבואר בגמ' דרגל דיחיד, הוא טעם להקל, לקיים את הצום בדין שעות בלבד.

וכתב הבית יוסף שם וז"ל ומשמע לי דהא דרבינו יעבץ דוקא בתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו דכיון דאידיחי לא חמיר כולי האי, אבל אם לא היה נדחה אלא שחל להיות באחד מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך, וכן משמע מההיא דמיתתי מרבי אלעזר ברבי צדוק (עירובין מא.) תענית יב.) דאמר וחל ט"ב בשבת ודחינוהו לאחר השבת וכו' למה ליה למימר דתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו הוה אי לאו למימרא דדוקא בכהאי גוונא הוא דלא בעי לאשלומי אבל אם חל להיות באחד מימי השבוע צריך להשלים וכן נראה מתוך תשובה אחת מחכמי אשכנז שבאה ליד. עכ"ל. הרי מבואר דזהו קולתו דצום נדחה, דמועיל לענין זה גופא, שבמקום רגל דיחיד יקיימו ע"י צום שעות בלבד, והיינו שאינו חייב להשלים תעניתו.

ומצאנו עוד כעין זה לגבי מי שיש לו מיחוש קצת, עיין בתשו' שבות יעקב ח"ג סי' לז' מה שהביא מעשה באחד שהיה חולה שאין בו סכנה ונחלש, והורה המורה שיתפלל מנחה גדולה ואח"כ יאכל, וכתב השב"י וז"ל תשובה הנה בודאי מה שהורה המורה שיתפלל מנחה

הרב אליסף פרלמן

דין חתן בז' ימי המשתה בתענית נדחה

חילוק בין צום קבוע לצום נדחה לענין השלמת הצום

[א] יש לדון בדין חתן שנכנס לחופה מעט קודם השקיעה, ועולה לו יום השמיני לחופה ביום הצום, וכגון בשנה זו שנכנס לחופה ביום ראשון יא' תמוז וכך יוצא היום ראשון שלאחריו שהוא צום יז' תמוז נדחה, ביום השמיני לחופה שלו, אלא שהוא מעת לעת בתוך הז' ימים של החופה, האם צריך הוא לצום ולהשלים את צומו. והנה כל עיקר דין תענית בחתן במחלוקת הוא שנוי, ויתבאר להלן יסוד הנידון בזה, בז' ימי המשתה, ובדין היום השמיני שהוא בתוך ז' מעת לעת.

דהנה כתב השו"ע סי' תקמ"ט ס"א וז"ל חייבים להתענות בתשעה באב ובז' בתמוז ובג' בתשרי ובעשרה בטבת, מפני דברים הרעים שאירעו בהם עכ"ל. והביאור הלכה שם הביא את דברי הריטב"א בסוף תענית וז"ל חתן שחל אחד מארבעה צומות בתוך ימי שמחת לבו מסתבר לי שהוא חייב להתענות בהם, דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו היא ואין אבילות חדשה חלה בהם ואין שמחה אלא באכילה כדאמרין גבי רגלים וגבי פורים, מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו הם דרבים, אתי אבילות דרבים ודחי רגל דרבנן, ועוד דיחיד מקרא מלא דיבר הכתוב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי עכ"ל הריטב"א.

והנה לא נתבאר בדברי הריטב"א האם הוא חייב להשלים את תעניתו, ויש לדון בזה, דהנה השו"ע בסי' תקנ"ט ס"ט כתב וז"ל ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא. עכ"ל הרי מבואר דאע"ג דהוא רגל יחיד דוחה הוא את התענית דרבים לענין שאינו צריך להשלים, ולפי"ז יש לדון דהכי נמי ידחה היר"ט דיחיד של החתן את התענית דרבים לענין שאינו צריך להשלים.

ועמד על זה הביאור הלכה שם סי' תקנ"ט, וכתב על דברי הריטב"א וז"ל ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנ"ט דבעל ברית מתענה ואינו משלים אף דגם הוא רק יום טוב של יחיד התם הטעם משום דנדחה (אבל מ"מ ראה מדברי הריטב"א אלו למסקנת הב"י דבאינו נדחה מחויב להשלים) עכ"ל. ומבואר מדבריו דס"ל בדברי הריטב"א דהוא גם מחויב להשלים, דזהו בכלל הא דאינו דוחה את התענית דרבים, ורק היכא דהצום נדחה, הוא דאי"צ להשלים, ולכאור' לפי"ז היכא דהצום נדחה הרי גם חתן אי"צ להשלים, ומשמע מדברי הריטב"א דאם היה דוחה את אבילות דרבים היה שייך זאת אפילו באחד מימי שמחת לבו דהיינו כל ז' ימים.

בין שאר צומות לצום ת"ב, דבשאר צומות בעל ברית וחתי ביום חופתו אי"צ כלל לצום, והביאו השער הציון סי' תרפ"ו ס"ק ט"ז וז"ל ועיין בביאור הגר"א דדעתו, דדוקא בט' באב דחמיר צריך הבעל ברית מעט להתענות אבל לא בשאר ארבעה תעניתים, אפילו בתעניתים שאין נדחין גם כן אין צריך בעל ברית וכן חתן ביום חופתו להתענות כלל, ואף דאחרונים בסימן תקנ"ט הסכימו דבשאר תעניתים שאינם נדחים אין להקל אף לבעל ברית (והר"ש הלוי מירי רק בתענית צבור שנדחה כדמוכח בכנסת הגדולה), וכן מוכח מן הריטב"א שהבאתי בביאור הלכה ריש סימן תקמ"ט דלא אתי רגל דיחיד ודחי לד' צומות שהם אבלות דרבים, ועל כן צריך להשלים התענית בין לענין מילה ובין לענין חתן ביום חופתו, על כל פנים בנדחין לכאורה בודאי יש לסמוך על זה להקל דאין צריך להתענות כלל. וכו' ועל כל פנים אחר מנחה בודאי לכאורה יש להקל. אחר כך מצאתי בפתחי תשובה בשם תשובת משיבת נפש שהכריע כן בהדיא כמו שכתבנו. עכ"ל.

והנה נראה דלשיטת הבית יהודה שהביא בשעה"צ סי' תקנ"ט דיש להקל בחתן כל ז' ימי המשתה, והיינו משום דס"ל דיש להחשיבם כימי שמחה כמו יום החופה, א"כ הרי היה לנו להקל לדעת הגר"א שלא יצטרך החתן לצום כלל, והיינו בצום נדחה שהיקל השעה"צ סי' תרפ"ו לסמוך על הגר"א, ונמצא דכאשר אנו מחמירים בצום נדחה, לחוש להשיטות דס"ל דבז' ימי המשתה של החתן אין נדחה מפניו התענית, הרי אנו מחמירים בתרת', חדא הוא חומרא על עיקר הצום שהיה לנו להקל, ועוד דאנו צריכים לחומרא שיצטרך להשלים, ולכאור' די לנו שאנו מחמירים על עיקר הצום, ולא נדחה את דברי המקילים לגמרי שאין להקל כלל וחייבים נמי להשלים.

ועל דרך זה מצינו נמי בבית מאיר סי' תקנ"ט שהיקל בזה וז"ל הי' נלענ"ד ללמוד בק"ו בהג' צומות אעפ"י שאינם נדחים נמי אין צריכים הבעלי ברית להשלים. שהרי מבואר סי' תקנ"ד סעי' ה' דבט' באב עוברות ומניקות מתענות ומשלימים: ולא נשמע בשום פוסק דבנדחה יש להקל. זולת ביולדת תוך ל' שבמ"א סי' הנ"ל סק"ט. וכן מבואר בתשובת רש"ל שהורה לחיה להתענות בט' באב שנדחה אף דסתמא היתה נמי מניקה. ובג' צומות הא מבואר בכל הפוסקים דעוברות ומניקות פטורים ש"מ ט' באב נדחה חמיר מג' צומות בזמנם. וכן בדין שבאלו רצו מתענים. ובזה חיוב ברור הוא. ואם ט' אב נדחה בעלי ברית לא ישלימו מכ"ש בג' צומות בזמנם שא"צ להשלים. עכ"ל. הרי שסברת הבית מאיר דגם בצום שאינו נדחה יש להקל, ואעפ"י שלא פסקו כוונתיה מ"מ לדידיה נראה כיון דכ"כ הוא טעם להקל אפילו באינו נדחה, א"כ עכ"פ בנדחה יש לנו לסמוך על המקילים דדין זה שא"צ להשלים הוא אפילו בז' ימי המשתה.

ואמנם בשו"ת אבני נזר סי' א"ח סי' תכ"ז השיג על דברי הבית מאיר וכתב וז"ל ולעניות דעתי קל וחומר פריכא היא. שהרי בסימן תקע"ב אם התחילו להתענות אפילו יום אחד מתענות ומשלימות [היינו מתענין ומשלימים אפילו כשנכנס ב"ח או פורים וחנוכה שהן יו"ט]. ואף דבשלשה ראשונות אין מעוברות ומניקות מתענות, ונימא קל וחומר מתשעה באב הנדחה. עכ"ל. ולכאור' אע"פ שהוכיח דלא כהבית מאיר בהך ק"ו אך נשאר הדבר בצ"ב מדוע אכן לא עבדינן ק"ו מת"ב דהוא יותר חמור לענין מעוברות אפילו בנדחה, ובכל אופן מקילים בו ביו"ט של בעל ברית שא"צ להשלים.

והנראה לבאר בזה דשאני כה"ג שהתחילו להתענות, דחשיב שקדם חלות התעניות לחלות היר"ט, דמאחר שדנים את הג' תעניות כאחד וכבר צמו יום אחד חשיב כמו שקדם וחל חיל התענית, ולענין זה י"ל דגם בת"ב לא מצאנו שהיו מקילים ביו"ט של בעל ברית אילו היינו חושבים דקדם הצום את היר"ט, אלא דלעולם לא חשיב שקדם האחד להשני רק בהך ג' תעניות דכולהו כאחד חשיבי וכבר צמו בפועל יום אחד מהם, וממילא דהתם ליכא להך ק"ו בת"ב, משא"כ ככה"ג דהבית מאיר דשפיר איכא להך ק"ו, ושוב הדרינן לטעמא דיש סברא להקל עכ"פ בצום נדחה אפי' בז' ימי המשתה [ועיין עוד מועדים וזמנים ח"ז סי' רמו' שנשא ונתן בזה להעלות להקל אפי' בעיקר הצום דאי"צ לצום, אלא שכתב דאין לזוז ממה שפסק המשנ"ב, עכ"ד, וא"כ בהנ"ל דהוא סתירה בהלכה, תבנא לסברת הדברים להקל בזה עיי"ש].

הנידון ביום השמיני לחופה כאשר לא עברו מעת לעת שבעה ימים

ה[ועתה נחזור לדון במה שפתחנו בו בכה"ג שיום הצום הוא ביום השמיני לחופה שנעשה סמוך לערב, והנראה דהנה מצינו בהלכות נפילת אפים בחתן דכתב הרמ"א סי' קל"א ס"ד וז"ל מה שאין כן בחתן, שאין אומרים תחנון כל היום, כשמתפללין אצל החתן, ולא מקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה. עכ"ל. וכתב הבאר היטב שם ס"ק יד' וז"ל כתב שכנה"ג הא דכתב ולא מיקרי חתן אלא ביום שנכנס לחופה כוונתו למעט קודם כניסה לחופה אבל כל שנכנס לחופה כל

גדולה, יפה עשה כיון שנדחה ט"ב על יום א' א"צ להשלים אפילו בחולי קצת, וכן נהגתי להורות ביולדות תוך שלושים, או במעוברת ומיחוש קצת, דהא אפילו משום כבוד המילה הקילו בהנ"ל, כמבואר בא"ח סימן תקנ"ט סעיף ט' כ"ש במקום חשש חולי, עכ"ל. והביאו בהג' רעק"א סי' תקנ"ט והביא כל זה הביאור הלכה שם.

הרי לנו שעשה צירוף, דאילו היה צום שאינו נדחה לא היה מקיל בכך כלל והיה מצריך להשלים את התענית, וע"י שהוא צום נדחה הקיל בו מחמת המיחוש והחולי, ובכל אופן לא הקיל בו אלא לענין שאין צריך להשלים את התענית, והיינו משום דהוא מקיים בו עכ"פ את גזירת הצום בכך שהוא מקיים בו צום לשעות, וזה עצמו למד מדין מה שהקילו ביום המילה שהוא יו"ט דיחיד והקילו לקיים את דין הצום בצום שעות דהיינו שהוא בלי השלמה.

סתירה בהלכה בדין חתן בז' ימי המשתה שחל בו צום נדחה

ג[אלא דבעיקר מה שהבאנו דמשמע בריטב"א דדין זה שייך אפילו בכל ז' ימי המשתה, הנה מצינו מחלוקת בזה, דהנה כתב המשנ"ב תקנ"ט ס"ק לה' וז"ל וכן הדין לענין חתן ביום חופתו בסתם תענית ציבור או בכל ד' צומות אם לא היו דחויין צריך להשלים התענית ונותנין הכוס לתינוק לשתות, אבל אם היו דחויין א"צ להשלים ומותר לשתות הכוס וכן לאכול אחר חופתו דרגל שלו הוא. עכ"ל. וכתב השער הציון ס"ק לד' ודוקא ביום חופתו, אבל בשאר ז' ימי המשתה שלו צריכין להשלים אף בתענית שנדחה, [מגן אברהם בשם כנסת הגדולה], ולכאורה טעמיה דעיקר שמחה הוא חד יומא, כמו שאמרו במועד קטן דף ט', ומכל מקום לעניות דעתי אינו ברור כל כך, דהלא שבעת ימי המשתה דוחין אבלות, דהויא לדידיה כרגל, כדאייתא ביורה דעה סימן שט"ב. אחר כך מצאתי בפתחי תשובה בשם תשובת בית יהודה דדעתו דאף בתוך ז' ימי חופתו אינו מחוייב להשלים עד צאת הכוכבים בנדחה. עכ"ל.

ומבואר דפליגי בזה מחמת דמצינו סתירת דינים בדין חתן בז' ימי המשתה אם דינו הוא כיום החופה או לאו, דביד' סי' שמב' מבואר דחתן שנעשה אבל, הרי זה דוחה את ימי האבילות עד לאחר כל ימי ז' ימי השמחה, והרי לנו דכל ז' הימים דין השמחה בהם הוא כדין היום הראשון לדחות את האבילות, ומאיך מצינו בגמ' מו"ק דף ט. דעיקר יום השמחה הוא ביום הראשון, ועל כן מבואר שם דאין נושאינן נשים במועד דאין מערבין שמחה בשמחה, ומ"מ כשנושא קודם הרגל מותר ואע"ג דנכנסים ימי השמחה שלו בימי המועד, כיון דכבר עבר עיקר השמחה שהיא ביום הראשון, שוב לא שייך לומר בו אין מערבין שמחה בשמחה.

ועפ"י יש לדון בנידון דידן האם גם בשאר ימי השמחה דחתן ידחה את התענית דרבים, ולכאור' יותר יש לדמותו להך דינא דמצינו דהוא דוחה את האבילות שהרי גם כאן הוא ענין של דחית אבילות, אכן יש לחלק, כיון דהכא הוא דחית אבילות דרבים כמו שביאר בזה הריטב"א, ולענין זה אפשר דגם בצום נדחה אין כוחו לדחות את האבילות דרבים אלא ביום הראשון שהוא עיקר השמחה, ולא בשאר ימים, ועפ"י מאי דמצינו במו"ק דרך יום ראשון הוא עיקר השמחה.

והנה הביאור הלכה שם ד"ה ונדחה כתב וז"ל עיין במ"ב במש"כ לענין חתן ביום חופתו ועיין במ"א דבשאר שבעת ימי המשתה שלו אין נחשבין כרגל לענין זה ולפ"ז אפילו אם חל אחד מד' תעניות שנדחה בימי המשתה שלו חייב להתענות וכן כתב בחכמת שלמה עכ"ל. ונמצא דהוא סתירה בפסק לענין זה, ויש לדון אם נדחו דברי השער הציון עיי", ומצאתי בשונה הלכות סי' תקנ"ט ס"ח שהביא הלכות החתן בזה, וכתב וז"ל ודוקא ביום חופתו אבל בשאר ז' ימי המשתה שלו צריכים להשלים אף בתענית שנדחה, ויש מקילים אף בשאר ז' ימי המשתה בנדחה עכ"ל וציינן שם גם לדברי השער הציון וגם לדברי הבה"ל הנ"ל.

ונראה מדברי השונה הלכות דס"ל דלא נדחו היש מקילים ממקומם, ויתכן דכל כהאי גונא יש לדון דאם הוא בקל אצל החתן והלכה להצטרף לצום הציבור ואינו סותר את שמחתם כיון דהכל צמים, ממילא יצומו גם הם, אבל אם לפי מצבם הוא סותר לשמחתם לכאור' יכולים לסמוך על היש מקילים ואי אפשר למחות בידם, ובודאי דאם הוא מצטרף עם קולא נוספת דיש על מה לסמוך ולהקל.

שני טעמים לצדד לסמוך על המקילים בזה

ד[והנה ראיתי מביאים מתשו' השבט הלוי ח"ו סי' ע' שכתב דסוגיא דעלמא כדברי המג"א ובה"ל דמחמירים בזה, אך הנראה לדון בזה כמשמעות השונה הלכות דלא נדחו היש מקילים ממקומם, ובהקדם, מה שיש לצרף את דברי הגר"א, דהנה הגר"א בסי' תרפ"ו פסק לחלק

לבעל ברית דינם שווה לגמרי, וא"צ להתענות כלל, [ול' השעה"צ 'דאינם מחוייבים להשלים התענית עד צאת הכוכבים' הוא משום שהעתיק זאת מהפתחי תשובה בשם שו"ת בית יהודה דס"ל שם דלא כד' הגר"א, אבל לפי הכרעת המשנ"ב בסי' תרפ"ו כד' הגר"א דבעל ברית א"צ להתענות כלל נראה דה"נ בחתן וכלה כאמור].

ועדיין יש לפקפק קצת בדברינו, דסו"ס כיון שעיקר דין חתן וכלה בז' ימי המשתה שנוי בפלוגתא, י"ל דגם המשנ"ב שצייד להקל בזה כד' הביית יהודא, לא הקיל כי אם מחצות ואילך, אבל לענין קודם חצות שהוא חמור טפי כדחזינן בבעל ברית בת"ב, אפשר דהחמיר בזה המשנ"ב כד' המג"א.

אולם נראה לבאר היטב שורש דין תענית עד חצות, ולפ"ז יבואר דאין מקום להחמיר בזה כלל.

ונקדים, דהנה מקור השעה"צ בסי' תרפ"ו להקל בבעל ברית בתענית נדחה דא"צ להתענות כלל הוא מהגר"א, דד' הגר"א דבעל ברית וחתן בד' תעניות פטורים מן התענית לגמרי (אפי' בתענית שאינו נדחה), וכתב השעה"צ דהאחרונים הסכימו דלא כהגר"א, דאין חילוק בין ת"ב לד' תעניות ובכולם אינם פטורים מהתענית אלא כשהוא נדחה, וכן הביא השעה"צ מדברי הריטב"א, וביאר דלא אתי רגל דיחיד ודחי אבלות דרבים ע"ש, אבל מ"מ כתב השעה"צ דלענין תענית נדחה בודאי יש לסמוך ע"ד הגר"א להקל דא"צ להתענות כלל בד' תעניות, ורק בת"ב נדחה צריכים להתענות עד חצות.

וצ"ב דעת השעה"צ מהיכ"ת לחלק ביניהם, דהגר"א הלא נקט דד' תעניות אינם עומדים כלל בפני יו"ט של בעל ברית וחתן ולכן ס"ל דפטורים מהתענית לגמרי, אבל למאי דקיי"ל כד' הריטב"א והאחרונים דאין חילוק בין ד' תעניות לת"ב משום דלא אתי רגל דיחיד ודחי אבלות דרבים, והא דמקילים בהם בנדחה הוא רק משום דגם בת"ב מקילים בהם בנדחה, א"כ מהיכ"ת להקל בהם יותר מבת"ב דלא הותר להם התענית כי אם לאחר חצות.

חובת תענית כל היום וחובת תענית עד חצות ב' דינים שונים הם ביסודם

ונראה לבאר, דהנה באמת צ"ב גדר החילוק בת"ב נדחה דבעל ברית מתענה בו עד חצות ואינו משלים, דאם יו"ט דידיה דוחה התענית בדין שינחה לגמרי ומהו יסוד חילוק זה. אכן הדבר מבואר להדיא בגמ' (תענית יב.) 'אמר רב חסדא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמה תענית, מיתביב אנשי משמר מתענין ולא משלימין, התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא (פי' כדי להשתתף בצער הציבור כדפרש"י שם), ת"ש דאמר רבי אליעזר ברבי צדוק אנו מבני בניו של סנאב בן בנימין ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו הוא (פרש"י שהביאו קרבן עציים), התם נמי לצעורי נפשיה בעלמא הוא, ע"כ. והנה קיי"ל כד' רב חסדא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית כמבואר בשו"ע (סי' תקט"ב), ונפ"מ דמי שאינו משלים התענית אינו יכול לומר עננו, ואלו שמתענים ואינם משלימים הוא רק כדי להשתתף בצער הציבור, ודין בעל ברית שאינו מתענה בת"ב נדחה הלא נלמד ממעשה דרבי אלעזר ברבי צדוק כמבואר בטור (סי' תקנ"ט), וא"כ מתבאר מזה דהא דבעל ברית בת"ב נדחה מתענה עד חצות הוא כדי להשתתף בצער הציבור ולא משום דין 'תענית'.

[ובפי' הר"ח שם כתב 'ומשני התם אינה תענית אלא רצו להצטער גם הם בצער ציבור ולא משום דתורת דין תענית עליהם, ומשמע דאי"ז חיוב כלל אלא עשו כן מדעת עצמם, וכ"כ בחמד משה (סי' תקנ"ט סוסק"א וסי' תקט"ב) דאי"ז חיוב כלל, אך לדינא נקטו רוב הפוסקים דהוי חיוב ודלא כפי' הר"ח, אולם גדר החיוב אינו דין תענית אלא חיוב להשתתף עם הציבור].

ונמצא דדין זה דבעל ברית מתענה עד חצות אינו הגבלה בעיקר הדין יו"ט דידיה דאינו דוחה התענית אלא לחצאין, אלא הוא דין וחיוב בפנ"ע להשתתף עם הציבור, ויו"ט דידיה אינו דוחה דין זה.

יום תענית' הוא סתירה ליו"ט של בעל הברית

ונראה להוסיף בביאור החילוק, דיסוד ההיתר דבעל ברית הוא משום דתענית אינו איסור אכילה בעלמא אלא הוא חלות בגוף היום דנעשה 'יום תענית' ודבר זה הוא סתירה לחלות שם 'יום טוב' של בעל

ובשו"ת משכנות יעקב (סי' קנ"א) כתב דהוא פלוגתת הסוגיות, ויש באחרונים ישובים אחרים בזה, עי' ב"ח סי' תקס"ב ס"ה, ועכ"פ להלכה נפסק בשו"ע כד' רב חסדא כאמור.

שבעה אין נופלין על פניהם וכו' וכ"כ הפר"ח וכ"כ הט"ז וכו' עכ"ל.

ובשערי תשובה שם ס"ק יד' כתב עיין באר היטב וכו' ולענין אם חשיבין הך ז' ימי המשתה מעת לעת, עיין באה"ע סי' ס"ב דבתר סעודה ראשונה אזלינן, ועיין בכנסת יחזקאל סי' ס' שאין מקום לומר דאזלינן בתר מעל"ע, ואם נשא ביום ד' אחר חצות וסעודה ראשונה היתה בלילה אור ליום ה', גם ז' ימי המשתה נשלמו אור ליום ה', אבל אם היה הסעודה ראשונה ביום ד' אחר החופה ובירכו ז' ברכות אין לברך ז' ברכות אף בלילה השייך ליום ד' ומכ"ש ביום ד' קודם חצות ע"ש ולפ"ז נראה דגם לענין נפילת אפי"ם הדין כן, אך במחזיק ברכה בק"א כתב דלפי מ"ש בגינת ורדים כלל א' סי' כ"ח לענין ז' ברכות דז' ימים שלמים בעינן, לפי"ז גם במנחה אם מתפללין עם החתן ביום ח' קודם זמן שעשה החופה וז' ברכות לא יאמרו נפ"א, ושוב הזכיר מ"ש בשם כנ"י וכתב דלענין נפ"א שפיר נהגו, ולענין ז' ברכות צריך להתיישב, ע"ש נראה שטעמו כמ"ש בבר"י משם מהר"י מולכו דאם יש ספק אם נופלין ע"פ לא יפלו מספק דנפ"א רשות ע"ש, וכן מבואר מהט"ז ושאר אחרונים. עכ"ל.

הרי שדן בזה באריכות בדין ימי המשתה ושמחה דחתן אם הוי מעת לעת, והביא מחלוקת הפוסקים בדין זה, ועיין שם משנ"ב ס"ק כו' שהכריע להקל לענין נפילת אפי"ם, והנה לנידון דידן לכאן ג"כ תליא בהנ"ל שאם יש לו דין חתן וימי שמחה גם ביום השמיני כל שהוא מעת לעת של השבעה ימים א"כ לפי היש מקילים אין הוא צריך להשלים את תעניתו, אכן נראה יותר דמאחר דגם על הצד שהוא ז' ימי המשתה אין כאן היתר אלא לפי היש מקילים, א"כ בכאן שהוא אינו ברור כלל שהוא מז' ימי המשתה, לכאן אין להקל וצריך להשלים תעניתו, ויל"ע.

הרב אברהם זנגר

בגדר דין תענית עד חצות בתענית נדחה

חתן וכלה בי"ז בתמוז נדחה

ומעוברת ומינקת בת"ב נדחה

בשנה זו שתענית י"ז בתמוז נדחה ליום א' נחלקו הפוסקים אם חתן וכלה בשבעת ימי המשתה חייבים להתענות, ולמעשה פשטה ההוראה כד' המג"א דיש להתענות כמש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ע'), אולם אם הם מרגישים חולשה מעט יותר מהרגילות בשאר תעניות רבים מורים להקל, וכן מובא בשם הגריש"א זצ"ל, (וענין זה יבואר בהרחבה בסוף הדברים).

והנה שמעתי להעיר דכל הנידון הוא אם צריכים להתענות כל היום, אבל כו"ע מודו דצריכים להתענות עד חצות, שהרי המקור להקל בזה הוא שו"ת בית יהודא המובא בשעה"צ (סי' תקנ"ט סקל"ד), ושם מבואר להדיא דצריך להתענות עד חצות, וכן ל' השעה"צ בשמו 'דאינם מחוייבים להשלים התענית עד צאת הכוכבים', ומשמע דאין להקל אלא שא"צ להשלים התענית, אבל עד חצות חייבים להתענות לכו"נ. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ט הערה ט').

דין תענית עד חצות אינו נוהג בד' תעניות

כי אם בת"ב בלבד

אולם נראה לדון דלדינא אין מקום לחלק בזה, ובאופן שמקילים לחתן וכלה בתענית נדחה א"צ להתענות כלל [אף באופן שאין שום קושי לחתן להתענות עד חצות], דהנה טעם חילוקו של הבית יהודא בין קודם חצות ללאחר חצות הוא משום דהמקור להקל בתענית נדחה לחתן וכלה הוא מדין בעל ברית בת"ב נדחה דמבואר בשו"ע שם (סי' תקנ"ט ס"ט) דא"צ להשלים התענית, ושם מבואר להדיא דמתענה עד חצות, וא"כ פשוט דה"ה בחתן וכלה אין מקור להתיר כי אם לאחר חצות.

אולם הנה השעה"צ (סי' תרפ"ו סקט"ז) הכריע לדינא ע"פ דעת הגר"א, דבעל ברית וכן חתן ביום חופתו בתענית נדחה א"צ להתענות עד חצות, ורק בת"ב נדחה שהוא חמור צריכים להתענות עד חצות. ולפ"ז מסתבר דה"ה חתן וכלה בז' ימי המשתה אם באנו להשוותם

¹ לד' השו"ע שם אינו יכול לומר כלל, ולד' הרמ"א אינו יכול לומר בברכה בפנ"ע בחזרת הש"ץ.

² והאחרונים הקשו על יסודו של רב חסדא מהסוגיא דעירובין מא,

כבעל ברית או דגורע מבעל ברית לפי שעיקר שמחה בחתן מה"ת הוא רק יום אחד כדביאר השעה"צ שם], אולם הא מיהא דזה ודאי דאין בזה חובת תענית עד חצות שיסודו משום להשתתף בצער הציבור, דלענין זה כבר הכריע השעה"צ בס"י תרפ"ו כד' הגר"א דלא תקנו זאת אלא משום חומרא דת"ב כמו שנתבאר.

שוב התבוננתי דאין דברינו מוכרעים, דהנה בשעה"צ שם (ס"י תרפ"ו) צידד לחלק לענין בעל ברית בתענית אסתר בזמנו, דלענין להשלים התענית יש להקל כד' הגר"א דא"צ להשלים, אבל מ"מ יתענה עד זמן מנחה גדולה, והביא בשם הפתחי תשובה שכתב כן בשם שו"ת משיבת נפש (ס"י ז), ועיינתי במשיבת נפש שם וראיתי שנסתפק אם חובת ההשתתפות עם הציבור עד חצות היא רק בת"ב או בכל התעניות, ולא הכריע בזה, ולכן כתב דיאכל רק לאחר מנחה גדולה. וא"כ צ"ב ד' השעה"צ, דכיון שהכריע כד' הגר"א דחובת ההשתתפות עם הציבור היא רק בת"ב, ומשום כך הקיל בשאר תעניות נדחים דא"צ להתענות כלל, מ"ט לא הקיל בזה גם בתענית אסתר בזמנו. ואולי לא רצה לתפוס ב' הקולות של הגר"א יחדיו, וצ"ע.

ולפ"ז יש מקום לחילוק זה גם בניד"ד, דחתן בז' ימי המשתה שיכול בקל להתענות עד חצות, ורק להשלים התענית קשה לו, ראוי שיתענה עד חצות כד' המשיבת נפש, וצ"ע.

[ב]

תענית עד חצות במעוברת ומינקת בת"ב נדחה

ע"פ האמור ביסוד דין תענית עד חצות, נראה לדון עוד נפ"מ לדינא הנוגע לחולה ומעוברת בשנה זו בת"ב נדחה, דהנה הביה"ל (ס"י תקנ"ט ס"ט) העתיק דברי הגרע"א בשם השבו"י דכשם שבעל ברית א"צ להשלים התענית, ה"ה חולה קצת ומעוברת שיש לה מיחוש קצת מותרים לאכול, ודנו פוסקי זמנינו אם מותרים לאכול מתחילת היום או רק מחצות.

והנה בפשוטו נראה דמותרים לאכול רק מחצות, דהא כל המקור להקל הוא מבעל ברית, ובעל ברית מותר לו לאכול רק מחצות, וכן משמע קצת מדברי הגרע"א והביה"ל שהעמידו דבריהם על ל' הש"ע דבעל ברית אינו משלים תעניתו, ומדלא חילקו ביניהם משמע קצת דגם בחולה ומעוברת כוונתם רק דא"צ להשלים התענית אבל מחוייבים להתענות עד חצות. וכן משמע במקור הדברים בשו"ת שבות יעקב (ח"ג ס"י ל"ז), ז"ל; 'כיון שנדחה ט"ב על יום א' א"צ להשלים אפילו בחולי קצת, וכן נהגתי להורות ביולדות תוך ל' או במעוברת ומיחוש קצת, דהא אפילו משום כבוד המילה הקילו בהנ"ל כמבואר באו"ח סימן תקנ"ט סעיף ט' כ"ש במקום חשש חולי'.

אולם הנה מצאנו במג"א (ס"י תקנ"ד סק"ט) שהתיר ליולדת תוך ל' בת"ב נדחה שלא להתענות, ולמד זאת מבעל ברית, ומשמע מדבריו דאינה צריכה להתענות כלל אפ"ל קודם חצות, וצ"ב מהיכ"ת להקל בה יותר מבעל ברית, ומאי שנא ממעוברת שהקיל השבו"י מאותו טעם ואעפ"כ לא הקיל אלא מחצות דומיא דבעל ברית.

ונראה לבאר בפשיטות ע"פ האמור דדין תענית עד חצות אינו מעיקר דין תענית כלל, אלא רק משום החיוב להשתתף בצער הציבור, והנה חיוב זה הוא בודאי חיוב פחות חמור מחיוב התענית, וא"כ מצד הסברא היה נראה דילדת תוך ל' או חולה קצת ומעוברת הפטורים מעיקר התענית מחמת שהם בגדר חולים וחלושים יותר משאר אדם, כ"ש דפטורים מהחיוב להשתתף עם הציבור, ולא דמי כלל לבעל ברית, דפטורו הוא רק משום יו"ט דדידה, וחיוב תענית הוא סתירה לדין יו"ט דדידה, אבל א"ז סתירה לתענית עד חצות כמו שנתבאר לעיל, אבל בחולים קצת הפטורים מהתענית משום חוליים, כ"ש שפטורים מהחיוב הקל של השתתפות בצער הציבור.

ומה שדקדקנו מדברי השבו"י דחולה קצת ומעוברת עליהם להתענות עד חצות, נראה דהיינו באופן שיכולים בקל להתענות עד חצות,

חלשה היא כמעוברת ולא מצאנו חילוק ביניהם אלא לענין סכנת הולד [דלענין זה מבואר במשנ"ב (ס"י תקנ"ג סק"ג ושעה"צ שם) דאם מרגשת חולשה אין להחמיר בה כלל הואיל ויש בזה חשש סכנה לולד ולה, והיינו דחשש סכנה דוחה לכל הדעות אף אם הוא חשש רחוק], אולם בניד"ד הרי הנידון אינו מצד חשש סכנה אלא מצד חולי קצת שא"צ להתאמץ ולהצטער כ"כ בשביל תענית נדחה, וא"כ מסתבר דמעוברת ומינקת שוות בזה, ומש"כ השבו"י יולדת תוך ל' ולא הזכיר מינקת י"ל לפי שמינקת מותרת רק אם יש לה מיחוש קצת משא"כ יולדת תוך ל' חשובה כחולה קצת בכל גווני.

הברית, ולכך היר"ט דידיה דוחה היום תענית, ויתכן דזהו הביאור בהא דאינו דוחה אלא תענית נדחה, דתענית בזמנו כבר נקבע יום זה לדורות כיום תענית ואין היר"ט יכול לדחותו, אבל תענית נדחה שלא נקבע יום זה כיום תענית בעצמותו אלא רק מדין תשלומין, בזה היר"ט דידיה שהוא זמנו גורם שלא יחול עליו יום תענית מכח הדין תשלומין, ושו"ר ביאור זה בספר ט' באב שחל ביום א' להגר"ש דבליצקי זצ"ל, [וד"ז דתענית הוי חלות בגוף היום האריכו בו רבים, ועי' שיעורי ר' שמואל (נדדים יב.) שדקדק כן מל' הרמב"ם (פ"ג מנדרים ה"ה) דהאומר 'הרי יום זה עלי כיום שמת בו אבי' הרי זה אסור לאכול בו כלום שהרי התפיס יום זה כיום האסור לו, ומשמע דהוי התפסה בגוף היום. ומבואר מזה דחל על החפצא של היום שם יום תענית, וכן מבואר בשו"ת חת"ס (ס"י קנ"ז) דתענית ציבור אינו מצות תענית גרידא אלא חלות דין יום תענית ועל כן כתב דאף חולה שאינו מתענה מקרי יום תענית לגביה לכמה מילי ויכול לעלות לתורה ע"ש], ולפ"ז י"ל דיר"ט דידיה אינו דוחה אלא את היום תענית' אבל אינו דוחה לחובת ההשתתפות עם הציבור, ולכך מחויב להתענות עד חצות.

אכילה לבעל ברית לאחר המילה קודם חצות

[ובשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ט הערה ט') חידש עפ"ז, דהא דבעל ברית צריך להתענות עד חצות, היינו רק כשהמילה היא לאחר חצות, דאז עליו לצער עצמו עם הציבור עד חצות, ולאחר חצות מותר לו לאכול מיד אפ"ל אם הברית מתקיימת סמוך לשקיעה, משום דיר"ט דידיה הוא, אבל אם המילה מתקיימת בבוקר מותר לו לעשות את סעודת המילה מיד לאחר המילה, דכיון שאין כאן חיוב תענית אלא רק חיוב להשתתף בצער הציבור, כבוד המצוה עדיף מלהשתתף עם הציבור, [וכבר דן בזה בשערי תשובה (ס"י תקנ"ט) אך הסיק לא כן מל' מהר"ל].

רחיצה לפני המילה קודם חצות

ולפ"ז יש ליתן טעם למה שחידש בשו"ת שבט הלוי (ח"ז ס"י ע"ז) דרחיצה קודם המילה מותרת גם קודם חצות כיון שצורך המצוה הוא שיכנס למילה בהיידור. והנה אם היה זה חיוב תענית מדינא עד חצות לכא' אין שום מקום להקל בזה, דודאי כל החמשה עיניונים בכלל זה, אך לפי האמור דא"ז אלא משום חובת השתתפות עם הציבור, י"ל דכבוד המצוה עדיף].

ומעתה נראה לבאר היטב דעת השעה"צ ע"פ האמור דדין תענית גמורה ודין תענית עד חצות ב' דינים שונים הם, דלפ"ז נמצא דהגר"א חידש ב' עינינים, חדא דחומרת ד' תעניות בזמנם היא כמו ת"ב נדחה לענין בעל ברית וחתן ולכן פטורים הם מן התענית, ובהו לא קי"ל כוותיה כמבואר בריטב"א דלא אתי רגל דיחיד ודחי אבלות דרבים, ועוד חידש הגר"א דאיסור האכילה עד חצות כדי להשתתף עם הציבור שנתחדש בגמ' שם דנוהג אף ביר"ט דידיה, א"ז כי אם חומרא שהחמירו בת"ב ולא בשאר תעניות, [וע"ש בדברי הגר"א דמקורו מתוס' ר"ה יט. שכתבו כן להדיא], ובהו הכריע השעה"צ כוותיה, ונפ"מ לתענית נדחה בד' תעניות דלא תקנו בהם כלל חובת ההשתתפות עם הציבור במניעת אכילה ושתייה עד חצות.

וכן מצאנו במג"א (ס"י תקס"ח סק"י) ומשנ"ב (סק"ח) לגבי תענית בה"ב דמותר לבעל ברית לאכול קודם חצות הואיל ויר"ט דידיה הוא, ובא"ר (סק"ז) הקשה מאי שנא מת"ב נדחה דאסור לאכול עד חצות, וכתב דשמואל מקילים בתעניות אלו יותר מת"ב נדחה. וצ"ב דסו"ס הרי כל המקור להקל הוא מדין ת"ב נדחה ומהיכ"ת להקל יותר. אכן נראה דהביאור הוא כנ"ל, דמת"ב נדחה למדנו דעיקר התענית אינה נוהגת ביר"ט דידיה, והא דמצינו בת"ב חובת תענית עד חצות מדין חיוב להשתתף עם הציבור אפ"ל ביר"ט דידיה, דין זה פשוט למג"א מסברא דאינו נוהג בתעניות אלו הואיל ואינם אלא מנהג, ודעת הגר"א דאף בשאר תענית ציבור אין דין זה נוהג אלא רק בת"ב דחמיר.

ולפ"ז נראה פשוט דה"ה לענין חתן בז' ימי המשתה לא שייך כלל חובת תענית עד חצות לד' המשנ"ב, ואף שנחלקו הפוסקים אם יו"ט דז' ימי המשתה דוחה עיקר חובת תענית [ויסוד הנידון הוא אם דינו

³ וכתבו פוסקי זמנינו דה"ה מינקת שיש לה מיחוש קצת מותרת לאכול, דבכל דוכתי דין מעוברת ומינקת שווה, דחלשות הן יותר משאר הנשים. [הליכות שלמה (פט"ז סק"ד) בשם הגרש"א זצ"ל, דיני ט"ב שחל בשבת להגר"ש דבליצקי זצ"ל, שיעורי הגר"מ רובין שליט"א בשם הגרנ"ק זצ"ל, תורת היולדת להגר"י זילברשטיין שליט"א (ובהערות למשנ"ב הוצאת דרוש העתיקהוה בשם הגרש"א זצ"ל, וכמדומה שנפלה בזה טעות)].

אמנם יש שדקדקו מדברי השבו"י לא כן, דהשבו"י דן גם על יולדת תוך ל' אשר בד"כ היא גם מינקת ואעפ"כ לא הזכיר מינקת, וי"ל דמינקת אינה בגדר חולה כמו מעוברת. אך בפשוטו מצאנו בכל דוכתי דמינקת

וכן אם הותר לו איסור ת"ת, ע"ש בהרחבה]. ויש לדון באופן שהוא חולה ובלא"ה הוא אוכל כל היום, האם מותר לו לרוחץ קודם חצות ולאכול בשר ויין, ושורש הספק הוא ע"פ האמור דאיסור תענית קודם חצות הוא כדי להשתתף עם הציבור, ועל כן י"ל דחולה שבלא"ה אוכל ושותה הדר דינו דהוי כיו"ט לדידה לגבי שאר העינויים וכן אכילת בשר ויין, דמסתבר דעיקר החובה לצער עצמו עם הציבור הוא לענין התענית באכילה ושתייה ושארו העינויים טפלים לזה, אבל מי שאוכל ושותה כדרכו י"ל דאינו מחויב בשאר העינויים לחוד כדי לצער עצמו עם הציבור, וצ"ע בזה.

שתיית כוס יין של מילה בת"ב ע"י היולדת

ויש בזה נפ"מ למעשה אם היולדת יכולה לשתות כוס יין של המילה בת"ב נדחה כשעושים המילה קודם חצות, דהנה בשו"ע (סי' תקנ"ט) מבואר דברית מילה בת"ב נותנים ליולדת לשתות הכוס, אולם הגר"נ קרליץ זצ"ל הורה בשם החזו"א וכן הורה הגריש"א זצ"ל דכיום אין ליתן ליולדת לשתות הכוס של מילה, לפי שיש איסור מדינא דגמ' לאכול בשר ולשתות יין בסעודה המפסקת וכ"ש בת"ב, ואף שהיולדת פטורה מלהתענות מ"מ אין לה היתר לשתות יין, ובזמן השו"ע שהיו שותים יין לבריאות מותר לה לשתות היין מדין חולה, אבל בזמננו שאין שותים יין לבריאות כלל חזר האיסור למקומו. [מובא בספר ביורו הלכה תליתאה עמ' שלו].

אכן נראה פשוט דכל הנידון הוא רק בת"ב שאינו נדחה, אבל בברית מילה בת"ב נדחה בודאי מותר ליולדת לשתות הכוס, דהא לבעל הברית הוי יו"ט ומתבטל התענית וכל דיני האבלות כמבואר בשו"ע (סי' תקנ"ט ס"ט) דרוחץ ואוכל לפי שיר"ט שלו הוא, וכן מותר בבשר ויין כמש"כ בערוה"ש שם, והיולדת דינה ג"כ כאחד מבעלי הברית כמבואר במשנ"ב (סקל"ו). ומטעם זה נראה דא"צ להשקות הכוס ליולדת אלא יכולים אחד מבעלי הברית לשתות הכוס (אבי הגן או המוהל או הסנדק). וכ"כ הגר"ח קנייבסקי זצ"ל במכתבו הנדפס בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ז לענין הבדלה שעושים בעלי הברית בת"ב נדחה קודם סעודתם, דיכולים בעלי הברית לשתות היין של הבדלה כי הוא יו"ט אצלם ומותרים בבשר ויין, ולא דמי לחולה המבדיל בת"ב דאסור לו לשתות הכוס ע"ש.

אמנם אם עושים הברית מילה קודם חצות אסור לבעלי הברית לשתות הכוס דהא חייבים להתענות עד חצות, אולם היולדת שאינה מתענה מדין חולה, יש להסתפק אם יכולה לשתות הכוס יין, דשמא כיון שבלא"ה היא אוכלת ושותה אין דין להשתתף עם הציבור לגבי שאר עינויים לחוד או עכ"פ לגבי איסור אכילת בשר ושתיית יין (לצורך מצוה), וצ"ע לדינא.

תמצית הדברים

מבואר בגמ' (תענית יב.) דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית, והא דבעל ברית בת"ב נדחה מתענה עד חצות אינו מדין תענית אלא כדי להשתתף בצער הציבור, ונמצא דחוב תענית יום שלם וחוב תענית עד חצות ב' דינים נפרדים המה, וביארנו עפ"ז כמה נפ"מ לדינא;

א. לד' הגר"א הדין הב' אינו נוהג אלא בת"ב ולא בד' תעניות, וכן הכריע השעה"צ דבעל ברית בתענית נדחה א"צ להתענות עד חצות כי אם בת"ב ולא בד' תעניות.

ב. עפ"ז כתבנו לדון דה"ה חתן וכלה בז' ימי המשתה שנחלקו הפוסקים אם חייבים להתענות בתענית נדחה, מ"מ כר"ע מודו דאינם חייבים בדין הב' (בד' תעניות), ולכן באופן שהם חלושים קצת ונוהגים כדעת המקילים שלא להתענות כל היום, אינם צריכים להתענות עד חצות אפי' אם יש להם כח ויכולים בקל להתענות עד חצות, וצ"ע לדינא (דשמא יש מקום להחמיר בזה שלא כד' הגר"א הנ"ל).

הרמ"א (סי' תק"ג) דחל עליהם חובת תענית מכה המנהג, זהו רק היכא דאינן מצטערות, אבל במצטערות לא חל עליהן המנהג כלל והדרן לעיקר הדין דאינן בכלל הקבלה כלל, אולם לענין ת"ב שנדחה מאחר שהן בכלל תקנת התענית של ת"ב בזמננו, הרי הן בכלל התקנה גם לענין נדחה, דמהיכ"ת לחלק, דהא ת"ב שנדחה לאו ברצו תליא מילתא כדאשכחן שנוהג בו כל חומרות יתירות דת"ב (אשר החילוק בזה בין ת"ב לשאר תעניות הוא מחמת דשאר תעניות ברצו תליא כמבואר בביאור הגר"א סי' תק"ג).

וכל זה לא שייך כלל לגבי בעל ברית דיסודו משום דדין יו"ט שלו דוחה חוב התענית בת"ב נדחה, ואין לנו מקור שדוחה ג"כ חוב ד' תעניות בזמננו, דאפשר דת"ב נדחה קל יותר מד' תעניות בזמננו, או אפשר דיותר קל לדחות חובת תענית שהיא מדין תשלומין ליום אחר ולא משום חובת זמנו, ועכ"פ אין ללמוד דין זה ממעוברות ומניקות כמבואר.

ולגבי זה אינם בגדר חולים קצת, ולכן בודאי מחויבים בזה, אבל אם גם תענית עד חצות קשה להם יותר משאר אדם, פשיטא דפטורים הם מחיוב זה, דלא עדיף מעיקר חיוב התענית מדברי קבלה שהם פטורים ממנו כמו שנתבאר. וכן מובא בספר הליכות שלמה (פט"ז סק"ד) בשם הגרש"א זצ"ל דמעוברת ומינקת מותרות לאכול בת"ב נדחה אף מתחילת היום מרגע שמשנתנית הרגשתן לרעה (אף באופן שבת"ב בזמנו אסורות לאכול).

[וכן הא דמבואר בגמ' דאנשי משמר מתענים עד חצות, היינו משום דהטעם שאינם מתענים כל היום הוא שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויצטרכו להם ואם יתענו כל היום לא יהא להם כח לעבודה, ומשום חשש זה די בכך שאוכלים לאחר חצות, אולם אנשי בית אב אין מתענים כלל כמבואר במתני' שם טו; והיינו כאמור דמאותו טעם דפטורים מעיקר התענית כדי שיהא להם כח לעבודה פטורים ג"כ מהחייב להשתתף עם הציבור].

ויש להביא ראיה לדברינו, דחלוק בעל ברית ממעוברת לענין חובת התענית עד חצות, דהנה בשו"ת מוהר"ש הלוי (סי' ב') ובית מאיר (סי' תקנ"ט) נקטו בפשיטות דלא כד' השבו"י, דמעוברות ומניקות חייבות להתענות בת"ב שנדחה, וכתבו דלא מצאנו בשום מקום שהתירו להן, והעלו מזה דמותר לבעל ברית לאכול בד' תעניות מק"ו, דאם מעוברות ומניקות דאסורות בת"ב נדחה מותרות בד' תעניות, בעל ברית שמוותר בת"ב נדחה ק"ו דמותר בד' תעניות, [וכתב מוהר"ש דאדם דן ק"ו מעצמו ולא מצא פירכא להך ק"ו].⁴ אולם כתבו להדיא דאין להתיר לבעל ברית בשאר תעניות מכח ק"ו זה אלא מחצות ואילך כמו בת"ב נדחה. וצ"ב דהא מעוברות ומניקות מותרות בד' תעניות בכל היום ולא רק מחצות, ולפי הק"ו ראוי להתיר גם לבעל ברית בד' תעניות בכל היום (וכדס"ל באמת להגר"א בסי' תרפ"ו דדין תענית חצי יום אינו נוהג כי אם בת"ב ולא בשאר תעניות).

[ושמא ס"ל דאמרינן בזה דיו לבא מן הדין להיות כנידון, הואיל ולא מצאנו היתר לבעל ברית בת"ב נדחה אלא מחצות. אך מסברא אינו מובן, דהא אי"ז ק"ו של מדה בתורה אלא ענין של סברא בדרבנן, ומה מקום יש להך כללא דדיו לבא מן הדין להיות כנידון אם אין החילוק מבואר מסברא].

אכן הביאור בזה נראה ע"פ האמור, דדין תענית עד חצות שיסודו משום חיוב להשתתף בצער הציבור קיים רק בבעל ברית או מביא קרבן עצים שאינם מתענים משום יו"ט דיחה, אבל מעוברות ומניקות הפטורות מהתענית מחמת חולשתן כ"ש דפטורות גם מחיוב זה להשתתף בצער הציבור, ועל כן לא שייך ללמוד מהן להתיר גם לבעל ברית שלא להתענות עד חצות.

[ג]

אם יש דין תענית עד חצות רק לגבי איסור רחיצה ושאר עינויים

עוד נפ"מ יש לדון ע"פ האמור בגדר דין תענית עד חצות, איך הדין בבעל ברית בת"ב נדחה לענין איסור רחיצה קודם חצות באופן שהוא חולה ואוכל כדרכו כל היום, דהנה איסור רחיצה הותר ג"כ לבעל ברית לאחר חצות משום דיו"ט דיחה הוא, [ובספר ט"ב שחל בשבת להגר"ש דבליצקי זצ"ל האריך לדון אם הותרה לו הרחיצה כל היום או רק מה שנצרך לכבוד המילה, וכתב לחקור אם דין יו"ט של בעל ברית שדוחה התענית הוא בגדר הותרה או דחוייה, ונפ"מ אם הותרו לגמרי כל הה' עינויים או הותר רק מה שהוא סתירה ליו"ט דיחה, ובזה תלוי הנידון הנ"ל אם הותרה לו הרחיצה לגמרי כל היום וכן נעילת הסנדל וכן אכילת בשר ויין או רק מה שנוגע למילה ולסעודה,

⁴ וכן ד' הגר"א (סי' תרפ"ו) דבעל ברית מותר בד' תעניות, אולם הס"ז (סי' תקמ"ט) נקט דאסור, וכן פסק הביה"ל (שם) ומשנ"ב (סי' תקנ"ט סק"ה) ושעה"צ (סי' תרפ"ו סק"ז) ע"פ הריטב"א (תענית ל.). ובאב"ז (סוסי' תכ"ז) כתב ע"ד הבית מאיר דק"ו פירכא הוא ע"ש שהוכיח כן, אך לא ביאר מהי הפירכא.

ושמעתי ממר"ח שליט"א לבאר הפירכא, דהחילוק במעוברות ומניקות בין ד' תעניות לת"ב נדחה, אינו משום דת"ב נדחה חמור יותר מד' תעניות, אלא משום דד' תעניות תלוי ברצו וקיבלו עליהם כלל ישראל, וכשקיבלו עליהם לכתחילה לא קיבלו אלא על הבריאים ולא על מעוברות ומניקות כמבואר במשנ"ב (סי' תקנ"ט סק"ב) וביאור הגר"א (סי' תרפ"ו ס"ב), [והא דמבואר שם (סי' תקנ"ט סק"ה וסי' תקנ"ד ס"ה) דלא יאכלו אלא כדי קיום הוולד, היינו כדי להשתתף עם הציבור ואי"ז ענין תענית כלל], ואף שכתב

והנה בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ע') כתב דסוגיין דעלמא להחמיר בזה כהמג"א, אולם בספר שלמי שמחה (עמ' ס"ו) כתב בשם הגרש"א זצ"ל דחתן וכלה יכולים להקל ב"ז בתמוז נדחה דא"צ להתענות, וכן פסק בשו"ת להורות נתן (שם) דא"צ להתענות כמו שציידד השעה"צ ע"ש, וכן משמע בספר חוט שני (שבת ח"ב עמ' ש"ב), וכן בספר אשרי האיש (ח"ג עמ' תנ"ג) מובאים כמה עדויות שהגרש"א זצ"ל הורה שאם החתן מרגיש קצת חולשה יכול להקל כדעת השעה"צ שלא להתענות או עכ"פ להתענות רק עד חצות.

ומשום כל האמור, רבים מורים דאף שפשטה הוראת השבט הלוי להחמיר כהמג"א, מ"מ בצירוף קל של חולשה יש לסמוך על דעת כל הפוסקים הנ"ל ופוסקי זמננו שהקילו בזה. ושו"ר גם בספר נטעי גבריא (בין המצרים ח"א פ"ז) שהאריך לבאר ככל האמור.

חל יום החופה סמוך ליום התענית ואינו יכול להתענות בשניהם

עוד נפ"מ ברורה נראה ע"פ האמור, דהנה בספר הליכות שלמה (ח"ב עמ' ת"ה) וספר שלמי שמחה (עמ' קל"ז) מובא בשם הגרש"א זצ"ל דאם חל יום החופה יום אחד או כמה ימים לפני התענית וקשה לחתן להתענות ב' ימים ברציפות, לא יתענה ביום החופה אלא בתענית ציבור, לפי שד' תעניות חיוב הם מדברי קבלה ואילו תענית יום החופה אינו אלא מנהג.

אכן בתענית נדחה נראה לפי האמור דיש להקל בזה, דכיון דהרבה פוסקים נקטו כדעת הבית יהודה דא"צ להתענות בז' ימי המשתה משום דיו"ט ידידה הוא, וגם השעה"צ צידד כן, אינו מחויב להמנע מלהתענות ביום החופה כדי שיוכל להתענות אח"כ בתענית ציבור.

הרב אורי יצחקי

אכל קוגל בקידוש ואח"כ סעד סעודת פת ושכח רצה אם יחזור

א. בעלון מים חיים להגרי"א הלוי דינר שליט"א פרשת שלח תשפ"ב הובאה השאלה הבאה: שאלה: אכל סעודת שבת ביום ושכח "רצה" בברכת המזון, האם יכול להחליט שסעודה זו תהא במקום סעודה שלישית (שברכת "רצה" אינה מעכבת, עי' שו"ע סי' קפ"ח סעיף ח'), ואח"כ יאכל סעודה קבועה לשם סעודה שניה. תשובה: כל סעודה ראשונה שאוכלים בבוקר יש לה דין סעודה שניה, ואמירת "רצה" מעכבת בדיעבד, וחייב לחזור על ברכת המזון, ואי אפשר להחליט לשנות את סדר הסעודות, עכ"ל.

ב. הנה עצם הדין שפסק הרב שליט"א ודאי נראה נכון, אך בטעם הדין יש להתישב, דלכאורה גם אם היינו אומרים שמהני כוונתו להגדיר ולהחיל את שם הסעודה לפי רצונו, זהו דוקא קודם הסעודה, אבל אחר שגמר סעודתו וברך בהמ"ז, ודאי אין שום משמעות להחלטתו, ואילו מסגנון דבריו משמע שהחליט דלא מהני לאו מה"ט דכתבינו אלא מחמת ששם הסעודות וגדרן נקבע ע"פ המציאות, דהיינו הסעודה הראשונה שאוכל בשבת היא מה שנקרא סעודה ראשונה וכל דיני הסעודה הראשונה עליה, וכן השניה והשלישית, ואין מתחשבים כלל בכונתו, ובדבר זה יש לדון ולפקפק קצת וכמו שיבואר בעז"ה.

ג. הנה הרבה מפוסקי זמננו שו"ט בנידון המצוי שנוהגים לערוך קידוש בשבת שחורית בבית הכנסת ואוכלים פת הבאה בכיסנין או בתבשיל מזונות [כמו קוגל], ואח"כ אוכלים סעודה שניה בביתם, אם שכח לומר רצה בסעודה זו אם צריך לחזור.

הנה כל השאלה לפי הפוסקים שבדיעבד יצאים יד"ח סעודת שבת בפכה"כ או בתבשיל מזונות, וכבר האריך בזה מרן בעל הקה"י בברכות סימן כ"ה, ותלה לה שם בנידון אם תיקנו הזכרת רצה בברכה מעין ג', וסו"ד העלה דמידי ספיקא לא נפיק, ועוד דאת"ל דאין יוצאים ידי סעודת שבת בפת כסנין הא יש ספק אם הם לחם גמור ואנן רק מספיק מברכים עליהם במ"מ, ולהצד שזהו לחם כבר יצא בו ידי סעודת שבת [וצד זה לא שייך באכילת קוגל], לכן אין להחזירו כששכח אח"כ הזכרה בסעודה שלאחריה דמספיקא אין להחזיר דהוי ספק דרבנן דהא מדאורייתא יצא ידי ברהמ"ז גם בלא הזכיר של שבת, אך כיון דבסעודה שלישית גופא אי שכח להזכיר נחלקו הפוסקים ז"ל אי מחזירין אותן, דלהסוברים דסעודה ג' דוקא בפת מחזירין אותן, אי"כ כשיש נמי ספק אי זה הוא סעודה שלישית או שני' הוי כעין ס"ס

ג. בשו"ת אור לציון חידש דאם המילה היא קודם חצות מותר לו לעשות את סעודת המילה מיד לאחר המילה (בה"ב נדחה), דכיון שאין כאן חיוב תענית אלא רק חיוב להשתתף בצער הציבור, וחיוב קל הוא, מסתבר דכבוד המצוה דוחה חיוב זה, כבוד המצוה עדיף מלהשתתף עם הציבור, אמנם בשערי תשובה (סי' תקנ"ט) העלה לא כן מל' מהר"ל.

ד. וכן יש ליתן טעם עפ"ז למה שחידש בשו"ת שבט הלוי דרחיצה קודם המילה מותרת גם קודם חצות כיון שצורך המצוה הוא שיכנס למילה בהידור, דכיון שאין כאן חיוב תענית מדינא אלא משום חובת השתתפות עם הציבור, י"ל דכבוד המצוה עדיף.

ה. נקטו הפוסקים דחולה קצת וכן מעוברת ומינקת שיש להן מיחוש קצת פטורים מהתענית בת"ב נדחה, אולם משמעות דבריהם דחייבים להתענות עד חצות כמו בבעל ברית. אולם לפי האמור נראה דזהו רק באופן שאם יתענו עד חצות לא יהא להם מיחוש יותר משאר הבריאים, ולכן לענין חיוב זה של התענית עד חצות דינם כשאר הבריאים, אך אם גם בזה יש להם מיחוש קצת פשיטא דפטורים, דאם פטורים הם מהתענית שהיא מדברי קבלה מחמת חולשתם כ"ש שפטורים מהחיוב להשתתף בצער הציבור מחמת זה, דודאי חיוב זה קל יותר מחיוב התענית. וכן נהוג להורות.

ו. יש לדון ע"פ האמור, איך הדין בבעל ברית בת"ב נדחה לענין איסור רחיצה ושתיית יין קודם חצות באופן שהוא חולה ואוכל כדרכו כל היום, דמסתבר דעיקר החובה לצער עצמו עם הציבור הוא לענין אכילה ושתייה ושאר העינויים טפלים לזה, אבל מי שאוכל ושותה כדרכו י"ל דאינו מחויב בשאר העינויים לחוד כדי לצער עצמו עם הציבור. ויש בזה נפ"מ למעשה אם היולדת יכולה לשתות כוס יין של המילה בת"ב נדחה כשעושים המילה קודם חצות. וצ"ע לדינא.

דעות הפוסקים בדין חתן וכלה בתענית נדחה

בתחילת הדברים כתבנו דסוגיין דעלמא הוא דחתן וכלה בז' ימי המשתה מתענים גם בתענית נדחה, אך מ"מ אם הם מרגשים חולשה מעט יותר מהרגילות בשאר תעניות, רבים מורים להקל, ונבאר בקצרה שורש הדברים;

בביה"ל (סי' תקנ"ט ס"ט) הביא ד' המג"א לענין תענית נדחה דרך ביום החופה מותר ולא בשאר ז' ימי המשתה, ובביאור הגר"א (סוסי' תרפ"ו) ציין לד' המג"א ומשמע שמשכים לדבריו, אבל בשעה"צ (סקל"ד) פקפק בזה מסברא והביא מהפמתי תשובה בשם שו"ת בית יהודה (יו"ד סי' ל"א) להקל, ובשעה"צ (סוסי' תק"ג) כתב לעיין בסי' תקנ"ט בשעה"צ [ולא בביה"ל], ומזה משמע קצת שציידד יותר לפטור ודלא כהמג"א.

והנה כד' השעה"צ מוכח מדברי כמה פוסקים שנקטו דאף בתענית בזמנו אינם מתענים וכדעת הגר"א (סי' תרפ"ו) לענין בעל ברית, ולא עלה על דעתם לחלק בין חתן ביום חופתו לז' ימי המשתה (עי' ברכי יוסף סי' תרפ"ו סק"ו בשם שו"ת בית דוד), ואמנם לענין תענית בזמנו קי"ל דבין בעל ברית ובין חתן צריכים להתענות, אך מ"מ חזינו שלא חילקו בין בעל ברית לחתן בז' ימי המשתה, וכן משמע להדיא מדברי הריטב"א שהביא הביה"ל (סי' תקמ"ט) שכתב דחתן בז' ימי המשתה חייב להתענות בד' תעניות משום דלא אתי רגל דיחיד ודחי אבלות דרבים, ומזה למד הביה"ל גם לבעל ברית שמתענה, ומ"מ משמע מזה דז' ימי המשתה הוו יו"ט כמו בעל ברית, ורק מתענית בזמנו אינו נפטור אבל תענית נדחה פטור מלהתענות כמו בעל ברית, וכן הורו רבים מפוסקי זמננו לענין תענית אסתו, דחתן וכלה בז' ימי המשתה פטורים מלהתענות בו [אפי' כשאינו נדחה] כמו שציידד השעה"צ (סי' תרפ"ו סק"ז) לענין בעל ברית, ובפשוטו הוא שלא כד' המג"א הנ"ל, דלדבריו אין להקל בזה אלא בחתן ביום חופתו כדמשמע מדברי הגר"א שם.

ויש להוסיף דמסברא ד' המג"א צ"ע כמו שתמה השעה"צ, דהרי ז' ימי המשתה דוחים אבלות ומהיכ"ת שלא ידחו תענית נדחה כמו בעל ברית, והאריך בזה בשו"ת להורות נתן (ח"י סי' נ"א), וכ"כ בספר יבקשו מפיהו (פורים ח"ב עמ' רס"ו) בשם הגרש"א זצ"ל דחתן בז' ימי המשתה הוא רגל ממש אצלו ואילו בעל ברית הוא רק כרגל ולכן יש להקל יותר בז' ימי המשתה מבעל ברית (לענין תענית אסתו שאינו נדחה), וכ"ה בשו"ת בית דוד הקדמון (סי' תע"ז) דיש להקל בחתן בז' ימי המשתה יותר מבעל ברית.

איזה מהסעודות תהא עיקרית ואיזה השלמה ותוספת, ובפרט אם ניכר ממעשיו ומסעודתו שאינה כסעודה עיקרית, דכיון דרגילות לעשות סעודה עיקרית בפת ובשר ודגים ושאר מטעמים, והוא עושה כעת בפהב"כ בלבד, מוכחא מילתא דחשיבה כשלמה ותוספת ולא כעיקר הסעודה.

וזהו שכתב מרן הגרש"א זצ"ל בטעמו דמהני כוונתו דהרי מה שנהוג שרבים מקדשים בבוקר ואוכלים מיני מזונות כונתם ודאי רק לצאת ידי קידוש במקום סעודה ולא לסעודת שבת שצריכה פת, דהינו דמוכח מכל מעשיהם שאין כונתם לסעודה עיקרית.

ח. שוב התעוררתי כי יש סמך גדול לומר דהגדרת שם הסעודות אם שניה או שלישית ודאי היא תלוי בדעתו ולא במציאות לבד, דלכאורה כיון דיש מצוה לסעוד ג' סעודות בשבת וקימ"ל מצות צ"כ לעיכובא, ודעת הגר"א דגם במצוה דרבנן צ"כ לעיכובא, וכן נראה שנוטה דעת המש"ב בכ"מ, א"כ אם לא מכוין לסעודת שבת לא יצא יד"ח.

ז. יתברר דברי מרן הגרש"א זצ"ל בפשיטות דכיון דכונתם של המקדשים על מיני תרגימא רק לצאת ידי קידוש במקום סעודה ולא לסעודת שבת שצריכה פת, אין כאן כוונה למצוה ולכן אין יוצאים יד"ח סעודת שבת וממילא אם שכחו רצה בסעודת הפת שאחריה יצטרכו לחזור.

ט. שוב ראיתי שכמה אחרונים שדנו בשאלה הנ"ל של המקדש על מזונות ושכח רצה בסעודת הפת שאחריה, נחתו לומר דלא יצא באכילת מזונות יד"ח סעודת שבת משום הדין של מצות צ"כ, יעוין בשו"ת תשובות והנהגות [כרך ה סימן ע"ט], אך הסתפקו לשיטת הרמב"ם והשו"ע (סי' תע"ה ס"ג) דבמצוה א"צ כוונה משום דבמידי באכילה שע"כ נהנה גרונו א"צ כוונה, א"כ גם מצות סעודת שבת שהוא מידי דאכילה א"צ כוונה, או דילמא דבקיודש שעושים בביהכ"נ הכוונה בסתמא שלא לשם סעודת שבת גרע, ולכו"ע בלא כוונה אינו יוצא בו סעודת שבת. (ועוין עוד בספר ירושלים במועדיה להגר"א נבנצאל שליט"א שבת סימן קל"ב אות ו' ופסח עמוד קע"ב, ששו"ט בכיו"ב ביו"ט שחל בשבת וכיון רק על סעודת יו"ט ולא על של שבת).

וביותר התעורר בשו"ת תשובות והנהגות שם דאף לשיטת הפוסקים דאף מידי דאכילה צריך כוונה, דילמא במצות סעודת שבת המצוה הוא שמתענג, אפילו בלא כוונה קיים מצותו כיון שהמטרה התקיימה שהאדם התענג, ודמי למעקה וכיבוד או"א דא"צ כוונה כיון שהמצוה הוא התכלית שיהא מעקה ושנעשה רצון אביו, וא"כ אפי' אינו מכוון יוצא, שכיון שהמטרה הושגה בזה שיש כאן מעקה, קיים מצותו, ורק במצוות שאין המצוה התכלית, אלא המצוה הוא במה שהגברא עושה ציווי הבורא כגון שופר לולב וכדו', אז צריך כוונה.

י. הנה עצם הדין דבמצות מעקה וכיבוד או"א לא בעי כוונה כיון דהמצוה היא התוצאה, דבר זה אינו ברור וכבר שו"ט בזה האחרונים, אך לענ"ד בנידו"ד אם נדון את כוונתו בטעימת המיני תרגימא לכוונה הופכית, לכו"ע לא יצא יד"ח סעודת שבת, כיון שמעשיו מוכיחים שאין כונתו לסעודה עיקרית שהיא בפת, וכמוש"כ בהבנת דברי מרן הגרש"א זצ"ל.

והביאור בזה דנראה דכל מש"כ המפרשים דבמצות מעקה וכיבוד או"א א"צ כוונה כיון שהמצוה היא התכלית שיהא מעקה ושנעשה רצון אביו, וא"כ אפי' אינו מכוון יוצא, זהו כשאין כאן אלא חסרון כוונה גרידא, אבל כשמחמת חסרון הכוונה יש שינוי בצורת המעשה, אף שהושגה התכלית **במקצת**, קיום המצוה תלוי שפיר בכונתו, ובפרט אם ע"י השינוי כונתו לתכלית אחרת נקרא שם המעשה כפי כונתו. (ודוגמא לדבר מצאנו בהלכות שבת במעשה שיש לו שני תכליתים אם מכוין לאחד לא מיחייב על השני כמבואר בתוס' שבת ע"ג ע"ב גבי זומר וא"צ לעצים, ואכמ"ל).

ודוגמא בענין מעקה, כגון שמתמיד שלט פרוסום במקום הראוי למעקה, והוא עשוי שלא כדרך המעקים אע"פ שכוונה על תנאי ההלכה, י"ל דלא יצא יד"ח כיון שיש שינוי בצורת המעשה וכל כוונתו לתכלית אחרת. וכן בענין כיבוד או"א כגון שמביא כיבוד לציבור ואינו יודע שאביו בתוכו ומניחו רחוק מאביו, אע"פ שסו"ס נהנה אביו מהכיבוד, כיון שאין דרך לשרת את אביו באופן זה ומכוין להנאת הציבור ולא להנאת אביו, לא יצא יד"ח מצות כבוד או"א, ואע"פ שאם היה אביו מצוהו להביא לו כיבוד והיה מניחו רחוק קצת מאביו באופן שהיה טירחא לאביו להגיע אליו, מסתבר שהיה מקיים את המצוה אם היה מכוין אליה, מ"מ עכשו שאינו מכוין מחמת חסרון ידיעתו וגם כוונתו לדבר אחר ויש שינוי בצורת המעשה, לא יצא יד"ח.

וכן אם הלך בדרך ונפל כיסו ומצאו אביו ונהנה ממנו, דהוא מתעסק גמור, לכאורה לא יצא יד"ח המצוה, ואפילו במצות צדקה שהסכימו הרבה מהמפרשים שהעיקר היא התוצאה ולא בענין מעשה כבר כתב רבינו הח"ח דכיון דמצות צ"כ לא קיים את המצוה רק יקבל שכר על

לחיובא, וע"כ לדינא צע"ג בזה ומסתבר דראוי להחמיר ליטול ידיו פעם שנית ולאכול כזית פת ויברך בהמ"ז בהזכרת שבת ויפטור בזה ג"כ אכילתו הקודמת וצ"ע, עכ"ל.

גם בספר קף החיים סימן קפ"ח אות מ' דן בכעין זה במי שלא היה לו פת בסעודה שניה וקבע סעודתו בפירות ומיני תרגימא ובסעודה שלישית קבע על הלחם ושכח רצה, וכתב שדינה כסעודה שלישית דאין צריך לחזור דספק ברכות להקל, והביא כן משו"ת דברי דוד סימן פ"ו וכמה אחרונים שהעתיקוהו. ועיקר טעמו שם משום שחשש לדעת הסוברים דגם סעודה שניה אם עשאה בלא פת יצא יד"ח אע"פ שהוא שלא כתיקונה, וכיון דשם סעודה שניה עליה ממילא השלישית שעשאה בפת שם סעודה שלישית עליה לענין שא"צ לחזור אם שכח רצה.

ד. מדברי שניהם נראה ברור שלא עלה על דעתם להחשיב את הסעודה השניה כסעודה שלישית ונמצאת הסעודה האחרונה סעודה שניה לענין חזרה, ומשמע מהם שנקטו בפשיטות דהגדרת שם הסעודות (כסעודה שניה או שלישית) אינה תלויה כלל בדעת האדם אלא במציאות, וכמו שנקט הגר"א הלוי דינר שליט"א.

אך בספר שו"כ בפרק נ"ז סעיף ט' אחר שהביא את הדעה הנ"ל דאינו חוזר בסעודה שאוכל אחר סעודת פהב"כ, כתב שיש"א שגם בזה חוזר, ובהערה ל"ב כתב ששמע כן מהגרש"ז אויערבך שליט"א (זצ"ל), וטעמו דהרי מה שנהוג שרבים מקדשים בבוקר ואוכלים מיני מזונות כונתם ודאי רק לצאת ידי קידוש במקום סעודה ולא לסעודת שבת שצריכה פת, עכ"ל.

ולכאורה מה מהני כוונתם רק לצאת ידי קידוש במקום סעודה, דסו"ס אם הדבר תלוי במציאות הרי להצד דיוצאים יד"ח סעודת שבת בפהב"כ כבר יצאו יד"ח ואיך יחזרו לברך בסעודה השלישית אחר שמספק יש להחשיבה כסעודה שלישית לכל דבר, ומוכח קצת דהגדרת הסעודות אינה תלוי רק במציאות אלא גם בכוונתו.

ה. אך באמת טעמא בעי מדוע יש לנו לתלות את גדר הסעודות בכוונתו ולא במציאות. ובתחילה עלה בדעתי דדין זה תלוי בחקירה אם יש זמן לג' הסעודות בשבת, דדעת הרמב"ם בהלכות שבת [פרק ל' הלכה ט' ו'] משמע להדיא שזמנה של כל סעודה קבוע כמוש"כ המגיד משנה בדעתו הרמב"ם, אבל בספר הלכות גדולות הלכות שבת פרק ט"ז פליג ע"ז כמוש"כ המ"מ, והוא ממש"כ ששתי הסעודות של היום היו עושים אותם בשחרית ולא עוד אלא היו מחלקים את סעודת שחרית לשניים כאשר בסוף סעודת שחרית פורס מפה וסועד את הסעודה השלישית בכביצה פת ויוצא ידי חובת סעודה שלישית.

הנה דין זה אם מותר לחלק את סעודת הבוקר לשתיים ויוצא יד"ח סעודה שלישית, היא מחלוקת גדולה בין הראשונים, ורבים מאוד מרבתינו הראשונים נהגו כן וראש לכולם רבינו הראשונים, ומנהג זה הובא ברש"י בספר הפרדס ובאו"ז ובשבלי הלקט והסכימו עליו מן שמיא בשו"ת מן השמים, וכן היא שיטת התוס' והריטב"א, ואע"פ שרבים מהראשונים ערערו עליה, מכלל פלוגתא דרבוותא לא יצאנו. וא"כ חקירה הנ"ל תלויה בפלוגתא דרבוותא. ולהלכה הובאה המחלוקת בטור בסו"ס רצ"א, ובפשיטות הוא מחלוקת השו"ע והרמב"א שם, עיי"ש. ועלה בדעתי כי נידו"ד תליא בהך חקירה, דלפי הרמב"ם וסיעתו והשו"ע כיון שזמן הסעודות קבוע אינו תלוי כלל בדעתו, (ובלאו הכי לא יוכל להחשיב את הסעודה השניה כשלישית כיון שעשאה לפני חצות), משא"כ לפי הרא"ש והתוס' והריטב"א והרמב"א שאין זמן ידוע ומוגדר לסעודות השבת ועיקר הקפיידא היא לאכול ג' סעודות בשבת, היא אחת שיהא, לכאורה אין משמעות גם לסדר במציאות, ויוכל לקבוע בדעתו - עכ"פ לפני שסועד - אם היא הסעודה השניה או השלישית.

ו. אך אכתי צריך תבלין בזה, דשפיר י"ל דגם אם לא קבעו זמנים מוגדרים לכל סעודה, אך סו"ס אין הגדרת שם הסעודות אם שניה או שלישית תלוי בדעתו אלא במציאות, דשני נידונים הם - זמן הסעודות, בזה נקטינן לשיטה זו דאין להן קבע, והגדרתן כראשונה שניה ושלישית דבזה אזילנן בתר המציאות.

וראיתי מובא בשם ספר עדת יעקב (סי' ח') מכ"ק אדמו"ר מנובומוינסק זצ"ל, שהוכיח מהגמרא בסוכה דף כ"ז ע"א בפלוגתת ר"א וחכמים דכיון דסעודתו של אדם ביום חול אחת ביום ואחת בלילה כדאיתא שם בגמ' שם [מה דירה אחת ביום ואחת בלילה וכו'], גם חכמים לא חייבו בב' סעודות של פת בשעות היום, וגדר סעודה ג' [שהיא הסעודה השניה ביום] אינה כגדר שתי הסעודות הראשונות אלא באה כתוספת והשלמה לב' הסעודות שרגיל כל אדם לאכול בכל יום, דבשבת לא התחדשה סעודה עיקרית נוספת, אלא תוספת או השלמה לשתי הסעודות הרגילות שסועד אדם בכל יום.

ז. הנה לפי יסוד זה כבר יש מקום לשמוע שיכול אדם בדעתו לקבוע

בביה"ש ולא יודע איזה תפלה מתפלל, דעלתה לו אותה תפלה שצריך, דהא גם כשמכווין להדיא לתפלה אחרת יצא, אלא ודאי יש דין כוונה לתפלה המסוימת, ובנד"ד לא יצאה יד"ח שחרית.

אם מצוות צ"כ לשם התפלה או לצאת יד"ח

ויש להוסיף עוד, דבאמת אפשר לברר את הסדר זמנים גם אם יש שם אחד לכל ג' התפלות, דהנה יל"ד איזה כוונה צריך לכווין במצוות, האם בעי כוונה לשם המצוה, או כוונה לצאת יד"ח המצוה, דאי בעי כוונה לשם מצוה, א"כ אם שם אחד הוא לג' התפלות, אין נ"מ לאיזה תפלה מכווין, אבל אי בעי כוונה לצאת יד"ח, בעי כוונה לצאת יד"ח כל תפלה אע"פ שאין חילוק בשם התפלה, מ"מ ג' חובות הם שחרית מנחה ערבית. ועי' ברש"י ר"ה כ"ח ע"א דהכוונה הנצרכת היא לצאת יד חובתו, ולפ"ז י"ב דאף אם שם תפלה אחד לכל התפלות, בעי כוונה מסוימת לצאת יד"ח שחרית, וא"ש מש"כ בסדר זמנים גם אם שם אחד לכל ג' התפלות.

ולפ"ז א"ש טפי מש"כ מג"א הט"ז והפמ"ג בסי' רל"ו דכשמתפלל מנחה ומצטרף לציבור שמתפללים ערבית בפלג המנחה, לא חשיב תפלה בציבור משום דהוא תרתי דסתרי, דהוא תופס הזמן כיום והם תופסים הזמן כלילה, ומשמע דבלא"ה היה נחשב תפלה בציבור, ואם נימא דכל תפלה הוא שם בפנ"ע, צ"ע איך נחשב תפלה בציבור [ובגליון הקודם כתבנו אופן אחר בזה], ולפמ"ג א"ש, דלעולם שם תפלה אחד לכל ג' התפלות, ולהכי הוי תפלה בציבור [אילו היה תרתי דסתרי] ומ"מ לענין כוונה, בעי כוונה לצאת יד כל חובה וחובה, ולהכי כתב בסדר זמנים דצריך להתנות, ולפ"ז בנד"ד לא יצאה האשה יד"ח שחרית.

בד' המג"א דלא אזלי בתר כוונה אף בתפלות חלוקות

אולם יש להוכיח איפכא, דהנה בסי' רפ"ו ס"ד מבואר דאע"פ שלכתחילה צריך להתפלל מוסף ואח"כ שחרית, בדיעבד אם הקדים מוסף יצא, ובמג"א בסי' רס"ח סק"ח וסק"ח כתב לדון האם יצא יד"ח מוסף גם באופן שהתפלל מוסף וכוונתו היתה לשחרית, וכתב דתליא בב' השיטות בשו"ע בסי' ר"ט ס"א אם אזלי בתר כוונה, והתם איירי לענין ברכות הנהנין כשבידך על שיכרא ובתחילת הברכה דעתו היתה לברך הגפן דנחלקו שם נפסדת הברכה על אף שדיבורו היה כתיקונו 'שהכל' [והוא נידון הסוגיא בברכות דף י"ב לאותה שיטה], וכתב המג"א דלהשיטה שלא אזלי בתר כוונה יוצא יד"ח 'שהכל' ה"ה דיצא יד"ח מוסף על אף שדעתו לשחרית, אבל להשיטה שלא יצא יד"ח 'שהכל' ה"ה דלא יצא יד"ח מוסף, ובמג"א שם הכריע שלא יחזור על שחרית דיש לסמוך על השיטה דלא אזלי בתר כוונה [עי' בפמ"ג ומחצה"ש], וכ"כ המ"ב סק"ז דיצא יד"ח מוסף על אף שכווין לשחרית.

אף בברכות הנהנין לא אזלי בתר כוונה

וכן מצינו במג"א סק"ג לענין אתה קדשת בליל שבת באופן שכשומר 'אתה' היה סבור להמשיך 'חונן' מפני שסבור שהוא חול ונזכר שהוא שבת, אם יכול להמשיך 'קדשת', וכתב המג"א דאף דין זה תלוי בב' השיטות שבסי' ר"ט ס"א אם אזלי בתר כוונה, דלמאן דס"ל דלא אזלי בתר כוונה, יכול להמשיך 'קדשת', ואף דבריו הובאו במ"ב סק"ו.

ולפ"ז יש לסתור מש"כ בגליון הקודם, דכמו שהמתפלל מוסף בכוונת שחרית יצא יד"ח מוסף כמ"כ המ"א והמ"ב, ה"ה אשה שהתפללה שחרית בכוונת ערבית יצאה יד"ח שחרית, דלא אזלי בתר כוונתה.

סגי בכוונה לצאת יד"ח תפלה

ובבאור הדברים י"ל דאע"פ שהובא לעיל מל' רש"י והפוסקים דהכוונה הנצרכת היא לצאת יד"ח המצוה, מ"מ לא בעי כוונה לתפלה מסוימת או ברכה מסוימת, אלא סגי בכוונה לצאת יד"ח תפלה וכן כוונה לצאת יד"ח ברכה ולא צריך בכוונתו לסיים איזה תפלה ואיזה ברכה.

האם רק כשהדיבור הכוונה סותרים זה לזה לא אזלי בתר כוונה

אולם העירוני דאפשר לדחות הראיה מהמג"א לנד"ד, דאפשר שכל מש"כ המג"א דלא אזלי בתר כוונה, הוא רק כשהכוונה והדיבור סותרים זה לזה [שבזה דנו הראשו' בברכות דף י"ב אי אזלי בתר כוונה], אבל כשהכוונה והדיבור לא סותרים זה לזה, אפשר דלכו"ע אזלי בתר כוונה, וא"כ בנד"ד אפשר שלכו"ע אזלי בתר כוונתה וממילא לא יצאה יד"ח שחרית.

הנאת העני, וגם החולקים י"ל שלא חלקו אלא היכא שעושה מעשה רק מכוין לכוונה אחרת, אך בכה"ג שלא עשה מעשה אלא כמתעסק לכו"ע לא יצא יד"ח אלא שיקבל שכר על מה שבאה הנאה לעני מחמתו, כנלענ"ד.

יא. ונחזור לנידו"ד דמקדש ואוכל מזונות, ודאי יש שינוי הן בצורת המעשה והן בכוונה והתכלית, דלא רק שיש כאן חסרון כוונה אלא שיש לו תכלית אחרת באכילתו, והוא לקיים רק את דין קבמ"ס, ויבואר ע"פ מש"כ בשו"ת אגרות משה [אורח חיים חלק ד' סימן ס"ג ענף ח'] בביאור דעת הגאונים שיוצא יד"ח קידוש במקום סעודה בשתיית כוס יין, דאין כוונת הגאונים דיצא ידי קידוש לגמרי שיוכל לאכול מעתה אף במקום אחר ולאחר איזו שעות דלזה גם הם סברי כתוס' והרא"ש דהוא דוקא באכילת לחם, אבל הוא רק לענין ההיתר לשתות שם יין גם בלא אכילת לחם, וגם לאכול שם פירות וכל דבר, דבשתיית יין יצא שם בהקידוש ולא יתחשב לבטלה, עיי"ש, וכעין זה כתב גם בספר הלכות שבת בשבת ח"א פ"ז סעי' מ"ב עיי"ש, א"כ שפיר י"ל כחידוש שכתבנו דבאופן זה לכו"ע לא יצא יד"ח סעודת שבת.

יב. הנה להלכה במקדש על מזונות ואח"כ אכל סעודה נוספת עיקרית לפני חצות כנהוג, ושכח רצה, הרוצה לסמוך על השש"כ ודאי הרשות בידו וכש"כ ע"פ דברינו היה מקום לצדד שיחזור, אך להלכה נראה יותר כמסקנת הקה"י שיראה לחזור ולאכול פת ויברך שוב ויזכיר רצה, ושלוש על ישראל.

הרב חיים הלפרט

אשה שהתפללה שחרית והתכוונה לצאת ערבית [ב]

בגליון הקודם כתבנו לדון על אשה שהתפללה ערבית לפנות בוקר, וכשסיימה תפלתה התברר לה שהתפללה לאחר עלות השחר שהוא זמן שאפי' בדיעבד לא יוצאים יד"ח כמש"כ המ"ב בסי' רל"ה סק"ד ובשעה"צ סקמ"א, אלא שמיד חשקה נפשה להתפלל שחרית עם הנץ החמה קודם שתלך לישון, אלא שבעלה עורר שמה יצאה בתפלתה יד"ח שחרית דבידיעבד אפשר להתפלל שחרית בעלות השחר כמבואר בשו"ע בסי' פ"ט [ומה שהזכירה 'שלוש רב' במקום 'שנים שלוש' הנאמר בשחרית אינו לעיקובא כמבואר בבה"ל בסו"ס קכ"ז], וכתבנו לדון דשמה לא יצאה אף יד"ח שחרית היות וכוונתה היתה לתפלת ערבית, ונמצא שתפלתה אינה עולה לא לכאן ולא לכאן.

באור שורש הספק

וכתבנו דשורש הנידון בעיקר תקנת ג' תפלות כל יום, אם היתה תקנה להתפלל את אותה תפלה ג' פעמים ביום ושם אחד לכולם, או שג' תפלות חלוקין בשמותיהן, שחרית מנחה ערבית, ובה תלוי נד"ד, דגם הדין כוונה בתפלה תלוי בגד התפלות, דאם ג' התפלות חלוקין בשמותיהן, בעי כוונה מסוימת לכל תפלה, ואף לדעת המ"א דבמצוות דרבנן לא בעי כוונה, הא מבואר בפוסקים בסי' ס' דבכוונה הפכית לכו"ע לא נפיק, ואף נד"ד חשיב ככוונה הפכית כמבואר בתוס' בברכות דף י"ב דגם כשמכווין לדבר אחר הוי ככוונה שלא לצאת, אבל אם ג' התפלות לא חלוקין בשמותיהן, א"כ כוונה לערבית הוא בדיוק ככוונה לשחרית ויצאה יד"ח שחרית.

בד' סדר זמנים כשמתפלל בביה"ש יעשה תנאי

והובא שם מש"כ הבה"ל בסי' רל"ג לדון מה יעשה מי ששכח להתפלל מנחה והגיע ביה"ש, וז"ל, "ובספר סדר זמנים כתב לענין דיעבד כשמתפלל אחר שקיעה שיתפלל על תנאי אם הוא עדיין יום יהיה נחשב לתפלת המנחה והתפלה שיתפלל אחר צה"כ יהיה לשם ערבית ואם עכשיו הוא לילה יהיה תפלה זאת עולה לו לשם תפלת ערבית והשניה שיתפלל אח"כ יהיה לתשלומין בשביל מנחה דחובה קודמת לתשלומין וכדלעיל בסימן ק"ח ע"ש".

ומדבריו יש ללמוד דג' תפלות חלוקין בשמותיהן ולהכי צריך להתנות, דהיות ויש לכל תפלה שם בפנ"ע, בעי כוונה מסוימת לכל תפלה, וצריך שיתנה באיזה תפלה מכווין לצאת, דאם אין השמות חלוקים, צ"ע מדוע צריך להתנות, הא אף אם יתפלל בסתמא יצא, דאם הוא יום יוצא יד"ח מנחה בתפלה הראשונה, והתפלה השניה ערבית, ואם הוא לילה הראשונה ערבית והשניה לתשלומין, אלא מוכח דיש ג' שמות חלוקים ולהכי צריך להתנות. ועפ"ז כתבנו דאף בנד"ד לא יצאה יד"ח שחרית, דאם אף בנד"ד יצאה יד"ח שחרית, כ"ש שהנמצא

שי' הרמב"ם די' לתפלת ערבית שם נדבה גם אחר שקבעו חובה

וע"פ יסוד זה כתב הגר"ח לבאר את מש"כ הרמב"ם "ואם היתה תפלת ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחלה אלא על דעת שאינה חובה", דרך בשחרית ומנחה דהוי חפצא של חובה, יש גריעותא במה שנתכוין לשם חובה, אבל בערבית שהיא תפלת נדבה אין גריעותא במה שהיה סבור שלא התפלל, דגם לפי כוונתו היתה תפלתו בתורת נדבה, ויכול להמשיך בתורת נדבה, דתחילתו וסופו באותו שם תפלה.

והוסיף הגר"ח, "והא דקבעו לחובה פירושו שקבעו חובה על עצמן להתפלל תפלת רשות ונדבה, אבל התפלה בעצמותה נדבה ורשות היא".
ועפ"ז יש לבאר את מש"כ בסדר זמנים דמי שלא התפלל מנחה עד שהגיע ביה"ש יתנה בתפלתו ואינו סותר למ"א דלא אזלי' בתר כוונה, די"ל דרק בב' תפלות ששניהם חובה כשחרית ומוסף לא אזלי' בתר כוונה, אבל בב' תפלות שחלוקין בעצם החפצא כמנחה וערבית אזלי' בתר כוונה כדמוכח מהא דאזלי' בתר כוונה במה שהתחיל בכוונת חובה ול"א דעלתה בתורת נדבה ויכול להמשיך בתורת נדבה.

ולפ"ז ה"ה בנד"ד שכוונת האשה לתפלת נדבה ורשות, לא יצאה בתפלה זו יד"ח תפלת שחרית שהוא חפצא של חובה, דלענין זה אזלי' בתר כוונה כדמוכח מהתם, ונפסדת התפלה ע"י שהתכוונה לערבית שהיא נדבה.

תנאי בתפלה כשיש ספק אם כבר התפלל

ב. ראיה נוספת שבתפלת חובה ותפלה נדבה אזלי' בתר כוונה ממש"כ השו"ע בסי' ק"ז ס"א דאם הוא מסופק אם התפלל חוזר ומתפלל, ובמ"ב סק"ב כתב בשם הרשב"א "ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי ואם התפללתי תהא לנדבה", ואף כאן יש לתמוה על המג"א מדוע בעי לאתנויי, הא לא אזלי' בתר כוונה, ותהיה תפלתו או חובה או נדבה לפי מה שצריך, ומ"ט בעי להתנות, ואף מכאן מוכרח דלענין חובה ונדבה אזלי' בתר כוונה. [ודוחק לומר דהוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד יצא גם בלי תנאי, דמסתמת הלשון משמע דהוא לעיקובא], ולפמש"כ הגר"ח ניהא, דחובה ונדבה 'חלוקין בעצם החפצא של תפלה'.

המתפלל תחלה בתורת תשלומין לא יצא אף את חובתו

ויסוד זה יש להוכיח מכל תפלת תשלומין דהנה קי"ל דאם כיוון בתפלתו הראשונה לשם תשלומין והשניה לשם חובה לא יצא בתפלתו הראשונה אף לשם חובה כמבואר בסי' ק"ז ס"א ובמ"ב סק"ז, ואמאי לא אמרי' דלא אזלי' בתר כוונה, ונמצאת תפלתו הראשונה בתורת חובה, ולפי המבואר בגר"ח י"ל דאף תפלת תשלומין הוא מין תפלה שחלוק ביסודו מתפלת חובה, ולענין זה אזלי' בתר כוונה.

ועולה מכל הנ"ל דאע"פ שכתב המג"א דלא אזלי' בתר כוונה, היינו רק בב' תפלות ששניהם חובה כמוסף ושחרית, וכן בב' ברכות הנהנין, אבל בב' תפלות חובה ונדבה שחלוקין הם בעיקר החפצא של התפלה, כל שמכווין לחפצא של חובה א"א שיעלה לו בתורת נדבה, וכן כשמכווין לחפצא של נדבה א"א שיעלה לתורת חובה. ועיקר יסוד זה מבואר בכתבי הגר"ז ז"ל בזבחים דף ו' דחלוקים הם עולת חובה ועולת נדבה בעיקר שמם ולהכי עולת חובה אינה קריבה בתורת נדבה. אלא שגוף הדברים צ"ב כיון דלא אזלי' בתר כוונה, מאי נ"מ אם הוי שם אחר לגמרי.

כוונה לחובה או נדבה אינו מדין מצוות צ"כ

ונ"ל דיסוד הך דינא שמבואר בברכות דף כ"א דלענין חובה ונדבה אזלי' בתר כוונה אינו שייך לדין מצוות צ"כ, אלא הוי סברא שבמצוות חלוקות, הכוונה מגדירה את המעשה כמו שמצינו במקומות רבים, והיות ותפלת חובה הוא חפצא אחר מתפלת נדבה, הכוונה מגדירה את שם התפלה, ואינו שייך לסוגיא של מצוות צ"כ.

בשי' הראב"ד דערבית בגדר חובה אחרי שקבלו חובה

אלא דאכתי יל"ד בכ"ז, דהנה על מש"כ הרמב"ם דמי שנזכר באמצע ערבית שכבר התפלל דאינו פוסק השיג הראב"ד "אין כאן נחת רוח", והכס"מ באר דבריו "נראה שטעמו שאף על פי שתפלת ערבית היתה רשות עכשיו כבר קבעו חובה כדאמרינן בפ"א. ואין זה דבר מוכרח ויש מקום לדברי רבינו מאחר שמתחלתה היתה רשות", ומבואר בכס"מ דיסוד פלוג' הרמב"ם והראב"ד אם ע"י שקבעו חובה, אית

אולם נראה דמלשון הראב"ד המובא במג"א בסי' רס"ח משמע דאף בכה"ג לא אזלי' בתר כוונה, דכתב "שלא מצינו בשום מקום שתהא הברכה נפסדת בשביל חסרון כוונה", ומשמע דבכל גוונא אין הברכה והתפלה נפסדת ואף בנד"ד שהכוונה והתפלה לא סותרים זה לזה.

בד' השבט הלוי דהמתפלל מנחה בכוונת נעילה יצא יד"ח מנחה

וכן מבואר בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ג' דאין בזה נ"מ, דשם נשאל על אחד שהיה ישן מחמת חולשה ביר"כ אחה"צ בשעה שהיו צבור מתפללין מנחה דיה"כ, וניער משנתו לפני נעילה בעוד יום והתפלל תפלת נעילה ולא השלים תפלת מנחה ושאל אם צריך להשלים מנחה במוצאי יוה"כ כדין טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים. והשיב שם, דא"צ להשלים מנחה היות ותפלת נעילה עלתה לו לתפלת מנחה, דבעצם תפלת נעילה היא בדיוק כמו מנחה [ושינוי הנוסחאות חתמו וכתבנו לא מעכב וכן מה שמוסיף בה אינו עיקר בתפלה], והוסיף שם, "ומה דכיון זה בדעתו לשם נעילה ולא כיון לשם מנחה אין זה חסרון בכוונת המצוה דסו"ס רצה להתפלל תפלת יוה"כ ראוי בזמן התפלה השייך עכשיו", ודבריו מתבארים ע"פ מש"כ המג"א דלא אזלי' בתר כוונה, ועלף אף דהתם אין הכוונה סותרת לדיבור, דהא התפלל נעילה בכוונת נעילה ואפ"ה לא אזלי' בתר כוונתו, אלא יצא יד"ח מנחה באותה תפלה, ואף בנד"ד יצאה יד"ח שחרית על אף שכוונתה היתה לערבית.

ויש להוסיף, דאפשר שדברי השבט הלוי קאי גם להשיטה דאזלי' בתר כוונה, דכ"ז באופן שהתפלות או הברכות חלוקים לגמרי כמו שחרית ומוסף או שיקרא וחרמא, אבל נעילה ומנחה הם בעצם אותה תפלה, ולענין זה לא נחשב היפוך כוונה כלל ועיקר, וכך משמעות לשונו שסיים בסו"ד "וזה לא נקרא היפוך כוונה לענ"ד", ואף בנד"ד ערבית ושחרית הוא אותו שם של תפלה [כמו שכתבנו לדון לעיל מדברי הפוסקים], ולא חשיב היפוך כוונה, ושפיר יצאה יד"ח.

ונמצא שיש ללמוד לנד"ד או מהמג"א דאף בתפלות חלוקות לגמרי לא אזלי' בתר כוונה, או דלכל הפחות יש ללמוד את נד"ד מהשבט הלוי הנ"ל דכמו שלענין נעילה ומנחה לא חשיב היפוך כוונה, אף בערבית ושחרית לא חשיב היפוך כוונה.

תמיהה מסדר זמנים

אלא דא"כ יש לתמוה טובא על מש"כ הבה"ל המובא לעיל בשם ספר סדר זמנים דאם נזכר בביה"ש שלא התפלל מנחה, יתפלל ויתנה, וצ"ע מה הענין להתנות, הא לא אזלי' בתר כוונה, והרי אם הוא באמת יום יוצא יד"ח מנחה גם אם התכוין להדיא לערבית, וכ"ש כשמתפלל בסתמא בלי שום תנאי דיצא יד"ח, והיא תמיהה רבתא.

הצעת חידוש דדברי הסדר זמנים רק לכתחילה

ואולי כל דברי הסדר זמנים הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד יצא יד"ח מה שצריך גם בלי כוונה כמבואר במג"א, ומ"מ לכתחילה בעי כוונה הראויה לכל תפלה ולכל ברכה, ולהכי בעי תנאי, אבל אם לא התנה יצא בדיעבד יד"ח. ואף בנד"ד יצאה האשה בדיעבד תפלת שחרית אע"פ שכוונתה היתה לערבית. אולם מסתימת הדברים משמע דהתנאי הוא לעיקובא, ולפ"ז צ"ע בדברי הבה"ל שהביא את הסדר זמנים ולא הזכיר שדבריו תלויים במג"א הנ"ל.

בחי' רח"ה דתפלת נדבה חלוק בעצם החפצא דתפלה

ונראה לדון בדבר חדש, דאפשר דכל מה דלא אזלי' בתר כוונה היינו בב' תפלות ששניהם חובה, אבל במנחה וערבית שערבית רשות, הווי ב' תפלות שחלוקים בשמותיהן, ובהם אזלי' בתר כוונה. ויש להביא לזה ב' ראיות.

א. בספר חידושי רבנו חיים הלוי פ"י מתפלה ה"ו הוכיח דתפלת נדבה וחובה חלוקין בעצם החפצא של תפלה מדמבואר בברכות דף כ"א דמי שהיה עומד בתפלה ונזכר שכבר התפלל דפוסק ואפי' באמצע ברכה, ולא אמרי' דימשיך להתפלל בתורת נדבה, וכתב שם הגר"ח בבאור דין זה, דהיות והתחיל להתפלל עם כוונה להתפלל חובה, א"א שימשיך בתורת נדבה, היות ולא מצטרף למה שהתחיל בתורת חובה 'דהן חלוקין בעצם החפצא של תפלה'. ומכאן יש לתמוה על מש"כ המג"א דלא אזלי' בתר כוונה ויוצא בתפלת מוסף גם כשכיוון לשחרית, דא"כ מאי נ"מ שהתחיל להתפלל בכוונת חובה, הא לא אזלי' בתר כוונה, וה"ה דלא אזלי' בתר מה שכיוון בתורת חובה, אלא אמרי' דנמצאה תפלתו נדבה ויכול להמשיך בתורת נדבה, אלא מוכרח דלענין מנחה וערבית 'דהן חלוקין בעצם החפצא של תפלה' אזלי' בתר כוונה.

בציבור, אע"פ שלענין שחרית ומוסף מבואר בצ"ח בברכות דף ו' ובמ"ב בסי' צ' סק"ל דאינו נחשב תפלה בציבור, אפ"ה לענין מנחה וערבית היה נחשב תפלה בציבור, או משום דלכל ג' התפלות יש שם אחד, או משום דלענין תפלה בציבור סגי במה שכולם אותו גדר תפלה על אף שחלוקים בשמן, אבל למש"נ אף מנחה וערבית חלוקים בעיקר החפצא, דמנחה הוי תפלת חובה וערבית הוי תפלת נדבה, והדר תיקשי היאך נוכל להחשיבו לתפלה בציבור, ובשלמא לשי' הגר"ח מבריסק [המובא באש תמיד עמ' תקמ"ב] דלדין תפלה בציבור לא בעי שיהיו ציבור שמתפללים אותו תפלה, ואף שחורית ומוסף חשיב תפלה בציבור, א"ש דאף מנחה וערבית הוי מצטרפים אילולי הוי תרתי דסתרי, אבל לשי' הצ"ח והמ"ב דתפלות שחרית ומוסף אין מצטרפים מ"ש ערבית ומנחה דכן הוי מצטרפים.

צירוף לתפלה בציבור לא תלוי בשם התפלה אלא בנוסח התפלה

ונ"ל דאף הצ"ח והמ"ב מודו לסברת הגר"ח דלתפלה בציבור לא בעי שיהיו כל הציבור מתפללים אותו תפלה, אלא אפשר שיהיה לכ"א שם תפלה אחר, אלא דבהא פליגי האחרונים, דשי' הגר"ח דאין נ"מ אפי' בנוסח התפלה, ואפשר שיהיו חלק מתפללים שחורית וחלק מוסף, העיקר שיש ציבור שמתפללים, והאחרונים סברי שהיות ואין כאן נוסח תפלה משותף, לא חשיב תפלה בציבור [ורק מיקרי בשעה שהציבור מתפללים כמבואר בצ"ח ובמ"ב שם], אבל מנחה וערבית אע"פ שחלוקים בעיקר שמם דמנחה הוי תפלת חובה וערבית הוי תפלת נדבה, אפ"ה אפ"ה שנוסח תפלה אחד לשניהם, מצטרפים שפיר לציבור אחד [ורק משום תרתי דסתרי אין מצטרפים].

ויש מזה אף נ"מ לדינא כפי שהובא בגליון הקודם, לענין מי שלא התפלל שחורית דחייב להתפלל מנחה שתיים, ואחרי שהתפלל את התפלת חובה רוצה להתפלל תפלת התשלומין עם ציבור שמתפללים מנחה, דלפי הנ"ל פשוט שחשיב תפלה בציבור [גם את"ל דגדר תפלת תשלומין אינו בגדר מנחה, אלא תשלומי שחרית] דס"ס מתפללים כל הציבור אותו נוסח תפלה, ובהכי סגי להיחשב תפלה בציבור.

בראית הגר"ח מבריסק והדחיה לד' האחרונים

והנה הגר"ח מבריסק הביא ראיה דהמתפלל שחורית עם ציבור שמתפללים מוסף מיקרי תפלה בציבור, מדאיתא בברכות דף כ"א אמר רב יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללים, אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל, ואם לאו אל יחזור ויתפלל, וע"כ דאיירי שכבר התפלל ומ"מ רוצה לצאת מצות תפלה בציבור ומתפלל תפלת נדבה, ולכאורה תיקשי דאחרי שהוא מתפלל נדבה והציבור מתפלל תפלת חובה, נמצא שאינו מתפלל בציבור, ומזה הוכיח דגם אם אינם מתפללים אותה תפלה מיקרי תפלה בציבור. וצ"ע איך האחרונים יפרשו דין זה.

ונ"ל ע"פ מש"נ דדין צירוף תפלה בציבור לא תלוי בחילוקי שמות התפלה אלא תלוי רק בנוסח התפלה, ולהכי אף תפלת נדבה ותפלת חובה מצורפים לדין תפלה בציבור על אף דהן חלוקין בעצם החפצא של תפלה, וכן ערבית ומנחה הוי מצטרפים לתפלה בציבור אילולי דהוא תרתי דסתרי, ורק שחורית ומוסף שחלוקים בנוסח התפלה לא נחשב תפלה בציבור, והגר"ח פליג בזה וס"ל דלתפלה בציבור לא בעי לא שם תפלה אחד ולא נוסח תפלה משותף.

דינים העולים

מהסוגיא בברכות דף כ"א מוכח דלענין חובה ונדבה אזלי' בתר כוונה, ולשי' הרמב"ם אף ערבית בגדר נדבה ופשוט דאזלי' בתר כוונה, ואף לשי' הראב"ד דקבעו חובה, מ"מ בנשים דלא קבעו חובה הוי נדבה דאזלי' בתר כוונה, ובנד"ד דאיירי באשה לא יצאה יד"ח שחורית היות והתכוונה לערבית, ואף באנשים אפשר דאזלי' בתר כוונה וכמו שהארכנו לדין דהראב"ד לא פליג על הרמב"ם בגדר הדברים, ואכתי צ"ע בכ"ז.

הרב זאב פראנק

ברכת שהחינו בביהמ"צ על פרי חדש בסעודה שלישית שנמשכה למוצ"ש

ברכת שהחינו בשבת ובי"ז בתמוז שחל בשבת

הנה קי"ל בשי"ע (תקנ"א ס"ז) שטוב לזהר מלומר שהחינו בין

ליה שם תפלת חובה, או שהיות ומתחלתה היתה רשות, נשאר בה שם רשות גם אחר שקבעו חובה, ומבואר דפליגי ביסוד סברת הגר"ח, דהרמב"ם סובר דגדר קבעו חובה חל רק ביחס לחיוב הגברא, אבל החפצא של התפלה נשאר בתורת נדבה, והראב"ד סובר דע"י שקבעו חובה חל על התפלה שם תפלת חובה, ולהכי אף בתפלת ערבית פוסק כשאר תפלות חובה. ובמג"א בסי' ק"ז סק"ג דייק מהשו"ע שפסק כהראב"ד ממה שכתב בסתמא דאם נזכר באמצע תפלתו שכבר התפלל פוסק ולא חילק בין ערבית לשאר תפלות, וע"כ דסובר כהראב"ד דע"י שקבעו חובה הוי כתפלת חובה.

ולפ"ז יל"ד בנד"ד דשמא יצאה האשה, דאחרי שקבעו חובה, הוי כב' תפלות של חובה דלא אזלי' בתר כוונה כמש"כ המג"א לענין התפלל מוסף בכוונת שחורית, ושוב נצטרך לדחוק דמש"כ הסדר זמנים דבעי להתנות הוא רק לכתחילה אבל בדיעבד יצא, דבדיעבד לא אזלי' בתר כוונה בב' תפלות של חובה.

מחלק בין אנשים לנשים דלא קבעו חובה אי הוי כב' תפלות שחלוקין בחפצא

אולם יש לדון בדין חדש שיהיה נ"מ בין נשים לאנשים, דהנה המג"א בסי' רצ"ט סק"ט"ז כתב דרק אנשים קבלו חובה ולא נשים, והביאו המ"ב סק"ל"ז ובסי' ק"ו סק"ד, ולפ"ז יש לדון בחידוש לדינא, דאיש שהתפלל שחורית בכוונת ערבית יצא יד"ח כיון דלב' התפלות איכא שם חובה אחרי שקבעו חובה, אבל אשה שהתפללה שחורית בכוונת ערבית לא יצאה יד"ח היות ולנשים לא קבעו חובה, ולערבית דידה איכא שם נדבה כמש"כ הגר"ח ברמב"ם, ואף הראב"ד לא פליג אלא באנשים ולא בנשים, ולפ"ז בנד"ד לא יצאה האשה יד"ח וכנ"ל.

[ואף בזה יל"ע מל' המג"א בסי' ק"ז סק"ג שבאר את הראב"ד בנוסח"א "מאחר דשו"י עליה כחובה", ואולי כוונתו למש"כ הראשונים דאחרי שהתחיל להתפלל שויה חובה, ויל"ד שמא זה שייך אף בנשים כלפי אותה תפלה שהתחילה. אולם הראשו' לא הזכירו חידוש זה, וגם עי' ברשב"א שבאר את רב האי גאון דשו"י עליה חובה לא רק באותה תפלה, ולפ"ז הוא דין של קבלת חובה לעתיד, וזה ליכא בנשים].

ולפ"ז עולה חידוש גדול לדינא, דמש"כ בסדר זמנים דהמתפלל ביה"ש צריך להתנות על תפלתו, יהיה בזה חילוק בין אנשים לנשים, דבאנשים אינו לעיכובא אחרי שקבעו חובה, ובנשים שלא קבלו חובה הוא לעיכובא, דאצל נשים יש חילוק בחפצא של התפלה כמש"כ הגר"ח. וכמובן שכ"ז חידוש גדול שלא הוזכר בפוסקים.

גם להראב"ד יש לתפלת ערבית שם תפלת רשות

ונ"ל דאף הראב"ד לא פליג על סברת הגר"ח ברמב"ם דאף אחר שקבעו חובה נשאר בתפלה שם נדבה ורשות, והא דפליג על הרמב"ם הוא רק לענין חידושו של הרמב"ם דבערבית אפשר לצרף התחלת התפלה להמשך התפלה, וע"ז חולק הראב"ד דלא סגי במה שאין חילוק שמות בגוף התפלה, אלא צריך שגם מצד הגברא לא יהיה חילוק בין התפלות, דבאמת החילוק בין תפלת נדבה לתפלת חובה הוא בתרתי, א. מצד החפצא של התפלה, ב. מצד הגברא אם מתפלל מתוך חיוב או מתוך נדבה. ובתפלת ערבית אחר שקבעו חובה מתחלקים הנך תרתי, מצד החפצא של התפלה הוי חפצא של נדבה כמש"כ הגר"ח, אבל מצד הגברא הוי גברא המחויב, ונחלקו הרמב"ם והראב"ד בדין המתפלל בכוונת חובה דפוסק, דהרמב"ם סובר דתלוי רק בחפצא של התפלה, והראב"ד סובר דתלוי גם בכוונה כלפי הגברא, וכל שהתחיל ערבית בתורת חיוב, פוסק מתפלתו וא"א שימשיך בתורת נדבה שאין בו חיוב גברא.

ולפ"ז י"ל דלענין דינא דהמג"א דהמתפלל מוסף בכוונת שחורית דיוצא יד"ח מוסף דלא אזלי' בתר כוונה, דין זה תלוי בשם התפלה, דכבר נתבאר דיסוד הך דינא הוא משום שהכוונה מגדירה את שם התפלה, ולענין זה אזלי' בתר כוונה אף לשי' הראב"ד, ומיושב מש"כ בסדר זמנים דבביה"ש בעי להתנות והוא דין לעיכובא.

ולפ"ז פשוט שהמתפלל שחורית בכוונת ערבית לא יצא יד"ח שחורית בין באנשים ובין בנשים, דאע"פ שאנשים קבלו עליהם חובה, החפצא של התפלה אינה משתנה, ולענין זה אזלי' בתר כוונה, ואף בנד"ד לא יצאה האשה יד"ח שחורית.

תמיהה מהפוסקים דמנחה וערבית היה נחשב תפלה בציבור

אך יש לתמוה על כ"ז ממה שהובא לעיל מהמג"א ה"ט"ז והפמ"ג בסי' רל"ו שכתבו דמי שלא התפלל מנחה לא יתפלל עם ציבור שמתפללים ערבית בפלג המנחה משום דהוא תרתי דסתרי, דהם תופסים אותו לילה והוא תופס אותו יום, דמבואר דבלא"ה הוי נחשב ממש תפלה

חסידים (סי' תת"מ), ושם הלשון: יש חסידים מחסידים הראשונים שלא היו אוכלים שום פרי חדש בין י"ז בתמוז לט"ב, כי אמרו איך נברך 'שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה', הרי להדיא כטעם המג"א שהגריעותא מצד נוסח הברכה, ולא משום אבילות.

אבל הלבוש כתב לענין ברכת שהחיינו בשבת זבח"ל: ונראה לי דבשבתות שבינתיים מותר לברך שהחיינו על פרי חדש, דהא מעלה על שלחנו כסעודת שלמה ואינו מחסר דבר, ע"כ, ואם האיסור בימי החול כטעם המג"א מצד נוסח הברכה, מה ענין זה להך דמעלה על שולחנו כסעודת שלמה, וכבר כתב האבני נזר (או"ח סי' תכ"ב) שלטעם המג"א אזדה הוכחת הלבוש, ובדעת הלבוש לכאן פשוט דס"ל בטעם מניעת ברכת שהחיינו בבין המצרים משום אבילות, וזהו שכתב שבשבת לא נהגה אבילות, כדחזינן ממה שמעלה על שולחנו כסעודת שלמה, וש"ד גם לברך שהחיינו. וכן משמע מלשון המהרי"ל שהביא בא"ר, שכתב בטעם האיסור 'כדי למעט בשמחה', והיינו דאמירת ברכת שהחיינו יש בה ריבוי שמחה, ובימי בין המצרים יש למעט בשמחה משום אבילות.

ושמא יש להוסיף ביאור בדברי הלבוש, שההיתר באמירת שהחיינו בשבת, אינו אלא כדי שיוכל לאכול הפרי החדש, ומשום עונג שבת, שהרי אם לא נתיר לו לברך, ממילא גם לא יאכל הפרי, ונמצא בטל ממצות 'וקראת לשבת עונג', ומשום עונג שבת דחינן לאיסור אמירת שהחיינו, וזהו שכתב הלבוש 'דהא מעלה על שולחנו כסעודת שלמה ואינו מחסר דבר', היינו גם לאותו פרי חדש שהובא לפניו. וכבר מצינו באבני נזר (שם) שכתב בזה, שאם יש ביטול עונג שבת במניעת אכילת הפרי החדש, יברך את ברכת הפרי ואח"כ שהחיינו ויאכל, ועיי"ש מילתא בטעמא.

והכי דייק לישנא דהלבוש, שלענין האיסור שבימי החול נקיט 'על פרי חדש או על מלבוש', ואילו לענין שבת כתב רק 'על פרי חדש', דהא יסוד ההיתר מצד עונג שבת שבאכילת הפרי, וזה לא שייך בבגד חדש. [והמג"א סק"א דפשיטא ליה לדמות בגד חדש לפרי חדש לענין שריותא דשבת, לטעמיה אזיל שטעם האיסור בחול מצד נוסח הברכה, וא"כ כיון דבשבת שרינן למ"ד, על כרחין משום שבשבת שפיר מצינן למימר 'שהחיינו לזמן הזה', ושוב אין מקום לחלק בין פרי לבגד].

אלא דאם כנים אנחנו, שלדעת הלבוש טעם המנהג שלא לומר שהחיינו בבין המצרים משום לתא דאבילות, קמה וגם ניצבה תמיהת הגר"א ה"ל, דאפילו אבל ביום מיתת אביו מברך שהחיינו. וכבר כתב ביד אפרים ליישב, דשאני התם שכבר נתחייב בברכה, ואם לא יברך עכשיו יחמיצנה, ודכוותה גם בבין המצרים מברך, [וזה"ל היעב"ץ בסידור שם אות ח': ובדבר הרשות שזמנו עתה, כגון שמצא מציאה או ראה חבירו החביב וכדומה, קרוב אני לומר שמברך כמו כן, דחשיב כמצוה מאחר שאי אפשר לדחות, והרי הגיעה לו הנאה והוא מצווה לברך עליה, משא"כ בזמן דפירי וכדומה דלא ליתנהי ולא ליכול ולא ליברך, וכך נראה, ע"כ], וכ"כ גם בהגהת הגר"ר ברוך פרענקל, ועוד כתב לתרץ, דשם מיירי קודם קבורה דליכא דין אבילות.

אין לדמות ברכת שהחיינו לבשר ויין

ונחזור לנידון דידן, אם מותר לומר שהחיינו על פרי חדש בסעודה שלישית שנמשכה לליל מוצאי שבת, אי דמיא למאי דקי"ל לענין בשר ויין דשרי בהו. דהנה למש"כ המג"א שטעם המנהג מצד נוסח הברכה, דאין לומר 'שהחיינו לזמן הזה' בזמן פורעניות, א"כ בשבת דשרינן לכאן צ"ל משום דשבת לאו יום צרה הוא, רק יום מנוחה וקדושה, ושפיר מצינן למימר ביה 'שהחיינו לזמן הזה', וממילא מסתבר שהדבר תלוי בעיצומו של יום, ולאחר שיצאה השבת ונכנס לימי החול של בין המצרים, הדר דינא דאין לומר שהחיינו בזמן פורענות, אע"פ שעומד עדיין בתוך סעודת השבת, ורק לענין בשר ויין שאיסורם משום צער ואבילות הוא דקי"ל לקולא, ומשום דכיון שעתידי לומר רצה בבהמ"ז, אכתי שייך לשבת דלא נהגה בה אבילות.

וגם להנראה מדברי הלבוש, דטעמא משום אבילות, וכדי למעט בשמחה כלשון המהרי"ל, לכאן אין ללמוד להתיר לברך שהחיינו על פרי חדש בסעודת שבת שיצאה למוצאי שבת ממה שמותר בבשר ויין, דשאני בשר ויין דהוו דברים הבאים מחמת הסעודה, וכיון שעתידי להזכיר שבת בבהמ"ז, שם סעודת שבת עלה שאין נוהגין בה ניהוגי אבילות, אבל ברכת שהחיינו על פרי חדש אין לה שום שייכות לסעודה, והגע עצמך, וכי נימא שכל שלא בירך בבהמ"ז יהא רשאי גם לברך שהחיינו על בגד חדש, וגם פשוט לכאן שאסור בלבישת בגדים המכוסים באותו הזמן, והכל מטעם שאין להם שייכות לסעודה, ולא מהני להו מה שעתידי לומר רצה בבהמ"ז.

המצרים על פרי או על מלבוש, ולענין שבת יש חילוקי דעות כמו שהביא המג"א (סקמ"ב), שבמטה משה בשם ספר חסידים ובלבוש כתבו להיתר, ובכתבי האר"י אסר אפילו בשבת, ובמ"ב (סקצ"ח) הכריע דאין להחמיר בזה.

ובשנה זו שי"ז בתמוז חל בשבת, כתב המג"א דלכ"ע מותר לברך שהחיינו בשבת, וציין לסעיף ד', והיינו דפליגי התם בט"ב שחל בשבת ונדחית התענית לאחר השבת, אם יש לשבוע שלפניו דיני שבוע שחל בו ט"ב, דאיכא למ"ד דכיון דאידיה תענית ט"ב אידיה לגמרי, וה"ה הכא דבשבת שנדחתה תענית י"ז בתמוז, אין דינה כימי בין המצרים ליאסר בשהחיינו. וכתב בלבושי שרד, דהכא לא תליא בפלוגתא דט"ב שחל בשבת, דלא פליגי התם אלא לענין תספורת וכיבוס דאסירי מדינא, משא"כ לענין איסור ברכת שהחיינו בבין המצרים שאינו אלא ממנהגא, לכ"ע אין לשבת דין בין המצרים.

אמנם יש מהאחרונים שחולקים על דין המג"א, שבשע"ת (סקל"ח) הביא מהברכי יוסף בשם שו"ת כנסת הגדולה (סי' ע'), שהנוהגים שלא לברך שהחיינו בשבתות של בין המצרים, ה"ה וק"ו ל"ז בתמוז שחל בשבת, כיון שכבר מאותו היום הם ימי בין המצרים, והשבת אינה מצלת אלא מן התענית, ולא מאיסור ברכת שהחיינו שנוהג בשאר שבתות. וכ"כ בסידור היעב"ץ (שער החרסית דיני ביהמ"צ אות ו') דאין מברכין שהחיינו אפילו בשבת, כ"ה דעת האר"י ז"ל, ואין צ"ל כשנדחה י"ז, דלא כמג"א, ע"כ. אלא דלמש"כ המ"ב שאפילו בשאר שבתות של בין המצרים אין להחמיר, לא נפקא מינה מפלוגתא זו.

סעודת שבת שנמשכה לליל מוצאי שבת לענין ברכת שהחיינו

והשתא יש לעיין, במי שהובא לפניו פרי חדש בסעודה שלישית של אחת משבתות בין המצרים שנמשכה לליל מוצאי שבת, אם כיון שכבר יצאה השבת, תו הדר מנהג איסור ברכת שהחיינו בימי בין המצרים, או שמא כיון שעדיין עסוק ועומד בסעודת שבת, עדיין דין שבת עליו, ויהא רשאי לברך על הפרי שהחיינו.

וגם בי"ז בתמוז שחל בשבת משכחת לה נידון זה, אם רשאי לברך שהחיינו בסעודה שלישית שנמשכה לליל התענית, ואע"פ שבליל י"ז בתמוז דעלמא איכא למ"ד שמותר לברך שהחיינו, שהחיד"א בשו"ת חיים שאל (סי' כ"ד) הביא לספר מטה אפרים שמתיר [אלא שהחיד"א עצמו פליג עליה], וכ"כ בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' ק) שאין להחמיר בברכת שהחיינו בליל י"ז בתמוז, מ"מ בי"ז שחל בשבת שנדחית התענית לאחר השבת כתב שם דיש להחמיר, כיון שהוא בין המצרים ממש.

סעודת שבת שנמשכה למוצאי שבת לענין אכילת בשר ושתית יין

והנה מצינו במ"ב (סקנ"ו) שנחלקו הפוסקים בכע"ז, לענין אכילת בשר ושתית יין בסעודה שלישית, שלדעת המג"א אפילו התפללו הקהל ערבית דמוצאי שבת מבעוד יום, נגדר היחיד שבתוך סעודתו אחר הציבור ליאסר בבשר ויין, ולכאן כ"ש להיכא שחשכה ויצאה השבת, [ובמג"א אסיק דיש נמנעין אחר שקיעת החמה, ופירש הפמ"ג דהיינו בזמן בין השמשות], אבל דעת הא"ר והדה"ח להיתר, דכיון שאומרים רצה בבהמ"ז שייך אצלו שבת, והנראה מלשון המ"ב דנקיט לקולא כדעת הא"ר והדה"ח, וכן סתם בשעה"צ (סקע"ה) לענין כוס בבהמ"ז של סעודה שלישית, דאפילו נמשך הסעודה עד חשיכה שריא, ושמא נילף מינה נמי לנידון דידן, שיהא מותר לברך שהחיינו בתוך סעודה שלישית שנמשכה למוצאי שבת.

האיסור באמירת שהחיינו אם הוא משום אבילות או מצד נוסח הברכה

אמנם לכאן יש לחלק טובא בין העניינים, וראשית יש לבוא ביסוד וטעם המנהג שלא לברך שהחיינו בימי בין המצרים, ומה שבשבת נקטינן להקל. דהנה ז"ל המג"א: וטעם האיסור נראה לי, כיון דהזמן ההוא זמן פורעניות אין לברך 'שהחיינו לזמן הזה', אבל אין הטעם משום אבילות, דהא לא מצינו שאבל אסור לברך שהחיינו, ע"כ, וכע"ז הביא הא"ר (סקמ"א) משו"ת בנימין זאב, שאין לומר בזמן אבל וצער 'שהחיינו לזמן הזה', ע"כ, והגר"א בביאורו (אות ס') כתב על מנהג זה דחומרא יתירא היא, שהרי אפילו באבילות דיום מיתה אמרינן בברכות (נ"ט ב') באמרו לו מת אביו שמברך שהחיינו על הירושה, וימי בין המצרים לא חמירי מינה, ואסיק בזה"ל: אף שהמג"א דחק עצמו, אינו כלום, ע"כ. אבל הרי מקור המנהג בספר

יבמות ק"ט

רשע, וההלכה היא שרשע מקבל את שכרו בעולם הזה. הכרעת 'מי האדם' נעשית על פי הרוב.

נמצא דההגדרה של הגר"ש שרובא דאיתא קמן אינה בירור המציאות אלא היא הכרעת דין, מבארת היטב את צורת דין האדם.

יבמות קב

רובא דאיתא קמן

הגמרא מקשה מדוע לא אומרים שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומתרצת הגמ' בהו"א שרבנן הולכים בתר רובא רק ברובא דאיתא קמן ולא ברובא דליתא קמן. כלומר, שרבנן מודים לר"מ דחיישי למיעוטא ברובא דליתא קמן שזה דבר שקשור להסתברות ולסטטיסטיקה (שברוב המקרים בעולם הטבע פועל בצורה מסויימת), משא"כ ברובא דאיתא קמן שזה רוב שנמצא לפנינו כמו ט' חנויות, דלא חיישינן למיעוטא.

ומכאן מוכיח הגר"ר שמעון שקאפ (שערי יושר שער ג' פ"א) שרובא דאיתא קמן אלים יותר מרובא דליתא קמן, שהרי להו"א של הגמ' לרבנן אזלינן בתר רובא בדאיתא קמן ולא בתר רובא דליתא קמן. אך מקשה הגר"ש"ש שמצינו שרובא דליתא אלים יותר מרובא דאיתא, והוכיח כן מכמה דוכתי.

ומבאר הגר"ש"ש את היסוד שהחילוק בין רובא דאיתא לרובא דליתא הוא, שרובא דליתא קמן הוא בירור המציאות של העולם, ורובא דאיתא קמן הוא לא בירור המציאות, שהרי אין סיבה שהבשר יגיע דוקא מהחנות הזאת, אלא יש דין של הכרעה שהתורה לימדה אותנו ללכת אחרי רבים, לגבי ההלכה והדין.

ולכן לר"מ דרובא דליתא קמן אינו רוב, מ"מ רובא דאיתא קמן הוא רוב כי הוא מכריע לנו את הדין, אך לדעת רבנן שסומכים על רובא דליתא קמן לכרר את המציאות א"כ רובא דליתא קמן יותר אלים שהרי הוא מברר את המציאות ולא רק את הדין. ולמסקנא כל פלוגתת רבנן ור"מ היא רק על רובא דליתא קמן ששם יש לדון אם זה מברר את המציאות, אך רובא דאיתא לכ"ע סמכינן עליה כמו שדין התורה אומר, וכן מבואר מדברי התוס' בסוגיא.

עד כאן דברי הגר"ש"ש שאפשר להגדירם כ"מחשבה בלומדות".

ויש להוסיף כאן דבר גדול בעבודת ה'. כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג) שאדם שרובו מצוות הוא צדיק, רוב עבירות הוא רשע, מחצה על מחצה בינוני. ומקורו הוא בפשטות מהסוגיא בראש השנה שג' ספרים נפתחים בר"ה וכו'.

וקשה מאוד כיצד ניתן לומר שהולכים אחרי רוב, הרי לדוגמא משה רבינו שהיה הצדיק הגדול ביותר, מ"מ כשחטא במי מריבה נענש על כך, אף שרובו המוחלט היה מצוות.

וביאר מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל (והרחבנו בזה במסכת ראש השנה) שכשמדברים לגבי העבירות והמצוות עצמן, אף שרובו של האדם מצוות או עבירות מ"מ העבירה או המצווה קיימות אף שהוא רק אחד מני אלף, אך כשבאים להכריע את עניינו של האדם, מהו ה"שם" שלו, האם הוא צדיק או רשע, בזה הולכים לפי הרוב שהרי אמרה התורה ללכת אחרי הרוב ולהכריע כמותו, אפי' שהוא לא בירור המציאות. וכפי שמצינו ברובא דאיתא קמן שאף שאינו מכריע את המציאות, אבל בהגדרת הדין אזלינן בתר רוב.

ומן הענין להביא כאן את דברי החיד"א. דהנה רשע מקבל את שכרו בעוה"ז, ומקשה החיד"א כיצד ניתן לתת לו שכר בעוה"ז ולאבד את זכותו בעוה"ב. ומבאר החיד"א שכיון שרובו עבירות אזלינן בתר רובא ומכריעים שהוא

פרצוף פנים עם החוטם

הגמרא מדברת על הסימנים שבהם אפשר להכיר אדם מת כדי להתיר את אשתו, ואמרינן שצריך להכיר את החוטם. ונבאר קצת את ענין החוטם:

בפסוק (ויקרא כא, יח) כתוב לגבי מומי הכהנים: "...איש עור או פסח או חרם או שרוע", ומבאר רש"י שהחרום הוא כל שחוטמו שקובע בין שתי העיניים. מבאר הרמב"ן דהטעם שדבר זה נקרא חרום לשון חרם דוקא הוא משום שהחוטם הוא עיקר הדרת הפנים כמו שאמרו אין מעידין על פרצוף הפנים עם החוטם, וכיון ש'חרם' הוא לשון חורבן, לכן אדם שאין חוטמו כתואר בני אדם, כלומר שחסר לו את עיקר הדרת פנים, נקרא ע"ש חורבן.

ונצרך את דברי רבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש (ח"א דרוש א ודרוש יד) לגבי תקיעת שופר, שהתקיעה שופר הראשונה שהיתה בעולם היא ויפח באפיו נשמת חיים שהיתה ביום ראש השנה, ובכל שנה חוזרים לאותה תקיעה. והוסיף שלכן יש לאף קצת צורה של שופר, כי דרכו 'תקע' הקב"ה את הנשמה בתוך הגוף. וממילא מבואר שעיקר הדרת של האדם הוא האף כי דרכו נכנסה הנשמה לגוף. וכן מבואר במהר"ל שצורת הפרצוף מראה שיש לאדם נשמה.

ויש להוסיף שעל פי קבלה האף הוא עיקר גילוי מידותיו בעולם, וכתוב בגר"א בספד"צ (פ"ב) שכל הפרצוף ניכר בחוטם, ואם החוטם ארוך הרי הוא 'ארך אפיים', ואם הוא זעיר הרי הוא 'זעיר אפין', וגם כשיש כעס הוא מגיע מהאף כמ"ש עלה עשן באפו. ומאחר שהקב"ה מתגלה בעולם כצורת אדם, ממילא כשם שאדם מתגלה ע"י האף, כך כביכול הקב"ה מתגלה ע"י האף.

יבמות קכא

מעשה ניסים

הגמרא מדברת על עדויות שונות שמספרות על אדם שמת.

ור"מ אמר שהיה מעשה שאדם נפל לכור הגדול ושרד שם ג' ימים, ואמרו לו אין מזכירין מעשה ניסים, וגם ר"מ מודה לזה ורק הוא סובר שזה לא היה נס.

וא"כ מבואר שלא חיישינן כלל שמא היה נס, והגמ' בברכות ס, א מביאה את הלשון הזאת לגבי תפילה, שאדם לא יתפלל על העובר שבמעיו אשתו שיהפוך לזכר, ואף שלא התפללה על דינה, אין מזכירין מעשה ניסים.

וביאר הדברים ע"פ המתבאר מדברי רבותינו (רמב"ן בסוף פרשת בא והרמח"ל בדעת תבונות), שהנהגת העולם העיקרית היא הנהגת הטבע, שהיא מתבססת על ההסתר של הקב"ה, וכמו שאומרים הראשונים שעולם הוא מלשון העלם. ועבודת האדם היא להביא לגילוי הקב"ה דוקא מתוך

ההסתר, ואף שמבאר הרמב"ן שם שכל מעשינו הם נס, מ"מ זה נס מסודר שכך רצה הקב"ה שהעולם יתנהל בלא שינויים.

ולפעמים יש נס שהוא שינוי מההנהגה הרגילה של העולם כשיש צורך, וכמו המושג הוראת שעה, אבל אין זו ההנהגה הרגילה.

וכן מצינו בשבת (דף נג) שהיה אדם שמתה אשתו ולא היתה לו דרך לזון את בנו התינוק, ונעשה לו נס ונפתחו לו ב' דדים והניק את בנו, ואמר אביי כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית, כי יש פה שינוי שכביכול הקב"ה צריך להתערב שלא כדרך העולם הרגיל, ודבר זה הוא לא רצון ה'.

ובגמרא לעיל למדנו שר"ג ראה את ר"ע ששהה בספינה שטבעה בים, וחשש שמא טבע, ולבסוף התברר שניצל ע"י זה שאחזו בדף של ספינה. ושוב במעשה אחר ראה ר"ע את ר"מ בספינה שטבעה וגם הוא ניצל ע"י גל שדחף אותו. והעירו מדוע ר"ע התפעל מזה, שהרי הוא עצמו ניצל מספינה שטבעה (עי' ערו"ג וכן יהוידע).

וביאור הדבר שלרבי עקיבא היה דף להתפס עליו אך לר"מ לא היה עם מה להנצל, ועל כן תמה ר"ע כיצד ניצל ר"מ. נמצא שבלעדו דרך מדרך הטבע קהניצל לא היה מקום לחוש שניצלו. וכן מבואר שלא ביקשו על נס שכנגד דרך הטבע, שעיקר ההנהגה הנרצית בעולם אינה הנהגה ניסית אלא הנהגה טבעית.

ועי' בגליוני הש"ס כאן שהביא כמה מקורות בפוסקים שלא חיישינו שקרה מעשה ניסים.

והיוצא מן הכלל הוא המעשה עם בתו של נחוניא חופר שיחין ששם היה צריך שיהיה נס, וזכתה לזה מכח הכלל שלא יתכן שדבר שנתעסק בו אותו צדיק יכשל בו זרעו.

זהו ביאור הגמרא כאן שאין מזכירין מעשה ניסים.

לאור זאת שהזכרנו את ה'דף של הספינה', אי אפשר להמנע מלהזכיר את דרשתו של ר"מ שפירא המפורסמת בדרשתו בסיום מסכת יבמות בוורשא, שר"ע אחז ב'דף', והוא רמז לדף היומי שלנו, שכשאדם אחז בדף ובקביעות היומית שלו, הדבר נותן לו כח להתגבר על כל הגלים להגיע לחוף מבטחים.

יבמות דף קכב

סיום מסכת יבמות

מסכת יבמות מסתיימת במילים: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך. ומצינינים המהרש"א והערוך לנר שסיום זה מוזכר מד' מסכתות: ברכות, יבמות, נזיר וכריתות. והערוך לנר מוסיף שסימן לדבר הוא בני"ך, ר"ת של ד' מסכתות אלו.

והיא הערוך לנר שד' מסכתות אלו דנים בג' שלומות שיש בעולם, שלום בין אדם לבוראו, שלום בין אדם לחבירו, שלום בין אדם לאשתו, ושלום בין אדם לעצמו. מסכת ברכות העוסקת בענייני תפילה וברכות היא כנגד שלום שבין אדם למקום. נזיר בא מכח הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, כלומר ההפך מנישואין, וע"כ התיקון הוא שלום בין אדם לאשתו. כריתות הוא כנגד בין אדם לעצמו, שענין הכרת הוא כריתת הנשמה מן הגוף, והמניעה של זה הוא שלום בין כל חלקי גופו של אדם.

יבמות הוא כנגד שלום שבין אדם לחבירו. וכאן המהרש"א מבאר

שבמסכת זו מצינו הרבה דברים שעניינם הוא שלום וחסד, שסיימנו עתה את עניין מפני עיגונא הקילו בה רבנו, וכן דרכיה דרכי נועם וכו'

הערוך לנר מוסיף שבעיקר עניין הייבום יש כאן חסד עם החיים ועם המתים. וביאור הדבר חוזר למה שהתבאר בכמה שיעורים במשך המסכת, שחז"ל מבארים שכאשר אדם מת בלא בנים הרי אין מנוחה לנשמתו, וע"כ יש את מצוות ייבום להקים לאחיו שם, ולתת מנוחה לנשמה. ואם לא עושה ייבום יש את מצוות חליצה שמביאה לתיקון זה בצורה אחרת, כפי שהבאנו בשם האר"י. נמצא שיש חסד אמת.

ומוסיף רבינו בחיי בפרשת כי תצא, וביתר שאת מביא הרדב"ז במצודת דוד, שעניין הייבום שהוא תיקון המעוות הוא רמז לכלל ישראל שיהיה להם מקום תיקון לתקן את המעוות. וזהו החסד הגדול שעשה השם עם בראיו שנתן להם את האפשרות לתקן.

נמצא שעיקר עניין המסכת הוא מידת החסד שבאה מכח מצוות ייבום וחליצה.

ויש להוסיף על כך שאולי זה הטעם שמייד לפני סיום המסכת מובא שהסיפור שהיה אדם שנקרא בשם "אריה" על שם גבורתו. והנה לא מצינו שם זה בכל הש"ס. אבל אולי יש כאן רמז, שכידוע האריה הוא כנגד מידת החסד, והוא הפרצוף הימיני במרכה כנגד מידה זו. ויתרה מכך שארי"ה בגי' חסד ג' פעמים. וראיתי שיש מי שביאר בזה, בדרכי כלל יש ג' הנהגות תמיד של חסד, דין ורחמים. אבל כאשר כל הג' מידות מתנהגים בחסד, זהו החסד הגדול ביותר. חסד שלש פעמים, כלומר חסד שנמצא בכל המידות, הוא נקרא אריה.

וא"כ שפיר י"ל, דכיון שכל עניין מסכת זו הוא עניין החסד שעושה אדם עם חבירו, והקב"ה עם בני", א"כ בסוף המסכת מוזכר השם השייך במיוחד למידת החסד.

הדרן עלך מסכת יבמות.

כתובות דף ב

פתיחה למסכת כתובות

המסכת פותחת במשפט: "בתולה נישאת ליום הרביעי".

ונקדים הקדמה קצרה: איש ואשה לעולם הוא משל עמוק, לחיבור שיש בין משפיע ומקבל בעולם. כנגד זה יש אב ובנו, רב ותלמידו, אך עיקר ההשפעה שיש היא בין הקב"ה לישראל. הקב"ה הוא כנגד האיש, וישראל הם כנגד האישה.

מצינו בחינה נוספת של השפעה בין החמה והלבנה, שהחמה מייצרת אור, והלבנה מקבלת אותו. וזה כנגד החיבור של קוב"ה וישראל, שהחמה היא משל לקב"ה והלבנה היא משל לישראל אשר מקבלים את השפע מלמעלה.

והנה כבריאת העולם הלבנה היתה כגודל של החמה, אך הקב"ה מיטט אותה.

וגדר הענין מבואר בדברי רבותינו בכמה מקומות, שבאופן עקרוני הלבנה אמורה לקבל את כל ההשפעה של החמה, אלא שבעולם הזה לא ניתן לממש את הדבר, וכן הוא במשל - עם ישראל בעולם הזה אינם בדרגה אליה הם יגיעו לעת"ל, שאז הלבנה תהיה כאור החמה, וכן עם ישראל "עתידיים להתחדש כמותה".

יחצוץ בין הבעל לאשה, וממילא גם תהא חציצה בתוך החיבור בין הקב"ה לכלל ישראל.

נמצא שכזירת תיבעל להגמון מתאימה היטב עם עיקר שיטת יון.

הגמ' ממשיכה ואומרת שמכל מקום לא עקרו חז"ל את התקנה, כיון דגזירה עבידא דבטלה, ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא מבטלינן. אנו יודעים שכל גזירה סופה להתבטל.

המהרי"ל דיסקין בפרשת שמות מבאר על נוסח ההגדה של פסח 'שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם' - כלומר, כל גזירה היא זמנית עד שהקב"ה מצילנו מידם. ואלו דברי הגמ' כאן גזירה עבידא דבטלה.

רבי צדוק הכהן מוסיף (רסיסי לילה אות נג) ששמע כי הפירוש במה שנאמר כאן "גזירה עבידא דבטלה", שפירושו הוא שכל הסיבה שיש מעיקרא את הגזירה, הוא כדי שעם ישראל יבטל אותה ע"י שישוב בתשובה. לכך היא נוצרה. וממילא בעיקר מהותה היא עומדת ליבטל, וזהו "גזירה עבידא דבטלה".

דף ד

ביאת מצוה

"בועל בעילת מצוה ופורש". הגמ' קוראת לביאה ראשונה 'מצוה'. מבאר התוס' ע"פ הגמ' סנהדרין (כב, ב) דאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, א"כ מה שמביא את החיבור השלם בין האיש לאשה הוא הביאה הראשונה, על כן נקרא ביאת מצוה.

החתם סופר (בחידושים כאן) מבאר כך, "לולי דברי התוס' הוי אמינא, דלגבי שאר בעילות הראוי לפרות ולרכות שהם חובה, קרי ליה להך בעילת מצוה, דאינו ראוי שתתעבר מביאה ראשונה, ורק שהיא הכנה לאחרות, קרי ליה רק מצוה". ומציין לשבת דף כה, ב.

רבי יעקב קמנצקי (בספר גזני האוהל) מרחיב את דברי החת"ס, דמצינו בגמ' בשבת שם שיש מעשה שנקרא רשות, ויש שנקרא מצוה, ויש דרגת חובה. וממילא כאן שהביאה ראשונה אינה חובה של פרו ורבו, וגם קיום של 'עונה' אין בה, שכן האשה מצטערת בה, נמצא שהיא רק 'מצוה' דהיינו הכנה לקיום החיוב העתידי.

ומוסיף רבי יעקב שברמב"ם (תחילת הל' אישות) מבואר שקודם מתן תורה אדם היה פוגע באשה בשוק מכניסה לתוך ביתו ובוועלה ותהיה לו לאשה, וכיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה. א"כ, מהי המצוה שלשמה הוא מקדש אותה, הרי זו הביאה, והרי לא ניתן לכנות אותה בשם חובה שהרי חיובי עונה אינם באים אלא אחר הנישואין, א"כ יש בביאה זו מצוה.

וביאר שהן הן דברי התוס', שהביאה ראשונה היא הכשר להמשך קיום פר"ו, שע"י שכורתת לו ברית, נדבק בה.

ובביאור הדבר שאין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, מבארים המהרי"ל והמהרש"א בסנהדרין שם, שהאשה היא ה'חומר' והאיש הוא ה'צורה'. כלומר האשה היא הבכח, ומי שנותן לה את התכלית הוא בעלה. וזה הכוונה שנעשית כלי, כלומר נחשבת מעתה דבר שיש לו צורה.

המהר"ל מבאר בכמה מקומות שכל ענינה של האשה הוא להתחבר עם

בספר תולעת יעקב (ספר קבלה קדום שמובא בשל"ה), מקשה מדוע בתולה נישאת ליום הרביעי, הרי היום הרביעי הוא היום שנתמעטה בו הלבנה, ואם כן יש בו פגם ב"בתולה" שהיא המקבל, ומדוע דוק ביום זה היא נישאת. ומתירן שאדרבה, באים להראות את מעלת בתולת ישראל, שאע"פ שהיה מיעוט מ"מ זה רק דבר זמני. וכן מבאר יותר המגיד מקאזניץ בספר עבודת ישראל (ליקוטים), שבאים להראות שיבוא יום שיהיה אור הלבנה כאור החמה ביחוד עליון. ולכן דוק ביום זה עושים נישואין, להפוך את יום הקלקול ליום של תיקון.

וביאר זה שופך אור חדש על מסכת כתובות, שכאשר מדברים על סדר נשים עוסקים בשייכות בין הקב"ה לכנסת ישראל.

ודברנו בתחילת מסכת יבמות שסדר נשים מתחיל במסכת יבמות כי יבום הוא קשר שאינו נעשה בצורה הרגילה, והוא כביכול התערבות שהקב"ה מתערב למעלה מדרך הטבע, וזה מראה כמה הנישואין חביבים ויקרים לפניו. אך עכ"פ הם מעל ומעבר למערכת המסודרת של העולם.

אך לאחר מסכת יבמות באים לדבר על נישואין שהם בסדרי העולם. וכבר מקשה הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות שלכאורה היה צריך להקדים את מסכת קידושין למסכת כתובות, שהרי הקידושין הם לפני הנישואין. ויש לבאר שהכתובה היא השטר, המצייד כיצד צריכים להיראות הנישואין, ודבר זה בא קודם הקידושין ונשואין בפועל..

ובנישואין בין הקב"ה לעם ישראל, מפורש בשל"ה (סוף חומש שמות) ששטר הכתובה הוא התורה הקדושה, וזה הביאור שכתובות נקראת ש"ס קטן, כפי שמופיע בשער הדפוס הראשון של השיט"מ ק ("תלמוד קטן") וכן בהקדמה להפלאה, ולאמור מובן, שאם הכתובה היא התורה, אזי מסכת כתובות צריכה לכלול את כל התורה. וכיון שהש"ס כולל את כל התורה כולה, ש"ס קטן הוא תמצית דבר זה, וזהו מסכת זו שהיא מדברת על השטר כתובה שבין הקב"ה לישראל.

ולכן מסכת כתובות פותחת ביום הרביעי, שהוא התיקון וצורת הנישואין כפי שתהיה בזמן התיקון, שאור הלבנה תתחדש ותהיה כאור החמה, כלומר שישאל יעלו בדרגה שיוכלו לקבל את כל ההשפעה של בורא העולם..

דף ג

תיבעל להגמון תחילה

ברש"י בשבת (כג, א) מבואר שהגזירה הזו היתה במסגרת הגזירות על הדת שקבעו היוונים. ויש להבין, מה השייכות בין מה שגזרו היוונים לעקור את הדת מישראל, ובין גזירה זו של 'תיבעל להגמון תחילה'.

מו"ד הגר"מ שפירא זצ"ל ביאר בזה (ע"י אפיפי מים חנוכה), דענין בתולה נישאת שייכא לחיבור בין חמה ולבנה, בין הקב"ה לכלל ישראל, וכפי שהבאנו בפתיחה למסכתנו.

וא"כ מובן דהנה מבואר במדרש (ב"ר ב, ד) שעיקר גזירת יון היתה: "כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל", כלומר הם באו להפריד את עם ישראל מהקב"ה. וכמו שביארו רבותינו שכל האומות באות נגד הגוף, והיוונים באים נגד קדושת ישראל, נגד דת יהודית. רצונם שנהיה ככל הגויים.

וממילא מבואר שמטעם זה גם גזרו בפרט נגד 'בתולה נישאת ליום הרביעי', ותיקנו שלפני שהבעל מתחבר עם אשתו, היווני ייכנס שם, והוא

שכן שמים וארץ בפני עצמם כל אחד הוא מידה מסוימת שאינה שלימה, דהשי"ת יצר את השמים כדבר שמשפיע ואת הארץ כמקבלת, ועדיין נצרך החוליה המקשרת, הבריה המחברת, וזהו האדם. ועיקר מקום עבודת האדם הוא כבהמ"ק.

האדם הוא המחבר שמים וארץ בסוד שמים וארץ והאדם המחברם.

דף ו

לא כהללו בבליים

הגמ' דנה על ביאה בשבת והזכירה מושג של ביאה בהטיה, ואמרו: "לא כהללו בבליים שאינם בקיאים בהטיה". מה הביאור בכך, שרק בני א"י בקיאים בביאה בהטיה ולא בני בבל.

החת"ס אומר דבר נפלא. בהקדם דברי המג"א (סי' רפ) שמביא: "כתב הגאון בעל ברכת הזבח, שאלני הרב מהר"ר יאסקי יצ"ו אב"ד דק"ק ואדיסליב, מצינו לחכמים ראשונים שהיו אוכלין חוליהן על טהרת הקודש, ומה היו אוכלין בשבת, דעל כרחך היו טבולי יום אחר התשמיש (דעונת ת"ח מליל שבת לליל שבת) ואסורין לאכול מה שנעשה על טהרת קודש, דטבול יום הוא שני". וע"ש במג"א ובפמ"ג.

והחת"ס עצמו מביא תירוץ שמבוסס על הגמ' בנדה (טו, א), שאומרת שיתכן שאדם עושה בעילה אבל לא גומר ביאתו וממילא אינו בעל קרי, עפ"י"ז מבאר החת"ס שזהו מה שהיו עושים אותם חסידים, שהיו מקיימים עונתם ע"י ביאה בלא גמר ביאה. (והדבר קצת צ"ע שאת עיקר העונה שהוא מערב שבת לערב שבת עשו ביאה שאינה גמורה).

ממשיך החת"ס: הנה ביאה בהטיה שאינה מסירה את הבתולים אינה יכולה להביא לעיבור, ויש תשובות בראשונים שסוברים שביאה שאינה מביאה לפר"ו יש בה בעיה של הו"ל, ומעתה קשה כיצד עשו ביאה בהטיה, וצ"ל שכאשר עשו ביאה בהטיה היה זה בלי גמר ביאה, ולא הגיעו להו"ל.

לאור כל הנ"ל, מבאר החת"ס באופן נפלא, דבני א"י שהיו אוכלים חולין בטהרה, הם היו בקיאים בביאה שלא מביאה לגמר ביאה, שאלמלא כן לא היו יכולים לאכול חולין בטהרה ביום השבת, ולכן רק אנשים כאלה יכולים לעשות הטיה, כיון שהטיה מצריכה ג"כ בעילה שאינה גמורה. הא בלא הא לא שייך. ואילו בני בבל שלא היו אוכלים חולין בטהרה, לא היו בקיאים בביאה בלא גמר ביאה וממילא גם לא עשו ביאה בהטיה.

וזהו שאמרו "לא כהללו בבליים שאינם בקיאים בהטיה".

בעלה, וכפי שהבאנו במסכת יבמות בשם רבי יוסף ענגיל שעיקר בריאת האשה היה בתורת עזר כנגדו של האיש, ומעולם לא היתה בעולם ללא האיש. אשה היא כ'גולם', כלומר חסר צורה. ורק משעה שהיא מתחברת עם בעלה, אז יוצאת מתורת 'גולמי כלים', לגדר של כלי.

וכן מבואר בדברי המקובלים ע"פ האריז"ל שבביאה ראשונה הבעל נותן לה חלקי נשמה שהיו חסרים לה, וזה חלק מההשלמה שלה שמגיעה בביאה ראשונה.

ומוסיפים בספרים שזה ענין הגזירה של תיבעל להגמון תחילה, שרצו למנוע את עשיית הכלי ע"י בעלה, ולהפך את הברית שלה עם בעלה.

המהרש"א בסנהדרין מוסיף שכפי שדיברנו בשיעורים הקודמים, שהאיש והאשה העיקריים הם הקב"ה וכלל ישראל, וע"י שנתן לנו את התורה, הרי זה כעין בעילה ראשונה שמאז אנו דבוקים בו ית'.

דף ה

גדולים מעשי צדיקים

"גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשי שמים וארץ, דבמעשה שמים וארץ נאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ובמעשי צדיקים נאמר מקדש ה' כונונו ידיך". פירש רש"י שהמקדש נעשה ע"י הצדיקים.

המהרש"א מבאר ש'שמים' ו'ארץ' הם גילוי של מידות שונות של הקב"ה, וכנגד זה - ימין היא תמיד מידת החסד וההשפעה, השמאל הוא מידת הדין והגבורה. המקום ששני הכוחות הללו מצטרפים יחד הוא בית המקדש. שם מתקיים חיבור של שתי המידות, חיבור שמים וארץ.

מי שייסד את בית המקדש הוא בצלאל, ועליו נאמר שידע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. זה מה שנצרך כדי לבנות את בהמ"ק שהוא מקום החיבור של כל המידות.

בתוספת ביאור כותב הגאון יעקב (נדפס בעין יעקב) שזה כל מהות האדם בעולם. האדם הוא חיבור נשמה ממעל וגוף מתחת, ובו עצמו מתקיים החיבור של שמים וארץ. בתחילת בריאת העולם, היה חסר גשם שמחבר את השמים והארץ, וכיצד הוא הגיע? ע"י שנברא האדם, התפלל עליהם וירדו. כלומר האדם הוא המוציא לפועל את החיבור בין שמים וארץ.

הגר"א משלי (א, ב) כותב משפט חשוב: "סוד שמים וארץ ואדם המחברם". יש שמים ממעל ויש ארץ מתחת ויש אדם שמחבר עליונים ותחתונים.

רבי יצחק אייזיק חבר בספרו אפיקי ים על מסכתין, מבאר שהשמים הם מקום השלימות, ובארץ יש חסרונות, על כן הארץ צריכה את השמים להשלים אותה. והתפקיד של האדם הוא לקחת ארץ חסירה ולמלא אותה בהשפעה שמגיעה מלמעלה.

בספרי חסידות (תורה אור לבעל התניא, מי השילוח) מבואר שכל מה שמצוי בשמים, נמצא גם פה, רק בהסתרה. ותפקיד האדם לקחת את כל ההסתרים שבשמים ולגלות אותם כאן בארץ. באמת הקב"ה בעולמנו הוא נעלם ולא רואים אותו, אבל כשצדיקים עושים מעשי מצוות הרי הם מעמידים גילוי של הקב"ה בעולם.

זה ביאור הגמרא כאן "גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשי שמים וארץ",

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון כ"ג

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכה

ברכות השחר
חלק ו'

ברכת מלביש ערומים

כל לבוש לימא מלביש
ברוך מלביש ערומים

ברכת שעשה לי כל צרכי

כי סיים מסאניה לימא
ברוך שעשה לי כל צרכי [ברכות ע"ב]

פרשיות
פנחס - מטות
תשפ"ב

ביאורי התפילה על ברכת מלביש ערומים

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברזמו של עולם

הקב"ה הלביש אדם וחוה אחר שנפקחו עיניכם ונתביישו

כתבו רבינו יעקב בן יקר והאבודרהם, שלשון ברכה זו מיוסדת על הפסוק (בראשית ג' כא) ויעש ה' אלקים לאדם כתנות עור וילבישם. ובגמ' סוטה (יד' א) איתא, מאי דכתיב (דברים י"ג) אחרי ה' אלקיכם תלכו, לילך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב ויעש ה' א' כתנות וכו'. ובפ' הראב"ן והרוקח על התפלה ביארו שברכה זו אחר ברכת פוקח עורים, ע"פ מש"כ בראשית (שם) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם, ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות, ולכן אחר פקחת עיניו, לובש, ע"כ תוכן דבריו, וצ"ב.

ונראה לבאר בס"ד, דאחר החטא נשתנו אדם וחוה מנשמה גבוהה בגוף קרוש וטהור, לגוף מגושם שעלול להיסחב אחרי תאוות העוה"ז (ע' בספרונו שם), ולכן נתביישו מעצמם וכל שכן מבוראם ית' (כמ"ש שם בפסוק ח'). והנה הם גרמו זה לעצמם, והשתדלו לכסות את בושתם ע"י בגד ארעי ובזוי, היינו החגורות מעלי תאנה, והיה מהראוי שלא יזכו לעזרת הבורא ית' בזה. אך רחמי שמים מרובים מאד גם אחר שיחטא האדם, ולכן ריחם הקב"ה עליהם ועל בושתם, ובכבודו ובעצמו עשה להם לבושי דיקר (כלשון התרגום), ולא הסתפק בזה להסיר את בושתם, אלא הלבישם בלבושים מכובדים וחשובים.

הקב"ה הלביש אדם הראשון מבגדי כהונה

והוסיף הבעל הטורים, שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגדי כהונה, וכדאיתא במד"ר (במדבר ד' ח'), אדם הראשון היה גבור של עולם, וכיון שקרב קרבנו וכו' לבש בגדי כהונה גדולה, שנא' ויעש ה' א' כתנות עור וילבישם (והבעה"ט יליף זה בגו"ש ממש"כ לגבי אהרן וילבישם כותנות). ואלו הם הבגדי עשו החמודות (פ' תולדות כ"ז ט"ו) כמ"ש תרגום יונתן (שם), שלבש יעקב אבינו כשקבל הברכות.

המלבושים מכבדין את בעליהן

וע"ז תקנו לברך הקב"ה כל יום על שהוא מלביש אותנו מלהיות ערומים, ומציל אותנו מבשתנו וגם נותן לנו ברחמי ית' לבושי יקר, כמ"ש במס' שבת (ק"ג א') דר' יוחנן קארי למאניה (בגדים) מכבודתי, ופרש"י, שמכבדין בעליהן. וכל שכן שבשבת קודש יש לכוון בברכה זו עוד יותר, דהרי אנו זוכים ללבוש בגדי שבת (ויש גרסא במד"ר הנם דבגדי שבת היו אלו שהקב"ה עשה לאדה"ר) והם מכבדים את השבת (כמ"ש שם בגמ') ובהם אנו מקיימים מצוה מן התורה של מקראי קודש בכל יו"ט, כמו שפירש"י בפ' אמור (כ"ג ל"ה). וכן לענין תפילה, כתב הטור (סי' צ"ח) "ראוי לאדם שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפילה כגון בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבזבז ע"ז".

אנו מודם על מה שנתן לנו הקב"ה דעה לתקן המלבושים

ובפ"י של רבינו מנוח, הוסיף בזה"ל, הודאה לשם שחננו דעת לתקן מלבושים לכסות ערותנו, ע"כ. וביאור דבריו הוא ע"פ מש"כ הרוקח "כי לביש לימא ברוך מלביש ערומים. דכתיב ויעש אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, שנתן בהם דיעה שגזזו הצאן וטווו וארגו ותפרו ולבשו". והוא ע"פ דברי הגמ' ברכות (נח, א) כמה גייעות יגע אדה"ר עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ וטווה וכו'. ויש להתבונן גם בנפלאותיו ית' שברא את הצמר הנפלא של הרחלים והחוטאים של הפשתן והניילון מהדלק, שאין סוף לחכמה וגמילות חסדים מצדו ית' בכל היסודות האלו שנבראו כדי להלביש אותנו בכבוד ובשמחה ובחמימות לכא"א מכל באי עולם.

פנימיות התפילה

הרב דוד יצחק וועקסלער שליט"א בעמח"ס אני לדודי

וידעו כי ערומים הם - ערום מן המצות

כתב הרוקח "מה שאמר מלביש ערומים אחר פוקח עורים, לפי שכתוב באדם הראשון וחוה "ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלי תאניה", הרי פקחה ואחר כך לבישה". והנה רש"י מפרש מהו הכוונה וידעו כי ערומים הם, "אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מצוה אחת היתה בידם ונתערטלה ממנה".

על ידי המצות נברא מלבוש לנשמתו בגן עדן

והחפץ חיים בספר שם עולם (חלקא פרק י"ד) ביאר הענין, דלבד מלבוש הגשמי המכסה גופו של אדם, כמו"כ יש לבוש להנשמה. ובהאי אלמא הלבוש הוא העור והבשר וכמ"ש עור ובשר תלבישנו וגו'. אך לבוש זה לא יתקיים לאחר מיתתו, אלא נתן לנו השי"ת את התורה שע"י קיום מצותיה נברא מלבושי הוד להנפש. וזהו מה שכתוב [זכריה ג'] אצל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול הסירו הבגדים הצואים מעליו והלבש אותך מחלצות. וכדאיתא בזה"ק (פרשת פקודי היכלא תניינא), ע"ש. ומביא דברי הגר"א שפירש הפסוק "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" דקאי על מעשה המצות שיהיה כראוי דע"ז יתקון עבודו לנפשו בגדים לבנים שיהיה יכול לעמוד בהן לפני השי"ת. ואמר הח"ח דבזה יומתק דברי רש"י כאן, דהכוונה הוא כפשוטו ממש דמתחלה כשקיימו את המצוה ולא אכלו היה על גופן בג"ע מלבושי הוד שבוה היו ראויים לעמוד לפני השי"ת כמו היום כל ישראל אחר פטירתם בגן עדן.

גם בעוה"ז אור המצוה מלביש ומסבב את האדם

ובאמת כתב הנפש החיים (ש"א פ"ו בהגה"ה) דגם בעוה"ז כשעושה האדם מצוה, שורה עליו אור מקיף מלמעלה, העוזרו לסיים המצוה, וזה גורם שיעשה עוד מצות "מאחר שהוא יושב עתה בגן עדן ממש וכו'". וכאשר ישא אליו לבו בעת עשיית המצוה יבין וירגיש בנפשו שהוא מסובב ומלוכס כעת בהקדושה ורוח נכון מתחדש בקרביו.

ונסיים בדברי הסדר היום מש"כ בפנימיות כוונת הברכה "וישבח לבורא עולם יתברך ויתעלה המלביש אותנו בגדי ישע אמנות תורתו התמימה כן יהי רצון שלא נמוש מאמונתו כל ימינו ויסיר מעלינו הבגדים הצואים ממה שנתן רעות וההרורים קשים שנלך לפניו בלבושים נאים ומתוקנים שלא ירחק אותנו מאת פניו".

הגליון הוקדש לע"ב
שרה בת שמואל הלוי ע"ה
נפטרה י"ב תמוז תשס"ז
הונצח ע"י בנה משה נייראטה נ"י

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת מרים ע"ה בת הרב בנימין זאב זצ"ל
יצתה נשמתה בטהרה ביום ראשון י"א תמוז תשפ"ב

ביאורי התפילה על ברכת שעשה לי כל צרכי

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברומו של עולם

אימת בגמ' ברכות (ס:) כי סיים מסאניא (פרש"י שבר"י פ, כשנועל את מנעליו) לימא, ברוך שעשה לי כל צרכי. ויש לדעת מדוע הנעליים מכונים כל צרכי יותר משאר הלובושים, שנכללו בברכת מלביש ערומים. ומצינו כמה מהלכים בראשונים בזה.

הנעלים נקראו 'צרכי'

אז"ל רבינו יעקב בן יקר, שעשה לי כל צרכי, כלומר, כשהוא ערום ממנעלים אפילו לבוש וחגור ולבוש מכנסיים, אינו יכול ללכת בשוק לקנות צרכיו, ועכשיו כשהוא לבוש מנעליו, לבוש כל צרכיו, ע"כ. ומשמע דר"ל בדודאי שאר מלבושיו הם יותר חשובים, מ"מ עדיין חסר לו נעליים לרגליו, ובלעדם לא יוכל לצאת למלאכתו ועבודתו ולכל צרכיו, ולכן אחר שהודה וברך לבוראו על החסד הגדול שנתן לו כל בגדיו, יש להוסיף להודות על תוספת החסד של נעליים, וזו כוונת "כל צרכי", דלא החסיר השי"ת כלום מכל הצרכים. וכן משמע ברבינו מנוח שפי' כל צרכי, לפי שהם המלבוש האחרון הצריך לגוף. ובמס' פסחים (ק"ב א) אי' שר"ע צוה לבנו "אל תמנע מנעלים מרגליך", ופרשב"ם ס' שגנאי הוא לת"ח ללכת יחף וכו', וחזינן דמצד מלבושים אין המנעלים דבר המוכרח כ"כ לסתם בני"א. ונ"ע ע"י בעיוני התפילה

ולפי פירושו זה, המכוון של 'צרכי' הוא על הנעלים בעצמם. שאנו מודים בזה להקב"ה שבחסדיו הרבים לא חיסר לנו כלום, ומלבד החסדים הרבים של כל הבגדים, הוסיף לנו השי"ת גם הנעליים. ויש להתבונן עוד, שהנעליים נעשים מהחומר המתאים ביותר לתפקידם, דהרי העור של בהמה עבה וחזקה כדי לשמור הרגליים מנוק, ומ"מ יש לה גם הרגשה של רכות לנוחיות, וכמ"כ הם שומרים את רגליו מלחות וממים, וגם מתקיים הרבה זמן. ועל כל זה יש להודות בכל לב למי שברא דבר נפלא זה לצרכי בני אדם.

'צרכי' קאי על כל הצרכים המגיעים ע"י לבישת הנעלים

בן אך האבודרהם כתב וז"ל "הטעם לברכה זו שכ"ז שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו וצרכי ביתו, וכיון שלבש מנעליו כאילו נעשה לו כל צרכיו", ע"כ. ונראה בכוונתו, דכיון דאי' לאדם להגיע לכל צרכיו בין רוחניים ובין גשמיים אי"כ יוכל לילך ברגליו, והרי ההליכה תלויה בנעליים, לכן רק ע"י מנעליו יוכל לספק כל צרכיו. וכע"ז פי' הלבוש (סי' מ"ו סעי' ב) וז"ל "שכיון שיש לו לאדם מנעלים ברגליו הרי הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה, וזהו כל צרכי". וכ"כ היסוד ושו"ש עבודה שהעתיק דברי האבודרהם וכתב "חייב על האדם לברך ברכה זו בשמחת הלב מאוד, ויאמין האמנה גדולה בה' ית' ויתעלה שיספיק לו צרכו. וביחוד האדם שחננו ה' יתעלה בלחם ושמלה ובית דירה וכי יש לו כל, יברך ברכה זו בשמחה עצומה מאוד ויתן שבח גדול והודאה על העבר והאמנה על העתיד. ואף שנתקנה ברכה זו על לבישת מנעלים, בודאי צריך האדם ליתן הודאה במחשבתו בברכה זו על כל הטוב שחננו השם יתעלה".

ויש נפק"מ להלכה בין הפירושים לענין אמירת הברכה בט' באב ויוה"כ, כמש"כ הדרישה (סימן תרי"ג) י"ד שאני ברכת שעשה לי כל צרכי שהיא ברכה כוללת ואינה מיוחדת דוקא לניעלת הסנדל אלא שתקנוה לאמרה בשעת נעילה", ע"ש. [ועי' בתפילה כהלכתה].

פנימיות התפילה

האדם מושל על כל חלקי הבריאה למוטה ממונו

כתב הגר"א בס' אמרי נועם (ברכות ס' ע"ב), דנתקנה ברכה זאת ע"פ מש"כ בתהלים (פ' ח') "כל שתה תחת רגליו צונה ואלפים כולם" (שמות הכל, צאן ובקר תחתיו) שמורה על השליטה, שהשליט הקב"ה את האדם על הכל, שנוטל ולד הבהמה ושוחטו ואוכלו, ושותה החלב של אמו, ויותר מכן ששוחט הבהמה עצמה ואוכל בשרה, וגם נוטל עורה ועשה ממנו מנעליו לרגליו, וזהו שליטה גדולה שאין למעלה ממנה. [וכ"כ ביצירת האדם שהקב"ה ברכו, וירדו בגדת הים ובעו השמים ובבהמה ובכל הארץ].

והשל"ה בסידורו הוסיף ביאור בזה בשם רבו המהרש"ל דידוע דהקב"ה ברא ד' מדריגות בעולם הזה זו למעלה מזו - דומם צומח חי ומדבר. ועל זה אמר הכתוב דמאחר שמושל על דרגה של חי שהוא הבהמות, וזהו 'צונה ואלפים', כל שכן שמושל בצומח ודומם שתחתיהם. ונמצא שהאדם מושל על כל המדריגות למוטה ממונו. וכשהאדם לוקח עור בהמה ועושה ממנו מנעלים, ע"י ממשלה הזאת מורה שנעשה לו כל הצרכים מכל חלקי הבריאה, שהרי הוא מושל בכלם. על כן תיקנו בשעת ניעלת מנעליו ברכת שעשה לי 'כל' צרכי.

המנעלים חוצצים מהשפעת הקללה על האדמה

מצינו עוד ביאור בספר אנרא דפרקא (לבעל סה"ק בני יששכר) כתב בשם ס' משנת חכמים (למהר"ם חאגיז) בשם סה"ק, שלבישת המנעלים הוא כדי שלא יגעו הרגלים על האדמה שנתקלה בחטאו של אדם הראשון, אבל במקום אדמת קודש שיצאה האדמה מכלל ארור לברוך, יש ללכת יחף כמ"ש במשה (שמות ג') "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא".

ולפ"ז, ההודאה להקב"ה שעשה לי כל צרכי, כולל בה גם הודאה על שנתן האפשרות להתרחק מהשפעת הקללה שקבלה האדמה, ולישאר בכלל ברכה.

מסורת התפילה

הפר"ח שכל הברכות מדברים בנמצא ואח"כ בנסתר, וכוונתו דא"ע שמתחילים בלשון נוכח שאומרים אתה אבל שאר הברכה תמיד הוא בלשון נסתר. והנה בברכת בורא נפשות ג"כ מצינו דיש נוהגין לומר "כל מה שבראת", וכ"ה בכמה פוסקים וכתבי האר"י, ע"א"ר סי' ר"ז ג, והגר"א בשנות אליהו (ברכות פ"ו מ"ח) משיג ע"ז דכל הברכות בלשון נסתר. והסדר היום ביאר דכוונת שני ברכות אלו שוות וז"ל "ועשה לי כל צרכי שכל הענינים הצריכין לאדם הם כדי להשיג בהם מבוקשו מכל אשר יעלה על לבנו לעשות ימצא בעולם ולא ישוב מפני כל והוא כענין שאמרו בברכת בורא נפשות רבות וחסרונן שלא חסר מהם כלום מכל אשר האדם תאב והומד ואף על פי שאין הענין מוכרח לקיומו וכו'". וי"ל דעל קורבה מיוחדת זו שהקב"ה הרבה להיטיב עמנו יותר מן הצורך, נופל בהם לשון נוכח. ויתכן דזהו ג"כ הטעם שאומרים בלשון יחיד, דכמו שמדברים בלשון נוכח להקב"ה, מביעים ג"כ הפרטיות שלנו, שאתה הקב"ה עשה עבורי כל צרכי.

צורך שמידתם תהא מדויקת למידת הלובושם (וזה רק חסרון ביופי), משא"כ מנעלים צריכים להתאים למידת רגל הלובוש, והנעל אינו ראוי אלא לרגליך, ולא לרגל אחר, עכ"ד. ויש להוסיף ע"פ מה דא"ב גמ' (ב"מ כו, ב) דלא שאולי אינשי אוכפא משום שמזיק לבהמתו, וביארו הראשונים דהוא משום שצורת האוכף משתנה לפי הבהמה. ונר' דזהו משום שנעשית מעור שהוא גם קשה וגם רך, ועל כן דרך של כלי עור קשה להתאים עצמו לצורת סביביו. ודבר זה שייך גם בנעלים, שדרך הנעלים להתאים עצמם ולהתלבש צורת רגל האדם הנועלם, ובהם נעשים נוחים טפי.

וכ"ז את"ש, דפירוש 'כל צרכי' קאי על גוף הנעלים, אבל להמפרשים דהכוונה דע"י הנעלים יכול להשיג כל צרכיו, עדיין קשה. והגר"ח ק"צ"ל אמר לר' צבי יברוב שליט"א משום שלכל אחד יש את הצורך פרטי שלו, והקב"ה רואג לכל אחד על צרכיו שלו.

גירסת הרמב"ם 'שעשית'

והנה גירסת הרמב"ם (לפנינו), ועי' שינוי נוסחאות במהד' פרנקל) הוא 'שעשית לי כל כל צרכי', ותמה

'שעשה' בלשון עבר

תמה המחצית השקל דאין אנו יודעים הטעם שנאמר ברכה זו בלשון עבר. הגר"א באמרי נועם ביאר דקאי על תחילת בריאתו של אדם, ע"י מש"כ בפנימיות התפילה. ובפירוש דובר שלום ביאר ע"פ מאמר חז"ל שהובא בתוס' בברכות (ריש ס ע"ב) בביאור לשון ברכת אשר יצר את האדם 'בחכמה', שהחכמה הוא מה שהקדים מוונותיו של אדם לבריאתו. וה"נ הכוונה הוא שהקדים צרכיו של אדם לבריאת האדם עצמו. ויתכן דהאבודרהם כיוון לבאר זה במש"כ "דע"י שעושה מנעליו כאילו נעשיו לו כל צרכיו", ודו"ק.

'צרכי' בלשון יחיד

הקשה הערוך השולחן (סמ"ו ס"ח), מאי טעמא ברכת מלביש ערומים היא בלשון רבים, וברכת כל צרכי היא בלשון יחיד. והגר"א יצ"ל (אילת השחר דברים פ' כי תבוא כט, ד) ביאר דמצינו חילוק זה בלשון דקרא "דעל בגדים נאמר" לא בלו שלמותכם מעליכם. בלשון רבים, ועל נעלים כתיב "ונעלך לא בלתה מעל רגלך", בלשון יחיד. ואולי כיון דבגדים אין

גדר חיוב הברכה

נחלקו הראשונים אם מברכים ברכה זו דוקא אם לבש בגדים או שהברכה היא על מנהגו של עולם. ונפק"מ אם ישן במטתו ערום ולא נתלבש בבגדים עדיין (רא"ש פ"ט ס"ג), או ישן במטתו בבגדים ועדיין לא החליפו אותם, (קיצור פסקי הרא"ש, ועי' הגי' היעבי"ץ שם). ולמעשה נחלקו בזה השו"ע והרמ"א (סימן מ"ו סעי' ח'), דעת השו"ע דאין מברכים ברכה זו אם לא נתחייבו בהם. ודעת הרמ"א שהברכה היא על מנהגו של עולם. וכתב המג"א (סק"י"ד) דנכון לכתחילה לחייב עצמו בברכה כדי לצאת ידי כולם.

נגיעה במלבושים קודם נטילת ידיים

כתב המג"א (ס"ד ד' סק"א והובא במ"ב סק"ב) וז"ל, כתב בסדר היום שלא יגע במלבושיו עד שיטול ידיו. ובגמ' לא משמע כן. עי' ס"י מ"ו. ובברכות (נא). אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש, עכ"ל. וביאר המחצית השקל דהא דבגמ' ובשו"ע לא משמע כן. היינו משום דבגמ' ובשו"ע (ס"י מ"ו) מסודרים סדר ברכות השחר, וכתוב כשלוש יברך מלביש ערומים וכו' כשנועל מנעליו מברך וכו' כשחוגר וכו' כשמשים כובע בראשו וכו' כשיטול ידיו יברך וכו'. הרי דנטילה מסודר לאחר לבישת כל בגדיו. ומה שהביא ראייה מהגמ' (נא). ביאר הלבושי שרד כוונתו, דמסדר הגמ' אפשר לדחות דמירי שאדם אחר שנטל ידיו מלביש אותו. לכן הביא הך דאל תטול חלוקך מיד השמש אלא הוא עצמו ילבש, ומשמע דאסור אפילו אם השמש נטל ידיו.

אמנם בצוואת ר' אליעזר הגדול (הודפס בספר שבט מוסר פט"ז) כתב וז"ל "הוי זהיר בכלי של מים סמוך למטתך, וכשתקום בבוקר אל תקח חלוק ללבוש קודם נטילת ידיים לא מידך ולא מיד אחר שלא נטל ידיו, כי רוח הטומאה שורה על הידיים".

ברכת מלביש ערומים בלבישת בגד חדש

תוס' בברכות (נט ע"ב ד"ה ורבי) הביאו דברי הירושלמי (פ"ט ה"ג) ר' יעקב בשם ר' חייא בר אבא אמר קנה (בגד חדש) ואמר שהחיינו וכו' לבש בגדים ואמר מלביש ערומים, וכן פסק השו"ע (ס"י רכ"ג ס"ד) הקונה בגד חדש נשצריך לברך עליו שהחיינו, כשלוש מברך מלביש ערומים?

וכתבו הפוסקים (א"ר בשם הסדר ברכות הדנוהר בברכה זו עליו נאמר וירח את ריח בגדיו, (בראשית פכ"ז פכ"ז).

וכתב המ"ב (סק"ח), דדוקא כשלוש באמצע היום או בלילה אחר שכבר בירך ברכת מלביש ערומים של ברכות השחר, אבל אם לובשו בבוקר יכול לכוון בברכת מלביש ערומים של ברכות השחר גם על הבגד החדש ושוב אין צריך לחזור ולברך. ואם מברך גם שהחיינו בשעת הלבישה, יקדים ברכת מלביש ערומים לשהחיינו.

לברוכי כ"א שהחיינו, יע"ש. ועוד יש לתת טעם דלא נהגו לברך מלביש ערומים על בגד חדש, משום דמלביש ערומים משמע ערום לגמרי, לא כן בלבוש מלבושים, וזהו דוקא בגד עליון או גלימא. וע"כ לא נהגו לברך רק שהחיינו, וכו', עכ"ל. אכן לענ"ד דבריהם צ"ב, דהנה דין זה איתא להדיא בירושלמי והובא בכל הראשונים בלי חולק, ומה טעם לא יברך. ומש"כ הכף החיים בשם היפה ללב, דברכת מלביש ערומים דשחרית פוטרו, הלא זה דוקא אם לבש את הבגד החדש בשעת שבירך מלביש ערומים, או שעכ"פ כיוון לפטור את הבגד החדש, אבל אם לא לבש את הבגד החדש בשעה שבירך בשחרית מלביש ערומים, וגם לא היתה דעתו לפטור, אמאי לא יברך. ומש"כ הכף החיים גופיה ד"ל דברכת מלביש ערומים היא לא על מלבושים עליונים, לכא' מסתימת דברי הירושלמי והראשונים והפוסקים לא משמע חילוק זה. ותו, דלכא' נראה דדוקא על בגד השוב שמברכים עליו שהחיינו מברכים מלביש ערומים, נכנראה מהשו"ע שהביא האי דינא רק הכא גבי ברכת שהחיינו, ואילו על הבגדים שמכסים את גוף האדם ממש אין מברכים שהחיינו כיון שאינם בגדים חשובים כ"כ, וא"כ מוכח דהכונה היא לבגד עליון שהוא בגד חשוב. ולכן לדינא נראה, דכיון שסתימת הירושלמי והראשונים והפוסקים היא, שהלבוש בגד חדש צריך לברך מלביש ערומים, פשיטא שכן צריך לנהוג מן הדין. אמנם הנהוג שלא לברך יש לו על מי לסמוך.

3. כ"כ המ"ב בשם האחרונים, שאם לובש הבגד שחרית יכול לצאת בברכת מלביש ערומים שמברך בברכת השחר. אמנם אם לבש את הבגד החדש באמצע היום או בלילה, צריך לחזור ולברך ברכת מלביש ערומים, וכ"כ בשו"ת קול אליהו (ח"ב או"ח ס"א א) וז"ל "דאף שמברך בבוקר השכם מלביש ערומים בתוך ברכות של שחר, אפ"ה צריך לברך פעם אחרת כשלוש בלבוש חדש, וטעמא הוי ודאי כדכתיבנא, משום דהוי שבה והודאה. והכי חזינן דנהוג עלמא כשלוש בלבוש חדש, לברך עליו מלביש ערומים אף שכבר בירך בבוקר השכם".

4. מ"ב (ס"י רכ"ג סק"ז), ועי' שעה"צ (שם סק"א).

1. ועי' מש"כ בזה בשו"ת דברי יציב (או"ח ס"ב).

2. ודברי הירושלמי הובא בהרבה ראשונים נע' רשב"א ומאירי (שם) וברא"ש (שם פ"ט ס"ט ט"ז) וברבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב יג חלק ב), ובאבודרהם (ברכות הראייה והשבה). וכן הובא בה"א (כלל ס"ב ס"ב) והדרך החיים (ס"י רכ"ב ס"ז) והערוה"ש (שם ס"ו) והמ"ב (שם). ואף שכבר בירך ברכה זו בהשכמה מ"מ יברך כשלוש, מיהו אם לבשו בבוקר יכול לצאת בברכה זו. ומי שמברך מלביש ערומים ושהחיינו יקדים מלביש ערומים נא"ר (שם סק"ז), מגן גיבורים (אלף המגן שם סק"ב). אלא דצ"ב אמאי ברכת מלביש ערומים נתקנה דוקא על בגד שמברכים שהחיינו (והיינו בגד חשוב), דלכא' על כל בגד חדש לו יצטרך לברך ברכה זו (כיון שהבגד מכסה את גופו), ומה לי בין בגד חשוב לבגד שאינו חשוב, וצ"ע.

והנה יש פוסקים שכתבו שלא יברך ברכה זו ועכ"פ בשם ומלכות, כ"כ בשו"ע הגר"ז (סדר ברכת הנהנין פ"ב ס"ו) וז"ל, הלבוש בגד חדש, יש אומרים שמברך מלביש ערומים אע"פ שכבר בירך בשחר, ונכון לברך בלא שם ומלכות, וטוב ללבשו קודם ברכת השחר לפוטרו בברכת מלביש ערומים שבשחר, עכ"ל. נאולם בלוח ברכות הנהנין (פ"א הכ"א) סתם צריך לברך בשם ומלכות, וצ"ע. וכ"כ הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה ס"א) וז"ל, אך יש אומרים שאם קנה או עשה איזה מלבוש חדש אז כשלוש מברך ברכת מלביש ערומים, ובאזור כשאזור בו מברך אזור ישראל בנבורה, והכובע כשמשומו בראשו מברך עוטר ישראל בתפארה, ויש חולקין וס"ל דאין לברך ברכות אלו, ומשום ספק ברכות לא נהגו העולם לברכם, ומ"מ טוב ללבשם פעם הראשון בשחרית ויכוין לפטרם בברכות השחר שבירך קודם שילבשם, ויכוין עליהם וילבשם תכף אחר ברכות השחר בלא היסח הדעת והפסק ובוה יצא ל"ה לכו"ע, ואם הוא מוכרח ללבשם ערבית יברך עליהם הברכות הנ"ל בלי שם ומלכות ויהרהר שם ומלכות בלבו, עכ"ל. וכ"כ הכף החיים (שם סק"ב) וז"ל, מלביש ערומים, מיהו היפה ללב כתב, דלא נהגו עכשיו לברך מלביש ערומים, משום דברכת מלביש ערומים דשחרית פוטרו, ולא בעי

ברכת שעשה לי כל צרכי בט' באב ויום הכיפורים

הב"י (סי' תרי"ג) הביא שיטת הבעל העיטור (הל' יוה"כ עמ' ק"ו) דגם ביוה"כ שאסור בנעילת הסנדל מברך "שעשה לי כל צרכי", כיון דבידו וברשותו הם לעולם כגון מפני סכנת עקרב מותר ויכול לברך כסדר כל השנה כולה, והביאו הרא"ש (הל' יוה"כ סי' ג'). ועוד כתבו הראשונים דלמאי דמברכין [ברה"ש] על מנהגו של עולם, שפיר מברך גם ביוה"כ², אבל לדעת הרמב"ם דאינו מברך אא"כ נהנה אינו יכול לברך, עכ"ל הב"י.

אך השע"ת הביא דעת המקובלים דאף דבכל השנה מברכין על מנהג העולם, אפ"ה ביוה"כ שכל העולם אין נהנין אין מברכין³. ושיטת הגר"א במעשה רב (אות ט') שאין לברך ביה"כ וט"ב, אבל במוצאי יוה"כ וט"ב תיכף כשנועל מנעליו יברך⁴.

ולדינא, כתב המ"ב (סי' תקנ"ד סקל"א) "אע"פ שאסור בט"ב וביוה"כ בנעילת הסנדל מ"מ הסכימו הרבה אחרונים שיוכל לברך ברכת שעשה לי כל צרכי".

1. ותמהו הפוסקים דשיטת הרא"ש בברכות הוא דברכת שעשה לי כל צרכי הוא מהברכות שתיקנו על הנאתו ואינו מברך אא"כ נהנה, ומה יועיל מה שבידו ליהנות. וע' בדרישה שם וצ"ע. והב"י הביא עוד טעם בשם הרא"ש דמברכין על מנהג העולם, ובאמת המעיין בהרא"ש בפנים הרי העתיק לשון הבעה"ט ואינם ב' טעמים, אלא הוא המשך של טעם הראשון של 'בידו', דלא דוקא נהנה אלא כל שבידו ליהנות דומיא דברכת הנותן לשכוי בינה (וע' בהערה הבאה בבאי"ד). והדבר תמוה, דהרא"ש בהדיא ס"ל דהא דמברך "הנותן לשכוי" קודם אור הבוקר משום דקאי על בית האדם, ע"ש. [וע' הג' הב"ח דהג"י בהרא"ש "ועוד", ובין כך תמוה, דהרא"ש לא ס"ל דמברכין על מנהג העולם, וצ"ע.] וכמו"כ קשה על הטור שס"ל כהרא"ש בסי' מ"ו [ואף דלא נקט ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בהדי ברכות דתיקנו על הנאתו, אבל פשוט נכלל ברכה זו ג"כ, וכ"כ בהדיא ברמזים] והכא פסק דיכול לברך ביוה"כ, וצ"ע.

2. והנה הלבוש (סי' תרי"ד ט' ד) פסק כהבעה"ט דיכול לברך בת"ב ויוה"כ כיון דמותר לנעול במקום חשש עקרב נמצא דבידו וברשותו הוא. והלבוש (סי' מ"ו) הביא כל הדעות בענין מברך בלי הנאה, זו"ל בדעה האחרונה "ז"ל"א שמברך כולם אפילו לא נהנה מהם ולא נתחייב, שלא נתקנו הברכות הללו על הנאת עצמו אלא משבח להשם יתברך שברא כל צרכי העולם ליהנות מהם בריותיו הן הוא הן אחרים, ואם הוא לא נהנה עכשיו אחרים נהנו לפיכך לעולם מברך כולם". ומבואר מדבריו, דהא דמברכין על מנהגו של עולם, אין הכוונה דמברכין על מה שהקב"ה המציא לנו האפשרות של ההנאה, אלא הברכה באמת הוא עבור מה שבפועל נהנין ממנו, אלא דלא צריך שהוא עצמו נהנה אלא יכול לברך גם על הנאת אחרים, וכמש"כ דאם הוא לא נהנה עכשיו, אחרים נהנים ממנו. ולפי"ז, א"ש היטיב דביום שהכל אין נהנין ממנו דלא מצי לברך, דגם הנאת אחרים אין כאן, ומשו"ה צריך להטעם דבידו ליהנות משום חשש עקרב, ובלא"ה אין לברך. ובוה מדוקדקין היטיב דברי הבעה"ט, דהתחיל בסברת 'בידו', ובס"ד מסיים דדומיא דהנותן לשכוי בינה דמברכין על מנהגו של עולם, דאין כוונתו לב' סברות, אלא הכל סברא אחד, דלא מסתבר דמשום חשש רחוק של סכנת עקרב חשיב בזה כמו שנהנה בעצמו, ולא מועיל אלא דעכ"פ חשיב דאיתיה הנאה זו בעולם בשום אדם, כיון דבכל העולם כולו לא נתבטלה הנאת הנעלים מחמת אנשים שצריכים ללבוש משום סכנת עקרב.

ובאמת כל דברי הלבוש למשנתו אזיל, דהנה פשוט משמעות הרמב"ן והר"ן (פסחים ז ע"ב) דאם הברכה הוא על מנהגו של עולם, אין הכוונה שהוא ברכת הנהנין, ואסור להנות עד שמברך, אלא הוא ברכות השבח על הטבות הקב"ה, ולא תלוי בהנאת המברך כלל, אך מהלבוש בריש הסימן לא משמע כן, דהאריך לבאר דענין ברכות אלו הוא משום איסור ליהנות בעוה"ז בלי ברכה, ע"ש. ולדבריו צ"ב דא"כ איך מברך על מנהגו של עולם, אך לפי מה שנתברר א"ש היטיב, דנתחדש כאן דין ברכת הנהנין גם על הנאת אחרים, ואה"נ הרי מברך על הנאה ואינו ברכות השבח בעלמא. וכל דברי הלבוש עולין בקנה אחד.

3. והנה האריז"ל כתב ב' טעמים דיכול לברך בלא הנאה, א] משום דנתקן על מנהגו של עולם ולא על כל אדם בפרטות, ב] כי כולן יש בהם רמז אל אורות העליונים ואין ראוי לבטל. ולטעם הא' צ"ל דשאני ט"ב ויוה"כ דליכא מנהגא של עולם באותו יום. ולפי טעם הב', דלא שייך זה בימים שאסור לכל העולם לנעול מנעלים, וע' בשלמי ציבור שהאריך בזה.

וע' בברכי יוסף (סי' מו) בשו"ת ברכה שהביא מהרמ"ע מפאנו (באלפסי זוטא כ"י שלהי ברכות) שמחלק בין ת"ב ליוה"כ וז"ל, "נהנה שלא לברך שעשה לי כל צרכי בט"ב דליכא מסאני, וניחא דעניי אנו באותה שעה, וחסרון לא יוכל להמנות, אבל ביה"כ שבח היא לנו שאין אנו צריכים לנעילת סנדל ויש לנו כל צרכנו בלעדי, וכן מפורש באגדה, אע"פ שדרשו בו אחד מה' עינינום לפי המפורסם".

4. וכ"ז לדרכו דס"ל דבכל ברכות השחר יש לברך גם בלילה שלאחריו, כל שעדיין לא הלך לישון, ע"ש בתחילת דבריו. והגרי"ה בהגהותיו למע"ר ביאר דס"ל להגר"א דצרכי משמע לשון יחיד, וא"א לברך על מנהגו של עולם, [דומיא דמש"כ הפ"ג לענין המעביר שינה]. והא דהמציא טעם חדש לבאר דעת הגרי"א, אולי למשום דלברי האריז"ל יש לפטור גם במוצאי יוה"כ, כיון דכבר נפטר יום הזה. אך הגרי"ה בעצמו ציין לדברי האריז"ל ומשמע דהגרי"א באמת ס"ל כהאריז"ל, וצ"ע בכונת דבריו.

עיוני התפילה

המנעלים אינם בכלל מלבושי כבוד

הנה בפרשת עקב (פ"ח פ"ח) משה רבינו מוכיח כלל ישראל על החסד הגדול שעשה הקב"ה עמהם במדבר "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה". והק' המוה"ל בגור אריה מהו השינוי לשון, דלענין הבגדים התורה מדבר על עצם הבגד, אבל לענין כיסוי הרגלים ע"י המנעלים, לא דיבר על המנעלים עצמם, אלא על ה'רגל'. וביאר המהר"ל דהטעם הוא להודיע שיש חלוק בין "שמלתך" ובין "נעלך", כי המלבושים הם לכבוד האדם, כמו רבי יוחנן קרי למאניה 'מכבדותיה' (שבת סוף ק"ג.), ובשביל זה הם צריכים לאדם כדי להתכבד ולהתקשט האדם בהם, ובשביל כך לא בלו. ומנעלים אינם מלבושי כבוד, אבל הם מלבושי גנאי לאדם, שהרי בכל מקום קדושה אסור לילך במנעלים, כדכתיב (שמות ג, ה) "של נעלך". נמצא, כי המנעלים אינם אלא להכרח האדם, שלא יקבל נזק ברגליו, ואינם לעצמם. וזהו שתקנו חכמים (ברכות ס ע"ב) כשלושב סודר שלו או תליתו לברך 'מלביש ערומים', בלשונו לבישה. וכשהוא מסיים מסאני 'שעשית לי כל צרכי', כלומר בשביל הכרח וצורך נבראו, לא בשביל עצמם כלל, שאין זה מלבוש לכבוד. לכך קאמר גבי מנעלים "ורגלך לא בצקה", כלומר מה שהמנעלים משמשות אל האדם שלא יהיה נזק היה לך. והשתא הוי הכתוב כמשמעו "שמלתך" שהיו צריכים להיות לך שמלה לכסות בו היה לך ארבעים שנה, ולא חסרת. ומה שהיה צריך לך למנעלים שלא יהיו רגליך נפוחים היה לך גם כן.

החלפת נעליים חדשים לכבוד שבת

ובשו"ת רב פעלים (להבן איש חי) (ח"ד סי' י"ג) נשאל לו אם הסנדל נכלל בדין חליפת בגדי שבת. והשיב בזה"ל "תשובה הסברא מחייבת דאין הסנדל הזה בכלל הבגדים שחייב האדם להחליף בשבת בגדים שלובשן בחול אע"פ שהם חדשים ונאים דאין המנעל בכלל המלבושים, והראיה דברכת מלביש ערומים שנתקנה בשביל מלבושים של האדם לא נכלל בה המנעל והסנדל אלא תקנו רז"ל ברכה אחרת בשביל הנאת המנעל והיא ברכת שעשה לי כל צרכי דברכה זו נתקנה בעבור נעילת המנעלים כידוע". ומסיים, דהדבר מפורש בירושלמי שבת (פ"ו ה"ב) (לפ' הק"ע) לא אורחיה דבר נשא מיהו ליה תרין סנדלין חד לחולא וחד לשוכתא". והוכח דבריו ככה"ח (סי' רס"ב) וע"ש שכתב דמ"מ מידת חסידות יש בזה להחליף גם הנעלים לשבת. [ויש עוד נידון בהפוסקים (שו"ת שער אפרים סי' קכ"ד ובשו"ת א' כד) גם לענין חו"מ, במי שקיבל על עצמו להלביש את חבירו אם המנעלים הם בכלל. וע' בשו"ת יחוה דעת (ח"ב סכ"ג) שהאריך הרבה בכ"ז.]

וע' בח' טוב ירושלים (להאדרת) דהק' מהא דאמרין בשבת (קכט.). לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו. וכן בפסחים (ק"ב). דר"ע צוה לבנו אל תמנע מנעלים מרגליך", ופרש"ם "שגנאי הוא לת"ח ללכת יחף". ולדברי המהר"ל יש לחלק, דאע"ג דיש בה צורך גדול עדיין אינו נכלל בבגדי כבוד, ומבואר בגמרא בשבת (ק"ג). דענין החלפת הבגדים בשבת הוא משום דר' יוחנן הוי קרי למאני 'מכבדותיה' ופרש"י 'שמכבדין בעליהן', וממילא נכלל בהחיוב 'וכבדתו' - שלא יהא מלבושך בחול כמלבושו בשבת. וכ"ז בכל בגדי חוץ מהנעלים דאינם לכבוד אלא 'לצורך' ואדרבה הכבוד הוא בלי נעלים, וממילא אף שהוא ודאי דבר חשוב וכמו דמצינו דנתקן ברכה מיוחדת ע"ז, עדיין אינו ענין ל'וכבדתו' דאינו ענין של כבוד, ומשו"ה לא נאמר דין החלפת בגדים ע"ז.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. חינוך למידות טובות ולמנהגים שיש בהם 'צורת יהודי'!
- ב. גדו הגיל שהתינוק נחשב בו דעת להבין ש'אסור'!
- ג. דעת גדולי הפוסקים עד מתי חיוב חינוך

הלכות חינוך

חינוך למידות טובות

כתב רבינו השל"ה הקד' (שער האותיות אות ד דרך ארץ) עיקר ויסוד גדול, גידול בנים. התורה אמרה (דברים יא יט) "ולמדתם אתם את בניכם", כי זהו תכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים עד עולם, עוסקים בתורה ובמצוות. וידוע, כי 'אדם עיר פרא יולד' (עפ"י איוב יא יב), ו"יצר לב האדם רע מנעריו" (בראשית ח כא). על כן צריך להרגילו ולחנכו במידות טובות וישרות מעת שיוכל לדבר, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה מב) תינוק היודע לדבר אביו מלמדו תורה.

חינוך להתרגל למצוות

הבאנו את דברי רבינו יונה (ברכות יא: מדפה"ר) והרחיב בזה רבינו מנחם (הל' שביתת עשור פ"ב ה"י) וז"ל: דתרי חנוכי הוון, וכו', חובה מדרבנן, וחובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בניו ללכת בדרכי יושר כדכתיב "חנוך לנער על פי דרכו" וגומר וכדי להכניסם תחת כנפי השכינה וכו', עכ"ל.

וכן, צריך להרגילם בעניינים שיש בהם 'צורה של יהודי', ואפילו שאין בהם חיוב מעיקר הדין, כגון לקנות להם בגד ד' כנפות עם ציצית, וכן יקפיד שיכסו ראשם בכל עת ובכל שעה, כמבואר במשנה ברורה (סי' ב סק"א) כתב בתשובת מהר"י ברונא וכתב המ"א דאפילו קטנים נכון להרגילם בכיסוי הראש כי היכי דליהוי להו אימתא דשמיא, עכ"ל.

חינוך ל'לא תעשה'

ו**כתב המשנה ברוה** (סי' שמג סק"ג) ודע דשיעור החינוך במצוות עשה הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי ענינו, כגון היודע מענין שבת חייב להרגילו לשמוע קידוש והבדלה, היודע להתעטף כהלכה חייב בציצית, וכן כל כיוצ"ב, בין במצוות עשה של תורה בין בשל דברי סופרים, אבל החינוך בלא תעשה בין של תורה בין של דבריהם הוא בכל תינוק שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול, אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למנעו בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור של תורה, כיון שאינו מבין כלל הענין, עכ"ל.

כתב **בחוט שני** (ח"ד צה סק"ב) וז"ל: שצריך שיבין שהסיבה שאסור לו לעשות זאת, היא כיון שליהודי אסור לעשות מעשה כזה, ולא בגלל שמונעים ממנו לעשות זאת, עכ"ל. וכתב **בחקרי לב** (שו"ת או"ח סי' ע) שלאחר שיגער בו אביו, ידע לפרוש מהאיסור גם אחר כך שלא בפני אביו. וכתב **הגר"י נויבירט** זצ"ל (קונטרס חינוך הבנים לח) דמשמע מדברי תוספות (שבת קכא) שגיל תינוק שאינו בר הבנה הוא עד גיל שנתיים, שלוש.

עד מתי מחוייב לחנך את בנו?

כתב **הרמ"א** (או"ח סי' רכה ס"ב) ו"א מי שנעשה בנו בר מצוה, יברך: ברוך וכו' שפטרני מעונשו של זה (מהר"ל), וטוב לברך בלא שם ומלכות.

מבאר **המשנה ברוה** (סק"ז) פי': דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן, בשביל שלא חנכו למצוות התורה, ועכשיו שנעשה איש מחוייב הוא להתחזק בעצמו למצוות הש"י. ודע דאע"פ ששוב אין עליו ענין חינוך מ"מ יש על האב מצוות הוכחה כשרואה שאינו

מתנהג כשורה וכשאינו מוחה בידו נענש עליו דלא גרע משאר ישראל וכידוע מה שאחז"ל כל מי שיש לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס בעון אנשי ביתו. וכל מי שיש לו למחות באנשי עירו ואינו מוחה וכו', עכ"ל.

כתב **השולחן ערוך** (או"ח סי' לו ס"ג) קטן היודע לשמור תפילין וכו' חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו. פסק **הרמ"א** (שם) וי"א דוקא שהוא בן יג שנים ויום אחד. וכן נהגו, ואין לשנות. והוסיף **הביאור הלכה** (לשיטתו) אם מאיזה טעם לא קנה אביו עבורו תפילין וכו', ונעשה בנו בן יג שנים ויום אחד, שוב אין על אביו מצות חינוך דאיש הוא וחייב מעצמו בכל המצות, ואם איש עני הוא כל ישראל חייבים בזה, עכ"ל.

אמנם, **מן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל** (דברות משה שבת סי' כו הערה פב) כתב וז"ל: מה שאומרים כשנעשה בר מצוה 'ברוך שפטרני כדאיתא ברמ"א, שתמוה שיברך על מה שנפטר ממצוות חינוך לבנו, דהרי אדרבה חייבו חכמים לברך על מה שנתחייבו במצות, וכו', וגם פשוט שחייב חינוך לבנו איכא גם כשנגדל, כמבואר (קידושין ל) "חנוך לנער על פי דרכו" חד אמר משיתסר ועד עשרין ותרתין וכו' והוא לענין חינוך וכו',

ומה שכתב במשנה ברורה שאין על האב מצות חינוך, תמוה טובא, דהוא דלא כהמפורש בגמרא, וצע"ג, וביארתי שודאי לא נפטר ממצות חינוך, אלא שעד שנעשה בר מצוה שהיה קטן, היתה מצות החינוך גם מצוה שבין אדם לחבירו, דכיון שלא חנכו למצות הרי נתרגל בחטא ואינו יודע חומר האיסורין שקשה לפרוש מזה גם כשנגדל, אבל כשחנכו למצות וכו', ונגדל ונעשה בר דעת ויודע איך להתרחק מן החטאים והורגל לעשות מצות, אף שודאי עלול עדיין להיכשל בחטא, הוי ענין החינוך גם בגדלותו מצוה שבין אדם למקום, ונמצא שהחילוק הוא רק לענין העונש, שאם נתרשל מלחנכו בגדלותו נענש על עבירה של בין האדם למקום, שהתשובה מכפרת, ואם לא חנכו בקטנותו עובר בעבירה שבין האדם לחבירו שעונשו גדול, ונמצא שהברוך שפטרני משום שנפטר מהעונש הגדול, עכ"ל.

ועל דרך זה הביא **בתשובות והנהגות** (ח"ה סי' ריד) וז"ל: שמעתי מרב גדול אחד שנשאל ממי שיש לו בן קטן וגדול, ואין לו כסף לקנות כי אם סט אחד של ד' מינים, והורה לו, דכיון שאת הקטן חייב מן הדין לחנכו, לכן יתן לו לקטן, והגדול ידאג לעצמו לקנות או לשאול מאחרים, עכ"ל.

אמנם **בתשובות והנהגות** (שם) כתב לחלוק וז"ל: ולענ"ד נראה דאף שחייב מצות חינוך מדרבנן הוא בקטנותו (שאז חייבו חמור מאד שכיון שהילד אינו מבין, ממילא האחריות היא עליו לבד), אבל קיום מצות חינוך הוא גם בגדלותו, שמצות חינוך שנאמר "חנוך לנער ע"פ דרכו", אינו בקטן לבד, אלא גם כאשר הוא גדול, (והוכיח כן מהגמרא (קידושין ל) שהביא הדברות משה, ועוד מוסיף לבאר את ברכת ברוך שפטרני מ'ענשו', שמשגדיל יש לו שותף והוא הבן עצמו! ולכן, לא נענש עליו כבראשונה), לכן נלענ"ד דעדיף שיתן לבנו גדול לקיים בזה מצוה דאורייתא, וגם מקיים מצות חינוך, מאשר שיתן לבנו הקטן שאינו אלא מצוה דרבנן, אמנם, אם הגדול יכול להסתדר באחר והקטן לא, נותן לקטן, אבל כשאינם במקום שיש לולב, בודאי הגדול קודם, עכ"ל.

מכל מקום, אפשר ליישב את דברי ה'משנה ברורה', ומה שהוכיחו מדברי הגמרא (קידושין ל) שהיו מחנכין בגיל שיתסר ועשרים וכו', יעויין שם בדברי **רש"י** וז"ל: משיתסר - בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך, ואל תכביד יסורין ותוכחות, וכו', עכ"ל. מבואר שזה לאו דווקא גיל 'חינוך', אלא גיל שיש בו דעת לקבל תוכחות ורק אז יש לאב כח להשפיע עליו לטובה! אבל מי יימר שזה מדין דרבנן של 'חינוך'!?

ומה שתמה ה'דברות משה' איך שייך לברך ברוך שפטרנו וכי היכן מצינו שמברכים ושמחים על גמר עשיית המצוה?! ויש להביא בזה את דברי הרשב"ם (ועוד ראשונים, ב"ב קא:) וז"ל: מניסן ועד ט"ו באב - היו כורתים עצים לצורך המערכה לכל השנה, מכאן ואילך תשש כח החמה ויש בעצים לחלוחית ומעלין עשן וכו'.. ואותו יום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת, עכ"ל. וכתב **הרמ"א** (יו"ד סי' רמו סכ"ו) כשמסיים מסכת מצוה לשמוח ולעשות סעודה. וציון **הגר"א** (ס"ק עו) דמקורו מדברי הרשב"ם הנ"ל.

וא"כ מצינו מקור לשמחה של השלמת המצוה! ובאמת, שמחה גדולה והודאה לרבש"ע כשאדם זוכה לסיים מצות חינוך ולהכניס בנו לעול תורה ומצוות! ואמנם, הגם שסיים בבנו את מצות החינוך, אבל העולם אינו הפקר! וודאי שמחוייב להשפיע בכל כוחו, מצד הדין של 'מי שבידו למחות', ולהורים יש הרבה יותר אפשרויות להשפיע יותר מכל אדם אחר (בדרך כלל), ועם הגדולים צריך לנהוג בחכמה ובסבלנות! (אי"ה יבואר בגיליון הבא)

פנחס נדב ואביהו וברית שלום

בשעה שהרג פנחס את זמרי בן סלוא התעברו בו נשמותיהם של נדב ואביהו (זהר פנחס רי"ז ע"א). וכך אחר שהרגו לזמרי התכהן פנחס כי נדב ואביהו בני אהרן היו כוהנים בחייהם ובמותם.

מה הקשר בין הריגתו של זמרי על ידי פנחס לקבלתו את הנשמות הללו? בשעה שהרג פנחס את זמרי הוכיח כי בידו להשליט את השכל ההלכתי על הרגש, וזו הנהגתו.

על מעשה פנחס נאמר, שבשעה שהביא זמרי בן סלוא את המדינית לפני משה ושאל: מדינית זו אסורה או מותרת ואמר לו משה: אסורה. ובזו לו זמרי בן סלוא וענה בחוצפה: "ומדינית שלך מי התיירה לך...". כאילו שלא ידע שמשה לקח את צפורה לפני מתן תורה והכל היה שונה. והיה משה וכל העם בוכים וזמרי בן סלוא ושבטו חוגגים.

הגיע פנחס בן אלעזר וראה את העם בסערת רגשות: אלה בוכים ואלה רוקדים ושמחים בחתונת מנהיגם. שאלו אותו: ואתה מה? לאן אתה מצטרף? לאיזה רגש אתה נסחף. "ראה מעשה ונזכר הלכה" בא למשה ואמר לו: לימדתנו רבנו "קנאים פוגעים בו". אמר לו משה שזו "הלכה ואין מורין כן". ולכן, הוא שציטט את ההלכה יהיה השליח לבצעה. ובשעה שביצע את המעשה ונרג את זמרי ואת המדינית נעשו עשרה ניסים להראות שכך ראוי היה להיעשות.

מה פירוש "הלכה ואין מורין כן" אם זו הלכה מה החשש להורות כן? ויש להסביר: המילה מורין אין משמעותה פוסקין הלכה בלבד, אלא גם: מלמדים, מדריכים. יש לשאול: מדוע אומרים שיש להדמות לקב"ה במידות החסד: "מה הוא רחום אף אתה היה רחום" ולא אומרים כן במידות הדין כגון: "מה הוא קנא ונוקם אף אתה" הלוא גם אלו מידותיו של הקב"ה?

נאמר "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמן שמתוך שלא לשמה בא לשמה" ואמר רבנו צדוק הכהן שהמשמעות של המילה "לעולם" במאמר דלעיל היא שאין כל אפשרות להגיע לשלמות ה"לשמה" בלי לעבור דרך הדרגות השונות של ה"שלא לשמה".

אמור מעתה, ניתן לומר לעולם יעסוק אדם בחסד שלא לשמה שמתוך שלא לשמה יבוא לשמה. ובנתיים אף שעוסק במצווה שלא לשמה, אמנם אין זה קיום מצווה בשלמות, אך

אין בזה כל רע, כולם נהנים. לעומת זאת בצד הדין אי אפשר לומר שאדם יהרוג ברשעים "שלא לשמה" שמתוך כך יבוא לעשות זאת "לשמה" כי בינתיים הוא רוצח. אי אפשר להידמות לקב"ה בקו הדין אלא אם עושים זאת בשלמות לשם שמים ואי אפשר להגיע לשלמות ה"לשם שמים" בלי לעבור תחילה בדרגות השונות של ה"שלא לשמה" ולכן זו "הלכה ואין מורין כן" אי אפשר להורות לעשות זאת כי אין דרך ללמד (להורות) איך להגיע לזה.

אכן, כשפנחס בן אלעזר הרג את זמרי זקוק היה לעדותו של הקב"ה שעשה זאת לשם שמים ולשם כך באו עשרת הניסים שהוכיחו כי טוב עשה וראוי הדבר לפני ה'. ובאותה שעה התחברו בו נשמותיהם של נדב ואביהו.

נדב ואביהו הקריבו אש זרה לפני ה'. הם נסחפו אחרי רגשות לבם. כמו שאומר ה"אור החיים": "רמז הכתוב הפלאת חיבת הצדיקים שהגם שהיו מרגישים במיתתם, לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות עד כלות נפשותם מהם, והבן". הרגש העז סחף אותם להתקרב אל האור גם במחיר חייהם ובכך טעו.

גם פנחס הלך אחרי רגשות לבו - רגש הקנא אשר קנא לאלוקיו. אבל רגש זה לא הפעיל אותו. כשראה את המעשה "נזכר הלכה" הגם ש"מח ולב תרי סרסורי עבירה, העין רואה והלב חומד" מהעין המסלול הולך ישירות ללב. פנחס לא נתן למראה עיניו להפעיל ישירות את לבו הוא הוביל את הסערה דרך המסננת של המח "ראה... ונזכר הלכה". וגם אז לא עשה מעשה אלא רץ למשה רבנו. לא כמו נדב ואביהו שהלכו מיד להקריב אש זרה מתוך תשוקתם הטהורה להתקרב אל האור. הם ראו אך לא "נזכרו הלכה" כל השאר היה מושלם בהנהגתם. ועתה שפנחס הכפיף את רגשות לבו להלכה תיקן את מעשה נדב ואביהו ונשמותיהם מצאו מנוח בהתחברם בו.

כיון שעשה פנחס את המעשה - נתכהן כמו שאמור חז"ל "לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי" וכך נאמר בפסוק "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" כי מי שעושה מעשה מלחמה מתוך ש"נזכר הלכה" הוא ורק הוא יביא ל"שלום בר קיימא" כמו שנאמר בנושא דומה "כל המרחם על האכזרים סופו מתאכזר על הרחמנים" כלומר, אם הוא לא מרחם לפי ההלכה הוא גם יתאכזר שלא על פי דין. הוא הדין כאן: מי שעושה מעשה מלחמה מתוך ש"נזכר הלכה" הוא יעשה שלום עת יגיע הזמן לעשות זאת כהלכה.

כשקיבל עתה ברית כהונת עולם הוכרז עליו שהוא מתאים להיות מתלמידיו של אהרן ומי ראוי לתואר זה מי שהוא "אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבם לתורה" כי מי שגם בשעת סערת רגש לא פועל לפני שמעביר את תגובותיו בשבט הבקורת של ההלכה. מה שהוא רואה, יהיה הדבר מעורר סערת לב ככל שיהיה, מזכיר לו הלכה. חזקה עליו שיהיה אוהב שלום ורודף שלום כהלכה.

אמת וצדק

עיונים וביאורים בנביאים וכתובים

מיוסד על דברי חז"ל ודברי רבותינו הראשונים והאחרונים

העומד לראות אור בס"ד בימים אלו

אליהו הנביא בהר חורב

(הפטרת פרשת פנחס)

וישאל את נפשו למות

כתיב (מלכים א יט א) "ויגד אחאב לאיזבל את כל אשר עשה אליהו ואת כל אשר הרג את כל הנביאים בחרב: ותשלח איזבל מלאך אל אליהו לאמר כה יעשון אלוהים וכה יוסיפון כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם: וירא ויקם וילך אל נפשו ויבא באר שבע אשר ליהודה וינח את נערו שם: והוא הלך במדבר דרך יום ויבא וישב תחת רתם אחת וישאל את נפשו למות ויאמר רב עתה ה' קח את נפשי כי לא טוב אנכי מאבותי: וישכב וישן תחת רתם אחד והנה זה מלאך נוגע בו ויאמר לו קום אכול: ... ויקם ויאכל וישתה וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חרב".

הנה אחר המעמד הגדול והנורא של ירידת אש מן השמים נראה מן הכתוב שהיה התעוררות בעם ישראל לשוב לעבוד את ה' ולעזוב את נביאי השקר, ומפני כן קראו כל העם "ה' הוא האלהים", וסייעו העם ביד אליהו להרוג את נביאי השקר, ואחאב נמי היה באותו מעשה והניח לאלהיו להורגם.

וכן נראה מדברי חז"ל דהתעוררו ישראל לשוב בתשובה וכמו שאמרו במדרש (תנא דבי אליהו רבה פי"ז ז"ל):

"וכן בימי אליהו הנביא היו ישראל יראי שמים לאמיתן, כשהוא היה עומד ובונה מזבח ... ויאמר וגו' ענני ה' ענני וידעו העם הוזה כי אתה ה' האלהים וגו' ותיפול אש ה' ותאכל את העולה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה, באותה שעה עזבו ישראל את הע"ז שהייתה בידיהם והיו יראי שמים לאמיתן שנאמר ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלוהים" עכ"ל.

וא"כ היה לאלהיו להמשיך לעורר את כלל ישראל ולעזורם לשוב אל ה', וצ"ב דתחת זאת נתיירא וברח מאיזבל, והניח לכל מאי דצריך לתקן בכלל ישראל וביקש למות.

ואחאב עצמו היאך הניח את איזבל אשתו לומר דברים אלו לאלהיו ולא מיחה בה, והלוא בעיניו ראה את ירידת האש מהשמים.

ובאמת דפשט הכתובים מורה שלא נתקיימה התעוררת התשובה בעם ישראל, דהא במעמד גילוי השכינה לאלהיו בהר חורב אמר לו הקב"ה (מלכים א יט יח) "והשארתי בישראל שבעת אלפים אשר לא כרעו לבעל", ואם שבו כל העם בתשובה שלימה לכאורה לא היו נענשים כ"כ שלא ישאר אלא הצדיקים שלא חטאו, ותימה היאך הוחמצה השעה אחר שהוכן לב העם לשוב אל ה'.

עוד צ"ב דאלהיו שאל את נפשו למות, ובקש שיקחו את נפשו, והשיבוהו משמיא לאכול ולילך להר חורב ולכאורה אינו מענין בקשתו.

עוד צ"ב מה שהלך אליהו מ' יום עד להר חורב, ומבאר שבע עד הר חורב אינו אלא מהלך ג' ימים.

עוד יש לעיין דכשהגיע להר חורב נכנס למערה, והיה לו דבר ה' מה לך פה אליהו, והשיב דהוא מקנא לה' על שעזבו ישראל את הברית ומבקשים לקחת את נפשו, ואמר לו ה' צא ועמדת בהר וכשזכה לגילוי שכינה חוץ למערה שוב שאלו ה' מה לך פה אליהו, והשיב כבראשונה, וצ"ב מפני מה נכפלה שאלת ה' איליו.

ביקש להידבק בעץ החיים

ולבאר קצת מהאי פרשתא הוא ע"פ מה שאמרו בזהר (ח"א רט). ז"ל:

"אמר רבי חייא וכי אליהו כיון דגזר וקב"ה מקיים, ואיהו גזיר על שמיא דלא לאחתא מטרא וטלא, היך דחיל איהו מאיזבל ... א"ל אנא מלה שמענא דהא באלהיו לא כתיב ביה וירא וילך אל נפשו, אלא וירא, ראיא חמא, ומה חמא, אלא חמא דמכמה שנין אול בתריה מלאך המוות ולא איתמסר בידיה והשתא וילך אל נפשו, מאי וילך אל נפשו אול לקיומא דנפשא ומאן איהו אילנא דחיי לאיתדבקה תמן, תא חזי כלהו כתיב את נפשו, והכא כתיב אל נפשו" עכ"ל.

¹ וע"ע אגדת בראשית ס' ע"ט דמשמע נמי דבכח מעמד הר הכרמל נעשו ישראל חביבים כרימון אע"פ שקודם לכן היו ריקים מן המצוות.

מקדים ואומר לפני הקב"ה כך וכך עשה פלוני ואינו זו משם עד שיכתבו זכותו דההוא גברא" עכ"ל.

מבואר בדברי הזהר דעיקר מעמד גילוי השכינה בהר חורב לאליהו, היה לרצות את אליהו שיחזור להיות עם ישראל ולהחזירם למוטב.

וכע"ז איתא נמי בתנא דבאי אליהו (אליהו זוטא פ"ח) וז"ל:

"היה לו שיאמר לפניו רבש"ע הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בעולמך הוא לא עשה כן אלא אמר קנוא קנאתי התחיל הקב"ה לדבר עימו דברים של תנחומים ... המתין לו שלוש שעות עדיין עמד בדברים הראשונים ... א"ל הקב"ה ואת אלישע וגו' תמשח לנביא תחתך ומה שבדעתך אין אתה יכול לעשות" עכ"ל.

ולדברי חז"ל יתבאר הטעם שנכפלה שאלת ה' לאליהו בתחלה במערה ואח"כ בחוץ שנגלה לו כבוד ה' בקול דממה דקה, דבתחלה ביקש ממנו הקב"ה להישאר בעולם ולהמשיך את סדרי ההתעוררות לתשובה שהוא עושה לישראל, אלא דאליהו מיאן בזה ובקנאתו לכבוד ה' לא חפץ להמשיך את השתדלות עם הרשעים, ואח"כ המתין לו ה' שמא יתרצה, וחזר עוד ושאלו שוב שמא נתרצה.

עלמא לא יכיל למסבלך

וכיון שלא נתרצה אליהו הוצרך להסתלק מן העולם וכמו שאמרו בזהר (ח"א רט.) וז"ל:

"אמר ליה קב"ה עד מתי אתה מקנא לי, טרקת גלא דלא יכיל לשלטאה כך מותא לעלמא, ועלמא לא יכיל למסבלך עם בני נשא" עכ"ל.

דאליהו אין לו קיום בעולם אלא בזמן שהוא חפץ בשליחות לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, וכיון דהוא לא חפץ עוד לקרבם מפני שלא עלה בידו לקרבם במה שעשה להם עד השתא במעמד הגדול של ירידת האש מהשמים, להכי ביקש להסתלק מהעולם.³

וקודם שיסתלק מהעולם נצטווה ג' דברים למשווח את חזאל למלך ארם, למשווח את יהוא למלך על ישראל, ולמשוח את אלישע לנביא תחתיו.

ואלו ג' המשיחות הם להכין סדר תיקון אחר לישראל להבדילם מעבודה זרה ולקרבם ולחברם לבורא ית' וית' תחת הסדר שנתקלקל.

וכל ענינו של אלישע הנביא הוא להיות תחת אליהו, דהיינו למלאות את מקומו לחבר את ישראל שבאותו הדור לאביהם שבשמים.

ומפני כן נמשח לנביא, ומעולם לא מצינו משיחה לנביא אלא זו, דהמשיחה הוא לתת לו את כוחו של אליהו הנביא עצמו לפעול להכין את ישראל לחזור למוטב, ובע"ה עוד יתבאר בזה עוד בפנים הספר.

מבואר דאליהו לא נתיירא מאיזבל, דלא כתיב ויירא דהוא לשון פחד, אלא וירא שהוא לשון ראייה, ופירושו שאליהו ראה שאין מלאך המות שלוט בו והלך לקיים את נפשו להידבק בעץ החיים.

והנה כתיב בקרא (מלכים א יט ד) "וישאל את נפשו למות ויאמר רב עתה ה' קח נפשי כי לא טוב אנכי מאבותי", והוא לשון מיתה.

אמנם באמת ביאור הדבר הוא דבקשת אליהו למות היינו דביקש לקיים את נפשו בדרך אחרת, דאליהו ניתן לו ברית שלום ואין מלאך המות שולט בו, אך עתה לא חפץ עוד לעמוד בעולם התחתון עם שאר הנבראים, אלא להסתלק לעילא להידבק בעץ החיים ולחיות בסדר חיים אחר.

וטעם הדבר הוא כמש"נ לעיל (מלכות אחאב ובניין יריחו) דברי המדרש (פסיקתא רבתי ד) דאליהו הנביא הוא גואל אחרון של ישראל, והיה לו הכח להכין את ישראל לתיקון השלם, וכל מעמד גילוי השכינה בהר הכרמל היה להשיב את ישראל לאביהם שבשמים ולהעמיד את מלכות אחאב מתוקנת, וכשהבין שהוחמצה השעה, ולא יושלם התיקון בסדר זה, ביקש אליהו להסתלק מהעולם ולהידבק בעץ החיים בקיום בסדר חיים אחר.

ומפני כן שביקש לעמוד בסדר אחר השיבו לו משמיא קום אכול עגת רצפים דהאכילה היא ליתן לו כח השגה ללכת להר חורב ששם הוא מקום שיכול להידבק בעץ החיים.

והיינו טעמא שהליכתו להר חורב הייתה מ' יום, דהמכוון בזה לא לבוא למקום הר חורב דזה ודאי היה אפשר בג' ימים, אלא להכין את עצמו לגילוי השכינה היה צריך מ' יום.

ואמנם אף שאין הדבר מבואר כראוי היאך הוחמצה השעה, מ"מ משמעות הדברים דשליחת איזבל אליו שמחר תשים את נפשו כנפש נביאי השקר שהרג גרם לו לאליהו להבין שלא יושלם התיקון כל הצורך, ובכח איזבל להסית את אחאב ואת ישראל לשוב ולהידבק בע"ז ומפני כן ביקש להסתלק מהעולם.²

מעמד הר חורב לפייס את אליהו להישאר בעולם

והנה איתא בזהר חדש (פרשת נח לט.) וז"ל:

"אמר רבי אליעזר מאי דכתיב וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חורב, וכי בכח אכילת עגת רצפים אזל כולי האי, אלא אמר רבי אליעזר השליך הקב"ה דורמטא על אליהו והראהו ענינא דמשה דיתב קמיה מ' יומין ומ' לילון ומכדין דהוה תמן עבדו ישראל ית עגלא ואע"ג דהוה מ' יומין ומ' לילון דלחם לא אכל ומיא לא שתי לא אעדי מתמן עד דמוחל להן קב"ה, א"ל לאליהו כך הוה לך למעבד, ועוד הו"ל למחזי דאינון בני בני רחמיאי דקבילו אורייתא בטורא דחורב ודא הוא דכתיב וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה, דחא ענינא דמשה דאשתהי קמיה ארבעין יומין וארבעין לילון, וענינא דישראל דקבילו אורייתא בטורא דחורב, ודא הוא דכתיב עד הר האלהים חרב א"ר יצחק לא זו אליהו משם עד שנשבע לפני הקב"ה להורות זכותו של ישראל תמיד וכל מי שעושה זכות הוא

² עיין שער הגילגולים הקדמה ל"ב דכתב וז"ל "והנה איזבל אשת אחאב היתה מכשפה גדולה כנזכר בפסוק שהדיחה את ישראל בכשפיה, וידעה בכשפיה שנסתלקו נדב ואביהוא מן אליהו, אשר עליהם נתבשר הנני נותן לו את בריתי שלום, שהוא היותו חי לעולם ואז אמרה לו כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם, כיון שנסתלק ממנו גזירת החיים והשלום ... וכיון שהרגיש אליהו שנאבד ממנו מתנה זו נתיירא וברח להר חורב ... ואח"כ חזר להרויחם במערת הר חורב פעם אחרת עד שעלה בסערה השמים עכ"ל, וצריך להתיישב בדבריו וליישבם עם דברי הזהר דלעיל, ומ"מ מתבאר מדבריו דאיזבל הרשעה ידעה את

³ והנה מרע"ה זכה בגילוי השכינה הגדול בצור לקבלת לוחות שניות לעם ישראל, וכיון שאליהו עמד באותה מערה שעמד בה משה (פסחים נד.) פי' הדבר דגילוי השכינה לצורך סדר הסתלקות של אליהו והדבקותו באילנא דחיי הוא כדי להיות מוכן לישראל לגאולה השלימה.

{ אז נדברו }

פרשת פנחס (בפר' פ: בסק) תשפ"ב | לסדר: "בריתי שלום" | גליון מס': 565

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

איך יתכן שאף אחד לא עומד לצידו של אליהו הנביא בשעת צרה?

בהפטרה של פרשת השבועאנחנו קוראים על אליהו הנביא שלאחר שהוא הוריד אש מן השמים בהר הכרמל איזבל רוצה להרוג אותו והוא נס על נפשו חסר כל... בלי אוכל ובלי ליווי וכו'...

ואם תשים לב יש במעשה הזה תמיחה עצומה ובלתי נתפסת!!!

רק אתמול אליהו הנביא כינס את כל כלי ישראל להר הכרמל... הורד אש מן השמים לעיני כל ישראל... וכולם ללא יוצא מן הכלל מתעוררים בתשובה שלימה וזועקים: ה' הוא האלוקים ה' הוא האלוקים... עוד באותו מעמד אליהו הנביא מוריד להם גשמים לראשונה לאחר שלוש שנים שחונות שלא ירדה להם אפילו טיפה אחת... תחשוב איזה מפגן אדיר זה... והנה!!! מיד למחרת... איזבל שולחת איום לאליהו הנביא... אני שולחת אנשים להרוג אותך... ואליהו הנביא מוצא את עצמו לבד לבד!!! נמלט על נפשו בחוסר כל... ואף אחד לא עומד לצידו... אין לו אפילו מה לאכול... אני לא מבין: איך איזבל לא רועדת מפחד??? הרי אתמול התברר למפרע שיש פ בן אדם שבמשפט אחת שלו עצר את הגשם לשלוש שנים... אז איך את מעיזה לאיים עליו... והוא עוד צריך לברוח ממנה... והכי קשה: איפה כלל ישראל??? איך אתם לא מקיפים את אליהו הנביא ונדבקים בו כ"אזור התולה"? יש פה נביא קדוש ה' שהוריד לכם אש ומטר מהשמים... אתם במו עיניכם את כח קדושתו... אז איך יכול להיות שלמחרת אליהו הנביא מוצא את עצמו לבד לבד נרדף מאיזבל ואף אחד לא עומד לצידו? אני מנסה לחפש איזה דוגמה להמחיש את עוצמת האבסורד ואני מתקשה למצא... כי אין לזה אח ורע... תחשוב שיש לך עסק עם אדם שה"מחזיק מפתחות" של העולם נשא בידים שלו... בלחיצת כפתור אחת הוא מרים שאלטער והגשם מפסיק לג' שנים וכולם מתים מרעב. ובאותה מידה בהינף יד הוא מוריד בחזרה את השלטאר ומתניע גשם לעולם.

תחשוב שהתמול הוא התניע בחזרה את המנוע של הגשם ובדיוק איזבל מתחילה להתנכל אליו... אם אני ואתה היינו אז... היינו דבר ראשון מנשקים את כפות רגליו מתוך הכרה והכנעה שיש לנו עסק עם צדיק שהוא היסוד של העולם בלי ססמאות אלא כפשוטו!!! דבר שני: אם היינו שומעים שאיזבל מנסה לפתוח את הפה מולו... היה אמור להיות מרד פנימי של מאתיים אלף חמומי מוח שפורצים לארמון של איזבל ומסלים אותה... תגידי לנו: את משוגעת? את רוצה שאליהו שוב יוריד את השאלטער וידומם מנוע של גשמים?? אבל לא!!! אליהו נשאר אנונימי... נשאר כזה נביא נווד כזה שגולה ממקום למקום... ממשך להיות נרדף על נפשו... כאילו לא קרה פה אתמול כלום... איך זה יכול להיות?? אני חושב שזו שאלה שזועקת עד לב השמים... איך יכול להיות שיום לאחר המפגן האדיר הזה אליהו הנביא נשאר באותו מעמד נחות ונרדף כאילו לא היה כלום??

השאלה היא בהחלט עצומה --- אבל התשובה היא עוד יותר עצומה:

כשאליהו הנביא רצה להוריד אש מן השמים... הוא התפלל לה'... ואז אם תשים לב... הוא ביקש מה' שתי בקשות: ענני ה'!!! ענני!!! ענני הראשון: שתרד אש מן השמים... ואילו ענני השני: שלא יאמרו מעשה כשפים הם!!! מה פירוש שלא יאמרו מעשה כשפים הם???

אליהו הנביא מתחנן לה': אני כעת רוצה להוכיח את עם ישראל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים... תפסיקו כבר לעבוד גם את ה' וגם את הבעל... תחליטו לאן אתם שייכים... אם אתם שייכים לבעל תלכו אחריי עד הסוף... ואם אתה שייכים לה' תלכו אחרי ה' עד הסוף...

ובשביל זה!!! בשביל לזעזע את אמות הסיפים ולהוכיח לעם ישראל מה האמת... בשביל זה אני כעת רוצה להוריד אש מן השמים ומיד אח"כ גם גשם... דא עקא, שאזנו אז אני יודע מה יקרה רגע לאחר מ"כ... מיד אחרי שאני אוריד אש מן השמים... כלל ישראל כ"כ יתפעמו!!! כ"כ ישתוממו מהנס הגלוי שעשיתי לפניהם... שמאותו יום ואילך... הם יתחילו להיות חסידים שלי... חסידים מושבעים שלי... משוגעים על... הליגער הליגער אליהו הנביא... ואז... ואז לא עשיתי כככלום... כי עד עכשיו כלל ישראל פסחו על שתי הסעיפים ועבדו את ה' ואת הבעל... ומעכשיו כלל ישראל יעבדו את ה' ואת... ואת אליהו הנביא... אז מה עשינו? לא עשינו כלום... לא הועלתי כלום!!! כל המטרה שלי היתה לעורר את כלל ישראל שיפסיקו להסתובב סחור סחור ויתחילו להתמקד מול ה'!!! להבין שכל הצרות שלהם הגיעו בגלל שהם התרחקו מה'... וכל הישועות והנחמות מחכות להם בקרבת ה'... ותכלית... במקום זה מה יקרה? שמהיום כלל ישראל מצאו טרנד חדש!!! אליהו הנביא... אז הנה... זה מה שמתחנן אליהו הנביא... ענני שתרד אש מן השמים!!! אבל לא מספיק לי שתרד אש מן השמים... יש לי עוד ענני...

ענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם... שלא יקשרו אותי לסיפור הזה... שלא יצביעו ויגידו שזה הליגער אליהו הנביא... שאני אשאר מחוץ לתמונה!!! שאני אשאר מחוץ לתמונה!!! שאני אשאר מחוץ לתמונה!!! שכלל ישראל יצאו מהמעמד הגדול והנורא הזה ולא אני אתפוס את הכותרות... שאני לא אגנוב את הבמה... שאני לא אסיח את דעתם מהמסקנה שכעת כ"כ מתבקשת... שיהודי שיחזור הבייתה לאחר המעמד הגדול ואשתו תשאל אותו איך היה... מה היה... שהוא לא יגיד לה... תקשיבי... אין על אליהו הנביא... אין כאלו דברים!!! זה ה"פועל ישועות" הפורץ דרך... מהיום אנחנו תולים את התמונה שלו בסלון... מהיום אנחנו הולכים רק אצלו לקבל ברכות...

לא רבש"ע... אנא... מתחנן אליהו הנביא: שאני אשאר מחוץ לתמונה... שאני לא אהיה אהיה ה'בעל" התורן שמהיום פוסחים על שתי הסעיפים אצלי... והתפילה של אליהו אכן התקבלה... ושני הניסים האלו התרחשו! ההמשך בעמוד 6 בגליון זה.

ניתן לקבל את הגיליון בפקס באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (סעיף 46)

באשראי: "נדדים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

רגע לפני שמתחיל ה"עליהם" של קמפיין הבחירות...

אליך ידידי העסקן... נשארתי חייב לך חוב ישן... היה זה לפני שנה וחצי בערך... בבחירות האחרונות שפנית אותי ובקשת ממני וממש לחצת עלי שאסגור את הגמ' לשבועיים הקרובים ואתמסר כלכלי לטובת הרשימה ומערך ההסברה שהרי גדולי ישראל יצאו מגידרם ופרסמו קול קורא שחשוב לפעול למען טובת המערכה... זה ממש בנפשם של גדולי ישראל וזה דבר שרוב גופי תורה תלויים בו... ועשית ככל אשר יורוך... וצריך לשמוע בקול הרבנים וכו' וכו'...

ותכלים... היית מזועזע שאחרי כל מה שאמרת... אני עדיין לא יצאתי לגמרי מגדריי!!! אמנם קצת נן יצאתה... הבנתי את חשיבות העניין והשתדלתי לפעול... אבל לא כמוך... היית ממש מאוכזב מהשלוח נפשלי... איך אני לא מבין שצריך לקום ולזעזע את אמות הסיפים שהרי גדולי ישראל... ואפילו יאמר לך על ין שהוא שמאל... ומי רואה אותם וכו'...

ובשעתו לא עניתי לך! כי בשעת מעשה זה לא נכון ולא חכם לענות לך... אבל עכשיו!!! כשאנחנו עדיין יחסית רחוקים מהבחירות... כעת אני מרשה לעצמי לענות לך...

ובכו: ידידי היקר: אני רוצה לגלות לך סוד כמסו!!! גדולי ישראל זה לא משהשצן מבחירות לבחירות... חוץ מה"קול קורא" של הבחירות יש עוד!!! עוד כמה "קול קורא" שמתפרסמים כל כמה שבועות... אם תעקוב אחרי הכתורות בעיתון (בפרט בתקופה הזו...) גדולי ישראל לאחרונה מפרסמים כמה וכמה קריאות של "קול קורא"... זה חשוב להם קצת יותר... קצת הרבה יותר מקול קורא של הבחירות... ואם על הבחירות נאמר שזה דבר שרוב גופי תורה תלויים בו... אז תדע לך שיש עוד!!! עוד כמה דברים שרוב גופי תלויים בהם...

ואם גדולי ישראל יפרסמו "קול קורא" בעיתון (או שכבר פרסמו) להשיג ולשים לב שלא ללכת לנופש במקומות שלא ראויים... אז תדע לך שזה דבר שלא רוב גופי תורה תלויים בו אלא כולו! כל גופי תורה תלויים בו... ומי שלא יקח את הקול קורא הזה לעצמות הוא עלול להישאר עם גוף בלי נשמה... זה דבר שכל נשמת הגוף תלוי בו...

ואבל כמה זמן מתפרסם שוב ושוב ההתרעה של גדולי ישראל מול פגעי הטכנולוגיה ושלא להסתמך על כל מיני היתרים, ושיהיה לך ברור: שהנושאים האלו קריטיים אצל גדולי ישראל הרבה הרבה יותר מהבחירות... (קצת מאוחר שכן אדם חוזר מהנפש בחו"ל עם הסמארטפון שלו והיישר משדה התעופה אתה נוחת עלי עם "ועשית ככל אשר יורוך" ביהם לבחירות...) אזוני הקר: אם "ועשית ככל אשר יורוך"... אז בבקשה!! ועשית ככל אשר יורוך זה משהושמתחיל עכשיו...

רק מה? בבחירות יש "כח אחר מעורב בו..." יש פה גם ניחוח פליטי עסיסי... יש פה תאוות הניצוח שמפעילה אותנו שעות נוספות ומכניסה אותנו לטובו... ואז פתאום אתה רואה מודעות עגן עם סלוגן של המפלגה החרדית... ואז כולם נזכרים ב"ועשית ככל אשר יורוך"... ולקדש שם שמים... "שוב: זה לא סתירה שזה נכון!! אבל ההלו... אזוני היקר: אתה חדש פה... יעשית ככל אשר יורוך" מתחיל עכשיו!!! זה מתחיל בצורה של זני יולי אוגוסט שלנו... האם אנחנו עושים את זה בצורה ראוייה כמו שגדולי ישראל מתווים לנו... או שכאן נתנו לי לחיות... תנו לי לבחור את הכשרות... תנו לי לבחור את רמת היהדות שלי...

עכשיו: שלא תביקדבר האחרון שהייתי רוצה זה להוריד את הנחישות בייחס לבחירות... גם מי שלא מציית לגדולי ישראל בשאר הדברים ולכה"פ מציית להמביום הבחירות זה כבר חשוב!!! (זה חשוב בעיקר בשמים... כי ס"ס ים הבחירות זה יום שאדם מכיר על השייכות שלו זה אומר המון... כלומר למעשה אי אפשר להשוות בין אחד שמטייח הוראה של גדולי ישראל בייחס לבילים... לבין אחד שמחליט לא להישמע לדבר של גדולי ישראל... בי כאן זה כבר הגדרת שייכות זה משהו הרבה יותר מהותי... זה כמו התבדל בין מי שנכשל בלש"ד לבין מי שמוריד כיפה... שלהוריד כיפה זה הרבה יותר גרוע מלבד לשה"ד למרות שלשה"ד זה עוון הכי חמור וכיפה זה בסה"כ מהגד... עדיין!! עדיין כיפה זו הכוונה!! אבל!!! צריך לפחות לקחת את הפורפורציות ולהבין: שביחס לגדולי ישראל!!! כמה שהנושא של הבחירות חשוב אצלם... הרי דווקא ה"קול קורא" שמתפרסמים בשבועות אלו יותר קריטי אצלם!!! זה יותר חשוב ויותר מהותי!! לאתה מוזמן לשאול את פי קדשם) אז אדרבה... רציני להציע למטה המפלגות החרדיות אצלם את רוצים להתחיל להבציר את השטח כבר עכשיו... הייתי מציע בכנות: כבר עכשיו!! תקחו כל "קול קורא" שמתפרסם ע"י גדולי ישראל אצלם בייחס לבחירות אלא בייחס לכל מיני פרצות רוחניות שקיימות אצלנו בתקופות אלו... אם זה התרעה על הצימרים ומקומות הפלי שאים מתאימים לרוח התורה ואם זה פגעי הטכנולוגיה... ותפרסמו את זה עם הבלגן של המפלגה ועם כל המרץ... כי זה חשוב!!! האחריות מחייבת!! ממש מחייבת... "כי אנחנו חרדים" זה זה!! אבל: אל תחשוד בי לתמימות... אני לא חושב לרגע אחד שמישהו הולך לאמץ את הרעיון שלי... ולמה? ? ? כי... כי ממודעות האלו אף אחד לא מרוגם אין פה בעלי אינטרסים שיהיה להם עניין לפרסם כאלו דברים... לכן!! לכן ה"קול קורא" שבאמת באמת חשוב... דווקא הוא יסאר ככה עם כתב "יאכנע" כזה בעיתון... ויהי כמה אנשים שבאמת באמת איכפת להם וינסו לעורר עלזה... וכולם יסתכלו עליהם כתמהונים... ולמה? ? ?

מחוסר תקציב!! אם תשים לב: כל הפרסומות על דברים שבאמת חשובים הם באמת בנפשנו... בדרך כלל הפרסומות האלו נראות סמרטוטיות כאלו... לאנעימות לעין ולאמקצועיות מבחינה גראפיקאית... למה? ? פשוטי קמפיין עולה הרבה כסף!!! ולמפלגה יש כסף... לשת מזון יש כסף... אבל לאברקאיכתפ לו... ומפריע לו שדווקא הדברים החשובים נשארו שם בעיתון בכתב "ליוורנו" כבד שלא נותן חשק לקרא... נו... מה כבר האברך הזה יכול לעשות? ? לשלם מאה שקל לגרפיקה... ועוד חמישים שקל למישהו שינסח לו איזה משהו וזהנראה בהתאם!!! (ותאמרי לי)... אם הוא היה שואל אותי מבחינה שיוקית... אם זה ככה נראה עדיף כבר לא לפרסם אבל אתה זה שקורא את המודעה המוזרה הזו!! לפחות אתה תתעלה מעצמך ותבין... שאם הסלוגן של המפלגה יותר מוצלח מהמודעה המרוטשת הזו... זהרק בגלל שיש פה עוצמות אנטרסים נושאיתקציב... ואילו דווקא המודעה הזו... טמון בה כוונה טהורה יותר... אל תסתכל בקמץ אלא במה שיש בו!!! כשאתה רואה את הקמפיין של המפלגה... מאוד ניכר הפן המקצועי!!! אבל הפן המקצועי לא עושה את זה יותר דתי ואמיתי... הוא בסה"כ אומר לך שיש פה תקציב... נו... אז תגיד לי: אחריהאנרגיות שלי מוגבלות ואני נאלץחזור על מה לשים דגש? ? האם לדבר על הבחירות או נגד אינטרנט? ? לבחירות יש מספיק קליטיים... יש מספיק מי שיערבו... אבל מי יסכים לעמוד על המשמר של ה"קול קורא" שנשאר שם בעיתון מחוסר עניין? ? פה אנחנו!!! אנחנו נפתח את מטה הבחירות... של האחריות שבאמת באמת מחייבת... בינינו... המאמר הזה קצת מעצבן... גם אותי הוא מעצבן... כנראה שזה לא מספיק פוטוגני... לא פופולרי... אבל בינינו: זה לא האמת? ?

מוסדי המכירה של הספרים

אהבתי, ואהבת, וימאו, המסולאים בפז)

שברחבי הארץ:

ירושלים

רח' נחמיה 10 קומה ג'
גבעת שאול, רח' בן עזיאל- 054-8491554
בית וגן- משפחת נוישטט רח' הרב פראנק 29
הר נוף- 053-3148861
רוממה- המ"ג 29- 052-7682281
רמות ד'- רובין 47- 054-8419684
נה יעקב (ש) - 0527680281

מודיעין עילית

רחוב קצות החושן 14, 052-7174781
חפץ חיים 14- משפחת דרבקין- 089742750
פיצוחי בראשית- ברכפלד בלבד: 0527137444
נתיבות המשפט 24- 052-7137444
גרין פארק 0527644795

אופקים- משפחת שפירא: 053-4112035
אחיסמך- שרגל 052-7171721 שבט אשר 9
אחיסמך שלב ב' 0534162979

אלעד- 03-9073067
אשדוד- הרב צור- 050-4120311

חדש באר שבע- משפחת חיון

ביתר עילית- אזור רמי לוי- 054-8450998
בית שמש- נהר הירדן 9 ר"ב 058-3294147

חדש בית שמש רמה ד' 3-

בני ברק- קיבוץ גליות 9- 055-6728458
חזו"א 34 052-7117271

חדש אזור רח' הרב קוק

0527603814

חיפה: פולק, גאולה 15, 052-7683095

טבריה- 054-8441354

נוף הגליל- 054-8431731

כרמיאל- משפחת שטיימן 052-7136165

נתיבות- הר' גרשונוביץ 42 089934274

עפולה- 052-7686876

פתח תקוה- (מרכז העיר) 0504124235

צפת- 052-7181828

רחובות- 054-8423047

רכסים- 054-8415410

תל ציון- 052-7150166

תפרח- לימן- 055-6705003

נקודות הפצה בחו"ל:

ארה"ב:

מונסי: 914 879 6022
ברוקלין: 3475123254-
ליקווד: 347-675-6830

אירופה:

לונדון: 07970287781

למה כ"כ קשה לדבר נגד פגעי הטכנולוגיה???

מסתמא לא שמת לב... אבל בשנה אחרונה אני הרבה פחות כותב על חומרת העוון של פגעי הטכנולוגיה... זה כמובן לא בגלל שהפירצה הזו נהייתה פחות חמורה... אלא בגלל **שמיים ליום המאבק ה'הסברתי' מול פגעי הטכנולוגיה** נהיה יותר מסובך ויותר מורכב... ועד כדי כך זה נהיה מורכב שמה שמה שתכתוב לא יהיה טוב... מה שתכתוב זה יהיה טוב למישהו אחד... ומאוד מזיק וגרוע למישהו אחר זה מה שהטריף את דעתי והוציא לי את כל האויר מהמפרשים...

חשבתי לעצמי... שאם אני כבר לא כ"כ כותב על זה בגלל שזה מורכב... אז אדרבה... בא נדבר על זה עצמו!!! מה קרה שהנושא הזה נהיה כ"כ מסובך... ועל הנקודה הזו אני רוצה להתעכב היום... וכמדומני שחשוב להסביר את זה... כי הגיע הזמן שנבין ונפנים יחד שהמאבק של פגעי הטכנולוגיה הוא כבר כמעט ולא יכול להיות מאבק ציבורי אחיד וממוקד!!! (עכ"פ לא מאבק כלל ציבורי גורף שנכתב בעלון עממי כמו אז נדבר...) הגיע הזמן שנקלוט שיעיקר המאבק נגד פגעי הטכנולוגיה **עבר למגרש הפרטי והאישי שלך!!!** כן... אתה!!! תפסיק להתלונן ולחכות שאחרים שיעשו את העבודה בשבילך... לא הרבנים וגם לא המערכת ולא הממסד... פעם אולי היה אפשר קצת להירדם בשמירה ולתת למערכת ולועדות השונות לעשות את העבודה בשבילך... **אז זהו ש-תם עידן!!!**

וחשוב להפנים היטב היטב את המסר הזה... כי בנפשנו הדבר!!! (יש המון המון אנשים שהבינו את זה לאחר שנכחו ברותחים... וחבל...)

ובכן: בקצרה ממש: מה כ"כ מסובך במאבק נגד פגעי הטכנולוגיה???

העניין הוא: מצאתי סו"ס הגדרה קולעת (עכ"פ לטעמי) לסינון והגבולות שאנחנו צריכים להציב לעצמנו מול פגעי הטכנולוגיה... ההגדרה שמצאתי היא: המושג שנקרא **עשר קדושות!!!** מה זה עשר קדושות???

ובכן: בשבוע הבא נכנסים אנו לימי בין המיצרים ובפרק א' דכלים המשנה מונה **עשר קדושות** שיש בארץ ישראל זו למעלה מזו... לדוגמא: אתה מגיע לשערי הר הבית... כתוב שם תמרוור עצור!!! **עד כאן** לזבים ולמצורעים... אתה מתקדם ומתקרב לחיל... שוב מחסום: **עד כאן לטמאי מתים...** אתה נכנס לעזרה... **סטופ!!! עד כאן לטבולי יום...** הלאה... **עד כאן** לישראל... **עד כאן** לכהנים בעלי מומין... בקיצור: בסוף בסוף כולם נעצרים באיזשהו מחסום... כל אחד נעצר במחסום שלו... יש מצורע שעליו נאמר "צא טמא ממחננו" שהוא משולח הכי רחוק... אי שם מחוץ לעיר... ולעומת זאת יש טמא מת שמותר לו להיות בעיר ואפילו יש לו זכות להתקרב להר הבית אבל בכניסה לחיל הוא נעצר...

ויש יהודי טהור שנעצר בעזרת כהנים ויש כהן שיכול להיכנס עד ההיכל...

זאת אומרת: בסופו של דבר... כל אחד במעמד הרחוני שלו... יש לו מצד אחד את ההישג הרחוני עד היכן הוא **כונן!!!** כן נדרש ממנו להתקדם יותר מאחרים שהוא מותר אותם מאחור... ובאותה מידה איפה הוא נעצר, לעומת אלו שנדרש מהם יותר ממנו והם מותרים אותו מאחור...

על אותו משקל בדיוק בייחס לפגעי הטכנולוגיה...

כמו שבבית המקדש יש דרגות דרגות... כל אחד והרמה שלו... כך בהתנזרות מפגעי הטכנולוגיה יש גם בחינה של עשר קדושות... אין כללים ברורים!!! אין קו אחד!!! לכל אחד יש את הרמה הרחנית שלו... את המשבצת הרחנית איפה הוא ממוקם שבה הוא מצד אחד יכול להיות יותר טוב ממני שמשטרע מאחוריו... ופחות טוב ממני ממי שכבר זכה להתקדם ולהותר אותו מאחור... **ואין בזה כללים ברורים!!!** יש אחד שלפי הרמה הרחנית שלו (או לפי

רף הסיכון והרגישויות שלו) אסור לו בכלל להחזיק מחשב... ויש אחד שמותר לו מחשב ואסור לו מייל... ויש אחד שמותר לו מייל ואסור לו אינטרנט... וכן הלאה וכן הלאה... ויש את שבט הלוי... את הכהן משרת שאנחנו מצפים ממנו שלא יחזיק אפילו פלאפון... (ותפלאל לשמוע שיש!!! יש כאלו יהודים מרוממים דבור שלנו שבשבילים להחזיק פלאפון כשר זה מחדל... מדובר בכהן קדוש שעובד את החשבונות הרבים ומידי בוקר הוא ככהן שמקדש דיזו ורגלי מן הכיור קודם עבודתו ואין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה...) בשבילו להסתובב עם פלאפון כשר זה כמו כהן של בית אב שתראה אותו משוטט עם בגדי כהונה בחיל או בהר הבית... סליחה... מה יש לך לעשות כאן???

מקומך בבין האולם ולמזבח... (וכמובן שיש גם את הכה"ג שגם טלפון הוא לא צריך להחזיק... היה לנו את מנרן ר' חיים קנייבסקי צוק"ל שאפשר לספור על יד אחת את מספר הפעמים שהוא החזיק ספופרת של טלפון בידיים כעת בא נשבור שמאלה עד הסוף... **כעת זה לא סתירה לרצו** שיש פה בהר הבית זב שפניו קורנות בטהרה עילאית על שהוא זכה סו"ס להיכנס להר הבית לאחר שבעה נקיים מטומאת זיבה ממושכת... בשביל הזב- להיכנס להר הבית זה התעלות והישג רוחני עצום!! וזה לא סתירה שאם נראה את הכהן בד' בגדים מסתובב בהר הבית הוא יקבל מכות מאיש הר הבית... מה אתה מסתובב במקום שמותר לטמאי מתים להסתובב שם... **על אותו משקל בטכנולוגיה...** יש כאלו שבשבילים להחזיק מחשב עם מייל בבית זה מחדל רוחני לכל דבר!! ובאותה מידה יש כאלו שלהחזיק מחשב מסונן שיש בו רק מייל זה מעשה נאצל של מסירות נפש אמיתית והקרבה לכל דבר תעשה משהו...

ואז כמובן שמישהו שאל אותי: נו... אם ככה... נתת דברך לשיעורין??

לאחד אתה אומר שאסור מייל ולשני אתה אומר שזה מצויין...

אמרתי לו נכון!!! בדיוק!! נגעת בנקודה!!! נתת דברך לשיעורין!!!

אין מה לעשות... בנושא של טכנולוגיה יש בחינה מסוימת של נתת דברך לשיעורין... (כידוע המושג של

"לא פלוג רבנן" לא נאמר בכל תקנת חכמים... יש כל מיני מקומות שרבנן פלוג ופלוג...) בדיוק כמו שבבית המקדש רבנן נתנו דבריהם לשיעורין... וכל אחד היה ממוקם במעלה משלו... כך גם בייחס לשמירת הבית מפגעי הטכנולוגיה...

דא עקא!!! שברגע שנתת דברך לשיעורין... העסק מתחיל להסתבך...

וכאן אני מגיע למשבר האישי שלי... שבוע אחד כתבתי מאמר מחזק עבור הטמאי מתים שיעשו את המאמץ שהאינטרנט יהיה **מסונן...** כן... אף אחד לא חושב שאינטרנט זה משהו סימפטי... (גם אם הוא הכי מסונן שיש) כן... להיות טמא מת זה בהחלט מפגע תברואתי... אבל סו"ס אל תשכח שיש לטמא מת אישור כניסה להר הבית... אתה לא יכול לגמרי לגמרי להפקיע אותו... (בבחירות של ערב פסח יש לטמאי מתים זכות בחירה ועם האצבע שלהם הם יכולים לגרום שיהיה פה פסח הבא בטומאה) ואז!!! אל תשאל...

באותו שבוע חטפתי על הראש (בצדק) מכל הטהורים שנמצאים בעזרה וחיים בחרדה מתמדת מטומאה... מה אתה כותב שמותר לטמאי מתים להיכנס להר הבית?? מה... אתה רוצה שהם יטמאו אותנו?? עד שסו"ס נטהרנו מטומאת מת... אתה רוצה להרוס ולקלקל את הכל?? (שלא תדע איזה שרשרת הדבקה של טומאה יכולה להיווצר של מגע הכי תמים של טמא מת עם טהור... אכ"מ להיכנס לסדר טהרות... אבל אני בהחלט מבין את הפאניקה של הטהור למה נתתי לטמא מת להיכנס להר הבית...) בקיצור: אנחנו נלחמים על הבית ונאבקים בעור שיננו שבקהילה שלנו לא יהיו אנשים שמחזיקים אינטרנט... אנחנו נאבקים עם כל הכח להטמיע בקהילה ובמוסדות שאין אינטרנט!! לא יפקד מקומנו בינינו... (ואתה לא יכול להקל ראש ולזלזל בקנאות שלהם כי מדובר בקהילות ששילמו על זה במחיר נפשיות יקרות שמתגלגלים להם ברחובות בעדות חיה ואילמת בגלל האינטרנט והגורל של הרחניות של הילדים שלהם עולה להם בחיים... ובינינו לכולנו זה עולה בחיים... והנה אתה אדון אז נדברו... מגיע ככה והורס לנו את הכל... מכניס לנו את המוגניסטים והאייפוניסטים מהדלת האחורית... נותן להם לגיטימציה... טוען שיש להם גם מקום בהר הבית... הרסת לנו את כל המאבק נגד פגעי הטכנולוגיה... מה זה צריך להיות???

אני... סליחה סליחה... לא התכוונתי... אני חוזר בתשובה!!!!

שבוע לאחמ"כ עשיתי תשובה וכתבתי מאמר חריף על זה שלבן תורה אסור להחזיק אינטרנט בכלל... אפילו הכי חסום שיש... **רק מייל בלבד!!!** מי שיש לו אינטרנט אפילו חסום הוא לא... לא משלנו...

ואז שלא תדע... התברר שעשיתי את טעות חיי... כי באותו שבוע קבלתי התקפה כפולה... עשו עלי מצור משני הכיוונים ביחד...

אלו הטמאי מתים שאתמול עשיתי להם קבלת פנים בהר הבית... התחילו לצעוק עלי... למה אתה מגרש אותנו מבית המקדש?? אז מה ואנחנו טמאי מתים... אז מה ויש לנו אינטרנט... אבל הוא מסונן לגמרי... ותכל'ס אתה עצמך אמרת שמותר לטמא מת

להסתכל ימינה ושאלה... הגיע הזמן שתכנס
הביתה ותדפוק על השלחן ותכריז: אני וביתי
נעבוד את ה'!!! זו וזו הרמה הרוחנית שלנו...

אה... אבל אבא... אצל השכנה יש מחשב?? אצל
הבן דוד יש גישה למייל עם אינטרנט מסונן?? אז
מה!!! הם ממוקמים שם... ואנחנו ממוקמים
פה... אנחנו אוחזים ברמה רוחנית זו הו!!!
(עכשיו: איך מעצמים את זה ומאחיבים את
זה?? זו כבר סוגיה אחרת אבל-) שהדברים יהיו
ברורים!! אין קשר בינינו לבין המשפחה שממול...
אין קשר בינינו לבין הבני דודים שלנו... אנחנו
מכבדים אותם במקום שלהם!! בהישגים
הרוחניים שלהם!! סו"ס אנחנו יודעים שיש כאלו
שגם שם לא אוחזים... ואילו אנחנו אוחזים כמה
צעדים יותר... מותר?? מותר!!! ואם היה לנו רכב
ולהם לא... ואם היינו יוצאים לנופש ולהם לא היה
תקציב... גם היינו שואלים מה ההבדל בינינו
לבינם?? כמו שלכל אחד יש את המצב הפיננסי
שלו ואת רמת החיים שלו... ככה כל אחד ממוקם
ברמה הרוחנית שלו... וכאן חשוב להדגיש: זה לא
סתירה שכל ארגון שלקח על עצמו שליחות
קודש לנהל מאבק עיקש וממוקד נגד פגעי
הטכנולוגיה... כאן כל אחד יכול להתבצר במקום
משלו ומשם לזעוק גיוואלד... וזה כ"יפה לראות
ארגון אחד שמתבצר בשערי העזרה והוא עסוק
בלשמור על שער העליון... בארגון הזה נאבקים
נגד מיילים ואפילו נגד מחשבים...

מאידך יש לך ארגון אחר... שהוא מתמקם בשערי
הר הבית... הוא ממקד את כל המאבק לחסימה
ראויה לאינטרנט... בסיידר... שיהיה אינטרנט...
נכנענו לטומאת מת... העיקר שתהיה חסימה
ראויה!!

ומאידך יש לך עובדי ה' מופלגים שהם מנהלים
מאבק נגד פלאפון לבחורי ישיבה... כן... יש לויים
שוערים שהתפקיד שלהם לעמוד בשערי
ההיכל... הם שומרים על הנר המערבי שלא יכבה
נרו לעולם ועד...

כל שוער נקודתי יכול להתבצר במקום מסוים
ומשם לפנות למי שאוחז שם... ובמשבצת
הסגורה הזו נכון וראוי לזעוק ולהריע ולשמור על
הסטדרנט הרוחני הזה שלא ישחק ולא יאבד
מאיתנו... אבל בהסתכלות רחבה מותר לנו לדעת
שיש עשר קדושות זו למעלה מזו... יש את
המצורע שעליו נאמר "צא טמא ממחנותנו..." זה
אותו חרדי שיש סמארטפון פרוץ לגמרי... שהוא
באמת מורחק מאיתנו לגמרי... אבל מכאן ואילך
כל יהודי שיש לו חסימה על האינטרנט הוא כבר
אוחז באיזושהי קדושה!! שזה לא סתירה שיש לו
עוד כבדת דרך לאן להתקדם... אבל אי אפשר גם
לגמרי לבטל את הכבדת דרך שהוא כבר עשה...
יהי רצון שבמהרה נזכה לאותם עשר קדושות
ובקרוב נעלה לבית המקדש...

נפל לי האסימון והפנמתי שככל הנראה המאבק נגד
פגעי הטכנולוגיה הוא כבר לא יכול להיות מאבק ציבורי
אחיד וגורף... כמו שאתה מבין שאין כזה דבר להינעל
בתוך העזרה ולירות מתוך הנגמ"ש נגד מי שמחזיק
מחשב... כך באותה מידה אתה לא יכול לשבח את מי
שיש לו מייל ולו הכי מסונן... **אין בזה כללים!!!** יש פה
עשר קדושות ולכל יהודי יש לו את המיקום שלו... איפה
שהוא אוחז שמשם הוא צריך לעשות צעד אחד נוסף
קדימה וכל הכבוד לו... וזה לא סתירה שחבר שלו אוחז
הרחק הרחק משם...

והמסקנה הזו מאוד חשובה... כי באיזשהו מקום יש
כאלו שעדיין מחכים שיגידו לנו דברים יותר ברורים...
אנחנו מצפים שההנהגה כן תוביל מהלך אחד אחיד
ברור ועיקש!!! ותכל"ס זה לא קורה... ואל תחכה שזה
יקרה כי זה לא יקרה... כי זה לא יכול לקרות!!!

זהו... הגיע הזמן שנהיה ילדים גדולים... ילד בכיתה ה'
מבין שיש ילדים בכיתה ב'... הוא מבין טוב מאוד שהם
כמה רמות מתחתיו!!! הוא לא מתקלקל מהם... הוא
מבין מצוין שגם אם הם גומרים את החידר בשעה 4...
זה לא סתירה שהוא יכול לגמור בשעה 6... ואין שום
סיבה שיהודי חרדי שיש לו טיפ טיפה אינטלגנציה לא
יבין שיש רמות שונות ביהדות החרדית!!! ובינינו...
בחור יקר... הגיע הזמן שתפנים שגם בתוך הישיבה
שלך... יש רמות שונות ותפסיק להשוות בינך לבחורים
אחרים... תפסיק להיות ראש קטן... ואם המשגיח מעיר
לך למה יש לך פלאפון כשר... אל תגיד לו... למה הרב
לא צועק עם בחור פלוני אלמוני שיש לו תואם כשר...
תאמין לי... שיזרוק אותך לשבוע מהישיבה רק בגלל
הטיעון המטופש הזה... מה... אתה ילד קטן?? אתה לא
מבין שיש גם בתוך הישיבה רמות רוחניות שונות...
ואצלו זה נסלח... ואצלך לא!!!

עכשיו: אל תצפה שהמשגיח יענה לך כזו תשובה... (כי
הוא צריך לקחת בחשבון שאתה לא כשיר להבין כאלו
מסרים...) אבל לי מותר לנסות... מותר לך להיות ילד
גדול ולהבין שבכל ישיבה יש מקום לבחור אחד שהוא
מצורע שהוא מהלך בסוף המחנה והענן פולטו, יש כמה
זבים שמשולחים מחוץ לב' מחנות... יש כמה עשרות
טמאי מתים... ויש מאה בחורים שזוכים להיות שתולים
בעזרה... ויש כמה בודדים שהם כהנים ויש גם את הנר
המערבי של הישיבה... ומותר למשגיח להעיר לך איפה
שאתה נמצא!!! ואם זכית ואתה בחור שמונח בלימוד
וזוכה להיות שתול בבית ה'... ויום אחד המשגיח מוצא
אותך עם פלאפון והוא מעיר לך: מה קרה שיצאת
מהעזרה ונהיית טמא מת? נו... מה אתה בחכמתך עונה
למשגיח?? מה המשגיח רוצה ממני... יש פה בחור
שהוא מצורע... הוא מחזיק אינטרנט פרוץ... מה
הקשר?? אז מה ויש מצורע שמורחק מג' מחנות... מה
הסיפור שלך?? אתה רוצה להחליף איתו? ברוך ה' עד
היום היית יכול להיכנס למחנה שכניה ולאחרונה אנחנו
רואים שנסוגת קצת והגעת למחנה לוי... ולמשגיח זה
בסה"כ חבל...

אז נכון שבחידר אי אפשר לדבר בשפה הזו!!! כי יש לך
עסק עם ילדים... אבל אתה לא ילד!!! וגם אם חשבת
שאתה ילד... אז מה נעשה שהקב"ה לא שאל אותנו...
אלא הציב אותנו בפני עובדות שבתוך מסגרת אחת יש
רמות שונות ומגוונות של אנשים ואנחנו מוכרחים
לקלוט את זה... כי חבל!!! כל אלו שמשלבים ידיים
ומחכים שיש איזה קו אחיד קו אחיד של מאבק נגד
הטכנולוגיה... לבנתיים אתה מפסיד זמן יקר... תפסיק

להיכנס להר הבית... הוא גם יהודי... למה אתה
מפקיע אותנו?? נבהלתי מהם... אבאלע... נמלטתי
כל עוד נשמתי בי וברחתי פנימה לתוך העזרה...
(לשם הם הרי לא יכולים להיכנס... שם אני מאובטח) אבל רק
נכנסתי לתוך העזרה... לפתע מתנפלים עלי שמונים
אלף פרחי כהונה עם מגיני זהב שבידם... תגיד לי:
השתגעתי?? אתה כותב בעלון שלך שמי שמחזיק
מחשב עם מייל זה בסיידר?? הוא מצידך כבר
מקבל כרטיס חופשי חודשי לעזרה... הכל פתוח
לפניו?? מה פתאום... הוא עדיין טבול יום ומחוסר
כיפורים שאסור לו להיכנס לעזרת ישראל... (נכון
שמותר לו להיכנס לחיל כי סו"ס הוא פחות גרוע ממי שמחזיק
אינטרנט כשר שהוא טמא מת... אבל להיכנס לעזרה??
השתגעתי...?)

והם צודקים!! למעשה... בינינו כולם צודקים!! גם
הטמאי מתים צודקים שמותר להם להיכנס להר
הבית... וגם הכהנים צודקים... שמחוסר כיפורים
אסור להיכנס לעזרת ישראל... **טוב... ראיתי שאין לי**
ברירה!!! התחלתי להפנים שאני כבר לא יכול
לקוד על שתי החתונות... ואז יום אחד קבלתי
החלטה שמהיום העלון שלי הוא בטאון של אברכי
הכוללים... והקהל יעד שלי זה רק אותם שהורים
שנמצאים בעזרה... התחלתי לכתוב אש וגפרית נגד
מייל... מה אברך כולל צריך מייל?? יהודי צריך
להיות מרומם... יהודי צריך לאכול חולין על טהרת
קודש ולהיות ראוי להיות שבתי בבית ה'... לא לצאת
מהעזרה... אויס מייל!!! יופי... כעת יצאתי לדרך
בהרגשה בטוחה... אני כבר לא צריך להתפתל
וללכת בין הטיפות ולהגיד שזה מצד אחד זה מותר
ומצד שני זה לא ראוי... ואכן באותו שבוע כתבתי
אש וגפרית נגד מחשב שיש בו מייל... את כל
הנזקים החמורים שיש במייל ביתי... מה צריך מייל
בתוך הבית וכו'??

אבל אני אוי אוי... מתברר שהשמחה שלי היתה **מוקדמת מידי...**

כי לא חלפו שלושה ימים ואני מקבל טלפון בהול...
ממי?? אל תשאל... מאיש הר הבית!!! אני מקבל
טלפון בהול מיהודי עובד ה' מרומם שאני בקשר
קרוב איתו ואני מאוד אוחז ממנו... (והוא בעצמו מקורב
לאחד מגדולי הצדיקים ועובדי ה' המופלגים שבדרונג) הוא
פונה אלי בזעזוע ושואל: תגיד לי: איך אתה מעיז
לכתוב כאלו דברים?? אתה מצד אחד כותב נגד נגע
המייל... ותוך כדי דיבור אתה נותן לכולם להבין
שמחשב זה בסיידר גמור... רבש"ע: שכחת
שמחשב בבית זה אבי אבות הטומאה??

הופה!!! זהו!!! פה נשברתי סופית!! בשלב זה יצא לי **לגמרי האויר!!!**

מה... גם זה?? גם זה לא טוב?? הייתי בטוח שזהו!!!
הגעתי ליעד!! הייתי בטוח שברגע שנעלתי בתוך
העזרה... ברגע שהלכתי לאאוטנט וניתקתי לא רק
את האינטרנט אלא גם את המייל... אז זהו!!! כעת
אני עומד יחד עם הכהן גדול בין מזבח לפרוכת
ומזה שבע הזאות לפני ה'... אבל מה מתברר?? לא
אדוני... גם אחרי שנעלתי בתוך העזרה... גם בתוך
העזרה יש דרגות שונות!!! יש **עד כאן** ישראל! **עד**
כאן כהנים בעלי מומין!! סו"ס עדיין אתה זר... ולזר
מותר להיכנס רק לעזרת ישראל ולא לעזרת
כהנים!!! לזר מותר מחשב בלי מייל... ואילו לכהן
אסור גם מחשב... אז הנה!!! כאן נשברתי!!! כאן

שדה ה"תעופה" שממנו ר' זלמן המריא היישר לבית המדרש...

בשבוע שעבר יצאנו עם המלמד ר' יצחק למסע טיול בחיק הטבע... להזכירכם: הפעם יצאנו כיתות ב' ג' ביחד למרות פערי הטהרה שבינינו... כי בגלל השמיטה אין צורך בתרומות ומעשרות ומיילא יש פחות חשש לטומאה וטהרה... ובכן: הלכנו והלכנו... ואז בשעות הצהריות לפתע שמנו לב שהנוף אט אט מתחלף... לפנינו נתגלו גבעות מבורכות ופירות טובות בירוק עסיסי מלא כל טוב... והבנו ש... שכנראה כעת נכנסנו לנחלת יוסף שמבורכת ה' ארצו... כן... גם החום התחיל להעיק עלינו... בטוח... ממגד תבואות שמש... זה גופא אחת מהמעלות של נחלת יוסף שהיא פתוחה לחמה וללבנה... רבה יצחק סימן לילדים לפנות כעת לדרך היחיד ומשם נכנסנו לכרם ענקית שבתוכה מפכה מעין שמימיו זוחלים בין כל עוגיות הגפנים... השתכשכו במי המעין... ואז!! לפתע שמענו דלת שנפתחת מהבית הסמוך... והבנו שהנה... בעל הבית הופיע... ואז אכן הופיע בפנינו ר' זלמן וקיבל אותנו במאור פנים... ברוכים הבאים...

ניגשנו לבעל הבית... אמרנו לו: תודה רבה... וכבר כמעט התחלנו לשיר: אילן במה אברכך... פירותיך מתוקים וכו'... אבל ר' זלמן נזעק והשתיק אותנו: **לא!! הפירות הם בכלל לא שלי!!** ולא סתם... אלא **פעמים זה לא שלי**... דבר ראשון השדה והפירות הם לא שלי כי השנה זה שבת בתון יהיה לארץ... הכל שייך לה'...

אבל זה לא רק זה!! וכאן קולו של ר' זלמן נסדק לפתע... ענינו מחו דמעה סוררת... כלנו השתתקנו והוא התחיל לספר: השדה הזו **פעם!!** פעם היתה שייכת לי... היא אמנם שדה אחוזה שירשתי מאבא שלי בן אחר בן עשרים דורות עד אלעד בן שותל בן אפרים בן יוסף בן יעקב אבינו... אבל!!! מה אעשה שהשתוקקתי לעסוק בתורה... לא היתה לי ברירה אז התחלתי למכור את השדה... היה זה לפני עשרים שנה שמכרתי לראשונה שדה בגודל של "זרע חומר שעורים ליהודי אחד מהצפון שמתגורר אי שם בצידון שהיה לו עניין מיוחד שיהיה לו שדה מקנה בדרך לירושלים... (השיקול שלו היה כתוצאה ממעשה שהיה... שהיה ומהבית שלו עד ירושלים יש כ"כ הרבה דרך ללכת... קרו כמה פעמים שלאורך הדרך היתה פשלה והביכורים נטמאו... ואז הכל הסתיים בעגמת נפש אחת גדולה והוא חזר בפחי נפש הבייתה ללעומת שבא... לכן הוא רצה שיהיה לו לייחר בחסון עוד שדה נוספת קצת יותר קרובה לירושלים... שבמקרה הרעוע מכל... תמיד יהיה לו צאצא נוסף להפריש שוב... ואם את הביכורים שנטמאו הוא הפריש רק אחד מששים... אז הפעם הוא פירש אחד מעשרה... עכ"פ הוא קנה ממני פיסת קרקע) תכל"ס... כעת תעשו חשבון היות ובעוד **שמונה שנים** מגיע יובל... (כן החלטתי הרגע...) אז כשאנחנו מדברים לפני 20 שנה זה... זה אומר שזה היה 28 שנים לפני היובל... ומיילא הייתי יכול לקבל על כל "זרע חומר שעורים" 28 שקל כסף... וזה סכום עצום!!! (התורה נותנת מחירון קבוע לשדות אחוזה שכל "זרע חומר שעורים" שווה שקל לכל שנה... והיות והשדה חוזרת ביובל אז כל שנה שווה עלות של שקל כסף אחד)... מיילא יכולתי למכור לו פיסת קרקע קטנה וזהו... זה הספיק לי... היה לי שקט לשנה שלימה... בשנה הזו למדתי את כל מסכת ברכות וסדר זרעים... אבל שנה לאחר"כ שוב!! שוב רציתי ללמוד שבת... שוב רציתי למכור עוד "זרע חומר שעורים"... אבל כבר קבלתי עליו רק 27 שקל כסף... וככה מאז כל שנה אני מוכר עוד! עוד פיסת קרקע שבביל לזכות להמשיך לעסוק בתורה... תכל"ס חלפו עשר שנים... וכבר קבלתי בסה"כ 17 שקל (כי כל שנה נוספת היובל מתקרב בעוד שנה... כך שעד היובל יש רק 17 שנים וא"כ מגיע לי 22 כסף) 17-1 שקל כסף זה כבר לא מספיק לי לפרנסה של כל השנה... אז כבר לא שנה ברירה... התחלתי למכור שתי בית כור... (דהיינו פעמים "זרע חומר שעורים") ובקיצור... כל ריבוע פה שגדה זה שטייגן של שנה שלימה... (למעט שנת השמיטה) אתם רואים את הריבוע הזה?? זה הריבוע של מסכת ברכות... ולבית סאה היה קרואים שבת ועירובין... וזה ה"זרע חומר שעורים" של יבמות... והנה חלפו עוד שנים... והנה כעת... בעוד שמונה שנים בסה"כ מגיע היובל... ויחד איתו המחיר של השדה כל הזמן ממשיך לרדת... וכעת השדה כבר עולה ממש גרושים!!! על כל "זרע חומר שעורים" אני מקבל בסה"כ **שמונה שקל כסף**... זה כבר לא מספיק לפרנסה... ומיילא שנה שעברה כבר הוצרתי למכור שלוש בית כור הכמעט האחרונים שלי!!

סיים ר' זלמן ואמר: לכן חשוב לי לתקן אתכם ש-אל תודו לי על השדה שלי... כי כעת השדה כבר כמעט כמעט לא שלי בכלל... רק מה?? זה שאני כעת יושב ומתמקם בתוך השדה זה גם בגלל שכעת שמיטה (ואני גם גר פה) ובגלל עוד דבר... בגלל שבעוד שמונה שנים בעזה"ש כל השדה הזו הולכת לחזור אליי!! ס"ס"ס היא שדה אחוזה שלי... "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו..." עכ"פ לעת עתה נשאר לי רק כמה ריבועים אחרונים (בלי לחשב את התלים והנקעים שלא נחשבים) שבהם ירחם המרחם... איך אצליח גם אז לשרוד את השמונה שנים הקרובות לאחר שאמכור את הזרע חומר שעורים האחרון... אבל!! סיים ר' זלמן ואמר: השדה אמנם כמעט כבר לא שייכת לי!!! אבל התורה שקניתי במקומה... זה שייך לי!!! זה שלי לנצח!!!

הרבה יצחק התרגש עד עמקי נשמתו... הוא קם נסער וביקש מר' זלמן שילך איתנו לסיור ויראה לנו כל ערוגה וכל "זרע חומר שעורים" לאיזה מסכת בדיוק הוא שייך... ר' זלמן הלך איתנו בכל ערוגה וכל תלם והסביר לנו כל ריבוע לאיזה שנה הוא שייך ואיזה סוגיות זכיתי ללמוד בשנה שהוא נמכר... ואז הוא הגיע לכרם האחרונה... זו של מסכת כתובות... הוא נשען ברעד על זמורת הגפן ופרץ בבכיו... כן... היה לי מאוד קשה להיפרד מהגפן הזו... כי זה היה בדיוק נטע רבעי... כמה חיכיתי כבר לאכול מפריה ולשבוע מטובה... אבל התורה הקדושה יותר חשובה לי... והחלטתי לתת את הכרם הזו לה'... באותה שנה אמנם לא זכיתי לעלות לבית ה' עם כרם רבעי... אבל פיזמתי לעצמי כל יום: **כרם היה לדידי בקרן בן זלמן ועלוקה ויסקלוה ויטעוה שורק ויבן מזביל בתוכו וגם יקב חצב בו**... כל פעם שנתקפתי בגעועים לחצרות בית ה' והרגשתי מין תחושת החמצה כזו של "כל מי שנטע כרם ולא חללו..." כל פעם שנתקפתי בקנאה צורבת במי שזוכה לאכול בירושלים את הכרם רבעי שאני במו ידי נטעתי אותו... או אז שוב פיזמתי לעצמי כרם היה לדידי בקרן בן זלמן!! אני כעת בונה לה' כרם בעסק התורה... שאם חלילה עם ישראל יכיעסו לפני ה' וה' יבא וישאל... **זעתי וישל ירושלים שפטו לא בניו לבין כרמי, מה לעשות עוד לכרמי ולא עשיתי לו**... ואז אם חס ושלום יחרב הכרם ויכרסמנה חזיר מיצר ויזי שדות ירענה... אז אני פה בונה ונטוע לה' כרם של ד' אמות של הלכה... כרם היה לשלמה בבעל המון... האלף לך שלמה ומאתים לנטורים את פרי... (שזה הולך על האלף הששי... ומאתים הולך על המאתים האחרונים של אלף השישי... של כל מי שבונה לה' כרם של עסק התורה... שהרמב"ן אומר שעד אז היה תחיית המתים... ואנחנו כבר אחוזים פחות משמונה עשרה שנים עד אלי... כך שאל תחשוש לקחת מסכתא ל-25 שנים קדימה... כי הריביות הולכות לרדת בתוך הזמן הזה) הילכנו בסילודין בכרם המקודשת הזו... מקודשת בקדושת השמיטה!! מקודשת בקדושת ארץ ישראל ושדה אחוזה... והכי הכי: מקודשת בקדושת התורה... פצחנו ושרנו: אלוקים צבקות שוב נא, הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת... ועל בן אצמתה לך... אל דאגה... ר' זלמן... אל תעצב אל ליבך... בעוד פחות משמונה שנים השדה חוזרת אליך שלימה... ואז יתברר ש-דעה קנית-- מה חסרת!!!! ושוב סטינו מהנושא... שוב גלשנו לנושא של שדה אחוזה ושכחתי להתמקד ולסקר את המסע לירושלים תוך כדי אכילת פירות טיש של אבינו שבשמים בארץ ישראל המקודשת... לבנתיים... השמש באה... והלכנו ללון בפרדס המקודשת והתעוררנו בחצות לילה לקול עסק התורה המתוק של ר' זלמן העומד בבית ה' בלילות...

מה זה קנאות אמיתית לדבר ה'???

פעם בשנה התורה מפגישה אותנו עם המושג ששמו "קנאת ה'!!!!!!" פעם בשנה התורה רוצה שנדע שיש **שיש!! יש מה דברי!!**

מצד אחד יש כאלו שמגוימים בקנאות ולוקחים אותה למחוזות של מידות רעות... ומצד שני יש את כל אלו שראו אותם וקיבלו רגלים קרות ונטשו לגמרי את המושג של קנאת ה'...

אז זהו שלא!! צריך לדעת שיש כזה דבר!! יש מושג קנאת ה' שכל אחד מאיתנו שייך לזה... ומצד שני: צריך הרבה הרבה שיקול הדעת מתי כן ומתי לא... צא ולמד מפנחס הקנאי הגדול... שבמשך ארבעים שנה לא נשמע קולו... לא ראינו אותו לא בחטא העגל ולא בחטא המרגלים לא במתאוים... ובדיוק עכשיו הוא פתאום הופיע... מה קרה?? אם הוא קנאי... אז איפה הוא היה עד היום???

התשובה היא: שהוא תמיד היה קנאי!! אבל באותה מידה הוא גם תמיד ידע את מקומו... ובחטא העגל הוא הבין שהמקום שלו זה לעמוד בשקט... או להיות עוד אחד משבט לוי שעובר משער לשער ולא להתבלט יותר... וכאן הוא הבין שכן צריך לפעול...

בקיצור: קנאות זה לא משרד שצריך לתחוק אותו!!! לא צריך לייצר בכח נושאים לקנאות כדי להישאר בנוף... אפשר גם להיות בשקט במשך ארבעים שנה ורק כשצריך הוא מופיע...

על כל פנים... מה זה קנאות?? איפה זה מגיע לידי ביטוי בחיי היום יום שלנו?? **תשמע הגדרה מודרנית לקנאות:**

לא בכל דבר אני אובייקטיבי!!!

בדור כמו שלנו אנחנו נאלצים להיות בהרבה דברים אובייקטיביים!! אנתנו חיים עם הילונים... ואנחנו אמורים איכשהו לנהל איתם משא ומתן... ולפעמים גם לקרב אותם... כלומר ככה: אני עומד מול חילוני שלא מאמין באלוקים... אבל אני לא מתפרץ עליו... תתבייש לך... **לא!! כי אנחנו עכשיו מדברים אובייקטיביים**... אנחנו מעלים נושא לדיון... הוא מציג את הצד שלו... ואני מציג את הצד שלי... והשיחה מתנהלת בהדרגות... הוא אומר את דברי הבלע שלו... ואני עונה לו בצורה מבודדת ומציג את הדעה שלי... אני לא אוטם את האזניים שלי בקנאות... או... איזה דברי כפירה אותה אומר... כי היות והמצב הוא שהוא חילוני ואני צריך לקרב אותו אז אנחנו נאלצים לנהל שיח אובייקטיבי!!! מה שנקרא "לידך!!"

אבל!!! צריך לדעת שלא בכל דבר אני צריך להיות אובייקטיבי!!! יש דברים שבהם אני סובייקטיבי- נגוע בדבר... כן... כי כמו שכל אחד מאיתנו סוחב איתו רגשות טעונים מאוד אודות כל מיני טיפוסים שבמשך השנים מיררו לאבא שלו את החיים... ו... ו... זה בכלל לא משנה אובייקטיבית האם הם אשמים או לא... כי... כי מה זה משנה... **אני נוגע בדברי!!** אני הבן של אבא שלי... ככה כשחילוני פותח את הפה על אבא שבשמים יש גבול!!! יש גבול כמה אני יכול לסבול את זה!!! אני אמנם אשתדל לשלוט בעצמי... אבל אל תתפלא אם פתאום אני אתפרץ לך כמו חיה פצועה ואתה תמצא את עצמך נורק מכל המדרגות בבושת פנים...

יש כאלו שמאוד נבהלים מזה... הם רואים בזה חוסר שליטה עצמית... חוסר ממלכתיות... אבל אדרבה... דווקא בהתפרצות הזו מתגלה הרגש הפנימי והעמוק ביותר בייחסי אבא ובן...

לא תמיד אני ממלכתי!!! לא בכל מחיר אני מכיל את השני... (ומי שמאוד רוצה להבין מה זה קנאות על דרך השלילה... עין ערך הימין החילוני שפגש את הרגל סופית שהוא זה שהמוטו שלו היה הכלה והכלה... או זהו! שהקב"ה לא מוכן להכליל את מי מי שמוכן כל דבר שהוא נגד רצונו יתברך) בעבודת ה' מותר לדעת שיש דברים מסוימים שלא יעשו... ואם הם יעשו אנחנו לא יכולים לצפות את עוצמת ההתפרצות... זו קנאות!!! וסימנך: קנאות היא מושרש אהבה... לא מושרש שנאה... (טעות נפוצה).

עד מתי אנחנו פוסחים על שתי הסעיפים!?!?!?

(המשך) ושני הנסיים האלו אכן התרחשו ובינינו.. לא ברור איזה נס יותר גדול.. **הנס הראשון הישאן אליה הנביא מוריד אש מן השמים לעיני כל ישראל ומיד אח"כ מוריד להם גשם**.. זה אמנם הנס הראשון.. אבל יש נס שני שהוא הרבה יותר מפתיע.. **שגם אחרישאליהו הנביא מוריד אש מן השמים הוא נשאר אנונימי**.. שום התגודות לא התפתחה סביבו.. שום הילת כבוד והערצה לא התלכדה סביבו.. הוא המשיך להישאר בגדר "ואוותר אני לבדי" ועד כדי כך שלמחרת אין שום בעיה לאיבול לאיים עליו בהריגה והיא לא חוששת על העור שלה שכולנו נשכב על הריצפה ונחסום בגופנו על קדוש ה' שלא יפול משערת ראשו ארצה.. אף אחד לא עומד לצידו ולא פועל להגנתו.. כלום!!

שתיכן: זה לא שמרגע שכלל ישראל חזרו הבייתה הם שכחו מה היה אתמול וחזרו לסורם.. (חס ושלום... אחרת הגשם היה מפסיק באותו רגע..) כל יהודי חזר הבייתה בעיניים בוערות וסיפר בדמעות רותחות איך שה' הוא האלוקים ומהיום אנחנו נאמנים רק לה'.. עוד באותו יום כולם ניפצו את האשרים והחמנים. **אבל!!!** שמו של אליהו הנביא לא הוזכר שם.. **וזו נס גמור!!!** אחד לא טעה לסקר את המעמד ולראיין את נאמן ביתו של אליהו בתור "מסמר הערב" שהיחה את האירוע בניסים גלויים.. **נ.. אז תגיד לי: איזה נס יותר גדול? עננו הראשון או עננו השני?**

--- כלפי מה הדברים אמורים???

מבנה התפילה הכפול הזה של ענני ה'- ענני של אליהו הנביא ממשיך ללוות אותנו עד עצם היום הזה.. אם שמת לב בסליחות (גם של הספרדים וגם של האשכנזים) אנחנו ממשיכים עד עצם היום הזה להשתמש עם עננינו, ענני מלכנו עננו.. עננו הקל הנאמן עננו וכו וכו.. עננו שומע אבוינים עננו, עננו תומך תמימים עננו.. **למה גם אנחנו אומרים עננו פעמיים בכל פעם?!** **מאותה סיבה!!!** עננו הראשון אנחנו מתפללים: **אנא ה' תענה אותנו- האבוינים**.. ובעננו השני.. **מה אז אנחנו מתפללים? אנא ה'.. שלא יאמרו מעשה כשפים הסו! אנא ה'..** כשתענה אותנו בעזה"ש.. אז אנא שמישהו אחר לא יגנוב את הבמה!! שלא נחשוב שהתודה רבה מגיע למישהו אחר.. שכבוד שמים לא יוסט לישות אחרת.. **תסלח לי על הביטוי.. לאחרונה איבדנו את הצפון בתחום הזה!!**

נהיה טרנד חדש שמיום ליום צובר תאוצה שכל אחד בוחר לו צדיק.. או איזה פועל ישועות.. וא את הציון שהוא גילה ששם אפשר לפעול גדולות ונצורות.. וכשאתה הולך היום ברחוב ורואה את כל המתות האלו שאומרות לך ישועות ישועות ישועות.. צועק מזה משהו אחד: **רבותי עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים!!!** הגיע הזמן שנחליט אחת ולתמיד אצל

מי אננו רוצים להיותם? האם אצל רבש"ע או בסגולה פלונית וציון אלמוני.. **חברים: ה ג ז מ ת ! ! ! ! ! !** עם כל הכבוד לצדקות ולישועות ולמיילים הנרגשים על ישועות מפוצצות(פיצה חדשה בעיתוני ההשקפה שמצמצים בלנק של מיילים ועוד של ישועות.. בדיק משם הבא הישועה.) **רבותי: הכזמתם!!!** זה איבד את הטעם הטוב לכל הדעות.. הגיע הזמן שנחליט: למי אנחנו אמורים להגיש את משאלות הלב שלנו? האם לרבש"ע או לציון של צדיק שהפעם החלטנו שבשילו שהוא זה שאמור להביא לנו את הישועות?? לא תבין לא נכון: **אני לא מזלזל!!!** אני בטוח ומשוכנע שה' שולח ישועות בזכות הצדיק.. אף אחד לא אמר שלא.. אני כעת בכלל בכלל לא מדבר על הצדיק עצמו..

אני כעת מדבר.. אתה תחליט אחת ולתמיד אצל מי אתה שופך את הלב ואצל מי אתה מותיר את האנחות ויוצא ממנו רגוע ושלום.. האם לפני ה' ישופך שיחו או לפני הציון שכעת יש מודה שהישועות אצלו רצות.. **אני שואל אותך:** תאר לעצמך שעשית סגולה פלונית ותרמת למוסדות אלמוני ובזכות הצדיק היה לך ישועה וכמובן בהבחת לפרסם.. **תסביר לי:** איפה הרבש"ע פה בתור הספורט?האם הרבש"ע קשור איכשהו פה... או ששמו אותו בצדד? די לפסוח על שתי הסעיפים!!! הגיע הזמן להעמיד את הדברים על השלחן כמות שהם.. בא נשב בינינו לבין עצמנו ונתאם ציפיות.. **לפני שאלו סצר:** תענה על השאלות בצורה ברורה בלי להתפתל.. ובכן: אתה באמת באמת חושב שהקב"ה כבר לא יכול לעזור לך? אין בעיה!!! אבל תהיה כנה.. אל תרמה את עצמך.. האם אתה חושב שמציצת את עצמך מול הרבש"ע? והו?? הגיע הזמן לנסות דרכים חילופיות ולטרנטיביות וכל מיני סגולות ותרומות וצדיקים שאולי הם יעזרו לך איפה שלא הצלחת לפעול מול הרבש"ע? **תענה לי על השאלה הזו!!!** ועוד שאלה אחת אחרונה: האם פעם ניסית לפנות לרבש"ע.. האם פעם הבעת נכוונות למצות את ההשקעה מול הרבש"ע **רבע ממה שאתה משקיע בכל הנסיעות והישועות והנסיות לח"ל לקברים ששם לוחות המזועזעות מספרים שאפשר לפעול??**

תעמוד מול המראה.. תהיה כנה מול עצמך ותענה על השאלות האלו!

אם אתה טוען שאין לך תקשורת עם הרבש"ע.. אז בסיידר.. אין בעיה!!! אבל לפחות תכיר בזה שאתה שייך לסוג הזה שאין להם תקשורת עם הרבש"ע.. שלפחות נוכל לפנות לכל בעלי הפרסומות האלו שיוסיפו שם הבהרה שהסגולה הזו מיועדת עבור מי שלא זכה לתקשורת אישית עם הרבש"ע.. (יהיו מנגנדים שיגידו שזה כפייה גמורה.. אני משום מה לא חונכתי ככה.. אני כן חונכתי שהיו בכל הדורות יהודים כפריים מאוד מאוד פשוטים שלא ידעו קרוא וכתוב.. ובשבילם יש את הצדיק שוא השליח ציבור.. והוא מעתיך עליהם בנגן שמו פניהם עליו שאני כבן בית לפניך.. והוא מתפלל בשבילם כמו חן הנחבא בשעתו שמתפלל לה' שיעשה למען אלו שלא ידעו להבחין בין אבא שמוריד גשם לאבא שלא מוריד גשם.. היו כאלו יהודים פשוטים בכל הדורות.. אין בעיה.. אבל תהיה כנה ותודה בה שאתה אפושטע ייז.) **אנחנו צריכים להפנים שכשהידי צריך ישועה.. ה' מדבר איתנו!!** ה' רוצה משהו.. מה? ה' בדיק רוצה?? זו שאלה טובה.. זו שאלה שאלתית.. לפעמים זה אפילו שאלה מורכבת.. יתכן שה' רוצה תפילה.. לפעמים זה רוצה שיחזור בתשובה.. שנפנים שה' רוצה שינוי.. מה כן ה' רוצה?? זו שאלה שלא תמיד קל לענות עליה!!! אבל מה ה' לא רוצה.. על זה מאוד קל לענות!!! לחשוב שכל מה שה' רוצה זה שאני אתרום למוסדות פלוני ויעיתרו עלי בציון אלמוני ואדליק כך וכך נרות ואסע או אטוס לשם ולשם ואז תגיע הישועה..! ואז מה??? ואז אני אספר לכולם ש.. שצדיק פלוני "מביא" ישועות??

זה? זה מה שה' רוצה?? כאן חשוב להבהיר: אם מדובר בצדיק מסוים שהוא הרב שלך.. הוא זה שאתה כפוף לזכו בעבודת ה'.. זה בהחלט!!! זה שולח מפתים וישועות ותקציב בלתי נדלה לתחוק את הקשר המאוד מאוד נחוץ וקריטי בין יהודי לרבו.. אבל פה אני מדבר על נטו שיוק.. כל יומיים מתפרסם איזה צדיק ש"זה עובד אצל".. מה פשר התעשייה הזוהזאיפה ה' **נמצא פה בכלל??** איזה רצון ה' בדיק מתמלא כאן? איזה ה' הוא האלוקים נאמר כאן שבשבילו שווה להוריד לך ישועות?? איזה כבוד שמים נעשה כאן שמצדיק להמשיך אליך שפע משמים?? **בשביל מה?** שבשילו שתעזור לנו להמשיך לשווק עוד ציון חדש שנכנס לרשימת המקומות הסגוליים לישועה??? תגיד לי: מי פה נפל על דאש?? תסביר לי.. לא יודע.. לפעמים אני צובט את עצמי ושואל שוב ושוב אולי חסדים לי פרטים.. מה.. אולי יש לי בעיה?? למה נדמה לי שאני היחיד שלא קולט ולא מבין מה פה הסיפור??

תסלח לי: במה אנחנו יהודיים?? בשביל מה אנחנו יהודים אם לא לחפש איפה הרבש"ע נמצא בכלסיפור?? יהודי שהתפלל וזעק לה' אני מאוד מאוד מבין מאיפה הוא יכול להמשיך ישועות.. אתה יודע מאיפה??

מ-**להתודע ולהיגלות כי אתה הוא מלך על כל הארץ!!!** יהודי שהתפלל לה' והי ורק ה' הוא זה שהושיע אותו.. מה מתברר כעת?? **שיש בורא עולם!!! שמבלעדך אין לנו מלך גואל ומושיע**.. בשביל להוריד כזה כבוד שמים לעולם.. יש פה מסמך חזק מאוד שיהודי יכול לבא איתו לבורא עולם.. ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו בראת אותי למען כבודך!!! ואם תושיע אותי אני אפרסם.. ומה אני אפרסם?? **שיש בורא עולם!!! להודיע שכל פוטר לא יבוש!!!** אני אפרסם שדיברתי עם ה' בחדר סגור.. והוא.. והוא פשוט היה שם!!! והבטחתי לפרסם.. אוהו.. כאן יש קלף חזק מאוד!!! אבל מי שהדליק **לגרות לעילוי נשמת ר'** מתיא בן חרש והוא עוד מבטיח לפרסם.. **תסביר לי: מה הקשר??** מה העניין **לפרסם?** את מי אתה בדיק מפרסם?

את מי? את ר' מתיא בן חרש?? איזה עוול עשה לך התנא הקדוש ר' מתיא בן חרש שבמקום לפרסם את ה' אתה מפרסם אותנו?? למה אתה חושב שזה עילוי נשמה לר' מתיא בן חרש?? תחשוב שיש פה יהודי שהיה יכול להודות לה' ולפרסם בשער בת רבים שיש בורא עולם ולהרבות כבוד שמים.. ובמקום לפרסם שיש בורא עולם.. הוא בחר לפרסם שיש **לגרות של ר' מתיא בן חרש**.. **מי פה המשוגע ומי הנורמלי??** הההלו.. איבדנו את הכיוון.. עד מתי אנחנו פוסחים על שתי הסעיפים!!! הגיע הזמן שנחליט את מי אנחנו הולכים לשרת כאן בעולם.. האם באנו כן בשביל לכבד את ה' ולפרסם אותו.. או בשביל לכבד את מי שמשרת את האינטרסים שלנו ומביא לנו 'ישועות' ועוד אנחנו משכנעים אותו ש"צדיק" ל"י כי אנחנו "נפרסם" אותו.. זה בכלל בכלל לא כדאי לו.. **אל יודע!** מי פה המטומטם? אני מתאר לעצמי שאני.. יותר מסבירו לי למה, עכשיו: **שלא תבין לא נכו**.. גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם.. והצדיקים מתפללים עלינו בשמים.. אבל אוי ואבוי אם נזקוף להם את הישועה!!! **שתיב:** אליהו הנביא בהר הכרמל נאלץ בהוראת שעה לעבור על איסור כרתו!! לשחוט קדשים בחוץ.. ולמה?? כי אין ברירה.. צריך "למגדר מלתא" ולהשיב את ישראל בתשובה.. ולפי הנתנים כעת זה יכול להיעשות רק באמצעות מפגן עוצמתי שככככולם יראו שאליו הנביא מוריד אש מהשמים ואז ישמעו בקולו ויחזרו בתשובה.. תחשוב שהכל הולך לפי התכנית.. אפילו באמת מצליח להוריד אש מהשמים.. כולם המומים!!! עומדים בפה פעור ותכלס.. **אגרינטט**.. אף אחד לא חוזר בתשובה.. כי במקום לחזור בתשובה כולם מקיפים את אליהו הנביא ומתחילים לנשק לו את היד ולהדליק לו נרות וממשיכים הלאה.. כמובן שמבטיחים לפרסם ש.. שאליו פותר בעיות בחיים..

תחשוב איזה נזק היה נגרם לאליהו הנביא **בעצמו?** מתברר שאליו נאלץ לעבור על איסור כרת לחינם!!! כל מטרתי הייתה לגרום ליהודים לחזור בתשובה ורק בשביל זה הותר לי לעשות מפגן שכרוך באיסור כרת.. ובמקום שזה ישיג את מטרתו הנאצלת וכולם ישובו בתשובה.. במקום זה עשו ממני פולחן ונשארתי עם איסור קדשים בחוץ לחינם (המשפטים האחרונים האלו זה לא אני!! זה **תנ"ך מפורש בבבמות צ: ד"ה ובלבד מיניתי**!! תנ"ך מבהיל שאלמלא היה כתוב אי אפשר לאמרו.. תקרא את התנ"ך בעיון הדק הטיב ותבין ממה אני כ"כ נרעש, אגב: זה גם מה שקרה עם דניאל שה' עשה לו ניסים לעיני נבוכדנאצר וכל העמיות.. ובמקום להסיק מסקנות שה' הוא האלוקים.. נבוכדנאצר הפך את דניאל לאליל.. דניאל טאלץ לברוח ושביל שלא יתקיים בו "פסילי אלוהים תשרפון באש".. תחשוב איזה עגמת נפש.. במקום שעל די יכירו וידעו כי יושב תבל כי לך תכרע כל בך.. במקום זה גם אני לרשימה של העבודה זרה.. אז מה עשיתי ואכמ"ל)

זו תפיסת של צדיק אמיתי!!! ככה צדיק אמיתי רואה את הפולחן שעושים ממנו.. כשאנחנו מניחים את הרבש"ע בפניה ונותנים לצדיק את כל הבמה.. לנשמת הצדיק יש רק צער אחד גדול מזה.. כי עילוי נשמה יכול להגיע רק ממבד שמים שמתרבה!!! מעוד "ברוך אתה ה'" שנאמר בעולם או "יהא שמיא רבהמברך" נוסף שיתגדל ויתקדש שמיא רבה.. רק זה יכול לעשות עילוי נשמה אבל ברגע שאדברבה.. במקום להרבות את כבוד שמים הרי הסטת את הבמה לפולחן מיותר למישהו שמביא לך ישועות (ושום דבר חוץ מזה).. הריסת ולא העולתו!! (ושוב: אמנם מצונו כזה מושג בגמ' שנקרא "אלקא דמאר ענני".."השקב"ה רוצה שידעו את מעלת הצדיקים וה' משחרר ישועה דזוקא דרכם!!" וברוך שהסיפורי צדיקים במלוה מלכה יש לה חשיבות.. אבל למה?? כי סו"ס ה' רוצה פה משהו.. ה' רוצה שנבדק בצדיקים.. ה' רוצה שנהיה צדיקים.. ובשביל זה ה' רוצה שנעסק בשבח הצדיקים.. אבל כשמדובר בקמפין עסקי נטו שתולים כל מעוותים מריצים" לך צדיק.. פולחן לשם פולחן.. ואזש לי צדיק אחד שהוא יהיה מחויב אלי עליונות מיותרות.. געעעפ וזהו.. סליחה אדוני!!! איפה האכפתיות מהרבש"ע? מה מצאו אבותיכם על עוול כי רחוק מעלי).. **רק להמחיש את האבסורד בשיא עוצמתו:** אני זוכר בתור בחור צעיר.. כשעמדתי מול שלל הפפרוטריות המגוונות של הקברים והישועות.. ואז חלפה בי מחשבה ריאלית.. רגע.. במקום ללכת לככח לקברים ולכלל הצדיקים ביחד.. אולי יותר יעיל לתפוס קבר אחד בלבד ולהשקיע בו בצורה מרוכזת עד הסוף.. ואזש לי צדיק אחד שהוא יהיה מחויב אלי עד הסוף.. כשהיום אני נזכר בסוג המחשבה הזו.. אני מתחלחל.. אתה קולט ממה אני מתחלחל? אני בטוח ששנהקב"ה קרא את המחשבות שלי הוא ככה.. שמיל יקיר.. מה רע בי? למה לא תשקיע באת כל האנגריותי? מתי כ"כ איכזבתי אותך שאתה סול לכל כיוון ורק לא אליז? די לפסוח על שתי הסעיפים!! **אנחנו פה בשביל לכבד את ה'!!!** חייבים לעשות שינוי תפיסה בנושא הזה!!! זה זה בנפשנו!!

תוספת שבת

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

האתון דיברה עם בלעם בער"ש בין השמשות, והלימוד מכאן במעלת לימוד בשבת וכבוד שבת

ושואל רבי יצחק הוברמן זצ"ל בספרו בן לאשרי מה שייך בגדי שבת והדרשה לקללה? ותיירץ עפ"י הידוע ששכר מצוה ליכא בהאי עלמא אבל שכר כבוד ועונג שבת מגיע גם בעוה"ז! משום שאינו מעיקר המצוה אלא מחביבות המצוה לכן מגיע לו שכר גם בעוה"ז, ולפי"ז בלק רצה לומר שלישראל לא מגיע ארץ ישראל שהרי שכר מצוה ליכא בעוה"ז וע"ז ענה בלעם יש שכר הכבוד שבת, ומאידך הוסיף בלעם הרי ישראל חטאו ואין מגיע להם שכר, השיב בלעם הרי הם שומעים לדרשת החכם בשבת ואז הקב"ה מוחל עונותיהם כדברי מדרש משלי י': "בשעה שהחכם יושב ודורש הקב"ה מוחל ומכפר על כל עונותיהם" ולפי הנ"ל שהברכות היו בשבת הדברים ברורים,

ומכאן רואים את מעלת מחזירי עטרה ליושנה ומקימים שיעורים בשבת כדברי הטור השו"ע והמשנ"ב בס"י רצ: והביא ילקוט: שהקב"ה אמר למשה להקהיל קהילות ולדרוש בהלכות שבת והלכ' איסור והיתר.. וגם רואים את מעלת התוספת שבת והטעם ששכרה בעוה"ז שהוי בכלל כבוד ועונג השבת.

בהמשך לפרשת בלק במשנה באבות כתוב: פי האתון נברא בער"ש בין השמשות, הכוונה גם שכאשר האתון דברה עם בלעם זה היה בער"ש בין השמשות! וכך כתב התרגום יונתן (כט כח) וא"כ כאשר בלעם בירך את ישראל היה בשבת בבוקר ולכן אמר רש"י על הפסוק: הן עם לבדד ישכון (כג כד) כשהן עומדין משנתם שחרית הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין, למה רש"י הקדים תפילין לקר"ש הרי הקורא קר"ש בלי תפילין כמעיד עדות שקר, הוכיח מזה מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שרש"י מדבר על שבת ואז הסדר טלית קר"ש, והתפילין למחרת ביום א', ולפי הנ"ל מובן למה רש"י דיבר דוקא בשבת, כי אז בירך בלעם את ישראל. (דברי השירה)

ועפ"י הנ"ל מובן דברי הילקוט שמעוני (בלק רמז תשסז) בשעה שאמר בלק לבלעם שיקלל את ישראל, אמר לו איך אוכל לקללם, והלא הם לובשים בגדי שבת ויו"ט והולכים לביהמ"ד בשעה שהחכם יושב ודורש, ע"כ.

לרגל התחלת כתובות בדרך היומי כמה דברים בעניני דיומא

הידעת? גם דברים שביום חול מותר לדברם בביהכנ"ס אסור בשבת!!

שבחוץ שרי בביהכנ"ס אסור... ובשם זוהר ויקהל: בשבת אסור לדבר בביהכנ"ס אפילו צרכי ציבור וחשבונות של מצוה שבחול שרי! (ע"ש)

אמנם בפרי מגדים בריש סי' ש"ז הוכיח מהגמ' הנ"ל שמותר חשבונות מצוה ואפי' שאינם לצורך היום, אבל עכ"פ לא בביהכנ"ס.

רשכבה"ג מרן הגר"ג אדלשטיין שליט"א בענין מצוה בו יותר מבשלוחו בקידושי אשה ובהכנה לשבת.

בזה "מצוה בו יותר מבשלוחו", הלא אין הקידושין מצוה כלל. וצריכים לפרש כי אף שאין מצוה בעצם הקידושין, מכל מקום זהו "הכשר מצוה", שעל ידי הקידושין יוכל לקיים מצות פרו ורבו, ולכן שייך בזה הכלל שמצוה בו יותר מבשלוחו, שגם בהכשר מצוה עדיף לעשות בעצמו ולא על ידי שליח.

ומכל מקום דימתה הגמרא קידושי אשה לכבוד שבת, שכמו שמצוה בו יותר מבשלוחו להכין את צרכי השבת בעצמו ולא על ידי שליח, כך גם בקידושי אשה מצוה בו יותר מבשלוחו לקדש בעצמו ולא על ידי שליח, ואף שלדעת חלק מהראשונים קידושי אשה הם רק הכשר מצוה, ואילו כבוד שבת הוא לכאורה מצוה ממש, מכל מקום הבינה הגמרא שאין לחלק בזה, ואם במצוה ממש אומרים מצוה בו יותר מבשלוחו, גם בהכשר מצוה הדבר כן [ועיין בזה בשיעורי רבינו שליט"א לכתובות שם].

במצוות אכילת בשר במלוה מלכה בט' הימים, דין נוסף המתקשר עם הדין היומי ועניני דיומא:

שבת, וגם משמע שטוב לכתחילה להדר אותה בבשר או בשאר מיני תבשילין אם יש לו, ואם אין לו או שחושש לאכילה גסה,

בענין מה שאמרו בגמרא על גדולי האמוראים שהיו טורחים ומכינים את צרכי השבת בעצמם, ולא שלחו שליח שיעשה זאת במקומם, מבואר בגמרא כי הטעם לזה משום שמצוה בו יותר מבשלוחו, ודימו ענין זה לקידושי אשה, שעדיף לקדש את האשה בעצמו, ולא על ידי שליח, משום שמצוה בו יותר מבשלוחו.

ומשמע מפשטות הגמרא שיש מצוה בקידושי אשה, ולכן שייך בזה הכלל שמצוה בו יותר מבשלוחו, ועדיף לקיים את המצוה לקדש אשה בעצמו ולא על ידי שליח, ובאמת כן דעת הרמב"ם (פ"ג מהלכות אישות) שיש מצוה לקדש אשה, ופסק שם כי דין ברכת אירוסין הוא כדין ברכת המצוות, מפני שיש מצוה בקידושין וכנ"ל. אמנם דעת הרא"ש ועוד ראשונים בכתובות דף ז' שאין מצוה בקידושי אשה, ולשיטתם ברכת אירוסין היא רק ברכת השבת, ולא ברכת המצוות, ויש להבין לפי דעתם מה שייך

הרגיל לאכול בשר במלוה מלכה כמו שהביא המשנ"ב בס"י ש' בשם המג"א שכתב שיקבע סעודה זו על הפת כשאר סעודות

ושואל תוס' למה נקטנו דוקא עיו"כ שזה רק לשיטת ריה"ג הרי יש עוד ד' זמנים שלכו"ע מצוה לאכול בהם בשר ותירץ תוס' שבעיו"כ מצוה להרבות בעופות ודגים, שהוי יום סליחה וכפרה, ובשאר ד' זמנים היו רגילים בבהמה ובזה לא חששו שישחט בהמה (רק עוף) מוכיח מזה האשל לשיטת המג"א הנ"ל שבסעודת מלוה מלכה יש לאכול בשר בהמה שאם היה המצוה לבשר עוף היה צריך לגזור שמא ישחוט העוף בשבת (מתיבתא).

כגון בקיץ שמאחרין בזמנינו לאכול הסעודה ג' יקיימה במזונות או עכ"פ בפירות, עכ"ל. והאגרות משה אוסר בשר בט' הימים במלוה מלכה ואפי' לרגיל כן, וא"צ התרת נדרים, שמנהגו רק כשאפשר, (אגר"מ או"ח ח"ד סי' כא), ובספר האשל הוכיח מתוס' בכתובות ה. (ד"ה אלא) לגבי הגמ' שיו"כ החל ביום שני ויש מצוה להרבות בסעודה בעיו"כ ידחה מחשש שיכין עוף בשבת ליום א' וכמו שאסור להתחתן במוצ"ש מחשש שישחוט בשבת..

מעשה נורא מ'האור החיים' הקד' לחיזוק כבוד תלמידי חכמים וחיזוק בתוספת שבת ליומא דהילולא בט"ו תמוז

וז"ל: 'ובזה יובן נמי ממילא הפסוק בפרשת 'ויקהל' (שמות ל"ה) 'שבת שבתון לה' - לרמוז על התוספת'.

דברי המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצוק"ל בשם האור החיים הקדוש זיע"א

"ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורתם ברית עולם" (לא, טז). אחד הדברים שנכללים ב"ושמרו... את השבת", אומר ה'אור החיים' הקדוש, שאדם יצפה לשבת, מלשון "ואביו שמר את הדבר" (שיעקב אבינו המתין וציפה לראות את יוסף). עוד אומר ה'אור החיים' שנכלל בזה מצוה לקבל על עצמו תוספת שבת. והוסיף המשגיח: שבקבלת תוספת שבת מקיימים את הכתוב בהמשך הפסוק "לעשות את השבת", כי בקבלת התוספת הוא עושה שבת כפשוטו, שכן הוא לוקח זמן של חולין ויוצק בו קדושת שבת.

והיה אומר המשגיח שאנשי מעשה משתדלים להרבות בתוספת שבת, (וכך נהג המשגיח בכל השנים להקדים את זמן הדלקת נרות בכמה דקות) כדי לזכות לכמה שיותר זמן שיש בו קדושת שבת. ומלבד הרווח שמתווסף לו עוד קדושת שבת, יש מעלה נוספת שהוא מגלה בזה שהשבת לא חלה עליו בעל כרחו, אלא אדרבה, הוא חפץ בשבת, מייחל אליה ואף מרחיב את זמנה. ובזה שמראה שחפץ בקדושת שבת, הוא זוכה לתוספת השפעות מקדושת השבת.

והיה אומר, שאנו עדים לתופעת פלא, שלעיתים תכופות מאד צצים לפתע, ברגע האחרון, מפריעים ממפריעים שונים לקבלת השבת בשעה מוקדמת. אין ספק שזה אינו מקרי אלא מעשה ידיו של היצר, אשר יודע את החשיבות העצומה שבקבלת שבת מוקדמת, ולכן עושה השתדלות מיוחדת להפריע לזה.

כל זאת זכינו לראות אצל המשגיח, איך שהיה מצפה ומייחל, וממש מתגעגע, לבואה של שבת המלכה, וכבר משעות הבוקר המוקדמות של יום שישי היה אומר בשמחה ובהתלהבות: לא פשוט למה שנזכה היום - היום נזכה לשבת קודש!

אחד התלמידים סיפר, שנכנס ביום שישי לחדרו של המשגיח וראה את המשגיח יושב לבדו ואומר בהתלהבות גדולה, 'ושמרו בני ישראל את השבת'... 'ושמרו'... 'לעשות את השבת'... וכשהבחין המשגיח בו, שיתף אותו ברגשותיו: לא פשוט מה שנזכה היום, נזכה שעוד מעט יהיה לנו שוב - שבת קודש!

בימים אלו שאנו מתאבלים על חורבן ביהמ"ק שנגרם מהחילול שבת וביזיון ת"ח (שבת קיט:): ראוי להביא את המעשה נורא שהתרחש עם רבינו שבגלל מעשה זה נגזר עליו גלות לשנה, רבינו היה מסייע לעניים ככל יכולתו, ובפרט דאג לפרנסתם של לומדי התורה, ומידי שבוע היה קונה עגל מיוחד לשבת, שוחטו ומחלק בשרו בין התלמידי חכמים למען יאכלו וישבעו לכבוד שבת, שבוע אחד פרצה מגיפה בעירו סאלי וכל הבהמות שנשחטו לשבת נמצאו טריפות, חוץ מהעגל ששחטו לאור החיים, אחד מהעשירים שהצטער מאד שלא יהיה לו בשר לשבת ביקש מרבינו לקנות חתיכת בשר בכל מחיר שידרש, אולם רבינו סירב וענה לו שזה מיועד דוקא לת"ח, תוך כדי דיבורם הגיע אחד מהת"ח העניים ורבינו הגיש לו מנתו, והעשיר זלזל משהו בת"ח שקיבל הבשר שהעשיר לא קיבל, רבינו לא רצה להתווכח עם העשיר שעזב את ביתו, ובלילה חלם רבינו שנגזרה עליו שנה גלות מפני שלא יצא להגנת התלמיד חכם שנעלב מהעשיר,

ואכן רבינו קיבל עליו מיד גלות ולא ישן שני לילות באותו מקום, והצדיק עליו הדין בגלל שלא מנע ביזוי הת"ח, רואים גם את הכבוד הגדול שרבינו כיבד את השבת ואת תלמידי החכמים, שהסכים לוותר על זה הון עצום, ובכ"ז לפי מעלתו נענש מפעם אחת שלא כיבדם מספיק. (מתוך הקדמת ספר אור החיים).

רבינו כתב כמה פעמים בספרו על מעלת התוספת שבת: ב'אור החיים' על הפסוק 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת' (שמות ל"א ט"ז) מובא שני באורים בענין 'תוספת שבת'. באור אחד - 'ירצה על דרך אומרים ז"ל (יומא פ"א) שצריך להוסיף מחול על הקודש - ולא להמנע ממלאכה אחר שיגיע ויתנוצץ יום השבת, אלא צריך להכין עצמו בקדושת שבת ויצא כחתן לקראת כלה, ויהיה יושב ומשמר עד שיגיע השבת לעשותו - פי' לקיים מעשים הצריכים בו."

הבאור השני באר ה'אור החיים' הק' באותו ענין - "עוד ירצה באומרו 'לעשות את השבת', [א. ה. שהרי אין מצוותה בעשייה אלא בשמירה וזכירה] כי מה שמוסיף מחול על הקודש יסכים ה' לקרותו שבת ונמצא זה האיש עושה שבת ממש, כי שעות מיום השישי וגם שעות מיום ראשון שהם חול - בני ישראל עושים אותם שבת". עכ"ל. נמצא א"כ שמלבד השבת' שהיא ביום ש"ק ישנה שבת נוספת שבני ישראל עושים, והוא 'תוספת שבת' שהופכים את החול לשבת. וכתב על זה ב'אדרת אליהו'

בשאלה שנשאלה בעבר: האם בשביל עונג שבת מותר להשתמש באיסורי הנאה שהרי מצוות לאו ליהנות ניתנו, הראו לנו שהביאור הלכה בסי' רס"ד ד"ה חוץ מאלו כתב שאסור, וז"ל: ושמן של איסורי הנאה כגון של ערלה וכד' אסור לנר שבת, דלא שייך מצוות לאו ליהנות ניתנו, דעיקר המצוה משום עונג הוא, ודמי לשיבת סוכה כן כתב הפרי"מ ג' וע"ש עוד מש"כ בזה, עכ"ל.

לתרומות לעלון אפשר גם ב'נדרים פלוס' ו'קהילות' קופת 'אוסף גליונות' קופת 'עלון תוספת שבת' או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

מו"ח הגאון רבי יצחק ב"ר
עמנואל נחום אדלר זצ"ל
רב ביהמ"ד 'אהבת חסד'
נלב"ע י"ב בתמוז תשע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מים זכים

דורשי השומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת פינחס

ויש לדון בזה, האם באמת יהי לו שכר פסיעות ע"ז, -
או"ד דלא יהי לו שכר פסיעות ע"ז, כיון שבשביל הת"ת
הוא לא יהי טורח ללכת רחוק כ"כ, וכל מה שהלך בדרכו
הארוכה זהו רק מחמת רצונו לשוב לביתו.

- ב -

והנה ידוע המעשה שהח"ח אמר לרוקח של ראדן,
שאם יכוין בהכנת התרופות גם לשם מצות חסד והצלת
נפשות, אזי יקיים בזה הרבה מצוות של חסד והצלת
נפשות, - ומבואר בזה שאע"פ שבשביל מצות חסד לבדה,
הרוקח הרי לא יהי טורח לעסוק כל היום בתרופות, -
והטעם שהוא כן עוסק בזה כל היום זהו משום שזוהי
פרנסתו, אך מ"מ אעפ"כ יש לו אפשרות לכוין ולהגדיר את
מעשיו, שיהיו מוגדרים כמעשים של מצות חסד והצלת
נפשות, ולקבל שכר ע"ז.

לפי"ז לכאוי י"ל נמי בנידו"ד, שהאדם יכול לכוין
שמה שהוא הולך בדרך ארוכה לביהכנ"ס הרחוק, זהו
לצורך התפילה בשביל להתפלל שם, - ואע"פ שבעצם
לצורך מצות תפילה לבדה הוא לא יהי הולך לביהכנ"ס
הרחוק, ורק מחמת האופרוף (באופן האי) או מחמת
שצריך לשוב לביתו (באופן הבי) הוא הולך לביהכנ"ס
הרחוק, - מ"מ אין זה סותר לזה, ואפי' שבין כך ובין כך
הוא נצרך ללכת בדרך הארוכה, מ"מ הוא יכול שפיר לכוין
ולהגדיר את הליכתו כהליכה לצורך התפילה, ולקבל ע"ז
שכר פסיעות.

- ג -

אמנם לכאוי יש מקום לחלק בין הנידונים הנ"ל, כיון
שיש לחקור מהו העניין של השכר פסיעות, האם החידוש
שהתחדש בזה הוא, שגם על 'מעשה ההליכה' לתפילה יש
שכר, - או"ד שהשכר אינו על 'מעשה ההליכה' לתפילה,
אלא החידוש שהתחדש בשכר פסיעות הוא, שיקבל שכר
על 'הטיירה' שטורח בהליכתו לצורך התפילה.

והנפ"מ בין ב' הצדדים הוא, שאי נימא שהשכר הוא
על 'מעשה ההליכה' לתפילה, אזי י"ל שיש לו אפשרות
להגדיר את הליכתו כמעשה הליכה לתפילה, גם בכה"ג
שעיקר הליכתו לביהכנ"ס הרחוק הוא מחמת האופרוף
וכדו', (וכדברי הח"ח הנ"ל, שהרוקח יכול להגדיר את
מעשיו לשם מצות חסד והצלת נפשות).

אך אי נימא שהשכר הוא על 'הטיירה' שטורח
בהליכתו לצורך התפילה, אזי יש מקום לומר, שאע"פ

הנה איתא בסנהדרין (צו.), שמה שנבוכדנצר הצליח
למלוך על כל העולם ולבצע את זממו להחריב את
ביהמ"ק, הי' זה בשכר ד' פסיעות שפסע נבוכדנצר
לכבודו של הקב"ה, - ומבואר בזה כמה גדול הוא השכר
על הפסיעות שפוסעים לכבודו של הקב"ה.

והנה יש להסתפק לגבי שכר פסיעות בנידון מצוי
מאוד, מה הדין כאשר אדם רגיל תמיד להתפלל
בביהכנ"ס הסמוך לביתו, אך בשבת אחת קרובי משפחתו
הזמינו אותו להתפלל בביהכנ"ס שלהם, בכדי להשתתף
עימם בשמחת העליה לתורה לבנם (אופרוף), - ויש לדון
האם כאשר ילך להתפלל בביהכנ"ס של קרוביו שהוא
רחוק מאוד מביתו, יהי לו שכר פסיעות על הדרך
הארוכה שהלך בדרכו לתפילה.

או"ד דלא יהי לו ע"ז שכר פסיעות, כיון שמחמת
התפילה לבדה הוא הרי לא יהי הולך להתפלל בביהכנ"ס
הרחוק, וכל מה שהלך לביהכנ"ס הרחוק זהו רק מחמת
שרצה ללכת לאופרוף של קרוב משפחתו, וא"כ אולי אין
ע"ז שכר פסיעות, כי פסיעותיו אינן מוגדרות כפסיעות
שלצורך התפילה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה כע"ז יל"ע עוד באופן המצוי בכל יום, גבי מי
שמקום לימודו או עבודתו וכדו' רחוק מביתו, וכל יום
לאחר סיום עסקיו הוא חוזר לאיזור מגוריו, ויעוד לפני
ששב לביתו הוא נכנס לביהכנ"ס להתפלל מנחה או
ערבית, - ויש לדון האם יהי לו שכר פסיעות על הדרך
הארוכה שהלך בדרכו לתפילה, או"ד דאין ע"ז שכר
פסיעות, כיון שלצורך התפילה הוא הרי לא יהי טורח כ"כ,
וכל הדרך הארוכה שהלך הייתה רק מחמת רצונו לשוב
לביתו.

וכן סיפר לי אחד שיש לו הנהגה בזה, שכאשר הוא
נמצא במרחק גדול מביתו והגיע הזמן לשוב לביתו, הוא
רגיל להחליט בדעתו שמייד כאשר יגיע לביתו הוא יתיישב
ללמוד כמה דקות, - כיון שחבל לו על ביזבוז זמנו בדרך
הארוכה שהוא נצרך ללכת, ולכן הוא רוצה שתהי' לו
תועלת בדרכו הארוכה, ע"י שמחליט מראש שהוא הולך
כעת ללמוד תורה, ורוצה להרוויח ע"ז את השכר פסיעות,
[וע"ע בספר 'דעת נוטה' (ח"א תשוי עג) שמרן הגר"ח"ק
זצ"ל השיב, שמסתבר שגם בהולך לת"ת איכא שכר
פסיעות].

שאת 'מעשה ההליכה' הוא יכול להגדיר כמעשה הליכה לתפילה, אך מ"מ הוא לא יכול לשקר בנפשו ולומר, 'הטירחה' שטורח ללכת לביהכנ"ס הרחוק, הינה 'טירחה לצורך התפילה'.

וא"כ יש לדון שאולי לא יקבל שכר ע"ז, משום שאינו דומה לדברי הח"ח הנ"ל, כיון דהתם יש שכר על עצם קיום מצות חסד והצלת נפשות, ואין שום תנאי של 'טירחה' במצוה, ותליא רק בכוונה לשם מצוה, ומשא"כ הכא דיתכן דהשכר הוא על הטירחה שטורח לצורך התפילה.

- ד -

והנה הבן איש חי בשו"ת 'תורה לשמה' (תשובה מ) דן, האם מי שרוכב על בהמה בדרכו לביהכנ"ס יקבל ע"ז שכר פסיעות, כיון דרכוב כמהלך דמי, או"ד דלא יקבל ע"ז שכר פסיעות, - והסיק שם שאע"פ שרכוב כמהלך דמי, מ"מ שכר פסיעות לא שייך אלא בהולך ברגליו שמטריח רגליו בפסיעות יותר, עיי"ש.

וכן בשו"ת 'בצל החכמה' (ח"ד סי' כא) דן בזה באריכות לגבי נסיעה ברכב לביהכנ"ס, והסיק בזה שעיקר שכר פסיעות הוא על שמטריח עצמו לילך דרך רחוקה למען קיום המצוה, ולכן בנוסע ברכב אע"פ שמדינא הרי הוא כמהלך משום שרכוב כמהלך דמי, אך מ"מ כיון שאין בזה טורח ממילא אין בזה שכר פסיעות, עיי"ש.

- ז -

והנה עוד מעניין השכר פסיעות הנ"ל, שמעתי מגיסי הרה"ג ר' יוסף ברלין שליט"א, שזקנו מרן בעל האילת השחר זצ"ל הי' רגיל ללכת לניחום אבלים בהליכה ברגל בדווקא (כשמקום ישיבת האבלים הי' במרחק סביר מביתו), ופעם אחת כשהי' בדרכו לניחום אבלים ברח' אליהו הנביא, והתחיל לעלות במעלה העלייה הקשה שם, עצר לידו מאן דהו שנהג ברכב והציע להסיעו ברכבו, ומרן זצ"ל השיב לו במאור פנים: יישר כח! אבל כתיב (קהלת ז, ב) 'טוב ללכת אֶל בית אָבֶל...'

ומעתה לפי מה שנתבאר בדבריהם כהצד הב' בחקירה הנ"ל, שיי"ל שהשכר פסיעות הוא על 'הטירחה' שטורח בהליכתו לצורך התפילה, א"כ יש מקום גדול לדון ולומר, שבנידו"ד הוא לא יכול לשקר בנפשו ולומר, 'הטירחה' שטורח ללכת לביהכנ"ס הרחוק, הינה 'טירחה לצורך התפילה', כיון שבאמת הטירחה הינה לצורך האופרוף או לצורך חזרתו לביתו וכדו', וא"כ יש לדון שלא יקבל ע"ז שכר פסיעות.

- ה -

ועוד שמעתי מהנ"ל, שכשאביו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א הגיע לניחום אבלים אצל מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (על פטירת הרבנית ע"ה), אמר הגר"ז להגר"ח שהוא כבר התחיל לקיים את מצות ניחום אבלים מיידי ביציאתו מביתו לעבר ביתו של הגר"ח, - כיון שבספר חרדים (פרק מב) מנה את מצות ניחום אבלים בתוך המצוות עשה מד"ק ומד"ס התלויות ברגלים, ומבואר בדבריו שמתחילים לקיים את מצות ניחום אבלים כבר בהליכה לבית האבל, ומרן הגר"ח זצ"ל התפעל מאוד מהחידוש הזה.

והנה שלחתי את עצם השאלה הנ"ל להגאון רבי עמרם פריד שליט"א, האם יש בנידו"ד שכר פסיעות, והשיב: שאם לא כיוון בהליכתו שהלך לביהכנ"ס הרחוק, שהליכתו תיחשב כהליכה לצורך התפילה, אזי באמת לא יהי' לו שכר פסיעות, כיון שהרי הלך לביהכנ"ס הרחוק לצורך האופרוף וכדו' ולא לצורך התפילה, - אך אם כיוון שהליכתו תיחשב כהליכה לצורך התפילה, אזי יהי' לו ע"ז שכר פסיעות, ואע"פ שלצורך התפילה גרידא הוא באמת לא הי' טורח ללכת לביהכנ"ס הרחוק, עכ"ד.

וגיסי הנ"ל אמר לבאר את הנ"ל, ע"פ מש"כ השל"ה הקי' על הפסוק בויקרא (יט, טז) 'לא תלך רכיל בעמך', שהא דכתיב בקרא בלשון 'לא תלך', זהו לומר שנענש אף על ההליכה עיי"ש [וכ"כ החי"ח (הלי' לה"ר כלל א במ"ח סק"ד בהגה"ה)], - ולפ"ז י"ל דה"ה נמי גבי ניחום אבלים דכתיב בלשון 'טוב ללכת אֶל בית אָבֶל...', שזה בא לומר שיש שכר גם על ההליכה, ודו"ק ונפלא.

ולפ"ז יעלה שבאמת יכול להיות בזה רעיון טוב, למי שנמצא רחוק (וגם קרוב) מביתו וצריך לחזור לביתו, שיכול להחליט בדעתו שהולך ללמוד תורה בביתו כמה דקות, ועי"ז ירויח שיהי' לו שכר פסיעות על כל דרכו הארוכה שהלך לביתו וכנ"ל, (וכמובן שמלבד עניין זה, עצם הת"ת הוי ריוח גדול בפני"ע).

- ו -

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות: קו 'מים זכים' 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 02-715-271-1515 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

והנה בס"ד מצאתי חידוש גדול ונפלא בדברי הח"ח זיע"א בספרו 'תורת הבית' (בחתומת הספר מאמר א), שהאדם יכול לקבל 'שכר פסיעות' על כל הפסיעות שפוסע בימי חייו, וז"ל שם: 'באכילתו ושתייתו ועסקיו... אם יחשוב שעיי' אכילתו יהי' בריא ויוכל לעבוד להשי"ת,

הזכרים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ו ש' וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 02-715-271-1515 (תא קולי)

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' תענית ציבור ובין המצרים

גליון 376

גליון זה מודפס לעורך לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה

ליל תענית ציבור

להתנות לפני שינת עראי כליל התענית

עי שו"ע סי' תקסד (סעי' א) שאם ישן בליל התענית אינו יכול לאכול אלא אם כן התנה לאכול או לשתות ועי' ברמ"א שזה רק אם ישן שינת קבע.

וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק ג) והנה המחבר סתם דבריו משמע דס"ל אפילו ישן בתוך הסעודה ג"כ שוב אסור לאכול ולגמור סעודתו כשניעור משנתו וכמו שמסיק בב"י אבל כמה אחרונים הסכימו דאם ישן בתוך הסעודה מותר לגמרה אח"כ כיון דמתחלה היה דעתו לאכול עוד. ומ"מ המחמיר על עצמו בזה קדוש יאמר לו. עכ"ל

ומבואר במ"ב שאפילו הישן שינת עראי בליל התענית טוב לכתחילה להתנות שרוצה לאכול או לשתות עוד (וכדעת השו"ע).

שתייה לאחר שינה: ועי' ברמ"א (שם) דיש אומרים דבשתייה אין צריך תנאי, דמסתמא דעתו של אדם לשתייה אחר השינה, והוי כאילו התנה. וכתב המ"ב (שם ס"ק ו) בשם האחרונים דלכתחלה ראוי להחמיר ולהתנות אף לשתיה כדעת המחבר אכן אם רגיל לשתות אחר השינה א"צ להתנות.

בני ספרד: כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פרק לא הערה ב) אף שלהרמ"א אין צריך להתנות כדי לשתות מכל מקום בני ספרד אין להם להקל בזה, כיון שלדעת מרן צריך תנאי אף על שתייה בלבד.

תנאי בפה: תנאי זה כתב בשו"ת אור לציון (שם תשובה ב) שבתענית ציבור יש להתנות דוקא בפיו, אולם בתענית יחיד שקיבל על עצמו די אם יתנה במחשבתו. ועי' בס' קרא עלי מועד (פ"א) בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שלכתחילה יתנה בפה, אבל מדינה משמע דמועיל אף בלב, שהרי כתבו הפוסקים שהדבר תלוי "בדעתו". וכן הביא בשם הגר"ח קרליץ זצ"ל דמסתבר דמהני תנאי במחשבה עכ"ד.

אכילה לפני עלות השחר: עי' ארחות רבינו (ח"ב עמ' קסב בשם החזון איש) שהיה אומר בערב צום למקורביו שיעשו תנאי ויקומו לפני עלות השחר ויאכלו טרם חצי השעה לפני עלות השחר, וזמן עלות השחר הוא כמובא בלוח אי"י עכ"ד ע"ש. ועי"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קלח) שכתב שמסתמית השי"ס והטושו"ע דאוכלין ושותין עד עלות השחר משמע ודאי שבלייל התענית מותר לאכול לכתחילה עד עלות השחר אפילו יותר מכביצה פת והטעם דלא גזרינן שמא ימשך משום שהוא מוזהר שלא לטעום כלום אחר עלות השחר משום התענית, דאלי"כ הו"ל לאסור לפני יוה"כ או ט"ב או שאר התעניות לפסוק אכילה חצי שעה קודם עכ"ד.

[בענין בשר ויין בליל התענית עי' מה שכתבנו בגליון של עשרה בטבת*].

רחיצה וכיבוס ב"ז בתמוז

מן הדין מותר לרחוץ בגי' צומות [ורק בט"ב אסור] ועכשיו אין נוהגין לרחוץ בחמין אבל בצונן מותר אפילו כל הגוף, ופניו ידיו ורגליו מותר אף בחמין (עי' שו"ע סי' תקנ סעי' ב ושער הציון ס"ק ח). ומשמע דהכי נקטינן וכ"כ הגר"ח קניבסקי זצ"ל (קרא עלי

* ויש לדון במי שרגיל לאכול בשר ויין בסעודת מלוה מלכה האם לשנות מנהגו בליל התענית (ועי' ארחות רבינו בענין סעודת בר מצוה בליל תענית).

מועד פ"א). ועי"ע בשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ה סוף הערה א). והנה בבה"ל (רס"י תקנא) כתב "ואפשר דיש להחמיר ביי"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מר"ח עד בהתענית", ומקורו בפמ"ג בשם א"ר. ובדע"ת (שם ס"ב) השיג עליו והוכיח שיש טעות דפוס בא"ר בזה וא"כ אין מקור לחומרא זו, וגם בשונה הלכות העיר כן (דין לח).

מותר לכבס ביי"ז בתמוז גם לדעה זו: עי' חוט שני (שבת ח"ד עמ' שפא) שגם הפמ"ג ובה"ל לא החמירו אלא בדברים האסורים מדינת מר"ח כגון מה שממעטים במשא ומתן ובבנין של שמחה, (עי"ש בבה"ל על שו"ע מר"ח) אבל דברים שנאסרו מדינת רק בשבוע שחל בו ת"ב אע"פ שנהגו להחמיר בהם מר"ח (כגון כיבוס וגיהוץ כו') א"צ להחמיר בהם ביי"ז בתמוז ווי בטבת, [תדע דהפמ"ג ומ"ב התירו לרחוץ בתעניות אלו אע"פ שמחמירים בזה מר"ח עד ט"ב] ראה ס' קרא עלי מועד (פ"א סעי' יב).

ריקודים ומחולות בבין המצרים

אסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך (מ"ב סי' תקנא ס"ק טז).

לנגן בכלי שיר: וכן אסור לנגן בכלי שיר (כן מבואר בפמ"ג ובה"ל שם ס"ב ד"ה ממעטים וכף החיים (ס"ק מ) בשם עוד אחרונים וכן בשו"ת מנחת יצחק (ח"א קיא, ד).

ריקודין ומחולות בסעודת שבע ברכות

נחלקו גדולי ההוראה אם מותרים בריקודים ומחולות:

י"א רק שירי פה: דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי ח"ג סוס"י קנ"ז) שאין לעשות בשבע ברכות רק שירי פה - שירי מצוה כנהוג. ועי' בס' ארחות רבינו (ח"ב סי' יג) דכתב בשם הגר"י קניבסקי זצ"ל שלא מצא בזה איסור בפוסקים ומ"מ אמר שלא לעשות ריקודים ומחולות ע"ש. ובשו"ת שרגא מאיר (ח"ב, י"ג) הוכיח לאיסור ע"ש.

י"א שמותר לרקוד בלי כלי זמר: וכתב בס' מועדים הזמנים (ח"ח, שלי"ח) ששמע שנחלקו בזה גדולי תורה ולא הכריעו וסיים ונראה דיש להימנע מזמרה בכלי שיר אפילו בשמיעה מטייף רק בשירה וריקוד לבד עכ"ל. ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו, ק"ט) נשאל אם מותר לעשות ריקודין ומחולות בשבע ברכות בבין המצרים (ולענין כלי זמר לא נזכר שם) וכתב שם השואל שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל התיר, והשיב שם בעל משנה"ל דלדעתו היתר גמור הוא בלי שום פקפוק ומותר לכל הקרואים שם לעשות ריקודים ומחולות.

ובסי' אבני ישפה (ח"א סוס"י קי"ג) כתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דריקודין ומחולות מותר אבל בכלי זמר אסור משום שלא רגילים תמיד בסעודת שבע ברכות והוי כמזלזל בבין המצרים עכ"ד. וביאר הגר"ש אלישיב זצ"ל דהחתן והכלה מותרים לרקוד כיון שזה הרגל שלהם שהתחילו בזמן היתר, ושאר המסובים חייב לשמחם, ולכן מותר מה שרגילים תמיד (הרמ"ד ליון שליט"א).

לשיר בפה במקום מצוה בבין המצרים

ובתשעת הימים

בסעודת בר מצוה: כתב בקובץ תשובות (ח"ג סוס"י ל"ה) שיש מקום להתיר בבין המצרים לזמר שירי קודש בפה [אבל בלא כלי זמר ומחולות].

ברית מילה: כתב בס' ישא יוסף (או"ח ח"ג סי' קלי"ט) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל דבמקומות שנהגו לשיר, מותר לשיר

בפה אף בתשעת הימים.

הכנסת ספר תורה: עוד כתב **בס' ישא יוסף** (שם) שכדאי לדחות ולא לעשות בתשעת הימים ע"ש. ועי' **בתורת המועדים** (סי' תקנ"א עמ' ק"ג), שהביא עובדא (בבין המצרים) שכבר קבעו לעשות הכנסת ס"ת משום יא"צ של התורם והגרי"ש **אלישיב זצ"ל** אמר שיש להתיר לשיר אפילו עם תזמורת.

הנחת תפילין: מי שהתחיל להניח תפילין בחיידר ונוהגים שם ליתן מזונות ולשיר, אפשר לשיר (**תורת המועדים** שם).

סעודת אירוסין [הנקרא בזמנינו **תנאים**]: מותר לשיר בפה (**תורת המועדים** שם בשם **הגרי"ש אלישיב זצ"ל**, והביא דבכל סעודת מצוה יש למעט במה שרגילים תמיד). וכן **בהליכות שלמה** (עמ' תיב) יש למעט בשירה אבל אין לרקוד.

לשיר לחתן המתארס בישיבה: דעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שאם רגילים בכך בכל חתן מותר לשיר, אלא מ"מ ימעטו בשירה (עי' **תורת המועדים** שם).

ועי' **בהליכות שלמה** (שם) דאין לשיר במחיאית כפים וכדומה כנהוג שלא לבא לידי ריקוד עכ"ד. וכן **בס' קרא עלי מועד** (פ"ב העי' יב) בשם **הגר"נ קרליץ זצ"ל** דמותר לשיר לחתן המתארס בבין המצרים ולא לרקוד. ואחר ר"ח אב מן הראוי שלא לשיר לחתן בקבוצה גדולה אלא ישירו לו פעם אחרת עכ"ד. מאידך **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** הורה שאין זה נקרא סעודת מצוה ואין היתר לשיר (**תורת המועדים** שם).

שיר לילדים: ילדים שלא הגיעו לגיל חינוך שיודעים להתאבל על ירושלים א"צ למנוע מהם לשיר (עי' **ס' תורת המועדים** בשם **הגרי"ש אלישיב זצ"ל**).

כדי לנהל גן וקייטנה: ולא עוד אלא שאם יש צורך בשביל לנהל את הגן והקייטנה לשיר להם ולהשמיע להם מוזיקה ונגינה ובלי זה יהיה קשה לנהל את פעולות הקייטנה יש להקל בזה וראיה לזה במה שהתירו מושבי ספינות או מושבי בקרים שאינו אלא לזרום במלאכתם סי' תקס סעי' ג' [אמת **ליעקב** עמ' רכ"ד העי' 508 וכן הורה **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שמותר על פי דין לשיר עם הילדים (עי' **ס' תורת המועדים** שם)].

להרגיע תינוק: וכן מותר לשיר להרגיע התינוק (כ"כ בהלכות **ומנהגי מהר"ש** אות תקכ"ג שאשתנו של המהר"ש שרה בימי אבלה להרגיע התינוק) (עי' **תורת המועדים** שם).

שירי ת"ב: **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** אמר בכל בהנ"ל שטוב לשיר להם משירי תשעה באב (**תורת המועדים** שם עמ' קיד). [וצריך שיכוונו בכל הנ"ל לא ליהנות מהשירה (**תורת המועדים**)].

בנסיעה ובטלפון: כשמשמיעים ניגונים במהלך נסיעה באוטובוס אין צריך לאטום אוזניו, וכן מותר להתקשר לטלפון שמשמיעים שם ניגונים עד שעונים [הטעם בכל זה שאינו מתכוון ליהנות מזה - **תורת המועדים מהגר"ח קניבסקי זצ"ל**].

סעודת סיום מסכת: מצוי שבסוף שנת הלימודים שמסיימים מסכת בימי בין המצרים. וכתב **בס' קרא עלי מועד** פ"ב העי' יב' בשם **הגר"נ קרליץ זצ"ל** דמותר לשיר לכבוד הסיום אבל לא לרקוד וגם לא להפליג בשירים עכ"ד.

מסיבת פרידה: לעשות "מסיבת פרידה" בתשעת הימים לבחור שעובר ישיבה אחרי ט"ב. וכן מצוי שעוברים דירה בבין הזמנים (לקראת שנת הלימודים החדשה), וכן בני חו"ל שחוזרים לחו"ל. ויש לעיין אם מותר לרקוד בתשעת הימים או בבין המצרים. והשיב **הגר"נ קרליץ זצ"ל** שבשבת מותר (סי' **קרא עלי מועד** שם). והוסיף שאף בזה מותר לשיר רק באופן שיהא ניכר שעיקר השירה היא בשביל שבת. ונשאל האם מותר לעשות מסיבה בימי החול בבין המצרים אם יעשה אחד סיום, והשיב: רק אם מזדמן אז הסיום ולא לעשות מיוחד לכך עכ"ד.

ללכת יחיד

כתב **השו"ע** (סי' תקנ"א סי' יח) ע"פ המדרש באיכה "צריך לזוהר מיי"ז בתמוז עד תשעה באב שלא לילך יחיד מארבע שעות עד תשע שעות (משום שבהם קטב מרירי שולט) **ובמ"ב** (שם סי"ק קב ד"ה מארבע שעות עד תשע שעות) "היינו מסוף ארבע שעות עד סוף תשע. [בערך 10.20 בבוקר עד 16.15 אחה"צ]. עכ"ד ודוקא בהולך חוץ לעיר אבל בתוך העיר מותר. (א"א **מבוטשאטש**, והעתיקו בס' **ארחות חיים וליקוטי מהרי"ח** וכ"כ בערך **השולחן סל"ט** וכן **בדינים והנהגות חזון איש**).

אך **בשו"ת התעוררות תשובה** (סי' שמח) כתב שכונת המדרש שבימי בין המצרים בשעות אלו אין ללכת יחיד אפילו בתוך העיר אא"כ הולך לדבר מצוה (משום שומר מצוה לא ידע דבר

רע) ע"ש.²

הכאת תלמידים בנים או חברים בימי המצרים

ובשו"ע שם י"וא יכו התלמידים בימים ההם.

ובמ"ב סי"ק קג ד"ה ולא יכו התלמידים מפורש במדרש דאפילו ברצועה יש לזוהר. וי"א שזה רק באותו זמן בין 4 ל 9 שעות (**לבוש**, **סידור היעבץ**, **ליקוטי מהרי"ח**). ובה"ל **חג בחג** (בין המצרים עמ' לב) כתב "צריך לזוהר בימי בין המצרים שלא להכות התלמידים או הילדים **ואפילו לחברים**, ואף **מכות קלות**, ובפרט בין די' שעות לטי' שעות היום".

הליכה בין חמה לצל

ובמ"ב (שם) וכן זוהרו בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל פי' אין ללכת על הקו שבין חמה לצל (**הגר"י שוב שליט"א** בשם גדולי הפוסקים), ולכן בקל אפשר לזוהר בזה. [ועי' בס' **קרא עלי מועד** עמ' כד שכתב לכאורה צ"ע דכל אחד ההולך ברחוב שיש שם צל של בנינים ואילנות וכדומה בעל כרחו עובר בין חמה לצל והאיך אפשר לקיים דין זה? והגר"ח **קניבסקי זצ"ל** השיב - מסתמא הכוונה בהולך כסדר בשביל שהוא בין חמה לצל ולא במשהו עכ"ל].

תיקון חצות בבין המצרים לאחר חצות היום

להתאבל כחצי שעה: כתב **המשנה ברורה** (סי' תקנ"א סי"ק קג) "ובכוונת **האר"י** כתב שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה. עכ"ל (ומקורו **במג"א** (שם סי"ק מה) ו**נאר היטב** שם). וכן נהג **החפץ חיים** (שיחות החפץ חיים עמ' יט").

וכתב **בקיצור שו"ע** (קכ"ב סי"א) "ראוי לכל ירא שמים לעשות תיקון חצות בכל יום לאחר חצות היום".

והובא **הגרא"ל שטיינמן זצ"ל** "ראוי לאברכים לומר תיקון חצותי בצהרים, כמו שכבר מוזכר **במשנה ברורה**". ואמר לצלם 'תיקון חצותי' ולחלק, ואף על שולחנו היה מונח אז כל התקופה 'תיקון חצותי' (**כאיל תערוג** מכתבי **צדיק כתמר**).

ובהזמנות אחרת אמר שאם את המינימום הזה לא נעשה לומר תיקון חצותי לפחות בבין המצרים, אם כן כיצד נוכל להגיע לאבלות. גם ביום שישי כ"ז תמוז תשע"ז, נשאל מנכ"ד האם יש ענין לומר תיקון חצות כמובא במשנה ברורה. והשיב בודאי ראוי לעשות כן, וכן אני נהגתי כל השנים, רק בזמן אחרון איני עושה מפני חולשת כוחי. והוסיף אחד מבני ביתו שתרבה פעמים היה מעורר על כך את האברכים לומר כן, וכן הזכיר זאת בשיעורים בשנים קודמות (הו"ד בגליון **הפרשה המחכימה** פי' פינחס תשי"פ ע"ש עוד מר"מ).

תיקון חצות בבין המצרים בשנת השמיטה

כתב **הכף החיים** (סי' תקנ"א סי"ק רכ"ד) כי גם בשנת השמיטה שאין אומרים תיקון רחל בארץ ישראל, בבין המצרים אחר חצות היום יש לאומרו (משום התעוררות הדינים והתאבלות על החורבן) וכמו שנוהג כל דיני התאבלות על החורבן בשנת השמיטה גם זה נוהג. (והו"ד **בקונטרס תיקון חצות להגר"ש דבליצקי זצ"ל** (עמ' יז)).

לתרומות הערות והארות – 0533163916

נא להשאיר הודעה

(משה יחיאל הרסקין - מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com

וכן הגיליון ללמוד ולקיים' על סדר הדף היומי

"קו בארבע אמות" 0722-549-661

דף היומי: ענינים מעשיים - שלושה 1,2

שיעור יומי על עניני חו"מ בשלושה 6,8

שבכל השנה המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו.

² ודעת **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** (תורת המועדים סי"א אות ב') שמסתמת השו"ע משמע שבכל סוגי הכאה אסורים. ובא"א מבוטשאטש שם כ' נראה דוקא הכאה במקום סכנה נגד איברים פנימיים אך עי' מה שהעיר בזה בס' **קרא עלי מועד** עמ' כה העי' כב.

³ עי' מדרש איכה פרשה א' סי' ל' דמבואר דאף לחבירו אין להכות, ובלבוש כתב דאפילו לבנו לא יכה.

⁴ החפץ חיים נהג לומר תיקון חצות אחר חצות היום בימי בין המצרים, אף שבשאר ימות השנה לא הקפיד על הנהגת המקובלים שהביא לעיל (סי' א סי"ק ט) לומר כל לילה תיקון חצות (כל כתבי הח"ח, שיחות ח"ח עמ' יט). אמנם שפך לבו לפני יוצרו לפעמים לפני אור היום וכי' (עי' סוף סי' כל כתבי הח"ח מדרכי אבי זצ"ל אות סי' מעדות בנו).

⁵ יש לציין שבתיקון חצות במשך השנה ראה לשונו (סי' א סעי' ה): "אם אפשר לו להשכים ולומר תיקון חצות מה טוב", ומבואר דתיקון חצות ביום בבין המצרים הוא יותר טוב.

הפרשה המחכימה

**פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת פינחס התשפ"ב גליון 224**

הסתכלות על הצד הטוב

שאלה: כיצד מוטל על האדם להתנהג אם חלילה נאבד לו רכוש או ארע לו צרה?

א. במדבר כו, א: "ויהי אזורי המגיפה... שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם...". ופירש רש"י (ומקורו בתנחומא במדבר, ד. ובמדבר"ר ב, יט) משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן, והוא מונה אותן, לידע מנין הנתרות". והוא מעין הכתוב לעיל (א, א) "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באחד לחודש... שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם...". ואפשר לפרשו כפשוטו, שכיון שחלק מתו "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה... וכשנפלו בעגל מאן לידע מנין הנתרות". ואפשר לפרשו כפשוטו, שכיון שחלק מתו הוצרך לחזור ולמנותם כדי לדעת כמה נשארו, אבל בהסתכלות מעמיקה יותר נראה שיש כאן מעין נחמה למאורע המצער שארע, שעל אף שחלקם מתו מכח חטא העגל, או מכח המגיפה, בכל פעם שישנה איזו צרה רחמנא ליצלן, צריך לדעת להסתכל ולשמוח במה שנותר – בחצי הכוס המלאה. בפרט לפי המבואר לעיל ש"שאו את ראש כל עדת בני ישראל", הוא מלשון התנשאות והגדלת חשיבות של כל אחד מהם, וזהו ענין המנין לומר: ראו כמה מיוחדים נשארו לנו, ברוך ה'. (וראה עוד מה שכתבנו בבראשית ד, כה 'התנהלות החיים במצבים קשים', שגם לאחר שנפל על האדם אסון רחמנא ליצלן, לא יחשוב שאבדה כל תקוה אלא עבודתו להמשיך את חייו בעבודת ה' כראוי על אף האסון שפקדו, ואדרבה בכוחות מחודשים יוכל להגיע להישגים גבוהים).

כמו שכתב ה'חפץ חיים' (בסוף ההקדמה לספר 'שמירת הלשון') "שמעתי בשם גאון אחד, ששאל אדם אותו: (מה יעשה) אם לא כיון ברוב התפילה, והוא עומד בסוף התפילה, באיזה אופן יעורר את נפשו להתחיל לכיון. והשיבו: משל למה הדבר דומה? לתינוקת אחת, שעמדה על השוק עם סל גדול של ירקות (העולם מספרים זאת בשמו על תפוחים) למכור, ופגע בה אדם אחד והתחיל לחטוף מהסל, נבהלה התינוקת ולא ידעה שום עצה מה לעשות. כשראה זאת פיקח אחד אמר לה, מדוע תעמדי? וכי את רוצה להמתין עד שיחטוף הכל? הנה הוא חוטף, גם את חטפי, וכל מה שיעלה בידך יהיה שלך. **כן הדבר ממש בענין התפילה, היצר מתגבר על האדם ומפיל עליו עצלות ומחשבות זרות, עד שעל ידי זה לא כיון בכמה וכמה ברכות מהתפילה, גם אתה חטוף וזרו את עצמך בכל כוחך, לכיון בברכות, אשר עדיין הם לפניך.**"

כן הדבר ממש בעניננו, היצר ניצח אותך ביום זה בדיבורים אסורים, אתה עמוד והתחזק נגדו למחר לנצחו. ואפילו אם חלילה יקרה שינצח אותך שוב, אף על פי כן חזור והתחזק נגדו להילחם עמו, ובודאי יעורך הקדוש ברוך הוא שלבסוף תנצחנו, כי 'הבא ליטהר – מסייעין אותו' (שבת קד. ויזמא סוף לח: עבודה זרה נה. ומנחות כט:). **כללו של דבר, כל ימיו של האדם תהיה מלחמה בינו ובין היצר, וזוהי כוונת חז"ל** (ברכות ה.) 'לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע'. וזהו שאמר הכתוב 'אם רוח המושל תעלה עליך, מקומך אל תנח' (קהלת י, ד) (עד כאן לשון הח"ח). וכבר הרחבנו בזה להלן (סוף דברים ח"ג, קהלת ז, טו-יז 'מעלת הקצת ברוחניות') שאין לאדם לזלול בשום דבר מצוה, וגם הרואה שלא יקיימנה בשלימותה, ישתדל לפחות לקיים חלקה, בפרט שאפשר שלבסוף תתקיים בידו גם כל המצוה (וכן נתבאר במקום אחר במעלת בני ישראל שגם כאשר יש בידם לקיים רק חלק מהמצוה, חוטפים אותה, כגון אם יש לו רק תפילין של יד בלבד וכדומה).

פעם שאלו את המגיד הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל כיצד הוא שרוי תמיד בשמחה על אף הצרות הרבות שתקפוהו, הוא השיב בדרך צחות כדרכו: כידוע אינני אדם גבוה, כאשר מונחת כוס על השולחן אני רואה רק את חלקה התחתון, כך שאני תמיד רואה את חצי הכוס המלאה. וזהו כאמור, שכל דבר שיש לאדם, יש בו חלק טוב וחלק רע, ולעולם אין שלימות (כלשון הרמב"ן בספר הזכות פ"ג דיבמות ט. מדרה"ף סד"ה אמר 'כי אין השלימות בלתי לה' לבדו, וכן כתב המשנה ברורה בהקדמתו לח"א 'כי שלם בתכלית השלימות אין לנו רק ה' אחד'), אך היודע על מה להסתכל,

1. הרי שראוי לחטוף לפחות מה שאפשר, ולא לתת ליצר להכניסו למרה שחורה ויאוש בטוענו: אם כן, מה אני שוה, ומה הענין לעבוד... כי בכך רק רוצה להפסידו לגמרי, אלא 'התכם, עיניו בראשו' (קהלת ב, יד) ומיד יתפוס מה שעדיין נשאר בידו. וכן מסופר (רבותיו שבוהם) על הגר"ש פינקוס זצ"ל שפעם ראה בחור בראש השנה מסתובב באוצר הספרים של הישיבה בעת התפילה. כששאלו: מדוע אינו באולם התפילה? השיבו בחבור: קמתי מאוחר, אני שבור, איני יכול להתפלל... **הרב סיפר לו:** בזמן מלחמת ששת הימים הלכתי לבית החולים שערי צדק. ראיתי לפתע חייל חבוש בתחבושת רץ... שאלתי: מה ארע? וסיפר שהוא היה בחזית ונפצע. הביאורו לבית החולים והוציאו לו את הריסיסים מהיד. כשגמרו לחבוש את פצעיו אמר: 'אני חוזר כעת לחזית! הרופאים גערו בו שעליו לנח, אך הוא ענה: 'כעת מלחמה אין זמן למנוחה'. כך אמר הרב לאותו בחור: 'נפצעת כביכול, כשקמת מאוחר? אך כעת מלחמה, אל תיטוש את שדה הקרב, תחזור לחזית התפילה מיד, כולנו במלחמה'. וכך בכל הדברים, היצר מערבל ומבלבל, אין זמן להתעצב, ויש לחזור מיד לכיוון הרצון

מפתח ומרחיב את הטוב שבאותו הדבר, וממילא הוא שמח ומאושר בו, מעין אומרים (אבות ד, א) 'איזהו עשיר? השמח בחלקו'. אדם צנוע, אין לו ציפיות בגשמיות, ומודה על כל מה שיש, כי יודע שלא מגיע לו כלום. וכמו שהרחבנו במקום אחר שעל האדם מוטל להסתכל על כל המעשים הקורים לו ולזולתו בעין טובה, ותמיד יחפש בהם את הצד הטוב. וכן הרחבנו (בבראשית כז, מב 'ניחום אבלים') שאדם שארעה לו צרה רחמנא ליצלן, מצוה לנחמו על ידי שִׁנְאוּ לו את הצד הטוב שברע, כלומר על אף שבאמת קרה לו דבר רע, עדיין ניתן להסתכל על הצד הטוב. וכדברי הפלא יועץ' (סדר ניחום אבלים) שכל אדם שיש לו צרה ל"ע, מצוה לנחמו ולהראותו שיש מצב גרוע יותר ממה שהוא נמצא בו, ושיוודה על כך. וכדרך שאמרו חז"ל לומר 'גם זו לטובה' (תענית כא, א), שהרי 'כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא – הכל לטובה' (ברכות ס).

תשובה: אדם שחלילה נאבד לו רכוש או ארע לו צרה רחמנא ליצלן, עליו להסתכל על הדברים הטובים שנותרו לו, להעצימם ולשמוח בהם.

החזרת פקדון הנשמה בנקיות

שאלה: כיצד צריך האדם להחזיר את נשמתו ליוצרה?

ב. במדבר כו, א: 'ויהי אזורי המגִּיפה... שאו את ראש כל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. פירש רש"י 'ויהי אחרי המגיפה וגו' – דבר אחר, כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסרו לו במנין, עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו, מחזירין במנין'. כלומר שהנפקד צריך למנות את הפקדונות, ולבדוק ולראות שמחזירם בדיוק כפי שקיבלם.

כעין זה מצינו שכתוב (דברים כח, ו) "ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך", ופירש רש"י (ומקורו בב"מ סוף קז.) "שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא כביאתך לעולם". וכן כתוב (קהלת יב, ז) "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", ודרשו חז"ל (שבת קנב:): "תנה לו כמו שנתנה לך בטהרה, אף אתה תן אותה לו בטהרה". וכן כתוב (שם ג, ב) "עת ללדת ועת למות", וביארו בירושלמי (מגילה א, ט) "אשריו לאדם ששעת מיתתו כשעת לידתו, מה שעת לידתו נקיה, אף שעת מיתתו תהא נקיה". ומזה נלמד כמה יזהר האדם להישאר נקי ולא לקלקל ולזהם את נשמתו, כי בכל חטא ועוון שעושה – פוגם את נשמתו, וקשה מאוד לתקנה. וכעין זה כתב בראשית חכמה (שער התשובה א הערה א, בקירוב הלשון) על פי דברי הזוהר (פרשת משפטים 15): "שהנשמה היא בתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ומסרה לאדם בעולם הזה על כרחיה (כמבואר שם), והאדם משתמש על ידי הנשמה בצרכי הגוף (כגון שמשגי את פרנסתו בחכמה בינה ודעת), ולא היתה ירידתה לעולם הזה אלא לתיקון התורה והמצוות כנודע, וזהו שאמר שם (הקדוש ברוך הוא): וכי מרגלית טובה שהיתה לי (היא הנשמה), מכרתי לך בחינם, שתשעבד בה בעולם הזה? לפחות מה שביקש הקדוש ברוך הוא ממנו שלא לטנף פקדונו על ידי (זוהמת) לכלוכי העבירות, ואם נטפפה (בעבירות) תפדנה מיד הקליפות (על ידי תשובה), ובזה לא ישלטו בו מלאכי חבלה בגיהנם". ולהלן (דברים ח"ב שם 'לכלוך הנשמה') הרחבנו שהחוטא פוגם בגופו בעולם הזה ובנשמתו לנצח, לכן יזהר שלא לחטוא, וגם אם נכשל חלילה יתקן תיכף את מעשהו, בחרטה על מעשיו ובתשובת המשקל, כדי שיוכל להחזיר את נשמתו נקיה וטהורה כלעומת שבאה.

תשובה: על האדם לדאוג שכאשר יגיע זמנו להיפטר מן העולם, יחזיר את פקדון נשמתו ליוצרה נקיה וטהורה, כמו שקיבלה.

כח פעולת היחיד

שאלה: האם בכח פעולת אדם יחיד, להפוך עולמות ולשנות מוסכמות שהיו מכבד?

ג. במדבר כז, ד: "למה יגרע שם אבינו מתוך משפוחותיו כי אין לו בן, תנה לנו אחוזה בתוך אוזי אבינו". מכח טענה זו של בנות צלפחד, נתחדשה בתורה פרשת ירושה של בנות, כשאין להם אחים נובאותו הדור היה תנאי בדבר (בבא בתרא קכ.). שלא ינשא לשבט אחר, כדי שלא ליסוב נחלה לשבט אחר (להלן לו, א ואילך), כי בתחילת החלוקה אין לערב בין הנחלות כדי לקיים את החלוקה באופן ברור (רמב"ן בפסוק ז). ואמרו חז"ל (סנהדרין ת. ובבא בתרא קיט. ופירש רש"י להלן בפסוק ה) "ראויה היתה פרשה זו להקָתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן". והקדוש ברוך הוא הסכים על ידן, ככתוב (פסוק ז) "כן בנות צלפחד דוברות", ופירש רש"י (ומקורו בספרי אות יח) "כך כתובה פרשה זו לפני במרום, מגיד שראתה עינן מה שלא ראתה עיניו של משה... יפה תבעו (בנות צלפחד), אשרי אדם שהקדוש ברוך הוא מודה לדבריו". כלומר, שפרשה זו היתה דין אמת וכבר המתינה להיקבע קודם לכן, אלא שהם הוציאוה מן הכח אל הפועל. ומזה יש ללמוד על אנשים שנקלעים למקום שטעון חיזוק גדול, והם יושבים שאננים, ואינם מעוררים את הרבים ללכת בדרך ישרה, בחושבם: מה הענין לעשות כאן בלגן, ומסתמא במשך הזמן יסתדרו העניינים וכדומה. אבל כאן רואים שאין הדבר נכון. אילו לא היו קמות בנות צלפחד, לא היתה ירושה להם ולדורות. וכן הוכיחו רבים, שבאו לדור במקומות שהיו כמדבר שממה רוחנית, ולאחר בואם הקימו מוסדות לימוד, בתי כנסת וישיבות, והוסיפו אלפי שעות לימוד והפכו את כל המקום למגדלור לסביבה וכדומה.

ואדרבה, בשלמא בענייני גשמיות כמו פרנסה, שמה שנגזר על האדם יבוא לו, יכול האדם לסמוך ולבטוח שלא לעשות השתדלות יתירה (הנצרכת יותר מכפי דרגתו), אבל על דבר רוחני – לא מועיל בטחון, אלא יש לעשות את כל ההשתדלות האפשרית², ולא יוכל לומר:

² כמזו שהבאנו לעיל (בראשית כד, ב-ג האמנה בחתונת) שאף שבענייני ממונות אפשר לסמוך על חזקה ששלח יעשה שליחותו, אך בענייני רוחניות יש להשתדל מאוד בכל האפשרויות הקיימות כדי להיות בטוח שיצא באופן הטוב ביותר.

גם בלא מעשי – מסתמא יסתדרו העניינים, אלא "החלש יאמר: גיבור אני" (ויאל ד, ט), ויראה כיצד יהפוך עולמות בעשייתו, כדוגמת בנות צלפחד שמכח תביעתם, נקבעה פרשת ירושה חדשה בתורה.

זהו שאמרו חז"ל (אבות ב, ה) 'במקום שאין אנשים – השתדל להיות איש'. וכך ניתן לראות דברים שהתנהלו במשך שנים באופן מסויים, וכאשר בא אדם למקום והבחין במנהג שאינו נכון כפי ההלכה או יושר ההנהגה. אף שברגע הראשון עלתה בו מחשבה: כיצד אתקן את הדבר, הלא כך היא ההתנהלות כאן במשך שנים רבות, אף על פי כן לא חשש, וכשניגש לברר את הדברים ולסדרם שיתנהלו כפי הצורך, גם אם בפעמים הראשונות לא הלך לו בקלות, אך לבסוף סודרו העניינים, ומאז מתנהגים כהלכה עוד שנים לאחר מכן. וכן בדברים דומים, לאחר זמן אדם יכול לראות כיצד הדברים יכולים להשתנות מקצה לקצה, והכל מחמת מעשה שלא נמנע מלעשותו. כמובן שהכל תלוי בסייעתא דשמיא, אבל על האדם לא להתרפות ולהתייאש מדברים שנראים קבועים ובלתי ניתנים לשינוי.

תשובה: בדברים רוחניים, לא יפטור האדם את עצמו בתירוץ שחדברים יסתדרו לבד, או שבודאי לא תועיל פעולתו. המציאות מוכיחה שעם מעט רצון טוב, אפשר להפוך עולמות לטובה, והכל יזקף לזכותו.

חטיפת חצאי מצוות

שאלה: אדם שאין באפשרותו לקיים מצוה בשלימותה, האם יש ענין שיעשה לפחות את חלקה?

ד. במדבר כה, ג-ד: "ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה כבשים בני שנה תמימים עזים ליום עולה תמיד, את הכבש אזור תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים". נפסק להלכה (מנחות מט. ג. וברמב"ם תמידין ומוספין א, יב) שאפילו שמלכתחילה צריך להקריב בכל יום לעולת תמיד שני כבשים, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בערב (דהיינו בין הערבים, ככתוב כאן לגבי עולת תמיד של שאר ימים, וכן מפורש בשמות כט, לט לגבי עולת תמיד של חינוך המזבח), אבל אם טעו או שגגו, ואפילו אם הזיזו (כתנא קמא שלא כרבי שמעון), ולא הקריבו את הכבש הראשון לתמיד של שחר, לכל הפחות יקריבו את הכבש השני לתמיד של בין הערבים. **וכן נפסק לגבי הקטרת הקטורת (מנחות שם, וברמב"ם תמידין ומוספין ג, א) שאפילו שמלכתחילה מקטירים מחציתו בבוקר ומחציתו בערב (כריתות ו), מכל מקום אם לא הקטירו בבוקר ואפילו במזיד, אין אומרים שכיון שהפסידו כבר את מחצית המצוה של הבוקר, יפסידו גם את המחצית של הערב, אלא עדיין צריכים להקטיר את חלק המחצית של בין הערבים (כמו שכתבו הרמב"ם, לחם משנה שם והמנחת חינוך קג, ט).**

והנה לדעת הסוברים (הרמב"ם בספר המצוות בסוף הלאוין, ועיין בשורש ט. והובא במשנה למלך כלי המקדש ב, ח) שהקטרת הבוקר והערב הם שתי מצוות, פשוט שאף שלא קיים מצוה ראשונה, עליו לקיים את המצוה השנייה. אלא אפילו לדעת הסוברים (רמב"ם בספר המצוות מ"ע כה, ועיין בשורש יא, וכן הוכיח המשנה למלך שם מפירוש רש"י בכריתות ו: ד"ה במתכונתה) ששניהם מצוה אחת היא, אמנם אם לא קיים את חצי המצוה הראשון של הקטרת הבוקר, צריך להקטיר לפחות את חצי השני של הקטרת הערב. ומוכח שיש ענין לעשות חצי מצוה אף שאינו מקיים את כולה, כיון שכל חלק ברוחניות הוא דבר חשוב מאוד. **וכל שכן לדעת הסוברים (רבי שמעון במנחות שם, וכפסק ספר החינוך במצוה קג, או סובר שכולם מודים בזה ורבי שמעון רק בא לבאר את תנא קמא, שלא כשיטת הרמב"ם הנ"ל שפסק כתנא קמא בלבד) שאם לא הקטיר את החצי בבוקר, יקטיר בבין הערבים מנה שלם (ועל כל פנים במנחת חביתיה כהן גדול, יש אומרים שכולם מודים שבין הערבים מקריב מנה ולא חצי. ובאמרי שילה מנחות מט. במתנ"ל לא הקריבו – הארכנו בפרטי סוגיא זו).**

לפעמים חושב אדם: הרי בין כה וכה לא למדתי בתחילת הסדר, ולכן לא אלמד גם בהמשך הסדר. או: בסדר הבא, כבר אלמד את כולו... אך זו עצת היצר, כי לא די שהפסיד את תחילת הסדר, יפסיד עתה את כולו? ועל כך אנו מתפללים (בברכת 'השכיבו' שבתפילת ערבית) 'והסר שטן מלפנינו ומאחרינו', כי מלבד מה שהשטן שהוא יצר הרע עומד עלינו 'מלפנינו' דהיינו קודם החטא, ומסית שנחטא, עוד הוא ניצב גם 'מאחרינו', שגם לאחר החטא, הוא זורק אבן אחר הנופל ומייאש את רוחו כאילו אינו שוה מאומה ויכול להמשיך לחטוא. אבל צריך להכיר את האויב ולהתגבר כנגדו, ולחטוף לפחות מה שנשאר. **ואם בהקטרת הקטורת שאף שיש אומרים שחלוקתה מחציתו בבוקר ומחציתו בערב היא מצוה אחת, ואף על פי כן כשלא קיים חצי המצוה הראשונה יקטיר של בין הערבים לקיים את חצי המצוה השנייה, כל שכן במצות תלמוד תורה שיש מצוה בפני עצמה בכל מילה ומילה שמוציא מפיו (וכפי שכתב הגר"א בשנות אליהו עמ"ס פאה, ועל פי זה חישב החפץ חיים) שאדם יכול בדקה לקיים מאתיים מצוות), ודאי שאם הפסיד חלק מן הזמן, אין זה מצדיק כלל שמחמת זה יפסיד זמן נוסף, וכי מי שאכל שום, יחזור ויאכל שום?' (ברכות ריש נא. ושבת לא), וגם אם הפסיד מעט, למה ישתטה שמחמת זה יפסיד עוד ועוד.**

יתירה מזו, לא רק לענין דיעבד, לאחר שהפסיד חלק מהמצוה, אלא אף כשיודע מראש שלא יקיים את כולה, פשוט שעליו לקיים לפחות את חלקה, וכדברי הגר"ם פיינשטיין זצ"ל (דרש משה, פרשת נשא עמ' קיא), רואים הרבה שאין מגיעים לשלימות, וגם נעשים עבריינים משום שמבטלין (ולא מעריכים) את עצמם או את הדבר, כגון שהוא חושב שלא יוכל להשיג ענינים גדולים כלימוד גמרא רש"י ותוספות ופוסקים. ולכן אינו לומד (גם דברים שיכול ללמוד) מפני שלפי מחשבתו לא יועיל לו לדעת כלום, וממילא אינו יכול ללמוד ובכך נעשה עם הארץ. **וכן כשמבקשים ממנו לתמוך בישיבה שחסר לה סכום גדול, אומר: 'ברור לי שלא ישיגו את מה שצריכים', וממילא אין צריך לתת להם, או שאומר 'מה תועיל מתנתי, מאחר שממילא זה לא ישלים את מה שהם צריכים' ולכן אינו נותן, וכן הוא בכל המצוות. ויש להמנע מלחשוב כן. (ובשמות כה, כא יחודיות כל אחד מישראל' בהערה הבאנו פסק מעניין של האג"מ לאחד שניצל את כוחותיו עד שזכה לעשות 'סיום על דף אחד' ונפטר).**

כיוצא בזה כתב החפץ חיים (הקדמה לשמירת הלשון) לענין שמירת הלשון, שגם אדם שלא יוכל לתקן את עצמו לגמרי, עדיין יש לו מעלה גדולה לתקן את עצמו לפחות במה שבידו. וזה לשונו (בקיוב): "לענין טענת היצר שלא ימשך הדבר (של חינוך בהלכות לשון הרע) יותר מיום או יומיים (ולכן כדאי שלא להתחיל כלל). ישיב לו: לוי יהי כדברך, וכי בשביל זה צריך להתרפות? הלא ידוע כי כשילך ויראה שפלט הים

אבנים טובות ומרגליות, האם יתיר לנפשו מלהתרפות מללקטן משום שיוכל ללקטן רק זמן מועט? שזה אין שייך רק בדבר פחות ונבזה, מה שאין כן באבנים טובות ומרגליות, היקרים מאוד בשוין, אשר כל רגע ורגע, אשר ילקטם ויתפשם תחת ידו, שזה יותר ממאה ימים אשר ילקט דברים פחותים. כן הדבר ממש בעניינינו (שמונע עצמו מדבר לשון הרע אף לזמן מועט), שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז, שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער... וזוהי כוונת הכתוב (משלי ב, ד) 'אם תבקשנה ככסף, שצריך האדם להתנהג בבקשת התכלית הנצחית, כמו שהוא מתנהג בבקשת הכסף וחיפוש המטמוניות. וזהו שאמר (אבות דרבי נתן, פרק כז) 'לא תרחיק עצמך ממידה שאין לה קצבה, אלא יחשוב האדם בנפשו לזכות ולמציאה, כל מה שימצא ממנה.

ושמעתי בשם גאון אחד (אולי הכוונה לרבי ישראל סלנטר הנוכח), שנשאל: אם לא כיון ברוב התפילה והוא עומד בסופה, באיזה אופן יעורר את נפשו להתחיל לכויין. והשיבו: משל למה הדבר דומה? למוכרת אחת, שעמדה בשוק עם סל גדול של ירקות למכור, ופגע בה אדם אחד והתחיל לחטוף מהסל, ונבהלה ולא ידעה שום עצה איך לעשות. פיקח אחד עמד למרחוק, אמר לה: למה תעמדי, על מה תמתני? עד שיחטוף את הכל? כמו שהוא חוטף גם את תחטפי, ולפחות כל מה שיעלה בידך יהיה שלך. כן הדבר ממש בענין התפילה, (אם) היצר מתגבר על האדם ומפיל עליו עצלות ומחשבות זרות, עד שעל ידי זה לא כיון בכמה וכמה ברכות מהתפילה, גם אתה חטוף וזרו את עצמך בכל כוחך לכיון בברכות, אשר עדיין הם לפניך... ועל טענה השניה שטוען היצר: מכיון שאי אפשר לשמור את הדין בכל עניניו, טוב להתרחק ממידה זו (ולהניח ולא לקיימה) כלל, ישיב ליצר: האם הייתי מתיר לעצמי להתנהג בעסקי בדרך הזה? למשל, אם היה אחד רואה אותי רץ בזריזות לאיזה עסק, לפרנס את עצמי וישאלני: למה אתה רץ? האם תדמה, שתהיה על ידי זה עשיר גדול שבכל העולם כמו פלוני ופלוני? הלא בודאי הייתי עונה לו: וכי בשביל שלא אהיה כמוהו, אני צריך לטמון ידי בצלחת מלהחיות נפשי? ואם זה בענייני הגוף הכלה, מה אענה בענייני הנפש (שכל שכן שיאמר האדם כן), וכי בשביל שלא אוכל לשמור את המידה הזאת בכל פרטיה ועניניה, שעל ידי הייתי עולה לנצח למדרגה גדולה וקדושה, האם בשביל זה אתעלם לגמרי מלפקח על הנפש לשמור את הפה, בכל מה שיהיה בכוחי ולא להיות ח"ו מכת מספרי לשון הרע וכדומה מהכתות הרעות שעליהם אמרו חז"ל (סוטה מב.) שאין מקבלין פני השכינה?

ולזה נתכוין שלמה המלך כשאמר (קהלת ט, י) 'כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך - עשה, להורות לנו, שאפילו עולה בדעתו שלא יהיה בכוחו לגמור את המצוה בכל פרטיה, אף על פי כן לפחות יעשה כל מה שבכוחו. **וכיוצא בזה** אמרו חז"ל (מכות י.) על הפסוק (דברים ד, מא) 'אז יבדיל משה שלש ערים, שאף שאין שלש ערי מקלט שבעבר הירדן קולטות (את ההורגים בשוגג) עד שיבדילו (את) אותן (שלש) ערים נוספות) שבארץ ישראל, והוא (משה) כבר ידע שלא יכנס לארץ ישראל, אף על פי כן אמר משה רבינו 'כל מה שבכוחי לעשות - אעשה, וכפירוש רש"י שם" (עכ"ל הפסוק חיים. ולכן דרשו על משה את הפסוק בקהלת ה, ט 'אוהב כסף לא ישבע כסף', שמשה רבינו שהיה אוהב מצוות, לא שבע ממצוות, וחזיר אפילו על חלקו, כפי מה שביכולתו לעשות). והיינו כמו שנתבאר כי גם אם חושב שלא יקיים את המצוה בשלימותה, יקיימה כפי מה שיוכל, ולפחות ירויח את מה שיקיים. **ולזה** (בסוף דברים ח"ג, קהלת ז, טו-יז 'מעלת הקצת ברוחניות') נתבאר עוד במה שאמרו חז"ל (בספר יצירה) 'שלא תהיה גדולה בעיניך, ולא קטנה בעיניך, שאין לאדם לזלזל בשום דבר, לא יאמר: זה יותר מדאי גדול בעבורי, אלא יזכה ויחטוף מה שיכול. וכן אל יאמר: דבר זה קטן ממני, ואין לי תועלת בעשייתו, כי בכל מצוה, אפילו הפעוטה ביותר, ירויח ויזכה לפחות במשהו, ואין 'משהו' ברוחניות.

תשובה: גם הרואה שלא יקיים את כל המצוה בשלימות, לא ימנע משום כך מלקיים לפחות את מקצתה, שחרי ברוחניות אפילו חלק ממצוה אין ערך לגדלותה ולרוב שכרה.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל - עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה - הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושכח הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על כל רוב הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון' על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א - הפרק היומי במשניות', או בקו ישיר שמספרו: 0733,211612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויב"חט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערובות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהורים ומאידים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופירושים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על הנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבעות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), חדש: תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מפורט לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס)

לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/4 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'דרים פלוס' עבור 'שבט אחים - רמות פולין' (שלוחה 3044) בקמגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

הגיון סופרים

בין המיצרים

בס"ד

שיעור בתורת רבנו החתם סופר זי"ע מהרב משה לנדמן שליט"א

בענין האמונה בביאת המשיח

עיקרי האמונה / תפילת רב טביומי / האם האמונה בביאת המשיח חלק מהעיקרים / דעת רב הלל שאין משיח / הכופר בביאת הגואל / ציפיה למשיח

האם האמונה בביאת המשיח חלק מהעיקרים

בעל העיקרים (פרק מב) שואל על הרמב"ם למה מנה את האמונה בביאת המשיח לאחד העיקרים, אף שמצות עשה היא להאמין במשיח, אבל שיהיה זאת מעיקרי האמונה לא שמענו. וכן טוען החתם הסופר בתוקף שאין למנות את האמונה בביאת המשיח כאחד מעיקרי האמונה, וז"ל 'אך אי אפשר לי בשום אופן להאמין שיהיה גאולתינו אחד מעיקרי הדת, ושום יפול היסוד תפול החומה חלילה!'

ומבאר החתם סופר שהרי אף אם היו ח"ו חטאינו גורמים שהקב"ה יגרש אותנו גירוש עולם, וכמו שסובר ר' עקיבא בסנהדרין (קי ב) בעשרת השבטים שהם נדחים לעולם, המפני זה רשאים לפרוק עול מלכות שמיים או לשנות קוצו של יוד אפי' בדברים שמדרבנן, חלילה לומר כן אומר החתם סופר, שהרי 'אנחנו עובדים את ה' לא בשביל לאכול פרי הארץ ולשבוע מטובה, אלא 'לעשות רצונך אלקי חפצתי', ובכל אופן שיהיה עבדי ה' אנחנו, והוא יעשה עמנו כרצונו וחפצו, ואין זה עיקר ולא יסוד לבנות עליו שום בנין'.

אולם מבאר החתם סופר שמכיון 'שעיקר יסוד הכל להאמין בתורה ובנביאים, ושם נאמר גאולתינו האחרונה בפ' נצבים 'אם יהיה נדחך בקצה השמיים משם יקבצך וגו', ובפ' האזינו 'וכיפר אדמתו עמו' כמו שכתב הרמב"ן שם (ל' א', ל"ב ב' מ'), וכן נזכר הרבה מזה בנביאים, אם כן מי שמפקפק על הגאולה הלז הרי כופר בעיקר האמנת התורה והנביאים'. אמנם כבר נתבאר לעיל שדעת החת"ס שכל התורה עקרים היא. וכן סברו האברבנאל והרדב"ז ולכך אין למנות בתורתנו עקרים כלל.

מקור לדברי הרמב"ם

יש שהביאו מקור לרמב"ם שמנה את האמונה במשיח לאחד מעיקרי האמונה משבת (לא א) שמבואר שאת השאלות ששואלים לאדם בשבמיים הוא צפית לישועה, ומשמע שהיא מצוה עיקרית שעליה שואלים במיוחד בשמיים כמו עסקת בתורה ונשאת ונתת באמונה וכו' שהם מצוות עיקריות וחשובות, ולפי"ז מבו' שיש לצפות ולחכות למשיח, ומי שאינו מחכה לו הרי הוא מזולזל בו, וכש"כ הרמב"ם בפ"י המשנה שהמזולזל בו הרי הוא כופר.

ר' יצחק מקורביל (תלמידו וחתנו של ר' יחיאל מפריז, בספר מצוות קטן, מצוה א) הקשה היכן כתובה מצוה זו של צפיה לגאולה שעליה שואלים בשמים, וכתב שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים כדכתיב 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו', כך אמר ה' 'כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם'. וכן יושענו ברחמי שנית, כדכתיב (דברים ל) ושב וקבצך מכל העמים וגו'.

ובספר חיים ושלום (לבעל ה'מנחת אלעזר' ממונקטש, פ' ואתחנן), אחר שהביא את דברי החתם סופר שתמה על מנין האמונה במשיח מעיקרי האמונה, מבאר שמקור הרמב"ם

נהגו עם ישראל לומר את י"ג האני מאמין שנסדרו בסוף התפילה בכל סידורי התפילה, מתוכם האני מאמין המפורסם ביותר הלא הוא 'אני מאמין בביאת המשיח', המהווה ביטוי לכמיהה והציפיה שבכל הדורות לביאת המשיח במהרה בימינו.

הנה י"ג האני מאמין מושתתים על י"ג יסודות האמונה שכתבם הרמב"ם בפירושו המשניות בסנהדרין (פרק י משנה א). ושם מבאר הרמב"ם בארוכה כל ענין מי"ג העיקרים. אמנם לא ידוע מיהו המחבר של נוסח הי"ג אני מאמין, אבל ברור בעליל שהם הושתתו על דברי הרמב"ם כנראה לכל.

הקדמונים חלקו על הרמב"ם שמנה י"ג עיקרים, ר' יוסף אלבו בספרו 'העיקרים' (מאמר א' פרק ד) נקט שיש אך ג' עיקרי אמונה, והם אמונה בבורא, תורה מהשמיים, ושכר ועונש. לעמת זאת ר' חסדאי קרקש בספרו אור ה' (מאמר ג' חלק א) נקט שיש שבעה עיקרים.

החתם סופר (סוף שו"ת יו"ד סי' שנו) מביא את דעת המקובלים (האריז"ל), שאין למנות כלל כל עיקר 'כי כל קוצים של תורה הם עיקרים מה בין זה לזה'. וכן כתב נקט בשו"ת הרדב"ז (חלק א סימן שמד) שאין למנות שום עיקר לפי שכל התורה עיקר מפי הגבורה, וכמו שאמרו ז"ל כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק א' וכו', וא"כ כל מצוה ומצוה היא עיקר ופינה וכו', והביא שכן דעת ר' יצחק אברבנאל בספרו ראש אמונה עי"ש.

תפילת רב טביומי

הגאון הגדול ר' מאיר א"ש רב קהילת אונגוואר מגדולי תלמידיו של החתם סופר שלח לרבו שמצא מציאה גדולה, מקור קדום לי"ג העיקרים שמנה הרמב"ם, והוא בתפילת רב טביומי [בנו של האמורא רב אשין המוזכרת בשל"ה (שער האותיות, אות א, דף ס' א). שנאמר בה מילים אלו 'האר פניך אלי והוצא שכלי לפועל תורה, ותחנני ואדעך בשם עם יושר עיקרם שלש עשרה', משמע שקבלה קדומה מימי רב טביומי שיש י"ג עיקרי אמונה.

משיב לו החתם סופר (שו"ת אהע"ז חלק ב' סוף סי' קמח) שאין כונת רב טביומי אלא על י"ג מדות של רחמים, ואין כונתו כלל על י"ג עיקרי האמונה 'שהמציאה הרמב"ם שהוא היה הממציאה הראשון בזה ואשר לפנים לא ידענום', עכ"ל.

אמנם מדברי החתם סופר בתשו' ביו"ד שם נראה שקיבל את הראיה, וכן נראה ממש"כ הגאון ר' שמעון דייטש תלמיד החת"ס בספרו אמרי שפר (ברכות יא א), אחר שהביא את דעת רבו החת"ס שאין למנות עקרים כלל בתורתנו כיון שהכל עיקר בה, כתב שם על החת"ס 'ומטעם זה לא נהג לאמרן [את י"ג האני מאמין] ככתוב בסידורים, וכן בתפילת רב טביומי שאמרה כל יום, 'עם יושר עיקרים שלש עשרה' לא היה אומר'. ומבואר שאכן סבר החת"ס שהכוונה בתפילת רב טביומי היא לי"ג עיקרי האמונה, ולכך נמנע לאומרה, כשיטתו שאין למנות עקרים כלל.

הוא מפסוק הראשון של קריאת שמע שנ' ה' אלוקינו ה' אחד', ופירש רש"י שה' שהיום אנו יודעים שהוא אלוקינו, הוא יהיה לעתיד ה' אחד שכולם יכירו ויקבלו מלכותו וכש"כ 'אז אהפוך כל העמים וגו'. וא"כ מבואר שדבר זה שיבוא המשיח ותימלא הארץ דיעה את ה' דבר עיקרי ותכליתי הוא.

דעת רב הילל שאין משיח

רב הילל אומר אין להם משיח לישראל, שכבר אכלוהו בימי חזקיה' (סנהדרין צח ב, צט א). ופירש"י שהקב"ה ימלוך עלינו בעצמו ויגאלנו לבדו. ואמר רב יוסף שרא ליה מריה לרבי הילל, [ופירש"י ימחל לו הקב"ה שאמר דברים אשר לא כן], משום שחזקיה היה בבית ראשון ואילו זכריה התנבא בבית שני על ביאת המשיח, ואמר 'גילי מאד בת ציון וגו' הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על החמור וגו' (זכריה ט, ט).

וכותב החת"ס (שו"ת יו"ד שם) שפירושו של רש"י שהקב"ה בעצמו יגאלנו מוכרח הוא, משום שאם סבר ר' הילל שלא תהיה גאולה כלל, א"כ היה לרב יוסף להקשות מדברי זכריה שיצאו מים חיים מבית ה', שרואים על הבטחת הגאולה, וראיה זו כתבה האבן עזרא בסוף זכריה. ומשא"כ הראיה מעני ורוכב על החמור יש לדחות שזה מדבר על נחמיה כמ"ש הרמב"ן בסוף פירושו לשיר השירים, אע"כ גם לר' הילל תהיה בודאות הגאולה אלא שאין המשיח מלך בה.

אמנם בתפארת ישראל בסנהדרין (יבין, פרק י אות ז) מבאר שכוונת ר' הילל היא שאין ישראל כדאין לביאת המשיח בשום זכות מצד עצמם, אלא רק בחסדו ית' ישלחו להם. ועוד פירש בכונת הרש"י עי"ש. אמנם מקושית רב יוסף הנ"ל משמע שסבר ר' הילל שאין משיח לעתיד כלל.

הכופר בביאת הגואל

הרמב"ם בהל' תשובה (פרק ג, ו) מנה את הכופרים בביאת הגואל בתוך אלו שאין להם חלק לעולם הבא. ויש שפירשו שהרמב"ם לשיטתו שהאמונה בביאת הגואל היא אחד מי"ג העיקרים. אולם לכאורה יש להבין שהרי לפי רבי הילל אין כלל משיח, א"כ מדוע מי שאינו מאמין אין לו חלק לעוה"ב.

החתם סופר (שם) כותב שכיון שאין הלכה כר' הילל, 'האומר אין משיח וקים ליה כר' הילל הרי הוא כופר בכלל התורה' אחרי רבים להטות', כיון שרבו עליו חכמי ישראל ואמרו דלא כוותיה, שוב אין אדם ראוי להמשך אחריו'.

ומבאר החת"ס, 'כמו שבמקומו של ר' אליעזר שהיו כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל לצורך המילה, אולם אחר שנפסק הלכה כרוב חכמי ישראל שלא כר' אליעזר, העושה כן בשבת בעדים והתראה סקול יסקל, ואינו יכול לומר קים לי כר' אליעזר, וכך גם לגבי שיטת ר' הילל שאינו יכול לומר קים לי כותיה.

ומסיים החת"ס שאף שהגאולה וביאת המשיח איננה עיקר [כפי שהובא לעיל], אבל מי שאינו מודה בו [במשיח] כופר בעיקר של האמנת התורה ודברי הנביאים. וכן כתב התפורת ישראל (שם) לבאר בכונת הרמב"ם שכיון שאינו מאמין במשיח, א"כ מכחיש אחד ממאמרי תורה ופירושיה, והרי הוא בכלל האפיקורסים שאין להם חלק לעולם הבא.

ציפיה למשיח

הרמב"ם בפיה"מ בסנהדרין (שם) כתב שחלק מיסוד האמונה במשיח, הוא 'להאמין בו מן הגדולה והאהבה ולהתפלל לבואו בהתאם למה שנאמר בו על ידי כל נביא, ממש ועד מלאכי. ומי שנסתפק בו או זלזל בענינו הרי זה מכחיש את התורה שהבטיחה בו בפירוש בפרשת בלעם ואתם נצבים'. והוסיף שם שמכלל היסוד הזה שאין מלך

לישראל אלא מדוד ומזרע שלמה דוקא. וכל החולק בענין המשפחה הזו הרי זה כפר בה' ובדברי נביאיו. ומבואר בדברי הרמב"ם שהתפילה על המשיח היא חלק מהאמונה המחוייבת במשיח, שהרי מי שלא מתפלל מראה שאינו חשוב לו. וזהו שתיקנו לנו חז"ל בכח התפילות ובפרט בימי ראש השנה ויום הכיפורים להתפלל על משיח בן דוד.

חידוש עצום כתב הרמב"ם בהל' מלכים (פרק יא א) 'וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר הנביאים לבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו וכו' ומביא את הפסוק 'ושב ה' את שבותך וגו' בפ' נצבים, ואת הפסוקים הנ"ל שבפרשתינו. וכן כתב החפץ חיים במאמרו 'צפית לישועה' שמדברי הרמב"ם למדנו שיש ב' מצוות, הא' להאמין במשיח שיבוא, והב' לצפות ולחכות לו, [וכן להתפלל על המשיח].

וכן מטו משמיה דמרן הגרי"ז מבריסק במה שאומרים בנוסח ה'אני מאמין' 'ואע"פ שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא' שאין זה שאלה ותשובה [כמו שבשאר ה'אני מאמין' אין שאלה ותשובה], אלא שמעיקר האמונה הוא לחכות למשיח אע"פ שיתמהמה. אולם יש להבין מנין לקח הרמב"ם דבר זה שמי שאינו מחכה לביאתו הרי הוא כופר.

ציפיה לישועה פרטית, דבר גדול ונפלא כתב בספר העיקרים (מאמר ד פרק מח). שמלבד הציפיה לישועה הכללית, כמו כן יש לכל אחד לצפות לישועה חלקית, דהיינו ישועתו הפרטית, וז"ל 'שיקוה אל השם שיישר לפניו דרכו כרחמיו וכרוב חסדיו, ויצילהו מן הדבר שהוא רע אליו ויבחר לו מה שהוא טוב ונאות לו' וכו' עכ"ל. והנה בשערי תשובה (או"ח סי' קיח) הביא שכתב מהר"י צמח ז"ל 'וגם אני מכווין לצפות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו מכמה פגעים רעים בכל יום ובכל רגע ומצאתי תועלת גדול כמה פעמים לעתות בצרה בזה' עכ"ל.

ויש לבאר שיסוד הציפיה לגאולה הוא מהאמונה בטובו ית' שהבטיח לגאלנו בחסדו [אף אם לא יעשו תשובה], וכמב' בס' העקרים (שם), ובגר"א, וזהו שמתפללים שיגאלנו 'למען שמו באהבה'. ואמר האמרי אמת לפני השואה, 'כיון שהגיד (השי"ת שיגאלנו), שוב אינו חוזר ומגיד'. כי רצונו ית' בנו הוא נצחי. וכך יש לכל אחד לצפות לחסדו ית' גם באופן פרטי.

כתב החתם סופר בדרשותיו (חלק ג' עמ' יז טור ב) וז"ל 'גם זה [הגאולה] ח"ו לא יהיה לשימנו שרים בכל הארץ ולדכא תחת רגלנו כל אפסי ארץ, אע"פ שממילא כן יהיה, אבל מ"מ אין זה התכלית האמיתי, אלא לחזות בנועם ה' ולהנות מזיו שכינתו כי מציון תצא תורה, וכל העולם יכירו וידעו אלקותו ואנו עמו מקורבים ביותר, ועל זה סובבים כל תפלות ראש השנה ויום הכיפורים'.

וכן כתב החיד"א בספרו פתח עינים בשבת (שם) שבימי המשיח יתגלו מקורי אורות התורה ונחזה נפלאות מתורתו וכמו שאמרו ז"ל שתורה זו בערך שהיתה סתומה וקצרה דעתנו להבינה, היא הבל לפני תורתו של משיח שאז נבין התורה ובכלל אשר יחכה האדם לישועה הוא ג"כ לזכות להבין התורה הקדושה לאמיתה.

כתב הגאון ר' שמעון סופר אב"ד קרקא (מכתב סופר ח"א בדרוש לשבת הגדול, עמ' כד), וז"ל 'כך שמעתי מאדוני אבי מו"ר מאור הגולה (החת"ס) ואמר בפירוש שאומר ומסביר כן לשום על לב בני ביתו, שלא נתייאש ח"ו בבוא חבלי המשיח, מי יודע מה יהיה בימים ההם מניסיונות גדולות כאלה אשר יתחמץ לב האדם עליהם כאלה וכאלה, על כן ראוי לשים לב ימי צאתינו מארץ מצרים, עכ"ל.

לקבלת גיליון השבועי במייל: H0527679050@gmail.com

באר יעקב צבי

נפלאות מתורתו של הגה"ח רבי יעקב צבי פרידמאן שליט"א מברוקלין נ"י!
מח"ס באר יעקב צבי על הש"ס²

פרשת פנחס

הנני נתן לו את בריתי שלום [כה יב]

את בריתי שלום. כתב בספר **עשרה מאמרות** (מאמר אם כל חי ח"ב סימן לה) וז"ל, ו'ולנו במאמר חקור דין דברים של טעם בפירוש ענו מאד (בהעלתך יב ג) בוא"ו זעירא דקרינן ביה עני מאד ידרוש משם. וכאן יספיק להקדים במלת בריתי שלום (פנחס כ"ה י"ב) מה שפירשו⁴ בזוהר שאמר לו הקב"ה למשה שיתן משלו לפנחס וכן אמר לו אמור אתה הנני נותן וכו' אמר משה רבינו ע"ה לחיי⁵ אלא שתקטן המתנה בהיותה באמצעותי והוא על דרך מה שאמר להלן מי יתן כל עם ה' נביאים⁶ כי יתן ה' את רוחו עליהם וממה שהיו הווי"ן האלה שזכרנו שתיהן קטנות כעין⁷ שני חצאין פשוטין וא"ו אחת שנעו מעגלותיה⁸ ושמענו בשם האר"י זצ"ל שצוה הקב"ה ונתוספת בפסוק ויהי ביום כלות משה דאמור רבנן כלת כתיב פירוש משפטו חסר ובא מלא להעיד כי זה משה האיש שהיה בכל מעשיו מקטין עצמו⁹ הוא השלים לכנסת ישראל כלילת יופי, עכ"ל¹⁰.

1. וזאת למודעי כי ספרו הגדול של הגה"ח הנ"ל ע"ס פרשיות התורה, גדול באיכות ובכמות עשרת מונים על המלוקט כאן. וכולו אומר הבא מן החדש בליקוטי דברים מפליאים, קושיות ישרות בפשטי המקראות ודברי רבותינו המפרשים, הערות והארות הפלא ופלא. והבאנו כאן רק על קצה המטה להטעים מעט דבש ללומדים וקצר המצע מהשתרע. המלבה"ד.

2. בקרוב בהוצאת 'צוף'. הכרך על מסכת כתובות עולה בימים אלו על מזבח הדפוס לקראת תחילת לימוד מסכת כתובות בדף היומי.

3. **פירש ביד יהודה**, ולנו וכו' נמשך לסוף סימן הקדום ורצונו לומר שמלבד שהוא"ו זעירא מרמזת ליסוד יש לנו עוד דברים של טעם וכו'.

4. בזוהר פנחס עמוד ת"ד וזה לשונו פנחס בן אלעזר וגו' באת י' זעירא בגין דתרין אלפ"א ביתי"ן רשימין. אלפ"א בית"א דאתון רברבן אלפ"א בית"א דאתון זעירן. אתון רברבן אינון דעלמא דאתי. ואתון זעירן אינון דעלמא תתאה ברית קיימא קדישא כיון דקני פנחס על ברית דא אתוסף ביה י' זעירא רזא דברית דא בההיא שעתא אמר קב"ה מה אעביד עם משה ברית דא ממשה הוי וכלא דיליה הוי. למיהב ליה לאחרא בלא דעתא דמשה לאו יאות הוא שארי קב"ה ואמר למשה פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, אמר ליה משה רבנו של עולם מהו, אמר ליה אנת הוא דמסרת נפשך על ישראל דלא ישתצון מן עלמא בכמה זמנין, ואיהו השיב את חמתי מעל בני ישראל, אמר משה מה את בעי הא כלא דידך, אמר ליה הא כלא דידך דתשרי בגווייה, אמר משה הא בלבא שלים תהא לגביה, אמר ליה אימא אנת בפומך וארים קלך דאנת מסר ליה ברעותא בלבא שלים הדא הוא דכתיב לכן אמור את אימא ברעותא הנני נותן לו את בריתי שלום, משה הוה אמר הנני נותן לו וגו' דאלו קב"ה הוה ליה למימר הנני נותן לו אבל לא כתיב אלא לכן אמור ואי תימא דאתעברת מן משה לא אלא כבוסמנא דא. דא יהיב ודא לא אתגרע מנה.

5. אלא שתקטין המתנה מפרש הרב עוד שקטנותה של הוא"ו מרובה לענותנותו של משה כי על שלא נעשתה המתנה מידו של הקב"ה ממש ליד פנחס רק על ידי משה שהיה כמו סרסור ואמצעי ביניהם אמר משה שראוי שתקטין המתנה.

6. כי יתן ה' את רוחו, רוחו דייקא ולא באמצעותי.

7. שני חצאין ונמצאו אלו שתיהן נחשבין לאחת, ותחסר לפי זה וא"ו אחת ממנין הואו"ן שבאו בתורה ופש לן לידע איה מקום כבודה של אותו הוא"ו כי נעו מעגלותיה ואל נדע.

8. ושמענו בשם האר"י זצ"ל שבמקום הוא"ו שחסרה באה הוא"ו במלת כלות שבכל הספרים כתוב מלא ומה שאמרו ז"ל כלת כתיב הכונה שראוי להיות חסר.

9. הוא השלים לכנסת ישראל כלילת יופי שמלת כלת לשון כלילת והוא"ו מלא מרמזת על מלאכה, עכ"ד.

10. **כתב בהיכל הברכה וז"ל, כלות.** בספרים שלנו מלא ואו ובמתיבתא דקב"ה חסר ואו ואם נמצא כלת יכול לקרות בו ויתקן תיכף

והיתה לו ולזרעו כו' תחת אשר קנא [כה יג]

והיתה לו וגו' תחת אשר קנא. כתב בעקידת יצחק (שער פג) וז"ל, וצריך שנדע כי מהזכויות העצומות והשקולות אשר בם תמצא זאת הסגולה מכרעה אל הכלל, הוא התמסר על דבר כבוד השם יתעלה, על האופן שהוא אשר עשה דוד, כי אשר כן יעשה הוא הפועל בעבור הטוב האמתי, בהרחקת הענינים המדומים כלם, עד כי מאס החיים הזמניים, וישם נפשו בכפו לבלתי סבול חרפת הנפש ופחיתותה, עכ"ל.

יפקד ד' אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה [כו טז]

יפקוד. כתב בש"ך עה"ת וז"ל, וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד ה' וגו'. מאי לאמר, אלא אמר משה לאמר יפקוד איש על העדה, שחשב משה שאחד מבניו ישב במקומו לזה אמר אם אתה תפקוד איש על העדה, צריך שאתה בעצמך או על ידי אחרים תמנהו, כדי שלא יאמרו מלבי אני עושה כמו שאמר קרח כשמניתי אהרן אחי. לזה אמר לו קח את יהושע, וכשיראו שלא אחיך ולא בנך הוא, ישמעו אליו. ועוד מה אתה אומר שיהיה על ידי אחרים, כן אעשה, שקודם שתמנהו אעשה אחרים שלוחים בדבר, ומי הם, אלדד ומידד מתנבאים, ומה היתה נבואתם, משה מת יהושע מכניס, ובזה לא יאמרו עוד שמלבך אתה עושה אלה. ועוד אל ה' לאמר, כשראה משה שנצטוו לתת לבנות צלפחד נחלת אביהם אף על פי שלא היה בן תורה כמו שאמר בזוהר (ח"ג דף רה:), בזה נתן לב לאמירתו, וזהו אל ה' לאמר, עכ"ל.

אלהי הרוחות לכל בשר. כתב בש"ך עה"ת וז"ל, ואמר אלהי הרוחות לכל בשר, לומר שכפי מה שראוי לאותו הדור כן יהיה המנהיג, שדור המדבר היה דרדע דור שכולו דעה והיה משה ראוי להנהיגם אבל הדור שנולדו במדבר שלא היו בקבלת התורה, כמו שראוי להם כן יהיה מנהיגם, כמו שאמר בזוהר פרשת ויקהל (ח"ב דף קצח). זה לשונו, אמר רבי אבא כתיב (מלכים-א ח טז) מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל ואבחר בדוד, האי קרא לא רישיה סיפיה ולא סיפיה רישיה, דכתיב לא בחרתי בעיר ואבחר בדוד, מאי האי עם האי, ואבחר בירושלים מיבעי ליה, אלא כד קודשא בריך הוא אית רעותא קמיה למבני קרתא אסתכל בקדמיתא בההוא רישא דנהיג עמא דקרתא ולבתר בני קרתא, בגין דמתא וכל בני מתא כולהו קיימין ברעיא דנהיג לעמא אי רעיא טבא טב ליה טב למתא טב לעלמא, ואי רעיא איהו בישא וי ליה וי למתא וי לעלמא, עד כאן. לזה אמר איש על העדה, כפי מה שראויים העדה. ועוד אמר איש על העדה, לומר שלא ינהוג שררה עליהם, כמו שאמר משה ליהושע אחר שסמכו, אמר לו כי אתה תבוא את העם הזה, זקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי עצתם ודעתם, כן אמר כאן איש כלומר לא ינהוג שררה אלא שאחד מהם יצא לפניהם ויבוא לפניהם, הוא קודם, עכ"ל.

וברש"י ד"ה יפקד ה'. צרכי. דטובה הוא לנפש - כשבנו ממלא מקומו.

שם. אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שירשו בני את גדולתי. אע"פ שפרש"י (בד"ה וידבר משה וכו') "מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור" אפשר שסבר משה דטובת הציבור הוא שבניו ירשו גדולתו דכן ההלכה, וזהו טובת הציבור (עיי' ש"ע יור"ד סי' רמ"ה סעי' כ"ב ברמ"א¹¹) ולכן סבר מש"ר שאם בניו ירשו גדולתו זהו צורך וטובת הציבור.

עיינן מאמר אם כל חי ושמענו בשם האר"י ז"ל שצוה הקב"ה ונתוספת בפסוק ויהי ביום כלות משה דאמור רבנן כלת כתיב משפטו חסר ובא מלא להעיד כי זה משה האיש שהיה בכל מעשיו מקטין עצמו וחסר יוד מעניו וחסר חצי ואו מן בריתי שלום ואו קטיעא הרי כאן חסרון ואו שלום יוד של עניו וחציה התחתונה של שלום הרי נחסר בתורה ואו שלימה והיא השלים לכנסת ישראל כלת את יפה כלת ואו שגם בכאן הקטין עצמו כלת ואו ואל כלת משה והבן, עכ"ל.

11. ז"ל שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה (סימן רמה): ומי שהוחזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו

שירשו בני. צ"ב היכן נרמז כוונה זו ב"יפקד ה", ועל מה שאינו סותר דיבור הקודם "להודיע שבחן וכו'" זה לשון לקט בהיר (אות מ), לא מכח הסמיכות דרשו כן כי מאן יימר לן שאין פרשה זו במקומה, אחר שאמר לו הקב"ה עלה וגו' אמר משה א"כ יפקוד ה' וגו', ועוד הלא רחוק הוא מפרשת נחלות, אלא הענין מצד עצמו קשה, הגם שאמרנו שפרנס נאמן עוסק בצרכי צבור קודם, אעפ"כ וכי על הרועה לדאוג ולהתפלל לבעל הצאן שלא יניחם הפקר, עוד קשה הלא לא היה עתה שעת מיתתו והיה לו להמתין אולי יעמיד הקב"ה מנהיג בלא שאלתו, אלא ודאי הקדים לבקש ולהתפלל שכאשר יפקוד ה' איש יהיה איש שראוי לאותו איצטלא, וחשב שבניו הם מאותן אנשים, או באופן אחר קצת שבקש שיפקוד ה' איש ראוי על העדה והמתין על תשובה אולי ואפשר שיענהו הקב"ה איני צריך לפקוד איש שאחד מבניך יהיה ממשיך פקודתך, והתעוררת על זה בא לו מאחר שראה מדת הקב"ה אצל בנות צלפחד להנחיל לאוהביו אוצרות אבותיהם, אבל עיקר טעמו בדברו היה על צרכי צבור, ואין סתירה למאמר שלפניו, והראיה שאם כוונתו על בניו למה חשב ומנה מדריגות נשגבות הללו שיהיו במנהיג, היה לו למעט כדי שיוכשרו בניו, אלא ודאי אך ורק באופן שיש בהם (נח"י), עוד אפשר שנתעורר רבינו לדרוש זה ממשקל התיבה של יפקוד ולא אמר יפקיד, כי בכל מקום שבא תיבה זו על לשון מינוי בא במשקל הפעיל, כגון (ברא' מ"א ל"ד) ויפקד פקידים על הארץ, או (שם ל"ט ד') ויפקדהו על ביתו, או (אסתר ב' ג') ויפקד המלך פקידים, משא"כ כשבא לומר פקידה וזכרון, כגון (ברא' כ"א א') וה' פקד את שרה, או (שמות ג' ט"ז) פקד פקדתי אתכם, לזה אמר משה לשון זה שיפקדנו הקב"ה לטובה לראות בנו בגדולתו (מ"ל), עכ"ל.

ואפ"ל דכיון שבקש כל המעלות במנהיג וזה אפשר שאינו בבניו - א"כ ראייה שעיקר כוונתו לטובת ישראל.

וז"ל **רבי אליהו מזרחי** יפקוד ה' אלהי הרוחות כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר הגיע שעה שאתבע צרכי, שירשו בני את גדולתי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לא כך עלתה מחשבה לפני, כדאי הוא יהושע וכו'. מכאן משמע שלא דרשו המדרש הזה אלא מפני שנסמכה פרשה זו לפרשת הנחלות, שלא במקומה. ובמדרש רבה (במדבר רבה כא, יד) אמרו בהדיא: "מה ראה לבקש הדבר הזה אחר סדר נחלות, אלא כיון שירשו בנות צלפחד את אביהן, אמר משה: הרי הגיעה השעה שאתבע בה צרכי, אם הבנות יורשות, בדין הוא שירשו בני את כבודי. אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'נוצר תאנה יאכל פריה' (משלי כז, יח). בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך, והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך. הוא היה מסדר את הספסלים והוא היה פורס את המחצלאות. והואיל והוא שרתך בכל כחו, כדאי הוא שישמש את ישראל, שאיני מאבד את שכרו. לקיים מה שנאמר: 'נוצר תאנה יאכל פריה'". ולא ידעתי מי הכריח לרז"ל שיאמרו, שזאת הפרשה דבקה עם פרשת נחלות הרחוקה ממנה, ולא עם פרשת (פסוק יב) "עלה אל הר העברים" הסמוכה לה, לומר שכיון ששמע משה שגזרתו קיימת ונתיאש מלבקש לעצמו, בקש הממונה על ישראל מי יהיה, ואמר יפקוד ה' וגומר. ואם אמרו זה על דרך הדרש, לא יהיה לו לרש"י ז"ל להביא המדרש הזה בפירושו, מאחר שאין זה קרוב לפשוטו של מקרא, כי כמו שלא הביא שאר המדרשות שדרשו על סמיכות כל הפרשיות זו לזו, מפני שהן כתובות על הסדר, כן לא היה לו להביא גם המדרש הזה מאחר שפרשה זו עם הקודמת לה, כתובה על הסדר, עכ"ל.

וזה לשון **הגור אריה** כיון ששמע משה וכו'. דאף על גב דעלה אל הר העברים לפני זה, כבר פירש (רש"י) "עלה אל הר העברים" (פסוק יב) גם כן סמוך אל הפרשה שלפניה, דהיה סבור משה רבינו עליו השלום כי הוא יתן להם נחלה. ויש להקשות, מנא לן לרז"ל (תנחומא כאן יא) למדרש כך, שמא הפרשה סמוכה כסדרה, מפני שאמר לו הקדוש ברוך הוא "עלה אל הר העברים וכו'", נתייאש שלא יבא אל הארץ, ולפיכך אמר "יפקוד וגו'" (קושית הרא"ם). ויש לומר, דבשביל שאמר הקדוש ברוך הוא "עלה אל הר העברים" עדיין לא נתייאש, דהרי היה סבור לבטל בתפילה, כדכתיב (דברים ג, כג) "ואתחנן וגו'". ואין לומר שפרשת ואתחנן היה קודם זה, ואמר לו "רב לך אל תוסף" כמו שמבואר שם (דברים ג, כו), זה אינו, דאם כן כבר נתייאש שאמר לו הקדוש ברוך הוא "אל תוסף וגו'", ולמה היה סבור שהוא יתן להם נחלה (רש"י פסוק יב). ואם היה תפילת משה רבינו עליו השלום אחר זה, אם כן לא היה מתייאש, דהרי עדיין היה רוצה להתפלל, עד שהשיב לו הקדוש ברוך הוא על תפלתו (עלה אל הר העברים) ["רב לך אל תוסף"]. ויש לומר עוד, דלא היה צריך

מגדולתו אף על פי שבא לשם אחר גדול ממנו (ריב"ש סימן רע"א). אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים, כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה, עכ"ל.

למשה לומר עדיין "יפקוד ה' אלהי הרוחות" עד סוף ימיו לגמרי, כי למה לו למשה לבקש זה קודם זמנו, דשמא הקדוש ברוך הוא יעשה זה מעצמו לפקוד עליהם איש אחר, וכל שעה היה יכול לומר "יפקוד", עכ"ל.

וז"ל **שפתי חכמים** (אות פ) נראה לי דקשה לרש"י לרבותינו זכרונם לברכה שאמרו שאמר לו השיבני וכו' וכי יהיה הדור בלא פרנס אלא שאלתו היה אם צריך למנות פרנס או שיירשו בניו אחריו גדולתו כמו שאמר תן נחלת צלפחד לבנותיו לכך דרשו ולפיכך נמשך גם רש"י זכרונם לברכה אחרי דברי רבותינו זכרונם לברכה, עכ"ל.

שירשו בני את גדולתי. צ"ב מש"ר דבכל ביתי נאמן הוא, יבקש דבר שאינו ראוי דהלא כיון שבניו לא ירשו גדולתו על כרחך שלא היו ראויים לכך, ועיי' פנים יפות¹². ומש"ר העניו מכל האדם, סבר שגם הוא קבל מדרגותיו רק במתנה מהש"ת ולא בניו, וא"כ שייך שגם בניו יקבלו כן, אמר לו ה' לא כמו שאתה סבור אלא צריך גם לעבודה ולכן יהושע יקח שכר שימושו.

שם. **נצר תאנה יאכל פריה.** וכיון שהיה יהושע ראוי להנהיג את ישראל ניתן לו שכר זה, והגם שמש"ר היה ג"כ נוצר תאנה, אבל בניו לא היו ראויים למינוי זה, ושכרו היה שמור לעוה"ב.

ד"ה אלקי הרוחות. **מנה עליהם מנהיג וכו'.** לא שח"ו מש"ר נתן עצות להקב"ה אלא תפילה היתה.

קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו [כז יח]

ובתרגום אונקלוס: ואמר ה' למשה דבר לך ית יהושע בר נון גבר די רוח נבואה ביה ותסמוך ית ידך עלוהי.

הג"ה: **די רוח נבואה ביה.** צ"ב עד עכשיו היכן ראינו שיהושע מתנבא. ואפ"ל דהקב"ה אמר שיודע אני שיש בו רוח נבואה.

וברשי ד"ה אשר רוח בו. **להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.** לא אמר "עם רוח כל אחד" אלא "כנגד" כלומר שיוכל בחכמתו לעמוד כנגד כל מיני ערמומיות.

12. **כתב בפנים יפות וז"ל:** יפקוד ה' אלהי הרוחות וגו'. עיין פירש"י כיון ששמע מה שאמר לו המקום תן נחלת צלפחד לבנותיו, אמר הגיע השעה שאתבע צרכי שירשו בני את גדולתי, ולפי פשוטו יש לפרש מ"ש אלהי הרוחות לכל בשר, **פירוש שבידך להשרות רוח הקודש על כל בשר כי ידע משה שאין בניו הגונים למלוך על ישראל, אלא כיון שאתה בכחך להשרות רוח הקודש על כל בשר כמו כן יכול להשרות על בניי,** וע"ז השיב לו הש"י **קח את יהושע איש אשר רוח בו שכבר יש בו רוח קצת, וכענין שאמרו (ברכות נה.) יהב חכמה לחכימין וינוח עליו רה"ק למעלה.** וביותר יש לפרש ע"פ מ"ש שלח נא ביד תשלח דהיינו **שרצה לקרב את הגאולה הנצחית, ביד תשלח היינו אליהו הנביא אשר תשלח בקץ הימין דכתיב (מלאכי ג כג) הנה אנכי שולח לכם וכו',** וכן ביקש משה בשעת פרידתו יפקוד ה' אל אלהי הרוחות וזהו משיח דכתיב ביה (ישעיה יא ב) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה וגו', וכמו שאחז"ל (סנהדרין צג:) שמישח יהיה מורח ודאין, ויש לפרש אשר יצא לפניו הוא אליהו שיבוא לבשר בתחילה אשר יוציאם ואשר יביאם הוא משיח צדקיני שיבוא ב"ב שיוציאנו מן הגלות ויביאינו להר הקדש, **והרמוז בזה בר"ת העדה אשר יצא לפניו ואשר הוא ר"ת אליהו, עכ"ל.**

וְסִמַּכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו [כז יח]

וּבְרַשׁׁי: תן לו מתורגמן וכו'. ז"ל גור אריה, פירוש, כי הסמיכה בכל מקום הוא רשות, שנותן לו לנהוג כבוד, וזהו הסמיכה לדון ולהורות. ומפני שהוקשה לו, שאי אפשר לומר שנתן לו רשות בלבד, דזה פשיטא, בודאי יתן לו רשות, אלא פירושו שיתן לו מתורגמן שידרוש בחייו, כדי שלא יהיו אומרים שלא היה יכול להרים ראש בימי משה, עכ"ל. אבל אעפ"כ סמך ממש את ידיו עליו כמ"ש (כג) אפשר כמ"ש הרמ"ע דבשירטוטי ידיו של משה היה נרשם כל התורה כולה ולכן סמך גם את ידיו, אבל עיקר סמיכת יד הוא נתינת רשות.

שם. שלא יאמרו עליו, לא היה לו להרים ראש בימי משה. אע"פ שפני משה כפני החמה, ופני יהושע כפני הלבנה, עכ"פ מאיר כלבנה אבל אם בכלל לא היה מאיר בימי משה, אינו ראוי להנהיג את ישראל.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [כח ו]

עולת תמיד וגו'. צ"ב למה הכניס פסוק זה בין המנחה (ה) והנסך (ז) הו"ל לכתבו או קודם פסוק ה' או אחר פסוק ז' כמו בפסוק ח' שכתב "כמנחת הבקר וכנסכו".

כתב בפנים יפות וז"ל, עולת תמיד העשויה בהר סיני וגו'. י"ל הא דהזכיר לאחר המנחה משום דהא דמנחה דוחה את השבת בלישה ובהקדמה הוא חידוש דק"ל (יבמות כ:). כל היכא דעשה דוחה ל"ת היכא דיכול לקיים שניהם אינו דוחה, והרי קי"ל (מנחות מד:). מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה ואפילו לאחר כמה ימים, א"כ יכול לקיים שניהם להמתין לישת המנחה והקרבתה עד הערב, בשלמא הקטר חלבים ואיברים י"ל דחיישינן למכמר בישראל כדאיתא בר"פ תמיד נשחט (פסחים נח.) דבהבערה כתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם, אבל אתה מבעיר איברים ופדרים, כדאיתא בספ"ק דשבת (דף כ.). ולא נאסרה הבערה בבהמ"ק כלל, אבל בלילת המנחה בשמן שהוא אב מלאכה ודוחה את השבת נילף מיניה דעשה דוחה את ל"ת אפילו יכול לקיים שניהם, אלא דאמרינן בריש יבמות (דף ה:). דלא ילפינן מתמיד שכן ישנו לפני הדיבור דעולה שהקריבו בני ישראל במדבר עולת תמיד הוי, א"כ ליכא למילף מיניה והיינו דקאמר עולת תמיד העשויה בהר סיני שהוא לפני הדיבור, עכ"ל.

וּכְתַב בְּהַעֲמֵק דָּבָר וּז"ל, עולת תמיד העשויה בהר סיני. בפ' תצוה לא כתיב כ"ז. היינו משום שלא נצרך לפרש שיהי' חביב כעולת תמיד. אחר שעיקר הבאתו הוא לחביבות משא"כ כאן הוצרך לפרש שיהי' חביב כעולת תמיד העשויה בה"ס לפני חטא העגל. והקדים הכתוב זה המאמר לפני ונסכו רביעית ההין יין. כאשר הוא טעם לדבר שבשביל שהוא ערב להקב"ה כמו שבהר סיני. ע"כ צוה ונסכו רביעית וגו'. דבל"ז אין טעם ליין. וכמו שאמר הושע הנביא לא יסכו לה' יין ולא יערבו לו וגו', עכ"ל.

וְנִסְכֵיהֶם חֲצֵי הַהֵיזֵן [כח יד]

וְנִסְכֵיהֶם חֲצֵי הַהֵיזֵן. כתב בספר תורת העולה לרמ"א ז"ל (ח"ג פ"ג) וז"ל, בתחלה יש לעורר על מה נשתנה מוסף ראש חודש מכל מוספי השנה שהוצרכה התורה לפרש בו ענין הנסכים כמה יהיה לפר, ולאיל, ולכבש, מה שאין כן בשבת, וכל הימים טובים, שבכולן נאמר סתם. בשבת נאמר ונסכו תעשה, ובפסח נאמר על עולת התמיד יעשה ונסכו, וכן בשבועות נאמר ונסכיהם, וכן כל המוספים נאמר בהן הנסכים סתם, מה שאין כן בראש חודש. וכן בענין המנחות משונה מוסף של ראש חודש מכל המוספים, שבכולן נאמר ומנחתו סולת בלולה בשמן, שלשה עשרונים לפר, שני עשרונים לאיל, עשרון לכבש, ובראש חודש כתיב בכל אחד בלולה בשמן, נאמר ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן לפר האחד, ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד, ועשרון עשרון סולת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד, ועוד שאר שנויים רבים שבאים בענין מוסף ראש חודש.

ולפי הפשט נראה, כי בהיות האומות היו מקריבים קרבנות ביום חדוש לבנה, כמו שכתב הרב המורה, שלזה נאמר חטאת לה', וכתבנו למעלה דבריו פכ"ב ח"ג, ולזה חששה התורה, שאם אמרה סתם ונסכיהם, יעשו הנסכים כמנהג הקודם באותו קרבן של ראש חודש, אלא שזהו ליי' לכך פירש הנסכים באר היטב, וכן המנחה שכולן היו בלולות בשמן ולא כמנהג הקודם להביא מנחה ונסכים באותו יום, זהו הנראה לי על דרך הפשט, עכ"ל.

על עולת התמיד יעשה ונסכו [כח טו]

על עולת התמיד. כתב בספר מעשי השם (חלק מעשי בראשית פרק ח) וז"ל, והבט וראה שבכל המוספים שנאמרו בתורה נאמר מלבד עולת התמיד חוץ ממוסף ר"ח שלא נאמר בו מלבד רק (במדבר כח טו) על עולת התמיד כאלו אמר לסבת עולת התמיד שכיון שאתם מקריבים לסבת זריחת השמש תקריבו גם כן לסבת חדושה של לבנה. כי כל המוספים הבאים במועדים הוא לסבה שנתוספו בהם מצות סוכה ולולב ומצה ומצות שמחה ואיסור מלאכה לכן הוצרך כפרה נוספת אבל ר"ח שאינו מקרא קדש ואין בו אסור מלאכה ולא מצוה נוספת לא היה צריך קרבן מוסף, עכ"ל.

וברש"י. הביאו עלי כפרה. כתב בגור אריה וז"ל, ומדרש אגדה אמר הקדוש ברוך הוא הביאו עלי כפרה על שמעתי את הירח. רבים הם מן המתמיהים על דברי חכמים (חולין ס:) בזה, עד שהרב הגדול רב אלפס ז"ל מפרש, שרצה לומר הביאו לפני כפרה לכפר כדי שתשלימו עלי כפרה זו, היא הכבוד שאמרתי לעשות לה, ובזה נתיישבה דעתה. מפרש הוא ז"ל כי 'עלי' רצה לומר 'בשבילי', וצוה הקדוש ברוך הוא לישראל להביא קרבן כפרה על ישראל, והוא כבוד ללבנה, ובזה נתיישבה דעתה. ולפי דעתו יהיה פירוש "לחטאת [לה']" כך, שהקדוש ברוך הוא צוה לישראל להביא קרבן זה "חטאת לה" - בשביל ה' אשר הוא מיעט את הירח, וצוה להביא קרבן חטאת לישראל לעשות לה כבוד זה. ונכון הוא פירוש זה להשיב לשואלים, עכ"ל.

וז"ל משכיל לדוד, ושעיר עזים וכו' הביאו כפרה וכו'. להפיס דעתה הוא דקאמר הכי אמנם בקושטא מאמר זה הוא מסתרי תורה וכבר מבואר בספרי המקובלים ז"ל ע"ע, עכ"ל.

וז"ל שער אהרן בשם משיח אילמים, שהקב"ה כפי אשר גזרה עליו חכמתו, גזר לקיום העולם מיעוט הלבנה, ומפני זה ימשך לעולם חלאים ודברים רעים, על כן אמר הקב"ה לישראל, הביאו עלי כפרה, כלומר בעבור מה שגרמתי אני במיעוט הלבנה, תביאו קרבן כפרה לכם, כדי שלא ימשך לכם שום רע ממנה, וזהו שאנו אומרים בתפלת ר"ח "זמן כפרה לכל תולדותם" כלומר ר"ח הוא זמן כפרה לכל הרעות הנולדות מהירח, עכ"ל.

כל מלאכה לא תעשו [כט ז]

כל מלאכה לא תעשו. ביו"כ משונה הלשון דבכל ימים טובים כתיב "כל מלאכת 'עבודה' לא תעשו", ואילו כאן לא כתיב מלאכת עבודה רק כל מלאכה לא תעשו.

ומובן בפשטות, דביו"ט מותר מלאכת אוכל נפש לכן אוסר רק "מלאכת עבודה" שאינה אוכ"נ מה שאין כן ביום הכיפורים "כל מלאכה" אסורה.

ויאמר משה אל בני ישראל [לא]

וברש"י ד"ה ויאמר משה. שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת בדיבורו של משה. צ"ב מהו כוונת רש"י, הלא משה לא אמר כלום מפי עצמו, והכל הם דברי ה'.

נחלת צבי

מאת הגאון רבי אפרים זאב קליין שליט"א
מח"ס נחלת צבי על התורה זר"מ ישיבת תורת משה

פרשת פנחס

תפילת מוסף

"וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו. עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה" (במדבר כח, ט)

נשים

בצל"ח (ברכות כו, א) הסתפק האם נשים חייבות בתפלת מוסף, דלכאורה יש לפטורן היות ואינן חייבות במצות עשה שהזמן גרמן, והגם דעיקר חיוב תפלה אינו מן התורה אלא מדרבנן, מ"מ הלא לדעת התוס' (שם כ, ב ד"ה בתפילה) אף במצוות דרבנן מהזמן גרמן נשים פטורות, אלא דבתפלה חייבינהו רבנן כיון דרחמי נינהו כמבואר שם, והיינו בשלש תפלות הקבועות בכל יום, ואף בשבת ויו"ט דאינם אלא שבח מ"מ כיון דבחול רחמי נינהו לא חילקו בין שבת ויו"ט לחול, וכמש"כ ברבינו יונה (יח, א מדפי הרי"ף ד"ה טעה) לענין תשלומין בתפלה שאחריה, אך תפלת מוסף דאינה רחמי כמבואר ברבינו יונה דלכך אין לה תשלומין, והיא מצוות עשה דרבנן מהזמן גרמא, אולי נשים פטורות לדעת התוס'.

עוד כתב, דכיון שעלה בדיניו דתפלת מוסף אינה נוהגת בנשים מטעם דהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, יש לדון עתה אם הם מותרות להתפלל מוסף, ולזה כתב שהרשות בידם. לא מבעיא לדידן (או"ח יז, ב, ותקפט, ו בהג"ה) דנקטינן דנשים יכולות לברך על כל מצוות עשה שהזמן גרמן אף שהם פטורות, הלא פשוט דיש רשות לנשים להתפלל תפלת מוסף. אלא אף לדעת הרמב"ם (ציצית ג, ט) והשו"ע (שם) דנשים לא יברכו על מצוות עשה שהזמן גרמן, מ"מ י"ל דמודה דיכולות להתפלל תפלת מוסף, שהרי מבואר שם בב"י דהא דאינן מברכות, משום דהיאך יאמרו וצונו מאחר ולא נצטוו, וזה אינו אמור אלא בברכת המצוות, אך בתפלה דלא אמרינן וצונו, שפיר בידן להתפלל.

מחצית השקל

הגרע"א (שו"ת מהדו"ק, ט) כתב דיש לפטור נשים מתפלת מוסף מטעמא אחרינא, והוא, דהיות ונשים לא היו שוקלות נמצא דאין להם חלק בקרבנות ציבור, ושפיר פטורות מתפלת המוספין, וצ"ח דכן משמע בשו"ת בשמים ראש (פט).

החילוק בין שחרית למוסף

אכן יש להעיר בדבריו דהא אף תפילת שחרית ומנחה נתקנו כנגד תמידין, וא"כ מדוע נשים אינן פטורות אף בשחרית ומנחה מה"ט דאינן שוקלות. וצ"ל דהגם שאמרו בגמ' דתפילות כנגד תמידין תקנום, מ"מ עיקר חיוב התפלה הוי מחמת דהאבות תקנום, ולכן אמנם נשים לא השתתפו בשקלים, מ"מ אכתי הם מחויבות בתפלה. וכן מבואר בברכות (כו, ב) דמקשינן התם אהא דא"ר יוסי ברבי חנינא דתפילות אבות תקנום, מברייתא דחזינן דכנגד קרבנות תקנום. ומשני לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות. הרי לן דלעולם אבות

תקנום, וכנגד הקרבנות לא הוי אלא אסמכתא בעלמא.

עוד יש לבאר, דבשאר תפילות אמרינן נמי דתפלות רחמי נינהו, ולכן אף נשים בעו רחמי, לעומת זאת תפילת מוסף דאינה עוסקת אלא בקרבנות, אמרינן דנשים ל"ש ביה. ויסוד לדבר, דהנה כתבו בתוס' (ברכות כו, א) דהא דלא בעי אם טעה ולא התפלל תפילת מוסף, משום דהא ודאי דאינו מתפלל ערבית, דהיאך יקרא קרבנות וכבר עבר זמן מוסף, וכן לא תקנו שבע ברכות דמוסף אלא משום ונשלמה פרים שפתינו, ובזה ודאי עבר זמנו בטל קרבנו, אך שאר תפלות דרחמי נינהו ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו, אין כאן עבר זמנו בתפלה אחרת, עכ"ד. הרי לן דחלוקה ביסודה תפלת מוסף משאר התפלות, ובפרט גבי נשים דאיתא בברכות (כ, ב) דנשים חייבות בתפלה משום דרחמי נינהו.

נשים בקרבנות ציבור

והנה בהא דנקט הבשמים ראש דהיות ופטורות ממחצית השקל פטורות נמי מתפלת מוסף, כבר העירו באחרונים דלא יתכן לומר דנשים אינן בכלל קרבנות ציבור. ובבית יצחק (או"ח יז, ב) הוסיף לתמוה, דא"כ נשים במה יתכפרו בטומאת מקדש וקדשיו ויוה"כ, ובוודאי יש להם כפרה, ובהכרח דאין הדבר תלוי בחיוב מחצית השקל. וכן הוכיח בעמודי אור (ז) מכמה דוכתי דאמנם אין הנשים חייבות בשקלים, מ"מ הרי הן נכללות בקרבנות ציבור. אך בקה"י (זבחים, ד) העיר דאם אינן חייבות, כיצד ניתן לחייבם בתפלת מוסף.

שיר של יום בשבת

ויתכן דנ"מ מכל האמור עד עתה, דהנה מנהג אשכנז לומר שיר של יום לאחר מוסף, ולכאורה תמוה מנהג זה דהלא השיר שאנו אומרים - מזמור שיר ליום השבת, הוא השיר של תפלת שחרית ולא של מוסף, וא"כ מן הראוי היה לאומרו לאחר תפלת שחרית וכמנהג ספרד. וכבר השיג על מנהג זה בערוך השלחן (או"ח קלג, ג). ובמעשה רב השלם (קנח) הביא בשם הגר"ה הלוי להעיר דהיות ותפלת שחרית נתקנה כנגד התמיד, תמוה מדוע בתפלת שחרית לא נזכר כלל הקרבת התמיד. וכתב לבאר, דאמנם תפלת שחרית כנגד התמיד נתקנה, אך לא במקום התמיד, ולכן אין טעם כלל להזכיר קרבן התמיד. לעומת זאת תפלת מוסף דיסודה בבחינת ונשלמה פרים, שפיר מן הענין להזכיר שיר של יום אחר תפילת מוסף. [וראה בספר שירת שמואל (שיר של יום) הביא כן בשם הפחד יצחק (פסח, סז)].

מוסף קודם שחרית

יש לדון האם אדם שאיחר לבא לביהכ"נ בימים שמתפללים מוסף, ומצא את הצבור מתפללים מוסף ואילו הוא עדיין לא התפלל שחרית, האם מוטב שיתפלל עתה מוסף עם הצבור, ולאחר מכן יתפלל שחרית ביחידות, או שמא הרי הוא חייב להתפלל תחילה שחרית.

קרבן מוסף קודם תמיד של שחר

כתב בבאר יצחק (או"ח, כ) דלכאורה היות וקיי"ל דתפלות כנגד תמידין תקנום, א"כ כיון דתמיד של שחר היה קרב בראשונה, ואין לך דבר שהיה קרב קודם לו, אפשר דאסור להתפלל מוסף קודם שחרית. אך כתב שהיות וגם בקרבן מוסף אם הקריב אותו לפני תמיד של שחר יצא, א"כ בתפלה אף מותר לכתחילה. וסיים שכדבריו כתב להדיא הרשב"א במגילה (כ, ב), וז"ל ומצאתי בחדושי הרשב"א במגילה שהקשה כן על הא דתפלת המוספין כל היום, ותי' כנ"ל דכיון דאם הקריב מוספין אחר תמיד של בין הערבים כשר לכן בתפלה כה"ג מותר לכתחילה.

אכן המעיין ברשב"א יראה כי דבריו לא נאמרו כלל גבי תפלה, אלא לענין קרבן מוסף קודם התמיד, רק כתב דבדיעבד אין מעכב הקרבת התמיד קודם הקרבת המוסף. דהנה שנינו במשנה דתפלת המוספין זמנה כל היום. ותמה הרשב"א דהא אין דבר הקודם לתמיד של שחר, ואי אפשר למוספין שיקרבו כל היום, דהא לא מצי להקריב עד שיקריב תמיד של שחר, וכן אי אפשר להקריבו אחר תמיד של בין הערבים דכתיב עליה, ודרשינן עליה השלם כל הקרבנות כולן. וכתב הרשב"א לבאר וז"ל דהכשר מוספין כל היום, אלא שדבר אחר מעכב. ועוד י"ל דאפשר דאם שנה והקדים מוספין לתמיד של שחר לא פסול, עכ"ל.

אולם יש להעיר על דברי הבא"י דלכאורה הם נגד השו"ע והרמ"א (או"ח רפו, א), שהרי כתב המחבר דזמן תפלת מוסף הוא תיכף אחר תפלת השחר, וכתב הרמ"א ואם התפלל אותה קודם תפלת שחרית יצא, הרי לן דאם הקדים מוסף לשחרית אינו יוצא ידי חובה אלא בדיעבד, אך לכתחילה חייב להתפלל תפלת שחרית קודם תפלת מוסף.

תדיר או תפלה בצבור

אלא דאכתי יש לדון דהלא תפלת שחרית הוי תדיר, וא"כ כיצד ניתן להקדים תפלת מוסף שאינה תדירה, הלא הלכה פסוקה היא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וכתב הגרי"א דהיות ותפלה בצבור מיקרי מקודש, א"כ אמנם תפלת שחרית תדירה, כבר איבעיא לן בזבחים (צא, א) תדיר ומקודש הי מיניהו קדים, ולא איפשטא, וכתב הרמב"ם דכיון דלא איפשטא הי מיניהו שירצה יקדים, ומעתה שפיר ניתן להקדים תפלת מוסף בצבור הגם שטרם התפלל שחרית.

אם תפלה בצבור מיקרי מקודש

והנה הגרי"א נקט כדבר פשוט דתפלה בצבור מיקרי מקודש, והוכיח כן מהא דאדם מחויב ללכת לפניו עד ד' מילין ולאחריו עד מיל בכדי להתפלל תפלה בצבור, כמבואר בשו"ע (צ). ובמג"א (תטו) התיר לערב עירובי תחומין בכדי ללכת למנין, והוכיח כן מדברי השו"ע הללו. ובמחצית השקל כתב דלכאורה יש להוכיח כן מהא דמצינו דר"א שחרר עבדו והשלימו לעשרה, דע"כ היינו טעמא משום דהוי מקודש. אך דחה זאת די"ל דשא"ה דהוי מצוה דרבים, דבלי העבד לא היה מנין כלל, וכמש"כ הרא"ש בפ' ואלו מגלחין (הובאו דבריו במג"א צ, כט). וביותר דהא כתב הרמב"ן (גיטין לח, ב) דהיינו טעמא משום דיסוד האיסור דלעולם בהם תעבודו הוי מלתא דלא תחנם, וא"כ היכא דעושה זאת לצרכי עצמו ליכא למיחש כלל. אך אין טעם הדבר משום מקודש.

שחרית ומוסף בצבור

אכן אכתי יש לדון דשמא אף אם יתפלל שחרית בשעה שהצבור מתפללים מוסף, תחשב תפלתו תפלה בצבור [ועל כן מעלת מקודש אינה מחייבת דווקא שיתפלל עמהם מוסף]. והגרי"א (שם) הביא דהמג"א (צ, יז) עמד בזה וכתב וז"ל משמע בע"ז (ד, ב) דאם מתפלל מוסף בשעה שהצבור מתפללין שחרית לא מיקרי בשעה שהצבור מתפללין. וכתבו בתוס'

שם דמ"מ אם התפלל בשעה שהצבור מתפללים אין תפילתו נדחית, אך אינה נשמעת אלא עם הצבור בביהכ"נ. ועוד מבואר במג"א (רלו, ג) דאם אדם בא לבית הכנסת בשעה שהחלו הצבור באמירת ברכו דתפלת ערבית, אך הוא טרם התפלל מנחה, לא יתפלל מנחה בשעה שהצבור מתפללין ערבית, ולאחר מכן ערבית בלילה, משום דכה"ג לא מיקרי בשעה שהצבור מתפללין, כמ"ש המג"א עצמו (צ, ט) גבי שחרית ומוסף, וכ"ש במנחה וערבית דסתרי אהדי, ועוד דתפלה עם הציבור חשיבא טפי מתפלה בשעה שהצבור מתפללין. (עי' בפרשת תרומה שהארנו בדברי המג"א).

שיטת האגרו"מ בזה

אכן באגרו"מ (או"ח ד, סח) נחלק עליו, ולדעתו אין מעלת תדיר נדחית מפני מעלת תפלה בצבור. והוכיח כן מהא דכתב הטור (או"ח סו"ס רפו) בשם התוס' (ברכות כח, א ד"ה הלכה) דביוה"כ כאשר הצבור אחרו בתפלת יוצר עד לאחר שש שעות ומחצה, יקדימו תפלת מנחה לתפלת מוסף. אך הרמב"ם כתב דיש מי שהורה שאין עושין כן בצבור כדי שלא יטעו. וכתב דהרא"ש היה נוהג ביוה"כ להתפלל תפלת מוסף ביחיד כדי להספיקה בזמנה. והא דעביד הכי משום שהצבור היו נוהגים כדעת הרמב"ם דאף שנזדמן זמן מנחה קודם שהחלו מוסף היו מתפללין מוסף תחילה ורק לאחר מכן מנחה, בכדי שלא יטעו הציבור. ולכן היה מתפלל הרא"ש תפלת מוסף ביחיד כאשר הגיעו לשש שעות בזמן שהצבור היו עסוקין בפיוטים שבתפלת שחרית, וכך יספיק להתפלל תפלת מוסף בזמנה, וכאשר יסיימו הצבור מוסף יתפלל עמם תפלת מנחה, ובכך יקיים ההלכה דתדיר קודם, דאל"כ יזדקק להקדים מנחה. הרי להדיא מבואר בדברי הרא"ש דמעלת תדיר עדיפא ממעלת תפלה בצבור.

והא דכתב הגרי"א דתפלה בצבור מיקרי מקודש, דחה זאת באגרו"מ דאמנם תפלה בצבור הוי מעלה בתפלה אך מאן דהוי מקודש טפי. ומהא דאיכא חיוב לטרוח אין להוכיח כלל דמיקרי מקודש טפי, אלא דיש לטרוח לצורך קיום מעלה זו דהרי תפלתו מקובלת טפי דהוי מעלה בגוף מצות תפלה, שהרי העיקר להתפלל באופן שבו תפלתו מקובלת.

מעשה שאירע עם הגר"מ סאלאוויצ'יק זצ"ל

ועובדא הוי עם הגר"מ סאלאוויצ'יק זצ"ל כאשר התפלל תפלת שחרית בהגיעו לגאל ישראל, החלו הצבור להתפלל מוסף, והתפלל עמהם מוסף בכדי להרוויח תפלה בצבור. ולאחר מכן שאל את אביו הגר"ח זצ"ל האם יאות עביד, וענה לו בזה"ל דו ביסט גערעכט, דו ביסט גערעכט, און דו ביסט נישט גערעכט (צדקת, צדקת, ולא צדקת), עכ"ל.

וביאור דבריו, דמה שנקט דיוצא ידי סמיכת גאולה בתפלת מוסף אכן צדק, וכן מה שנקט דלצורך תפלה בצבור ניתן להקדים מוסף לתפלת שחרית נמי צדק. אולם למעשה היות והיה בידו להתפלל שחרית, שהרי כה"ג מיקרי תפלה בצבור, לא היה לו להקדים מוסף, ולכן בזה לא צדקו דבריו.

ונראה דלאור הנ"ל יש לדון בדבריו מכמה צדדים, דהנה מה שהקדים מוסף לשחרית אינו פשוט כלל, דהרי בשו"ע מבואר דזמן תפלת מוסף הוא אחר שחרית. וצ"ל דנקט כדברי הגרי"א דמעלת תפלה בצבור עדיף ממעלת תדיר. כמו כן דברי הגר"ח זצ"ל דהיה בידו להתפלל שחרית בזמן שהתפללו מוסף ותיחשב לו כתפלה בצבור, הם דלא כמש"כ המג"א הנ"ל. כמו כן, הא דפשיט"ל דניתן לקיים בתפלת מוסף סמיכות גאולה לתפלה, לכאורה דבריו תלויים בגדר סמיכת גאולה לתפילה, האם הוי דין בגאולה, או דין בתפלה, ואכמ"ל.

לאור באור החיים

קצות דרכיו ופנינים ממשנת

רבן של ישראל

עיר וקדיש מן שמיא נחית

המנודה הטהורה

רבינו חיים בן עטר זצלה"ה

מחבר פירוש אור החיים עה"ת

זפרי תואר על השו"ע ועו"ס

נלב"ע ט"ו תמוז התק"ג

הרה"ג ישי לסר

רבינו חיים בן עטר זצוק"ל, פקיע שמיה בישראל על שם ספרו המפורסם, הנקרא בסילודין "האור החיים הקדוש". לצד חיבורו עה"ת, כתב גם ספרים חשובים בהלכה ועל הש"ס - פרי תואר, חפץ ה', ראשון לציון.

סביב דמותו נקשרה הערצה ללא גבול.

די לנו להביא את דברי החיד"א אשר זכה להיות מרואי פניו ושומעי לקחו (החיד"א היה בן י"ח שנה בעת שעלה רבינו לירושלים, והוא היה מבאי בית מדרשו ואע"פ שרבינו חי בירושלים רק י"א חודש).

"מוהר"ר חיים"ן עטר עיר וקדיש מק"ק סאליבאלעה"ק ירושלים"ת"ו וסוף שנת תק"ב. ואני הצעיר זכיתי והייתי בישיבתו הרמה, ועיני ראו גדולת תורתו ועוקרה הריהו וקדושתו הפלאו פלא. ולפי דורנו היה להרב מבית הלמוד והיה כמעין המתגבר. והן בעון הדור כמעט שכ"ב בחדש תמוז תק"ג געלה לשמים בן מ"ז שנה זה"ה. וחבר חפץ ה', ראשון לציון, אור החיים, פרי תואר. וחכמתו ניכרת מספריו, אך זה אחד מעשרה מחכמתו ורוחבלבו וחורפתו הפלאו פלא, וחופף עליו כל היום סדר קדושה והבדלה מעניניה העה"ז ורבעוז נוראותיו". ובמערכת ספרים ערך אור החיים כתב:

"אור החיים. פי' התורה להרב המופלא חסידא קדישא מ' חיים'ן עטר ונדפס בוויניציא סביב לחומש עם תרגום ורש"י. ושמענו כי עתה בפולוניה הם מחשיבים אותו הרבה ונדפס עוד שני פעמים, ונתעורר זה ע"י שהרב החסיד קדוש מהר"י בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מהר"ח הנזכר".

בהביטנו במשפט קצר שכתב רבינו על עצמו (אוה"ח דברים טו, ז), אנו נרתתים: "משיח ה' שמו חיים" (וכהא דאמרין בפרק חלק שבכל מתיבתא דרבנן אמרו ששמו של המשיח הוא כשם רבם). ותו לא מידי.

במאמרנו נביא תמצית תולדותיו, וכן ליקוטים ופנינים מתורתו, מכתביו, ומן הנאמר אודותיו. נעזרנו בכמה חיבורים שנכתבו אודותיו, כספרו של רבי ראובן מרגליות, ועוד.

היהודים. עם מותו של ר' משה בשנת תפ"ד, עברו על חתנו רבינו ימים קשים מאד של רדיפות, מאסרים, נישול כלכלי ועוד. בימים סוערים אלה נסמך רבינו על שולחן אביו והמשיך ללמוד תורה. בשנת תצ"ב הדפיס את ספרו חפץ ה'. בשנת תצ"ג היה בפאס ולימד תורה בישיבה שבעיר. לאחר מכן איווה לעלות לא"י וכשלב ראשון עבר לאלג'יר.

באלג'יר שהה זמן מועט מאד, ומשם נסע לליוורנו שבאיטליה. שם החל להרביץ תורה ברבים ולזכות למעמד כלכלי יציב יותר, בזכות נדיבותם של כמה מנכבדי ליוורנו העשירים.

בתחילה לא היה עדיין בדעת רבינו להקים

ואלה שנות חייו

רבינו חיים בן עטר נולד בשנת תנ"ו בעיר סאלי לאביו ר' משה. הוא היה נצר למשפחה נכבדה אשר גורשה מספרד. למד תורה מפי סבו ר' חיים בן עטר (הזקן) שהיה מפורסם מאד בכל ארצות המאגרב בחסידותו ולמדנותו. בהיותו ילד קטן נדד רבינו פעמיים עם משפחתו למקנס, פעם מחמת רדיפות ופעם עם אביו וסבו לשם ניהול עסקי המסחר של המשפחה. הוא נשא לאשה את בתו של ר' משה בן שם טוב בן עטר, בן אחי סבו. בזכות זה יכול היה להתמסר ללימוד התורה ללא דאגות פרנסה. חותנו היה איש עשיר ומכובד, בן תורה ומקורב לשלטונות. בסוף ימיו נתמנה לנגיד על

העיר, וכי יאריכו הימים דרשות ג' בכל יום" (הקדמה לאוה"ח). בתקופת שהותו מליוורנו לא היה מקום בבית המדרש לכל האנשים שבאו לשמוע את אמרי פי.

עץ עושה פרי תואר

ספרו החשוב בהלכה הוא פרי תואר (נדפס כיום יחד עם פרי חדש בשם פירות גינוסר).

מגמת ספרו הוא להשיג על הפר"ח, ולעתים עושה זאת בלשונות חריפים. בעיקר טוען כנגדו על שחלק על דברי הקדמונים.

אחד הויכוחים המעניינים הוא אודות התרגום המדויק של הביטוי הערבי "אללה וואכבר" (לענין שוחט שאומר זאת סמוך לשחיטה), וכך כתב רבינו (פרי תואר י"ט): "וגם שהרב פירש הדברים שכוונתם היא אל כביר, הרב לא בקי גם בלשון ישמעאל ומי יגיד ומי יעיד על בקיאותו, ואדרבא הוא בערי אדום נולד, ובה גדל, היא העיר הזאת אשר בה נמצאתי הן היום עיר ליוורנו, ולישנא דינקותיה לאו לישנא דערבים הוא, ולו יהיה שהגידו לו הגויים לא סמכינן עלייהו..."

אף שנחלק עם הפר"ח בלשונות קשים, מדגיש רבינו בהקדמתו: "ונאמן עלי הדיין שלא עסקתי עמו (-הפר"ח) דרך קינטור אלא באהבת אמת ואמונה".

עדות מעניינת המשלימה את התמונה, מוסר לנו החיד"א (מערכת ספרים אות פ"ת) שבילדותו ליווה את רבינו המסייר בין קברות הצדיקים שבירושלים, "וכבואנו למצבת הרב פרי חדש ראינו להרב הנזכר שנשאר יחידי על מצבתו כמו רבע שעה ורחושי מרחשן שפוותיה, והבננו דהיה שואל מחילה ואומר דלשם שמים נתכוין וכיוצא".

מקובל גם שהפר"ח דרכו להקיל ורבינו מחמיר.

והנה מקור על כך: "על דבר המים שרופים שעושים ממי דבש של שעוה... שמעתי מפי מגידי אמת שהרב מהר"ר חיים אבן עטאר זלה"ה היה מתיר. וידועה היתה מידתו של הרב ז"ל להחמיר עד מאד ועם כל זה התיר" (שו"ת משפטים ישרים לרבי רפאל ברדוגו סי' רעב. בדור שאחרי רבינו).

חגב יוכיח

בספר פרי תואר (פה, א) מאריך בראיות לאסור את מין החגב שנהגו בו היתר בני

מלבד ענינים אלה, הושם במאסר בעקבות אנשי בליעל שהלשינו עליו. כמו"כ מסים רבים שהוטלו ע"י המלך, היו עליו למעמסה כבדה.

בשלב מסוים נשא רבינו אשה נוספת בשם אסתר בת מאיר ביבאס. שתי הנשים חיו עמו עד פטירתו בירושלים. רבי ראובן מרגליות כותב: משער אני כי לאשר לא נתקיימו בנים לרבינו מאשתו הראשונה לכן נשא השניה להעמיד תולדות כעין מה שאמרו בפסיקתא רבתי לגבי אלקנה שנשא את חנה ופנינה.

חתימת קדשו של רבינו
(מקור: ויקיפדיה)

יש שכתבו שלא היו לרבינו כלל ילדים, אך אחרים טוענים שבנות היו לו. וראיה לדבר, מאחת ההסכמות על ספרו חפץ ה' בשנת תצ"ב: "הסכמת החכם השלם כמהור"ר חנניה בן כה"ר ישעיה אבן זכרי נר"ו", שבתוך הדברים הוא כותב: כהה"ר חיים בן עטר ה' יפקדהו בבנים זכרים..."

גבאי צדקה ודרשן

רבינו שימש כגבאי צדקה כעדותו בהקדמת אוה"ח:

נוסף על צרכי צבור ומשא הנצרכים לא לחלק בלבד אלא לגבות ולכפות ולחלק ולהצר במצומצמות.

כמו"כ היה דרשן גדול ולימד דעת את העם.

"כי מלאכת שמים שמתי על שכמי מימי חרפי ללמד תורה לחפץ ללמוד, גם לחזור אחרי היכול להבין. נוסף על מעמסת פיזור תורה בכל יום, ב' דרשות ערב ובוקר לכל בני

ישיבה בירושלים וכל תכניתו לעלות ארצה היתה תכנית פרטית. בינתיים נודע לו שר' חיים אבולעפיא עלה ארצה והחל לחדש את הישוב היהודי בטבריה. אט אט גמלה בלב רבינו ההחלטה להצטרף לתנועת העלייה לא"י שפקדה אז קהילות שונות, אך לא כעולה פרטי אלא כיוזם תנועת עלייה משלו. במשך חורף שנת ת"ק, משנתרבו שומעי לקחו בליוורנו, רקם את תכניתו לייסוד ישיבה גדולה בירושלים. הוא התקשר עם תלמידיו וחבריו במרוקו ומסר להם את פרטי התכנית. כמה מהם קיבלו את הרעיון והתארגנו ליציאה משם. הם התאספו באלג'יר במשך חודשי האביב ת"ק. רבינו בא אליהם לאלג'יר ושהה עמהם תקופה מסוימת. הוא המתין להתקבצות תלמידים נוספים.

במשך שהותו שם קיבל הסכמת רבני אלג'יר על ספרו פרי תואר. לאחר מכן חזר בלויית תלמידיו לליוורנו. משנוצר גרעין הישיבה, יכול היה להתפנות ולנסוע לערים שונות באיטליה לשם חיזוק הגרעין והרחבתו ולשם הבטחת מקורות יציבים למימון החזקת הישיבה.

רבינו וחבורתו הגיעו ארצה לנמל עכו בשלהי שנת תק"א. מחמת מגיפה עזה שהשתוללה בירושלים, נשתהו בעכו כשנה תמימה. עם שוך המגפה, בסוף שנת תק"ב, עלתה הקבוצה לירושלים. כאן פתח רבינו את ישיבתו 'כנסת ישראל' וזכה להצלחה רבה. בלבו היו תכניות להרחבת הישיבה, אך למגינת כל לב הוא נתבקש לישיבה של מעלה בשנת תק"ג. (סיכום קצר זה של תולדותיו, הבאנו מתוך ספרו של ר"א טויטו חוקר תורת רבינו).

שמשו של רבינו ערבה ביום ט"ו (וי"א: י"ד) תמוז תק"ג, בהיותו בן מ"ז שנים.

ויקח את נשיו

רבינו נשא לאשה את מרת פאדוניא בת גביר נדיב בשם ר' משה ב"ר שם טוב. בבית חמיו ישב רבינו בימי עלומיו למד והעמיד תלמידים. אמנם לא ארכו לו ימי שלוותו, כי רבו אז העלילות על כל אדם אמיד ובעל נכסים, וגם חותנו נתפס למאסר והוטל עליו לשלם סכום גדול. עד יום מותו לא הספיק לשלם. הממשלה החרימה את חצרו וביתו, ומאז התחילו מריבות בין בני המשפחה, ואנשי ביתו היו לרבינו לאויבים. בהקדמתו לספר חפץ ה' כותב רבינו על הצרות הרבות שסבל מקרוביו.

המערב וסיים: וכבר כבר מצאה ידי, ופרשתי והפרשתי כל יחידי בני עירי מהם ואיסורם, ואחד מהם שלא שת לבו לדבר זה, הראוהו בחלום שהיה אוכל שקצים ורמשים והעירוהו כי הם הארבה שאכל בו ביום, וכמה הערות עשה ה' הצדיק הדברים, וגדול הנס האחרון שעשה ה' שתמיד דבר רגיל היה לבוא מין זה לב' או ג' שנים ולא אחר טפי מד', ומשעה שפרסמתי איסורם וחכמי העיר הטו אזנם ואסרום, מאותה שנה לא נראו עוד במערב (מ-רוקו) למעלה מעשרים שנה".

התכנית הגדולה

בפועל כתב רבינו על חלק קטן מהשו"ע, אולם תכניתו היתה רחבה עד מאד, כפי שכתב בהקדמה לחפץ ה': "ואם יעזרני ה' להשלים חיבורי על ה' חלקים של השו"ע כיד ה' הטובה עליי, לעשות רצוני ית', ואז אשיבה ידי לבאר על הש"ס כל עוד אשר בי רוח חיים". אנו שומעים כאן על תכנית עבודה מקיפה מאד, הכוללת פירוש על כל השו"ע ועל הש"ס. ובמקום אחר הוא מוסיף גם ביאור על כ"ד ספרים ועוד כהנה וכהנה. ולמגינת הלב לא זכה לבצע אלא חלק מתכניתו. ויצוין שהוא נפטר בגיל מ"ח ובכך נטרפה השעה.

הגלות המר אשר אנו בו

רבינו שסבל מרורות מנחת זרועם והכבדת ידם של הגויים במרוקו, וראה בעני עמו, ביטא בספריו את כובד הגלות שחוזה [וחשוב לדעת חלק זה של הגלות, באשר נדמה לעתים שיושבי ארצות ערב לא סבלו כ"כ עול הגלות], ונביא כמה מדבריו בענין זה:

"ואומרו וחשך על פני תהום ירמוז על הגלות המר אשר אנו בו שקועים בתהום אשר אין לו סוף זה לנו אלף ותערע"א שנה, ולא די אורך הגלות אלא חשך שירמוז לב' דברים, הא' לשיעבוד העמים וכובד עול המסים עד כי חשך משחור תארם זה רודה וזה מרדה, אשרי מי שלא ראה ובפרט במערב שלנו" (אוה"ח תחילת בראשית).

"יודיע הכתוב כי באור בוקר תעשן אף ה' ואש מפיו תאכל על אשר עינונו בני עולה ויסרונו ביסורי נקמה ובפרט בני המערב הפנימי (מ-רוקו) אין לך כוס מר שלא הטעימו תמיד". (אוה"ח פרשת צו)

"ואומרו והרים את הדשן כנגד מה שהרענו בבחינת היסורין והעינויים אשר צררו אותנו, ואם באת לראות הוא יותר מגלות מצרים, כי גלות מצרים היו משעבדים אותם ומאכילים אותם ומלבישים אותם... והן גלות ישמעאלים אשרי מי שלא ראם - משעבדים וממררים חיי ישראל, ולא די שלא יתנו שכר אלא עוד שואלים ממנו 'מדוד והבא', ועוד אדם נגזל במה שיש לו, והם תובעים ממנו מה שאין לו, וכוס זה ישקוהו עד שימות". (שם)

ביום התלמוד

חיבורו הראשון היה חפץ ה' על הש"ס. בהמשך השנים חיבר גם ספר ראשון לציון על כמה מסכתות (ברכות, סוכה, ביצה, תענית, מגילה, מו"ק, חגיגה) וקונטרס על שו"ע יו"ד. וכן חיבר ספר ראשון לציון פירוש על תהלים ומשלי וחמש מגילות ונביאים.

טועמיה חיים זכו

חיבור האוה"ח עה"ת קנה שבינה כאחד המפרשים שנדפסים בכל מהדורה של מקראות גדולות.

פירוש זה כולל סגנונות שונים, וכל אחד מוצא בו את שאהבה נפשו. יש מקומות שרבינו הוא פשטן מובהק. יש מקומות שמשתפך בכתיבה רושפת אש שלהבתיה. יש בו דברי מוסר המשברים את הלב. ויש שמרחיב את היריעה בדרך ההלכה (כגון בענין מכירת הבכורה ליעקב). את היות פירושו רב אנפין, מזכיר הוא בהקדמה:

"כתבתי וקבצתי על יד על יד זעיר שם זעיר שם את אשר הבינותי, מהם ישוב הכתובים דרך עיון בשיעור הדיבור עצמו דרך פשט, ומהם דרך דרש, ומהם דרך רמז, ומהם דרך סוד בדרך נסתה..."

החלקים שנכתבו על דרך הסוד, כתובים ברמזים, ואינו מרחיב בהם. הוא עצמו מסביר זאת: "ושומר אני עצמי מהעלות על כספר דברים היושבים בסתר עליון, לבל יהנו מהם מי שאינו ראוי לאור באור החיים". (אוה"ח שמות כד, יא).

זדים הליצוני מתורתך לא נטיתי

את חיבורו זה לא כתב מתוך נחת ושלווה. נתקיים בו זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי. החיבור נכתב תוך כדי נדודיו כשהוא מסובל בצרות ועלילות וכמה הרפתקא, וכפי שכתב

בהקדמתו ופירט את תלאותיו בלשון מליצית: "ואני בתוך עמקי ים הצרות על עסקי מומון ועל עסקי נפשות... ובמעט זמן לרגעים בחנתי ב' וג' גרגרים בכל פרשה... ונתקיים בי הנמלט מן הפחד יפול אל הפחת..."

כיצד לחדש במקראות

את דרכו בביאור המקראות וחידוש פשטים כאשר הדברים נוטים מדרשת חז"ל, ביאר היטב בהקדמה:

"ולפעמים אמשוך בקסת הסופר בפשטי הכתובים בדרך משונה מדרשת חז"ל, וכבר גליתי דעתי שאין אני חולק ח"ו על הראשונים אפילו כמלא נימא, אלא שהרשות נתונה לדורשי תורה לעובדה ולזרעה אור זרוע לצדיק, וארץ החיים מעלת פירות לכל זרע זרוע אשר יזרע בה בעלה בן תורה, רק לדבר הלכה אל אשר יהיה שמה הרוח אשר תכנו ראשונים אחריהם לא ישנו", כלומר יש לחלק בין פירושי המקראות אשר הרשות נתונה, ובין עניני הלכה אשר אין לנטות ימין ושמאל מדברי חז"ל.

עיקרון נוסף קובע ומגביל רבינו לכל הבא לפרש את המקראות, והוא שאין להמציא הקדמות חדשות:

"גם לא לבדות מדעת אנוש דברים חדשים אשר לא שערם נוחלי תורה מפה אל פה, אלא ע"פ הקדמותיהם אשר קבלו דלי מדלי אשר דלה לנו איש האלקים, מהם יקחו הקדמותיהם בני תורה לעמול לעשות מסילת הכתובים ואורח דרך ושביל ונתב להכנס בכתובים דברים שנאמרו בעל פה".

מכל מלמדי השכלתי

בפירושו מסתמך רבינו גם על דברים ששמע מרשעים וגויים רוצחים והוציא מדבריהם תובנות, כגון:

על הפסוק ונתן לך רחמים ורחימך (דברים יג, יח) "לפי שציווה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתה, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם. סיפרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך, כי יש להם חשק גדול בשענה שהורגים אדם ונכרת מהם שורש הרחמים והיה לאכזר".

על הפסוק תמת נפשי מות ישרים (במדבר כג, י) כתב: "ראיתי רשעים שאמרו לי בפירוש, כי אם היו יודעים שיחזרו בתשובה ותיכף

נאבק עם הסט"א

ישנה פסקה באוה"ח המגלה טפח מענייני הנשגבים של רבינו בעליונים:

"כי בסט"א הנקבה היא יותר חזקה מהזכר... וכדבר הזה ובחזיון הזה הראוני בחלום, שהאבקתי במלחמה עם הזכר והיה נקל בעיני להכניעו והיפלתי אותו בכוחי, ולנקבה נתאמצתי בכל כוחי כמה פעמים, ואחר כמה טרחות יכולתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ, אך לא כבעלה הזכר" (בראשית מט, יא).

סדר הלימוד בישיבתו

בשעת לימודו היה יושב מעוטף בטלית ותפילין בזרועו (הקדמת תלמידיו לראשל"צ).

סדר הלימוד שתקן רבינו לישיבת 'כנסת ישראל' נכתב במכתב בכתב יד קדשו אשר נשלח למחזיקי הישיבה באיטליה.

בראש האגרת מופיעה כותרת: היכל האהבה. ומתחתיה: מדרש כנסת ישראל.

ובפירוט הדברים נכתב: פתחנו המדרש ב"ח חשון, ואנו יושבים עשרה למדנים וזה סדר לימודנו: מן הבוקר עד הערב יושבים יחד ללמוד, ולקחנו סדר זה לפרש כל התלמוד לשיטת הרמב"ם כדי שלא תישאר שום קושיה עליו מכל התלמוד בס"ד, וכבר עלה בידינו קרוב לשני מסכתות. ואופן הלימוד הוא בטלית ותפילין כל היום, ובקדושה וביראת שמים ובענווה ובכל מילי דחסידותא. ואין אדם מפתח בית המדרש כי אם בעת האוכל בימים שאין מתענים, ואף גם זאת לא חוץ לחצר, אלא בפניה הסמוכה למדרש פונים וסועדים וחוזרים תיכף ומיד לעבודת הקודש באין צפצוף דברי חול. זו מידת יום.

אשר ללילה, מפרט רבינו כי הלומדים מתחלקים לג' משמרות אשר משלימים זה את זה. כל משמרת עוסקים בתחום אחר: "כת אחת משתדלת ליקח הרמב"ם בראש, כת אחרת הר"ף, כת אחרת התלמוד, כת אחת שולחן ערוך, כת אחת הקטנה (-הצעירים) שיתא סידרי משנה, ושבת לקל-עשתה והצליחה כל כת וכת, והכל באוצר יראת שמים. ובכל ליל שבת מתקבצים יחד, וכל אחד מסדר מה שעלתה בידו בפני כל החברה הקדושה.

ובאמת שיסוד הדברים מוצא ביטוי בדברי החיד"א שהבאנו בתחילת המאמר:

"ושמענו כי עתה בפולוניה הם מחשיבים אותו הרבה ונדפס עוד שני פעמים, ונתעורר זה ע"י שהרב החסיד קדוש מהר"י בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מהר"ח הנזכר."

רוח הקודש נוססה

ידועה התשובה בדברי חיים ("יד"ס"ק) שנשאל אודות "מלמד אחד פגע בכבוד האור החיים ז"ל ואמר שלא עשה ספרו ברוח הקודש". וכך השיב הדברי חיים: "קבלתי מכתבם והנה לא ידעתי מה ספק לכם שרוח הקודש

שורר גם עתה על הראוי לו, אעפ"י שבטלה הנבואה מן הנביאים... יהי איך שיהי כולי עלמא מודים דרוח הקודש דחכמה... לא בטלה, ולא יכחיש זה רק אפיקורס... אבל האמת עד לדרכו שגם בזמנינו יש לחכמי האמת שאינם נוטים אחרי החומר יש להם רוח"ק, וכמבואר במורה וברמב"ן ז"ל בהדיא, ולכן בעל אור החיים נשמתו בגני מרומים בודאי חיבר ספרו ברוח"ק... ולכן המלמד המכחיש רוח קדשו של אוה"ח הוא אפיקורס שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עליו שהי' ראוי לרוח"ק והמלמד הזה כפר בעיקר רוח"ק וליעג על דברי הש"ס ב"ב הנ"ל. ויפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו וישר כחם בזה". וראה דברים מקבילים בתשובת הבית שלמה (או"ח סי' קיב), אשר מכך משמע שהיתה זו פרשייה מפורסמת שדשו בה רבים.

מותו, היו עושים [תשובה], אלא שיודעים שאינם יכולים לעמוד בתשובה זמן ארוך, כי דבר מלך עליהם מלך זקן וכסיל רח"ל."

כבשונוה של החסידות

ישנו מכתב מפורסם שנשלח מאת רבי גרשון מקיטוב לגיסו הבעש"ט ובו גדולות ונפלאות אודות האוה"ח ועל כך שהבעש"ט חזה שהוא מגיע לירושלים וכו'. אלא שמקור מכתב זה הוא מהגניזה החרסונית הידועה והמפוקפקת. וכן הרמ"ד פלאצקי בעל הכלי חמדה הוכיח מכמה פנים שהמכתבים האלה מזויפים [נדפסו דבריו בסוף ספרו של ר' ראובן מרגליות].

מכל מקום, עצם הזיקה בין הבעש"ט לרבינו יש לה מקורות נוספים. וכגון החיד"א שהעיד "שהרב החסיד קדוש מהר"י בעל שם טוב הגיד גדולת נשמת מהר"ח הנזכר".

ואכן החל משחר תקופת החסידות, נודעה לאור החיים חיבה יתירה עד מאד אצל גדולי רועי החסידות.

בספר אמרי פנחס מתורתו של רבי פנחס מקוריץ "כאשר חלה בנו והיה צריך לעורר רחמים בעדו, קיבל על עצמו ללמוד בכל יום דף אוה"ח בחומש הגדולים של דפוס זאלקאוו".

ויש עוד ציטוטים רבים ומופלים מגדולי החסידות בדבר מעלתו של רבינו בכלל, ומעלת הלימוד בספרו אור החיים בפרט.

האשכנזים חובבים ספר אור החיים

בספר מסעות ירושלים שמע מפי המנחת אלעזר ממונקטש שאמר בשם רבי יחזקאל משינווא (בעל הדברי יחזקאל בנו של הדברי חיים) "בענין מה שהאשכנזים מחשיבים את האור החיים הק' יותר מאחינו בית ישראל הספרדים, הוא מחמת עדותו של מרן הבעש"ט ז"ע. ובספר 'מלכי רבנן' מביא 'ששמע מאשכנזים שהשתדלו להדפיס ספר אור החיים על התורה כשלושת אלפי פעמים, כי כל האשכנזים חובבים ספר אור החיים ועונדים אותו עטרה בראשם'".

[ואכן מציינים כי למן הדפסת הספר אוה"ח בפעם הראשונה באיטליה, חזר הספר ונדפס בעשרות מהדורות בארצות אשכנז ופולין עד לשואה, ואף לא פעם אחת בארצות המזרח והמערב. ויש השערות שונות אצל החוקרים].

מתי להביט במפרשים?

שיטת לימודו מתוארת בהקדמת חפץ ה', והיא שלא להביט במפרשים אלא לאחר עיון עצמאי, וכך כתב: "הנהגתי את עצמי שלא הייתי קורא ולא אביט בשום ספר כלל אפי' אחר העיון וכל שכן קודם, אלא לפעמים ידועים אחר גמר העיון כל הצורך כאשר דעתי דעת הדיוט משגת, הייתי משים לבי ועיני שם לדעת מה בפיהם ז"ל". [נבאמת שיטה זו היתה נהוגה בישיבות הערים שישבו בהם מגורשי ספרד, ויונקת שורשיה מדרך ר' יצחק קנפנטון בספרו דרכי הגמרא].

משמר במוצאי שבת

לימוד מיוחד היו עורכים בכל מוצאי שבת, הרב חיד"א מעיד על כך: "וכד הוינא טליא ראיתי להרב המופלא חסידא קדישא כמהר"ח' עטר ז"ל שישד קריאה נאמנה בכל ליל מוצאי שבת קודש מתחילת הלילה עד הבוקר, וחילק הלילה לד' משמרות מתחילת הלילה עד הבוקר, ובכל משמרת לומד משנה וגמרא וזוהר והלכה פסוקה. והיה מיוסד הכל במספר במיפקד שמות הקודש ותפילות שישד הרב ז"ל לייחד ולקשר העולמות ויתר כוונות פשוטות". (דבש לפי מערכת ת' אות מא)

ומצינו לרבינו גופו שכתב על משמרה זו (אגרות ותשובות עמ' קעב): "ובכל ליל מוצאי שבת אנו עושים 'משמרה' ולומדים עד אור הבוקר בדרך יחודים. ומה שאנו לומדים בדרך כלל הוא זה: כ"ו מזמורים כנגד שם הוי"ה, ומפרקי משניות כמספר שם אדנו"ת, וכל הפרשה של השבוע של זהר מלה במלה ובהתלהבות, וג' או ד' דפין של גמרא, וכמו שמונה סימנים של שלחן ערוך. ונגמר הסדר עד סמוך לאור היום. ואומרים תיקון חצות, ומתפללין עם הנץ החמה לסמוך גאולה לתפילה לקיים והטוב בעיניך עשיתי. וכל משך הלילה אין מי שידבר אפילו דיבור אחד של חולין, אלא יושבים בהשראת שכינה".

השתטחות הקברים

מיד בבוא רבינו עם חבורתו לאה"ק, הלכו לפקוד את המקומות הקדושים הסמוכים לעכו.

ידיעה מעניינת מוסר אחד התלמידים שהתלווה אליו (רבי אברהם ישמעאל סגנוניטי. נדפס באגרות ותשובות לאוה"ח) שבזמן דירת רבינו בעכו, נחת לדברי הראשונים שעכו חציה בחו"ל, עמד ובייר באיזה צד של העיר

הוא קבלה בידם שהוא ארץ ישראל ממש, ושינה את ביתו ממקום אשר נטע אהלו בתחילה והלך וקבע דירתו במקום שהוא מא"י ודאי.

ביום הכפורים שהו רבינו וחבורתו במערת אליהו הנביא בהר הכרמל. ובכל תפילה היו מבקשים 'דעני לאלהיו בהר הכרמל עניני'. באגרותיו של אותו תלמיד מפורטים באריכות המסעות וההשתטחויות שערכו רבינו וחבורתו בהמוני קברים וציונים של תנאים וקדמונים אשר מצויים בשפע בצפון א"י.

"והרב הדליק כמה בגדים"

על אודות ביקור רבינו במירון, כתב רבי שמואל העליר בקונטרס כבוד מלכים: ומעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי פה מרבנן קשישאי רבני הספרדים, אשר אבותם ראו וספרו להם כי הרב הקדוש ר' חיים בן עטר זיע"א היה פעם אחת בהילולא פה עיה"ק צפת ת"ו, וכשעלה למירון והגיע לתחתית ההר... ירד מהחמור והיה עולה על ידיו ועל רגליו, וכל הדרך היה גועה כבהמה וצועק 'היכן אני השפל נכנס למקום אש להבת, קוב"ה וכל פמליא של מעלה הכא, וכל נשמות הצדיקים שמה', ובעת הילולא היה שמח שמחה גדולה והוא בעצמו שרף כמה בגדים יקרים לכבוד הרשב"י זיע"א, וגם הזקנים מהספרדים פה ידעו ושמעו זה".

ביחס למסורת ששרף שם בגדים, כך מופיע גם באגרת הנז"ל: "ובראש המצבה גומה גדולה לפי ששם מדליקים בכל לילה על זה האופן, לוקחים בגדי פשתן לבנים וטובים כל א' לפי ערכו, ועושים אותם חתיכות חתיכות וטובלים אותם בשמן זית, וממלאים הגומה שמן זית ודולקים אותה, ונראה אורה עד צפת. וזה מעלה גדולה להרשב"י... והרב הדליק כמה בגדים.

נתמלא הבית כולו ריח טוב

בעודם בקבר הרשב"י, עסקו בלימוד ספר הזוהר בשמחה גדולה, ורבינו חילק לכל החברים שהיו שם, ספר אחד של הזוהר "ולמדנו עד ששה שעות, ובסוף ששה שעות נתמלאה הבית ריח טוב אשר כמוהו לא נהיה, והריחו כולם אנשים ונשים..." לאחר מכן הגיעו למערת הלל הזקן, וישבו ועסקו שם בלימוד משניות "וגם שם הרגשנו מעט ריח טוב".

צמאה נפשי לאלקים לאל חי

ספרי רבינו מלאים בהבעה נשגבת של אהבת ה' וחמדת תורתו. חלקם התפרסמו מאד כמו 'אם היו בני אדם מרגישים מתיקות ועריבות טוב התורה וכו'. ונביא עוד כמה מהן:

דבר זה אנחנו יתמי דיתמי אנו מרגישים כי רבה תאוה בלבנו וחשק אלוקי עולם יותר מכל הון עולם וכבוד מלכות, וכל ערב נרגש למבזה ונמס בערך חלק המועט המושג מהרגש הוית הדברים על לבנו, אשרנו מה טוב חלקנו (דברים ה, יט-כ)

והתענוג הרוחני שיבוא מהשגות אלו הוא חיי החיים, כי בלעדס אין טעם בחיים. (ויקרא טז, א)

דע לך אחי כי כל מה שלמדתי בחיי לא היה אלא מאהבת ה' ומחשק התורה. (הקדמה לחפץ ה')

הנה בשמים עדי, שכל כונתי בחיבור זה אינו אלא לקשט השכינה... ואזרתי עוד במתני לכבוד השכינה הנקראת הלכה והן הן קשויטה (הקדמה לפרי תואר).

שייכרת מהם נבואה, ורוה"ק שיאבדו, ועל זאת יחרד לב עם ה' שאין קללה בעולם כזו, אוי לדורות טעמו כוס המר הזה מר ממות, והוא רחום ירחמנו כי יתן את רוחו בנו כימי קדם כו' שאין יסורים מרים ממרידות המות כדבר זה (דברים ח יט-כ).

וכשנסתמו עיני ישראל אין אתנו משיג ריח הקודש ואין צריך לומר רוח הקודש, וזו היא צרת בית ישראל שאין למעלה ממנה, הצמאים להריח ריח אבינו שבשמים ותחי רוחנו (בראשית ג, ג).

השתוקקותו לק-ל חי מצאה ביטוי בתפילה נשגבה שישד לאומרה בר"ה ויוה"כ (נדפס בסידור נהורא):

"יה"ר מלפניך אבינו מלכנו ידידות אור נפשנו רוחנו ונשמתינו, למען בריתך אשר כרת לי"ג מידות שאינן חוזרות ריקם מלפניך זכור אהבתנו וחיבתנו והשב שכינתך לבית קדשינו, והחזר להשתעשע בנו כימי קדם כי קשה פרידתך ממנו כפרידת נפשנו מרוחנו, המו מעינו וכלתה נפשנו אל גאולת שכינתך, מתחננים ובוכים לפניך ה' אב הרחמן על גלות השכינה הושיעה ה' שכינתך ודבק נפשינו באהבתך הנעימה והעריבה על נפשנו רוחנו ונשמתינו וייעול מלכא בהיכלא אמן כ"ר."

♦ מודעה רבה לאודייתא ♦ לא בא כבושים הזה ♦

נפל נהורא כבי מדרשא בעלות על מזבח הרפוס
ספרא רבה, מרגניתא דלית בה טימי

ספר
באר יעקב צבי

על מסכת כתובות

חלק ראשון • פרקים א'-ה'

הערות וחידושים בדרך הפשט דף על דף מעשי ידי אמן

הרב הגאון רבי יעקב צבי פרידמאן שליט"א

מגי"ש ומרביץ תורה בחבורת 'יסודי התורה' ד'סאטמאר

וכעת רואה אור,

דבר בעתו מה טוב

לקראת תחילת לימוד

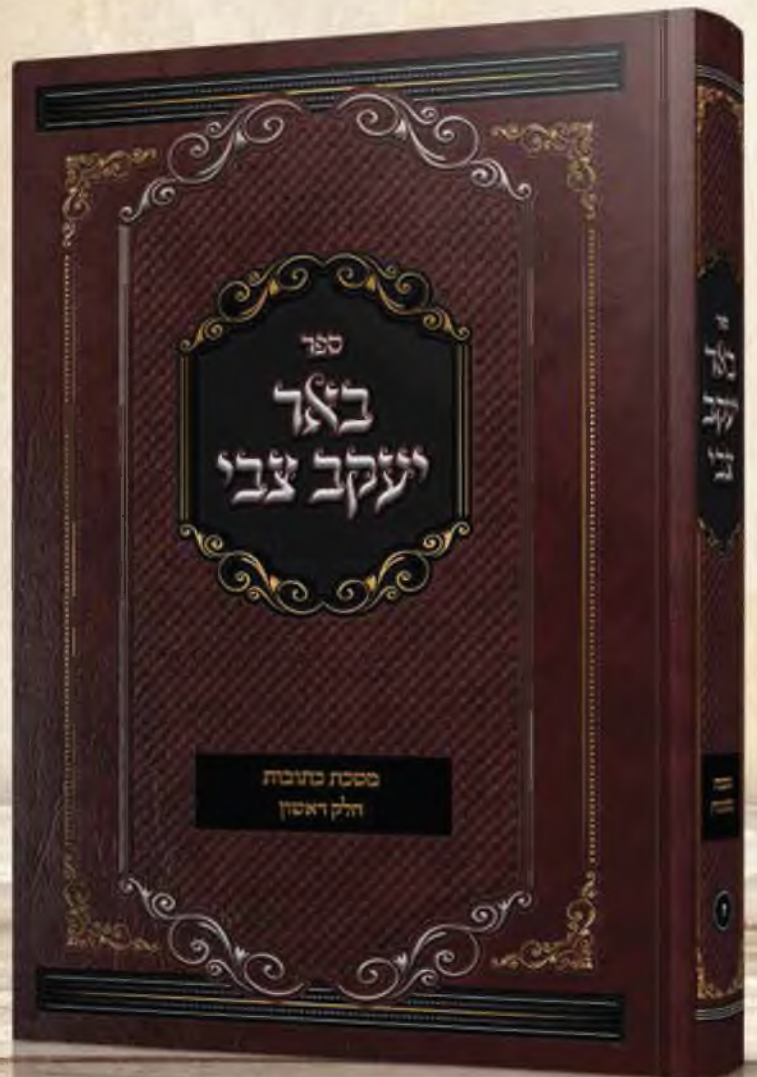
מסכת כתובות בדף היומי

לתועלת מרובה למגידי שיעורים

ולכל לומדי הדף

בהוצאה משוכחת

ומאירת עינים

מחיר מיוחד לרגל ההוצאה

₪25

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה!?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת

יח"צ

פרסום

הפצה

הדפסה

גרפיקה

עימוד

עריכה לשונית

עריכה תורנית

הקלדה

נתן פלדמן • 054-8401840 • 02-6504055 • www.tzufbooks.co.il • zuf@zuf.co.il